

ACTA HUNGARICA

2004, XV-ий рік видання

XV. évfolyam, 2004

Ужгород – Ungvár
2006

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
UKRÁN OKTATÁS- ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUM**

**УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ**

**UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM
HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT**

ACTA HUNGARICA

2004, XV-ий рік видання

XV. évfolyam, 2004

**Ужгород – Ungvár
2006**

АНОТАЦІЯ

Acta Hungarica. Збірник наукових статей
(Відп. ред. Лизанець П. М. – Ужгород: Спек траль, 230 с.)

Збірник містить науковий доробок викладачів та аспірантів Ужгородського національного університету та інших вузів України і Угорщини. У XV номері ж. Acta Hungarica представлено сучасні дослідження з мовознавства, літературознавства, історії, освіти та культури. Опубліковані в журналі і статті студентів угорського відділення.

ANOTÁCIÓ

Acta Hungarica. Tudományos cikkek gyűjteménye
(Főszerkesztő: Lizanec Péter. – Ungvár: Szpektral Kiadó, 230 old.)

A gyűjtemény az Ungvári Nemzeti Egyetem, Ukrajna és Magyarország felsőoktatási intézményei tanárainak és aspiránsainak tudományos munkáit közli. Az Acta Hungarica XV. száma különböző tudományos cikkeket tartalmaz a nyelvtudomány, az irodalomtudomány, történelem, oktatás és kultúra köréből. A kiadványban helyt kaptak az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar szakos diákjainak cikkei is.

Наукове фахове видання, затверджене постановою президії

БАК України від 10 листопада 1999 року. – № 3-05/11

(Бюлетень БАК України. – 2000. – № 6. – С. 34)

Свідоцтво про державну реєстрацію: серія 3Т № 243 від 19 лютого 2002 р.

Рекомендовано до друку Редакційно-видавничою радою Ужгородського національного університету від 30 червня 2005, протокол № 3.

Kiadásra ajánlotta az Ungvári Nemzeti Egyetem Szerkesztői-Kiadói Tanácsa
2005. június 30., 3. sz. jegyzőkönyv.

© HUNGAROLÓGIAI KÖZPONT, 2006
ЦЕНТР ГУНГАРОЛОГІЇ, 2006

ISBN 966-7400-33-6

Készült Ungváron a Szpektral Kiadónál 2006-ban
Korrektúra: Fábíán Miroszlava, Horváth Katalin
Komputeres tördelés: Béres Erzsébet

Acta Hungarica

Журнал Ужгородського Центру гунгарології

2004, XV-ий рік видання

Відповідальний редактор:

Лизанець Петро Миколайович – д.ф.н., професор

Члени редколегії:

Белей Любомир Омелянович – д.ф.н., професор

Виноградов Анатолій Олексійович – д.ф.н.

Горват Катерина Іванівна – к.ф.н., доцент

Мандрик Іван Олександрович – д.і.н., професор

Мегела Іван Петрович – д.ф.н., професор

Німчук Василь Васильович – д.ф.н., професор, член-кореспондент НАН України

Сабадош Іван Васильович – д.ф.н., професор

Фабіан Мирослава Петрівна – д.ф.н., професор

Редколегія: Україна, Закарпаття,

88000, Ужгород, вул. Замкова, 12, Телефон: 3-41-15

* * *

Acta Hungarica

Az Ungvári Hungarológiai Központ folyóirata

2004, XV. évfolyam

Felelős szerkesztő:

Lizanec Péter – a filológiai tudományok doktora, professzor

Szerkesztőbizottság:

Belej Ljubomir – a filológiai tudományok doktora

Fábián Miroszláva – a filológiai tudományok doktora, professzor

Horváth Katalin – a filológiai tudományok kandidátusa, docens

Mandrik Iván – a történelmi tudományok doktora, professzor

Mehela Iván – a filológiai tudományok doktora, professzor

Nimcsuk Vaszil – a filológiai tudományok doktora, professzor,

Ukrajna Nemzeti Akadémiájának levelező tagja

Szabados Ivan – a filológiai tudományok doktora, professzor

Vinogradov Anatolij – a filológiai tudományok doktora

Címünk: Ukrajna, Kárpátalja

88000 Ungvár, Vár u. 12., Telefon: 3-41-15

I.

NYELVTUDOMÁNY

МОВОЗНАВСТВО

ЛИЗАНЕЦЬ ПЕТРО

(Ужгород)

**Україністика в Європі і у світі на порозі XXI століття:
завдання та перспективи**

На цій поважній Міжнародній науковій конференції не будемо торкатися теми про роль і місце української мови в Україні, хоч це питання і в наш час є дуже важливим, актуальним і водночас дивним, адже ж дехто запитає, як це розуміти, що у соборній Україні немає єдиної державної мови? На папері є, але насправді немає. Вирішення цього питання дуже чітко, вдало і науково обґрунтовано у монографії члена-кореспондента НАН України Ореста Ткаченка і стисло викладено у 9 пунктах на шести сторінках у підрозділі „Чи можуть бути в Україні дві загальнодержавні мови?” Автор доходить висновку, що „Душею кожної держави є нація, в Україні – українська...” [Ткаченко 269], а ми добре знаємо, що необхідною умовою існування нації є її національна мова, яка на Україні має посісти гідне місце, поступово завойовувати серця населення України і в першу чергу серця киян, населення нашої столиці, з якого беремо приклад. Це поступовий процес і для нього зараз створені всі умови, тому ми переконані, що це буде!

У доповіді ми хотіли б зосередити увагу науковців, політиків і української інтелігенції в цілому на пропаганду і поширення милозвучної української мови і україністики в цілому в Європі і на інших континентах світу. Це дуже копітка робота, але якщо нею зайнятися серйозно і конкретно, то вона дасть великі результати і сприятиме чимшвидшому усталенню української мови як державної на всій території України.

Україністику ми розглядаємо як міждисциплінарну науку, яка займається дослідженнями української мови, літератури, усної народної творчості, історії, етнографії, культури та мистецтва українського народу на різних етапах його формування і розвитку за кордоном. Україністика, якщо ще не стала, то повинна стати міжнародною науковою

дисципліною подібно до германістики, славістики (а в її межах русистики, богемістики), фінно-угристики (унгаристики), тюркології тощо.

Завданням українистики, на нашу думку, повинно бути всебічне вивчення та викладання за кордоном усіх сукупних дисциплін з цієї проблеми. Необхідно підтримувати і розвивати національні науки, які розкривають, підсумовують і аналізують наші знання про минуле і сучасне українського народу, його контактів з іншими народами, глибше вивчати і досліджувати матеріальну та духовну культуру українців, яка є самостійною складовою універсальної людської культури, маючи свій оригінальний відтінок, унікальну цінність, а тому розробка цих важливих питань становить загальнолюдський інтерес.

У 1989 році був прийнятий закон "Про мови в Українській РСР" і постало питання про надання українській мові статусу державної, введення її як обов'язкової навчальної дисципліни у національні школи, її ввели, однак, ми не вважаємо, що із уведенням викладання української мови у національних школах це питання буде вирішено. Аж ніяк!

Тепер, коли ми вступили до ХХІ сторіччя і нового тисячоліття, доцільно було б озирнутися назад і проаналізувати, чи багато зроблено нами за останні 16 років у розвитку і пропаганді української мови, науки, освіти та загалом культури серед національних меншин на Україні і за її межами? Гадаю, що відповідь буде однозначною – безперечно, ні.

Починати цю роботу необхідно з підготовки висококваліфікованих кадрів з представників національних меншин та науковців тієї чи іншої країни, які не належать до національних меншин, але добре володіють їх мовами і хочуть присвятити своє життя науковим дослідженням цієї проблеми. У цьому плані велику роль повинна відіграти вища школа, де паралельно з навчанням студентів зростає і наукова підготовка викладачів. Ми глибоко переконані, що підготовка спеціаліста-україніста за межами України можлива тільки шляхом його навчання в університеті, де науковій роботі, на відміну від педінститутів, звертається значно більша увага. Тільки тут може здійснюватися підготовка наукових кадрів через аспірантуру, тільки при університеті може бути створена спеціалізована вчена рада по захисту дисертаційних робіт чи підготовка науковців через PhD. Якщо університету вдасться протягом п'яти років підготувати в тій чи іншій країні хоча б одного-двох спеціалістів-україністів, то це вже великий результат. Якщо серйозний спеціаліст присвятить своє життя і фахові знання певній україністичній темі, то це більше значить, ніж велика кількість тих, які лише цікавляться подібними питаннями.

Основними завданнями навчальних та наукових закладів з україністики є готувати висококваліфікованих спеціалістів-філологів, етнографів, фольклористів, істориків тощо як із числа молоді української національної меншини, так і корінного населення, що не належить до національних меншин, проте володіє українською мовою, цікавиться проблемами україністики і хоче в майбутньому свої знання присвятити цій проблемі.

У країнах, де компактно проживає українська діаспора, потрібно створити кафедри української філології чи кафедри україністики широкого профілю, основним завданням якої була б підготовка кваліфікованих кадрів з представників української діаспори, які в свою чергу готували б викладачів з україністики для шкіл з українською мовою навчання.

Перші кроки будуть важкими, бо прийдеться укладати навчальні програми з кількох дисциплін українського профілю, готувати конспекти лекцій, розробляти методичні посібники для практичних занять, розробляти тематику курсових, бакалаврських та дипломних робіт, керувати цими роботами, відкрити згодом аспірантуру і готувати наукові кадри. Випускники цього відділення зможуть успішно працювати не тільки в україномовних школах, але й редакціях газет, що виходять українською мовою, в україномовних виданнях, засобах масової інформації (радіо та телебачення), у різних туристичних фірмах тощо.

Завданням кафедри україністики була б також розробка і видання підручників для шкіл з українською мовою навчання, підготовка двомовних словників та іншої навчально-методичної літератури.

Молодь, яка володіє у цих країнах українською мовою, складає вступні іспити на відділення україністики і зараховується на п'ятирічне навчання, а ті що не володіють українською мовою, але бажають отримати спеціальність з україністики, приймаються на однорічне підготовче відділення, щоб освоїти українську мову і поступити через рік на відділення україністики.

Бажано, щоб протягом п'яти років навчання студенти писали курсові, бакалаврську та дипломну роботи українською мовою. Студенти повинні виступати з доповідями на наукових гуртках з україністики, студентських внутрівузівських та міжвузівських наукових конференціях, а також міжнародних наукових форумах. Наукова підготовка молоді з україністики є надзвичайно важливою, адже викладачі покликані підготувати і видати у своїх країнах цілий ряд дуже потрібних з україністики праць, як це зробили і ми в Інституті гунгарології з унтаристики: Угорські народні казки [Lizanec, 1973], Угорські народні ба-

лади [Lizanec–Vaszócsik, 1974], Антологію угорськомовної художньої літератури [Lizanec, 1985], укласти різні одномовні та двомовні словники [Lizanec, 2001–2005], Словники угорських говірок Закарпаття [Lizanec–Horváth, 2001–2005], Лінгмістичні атласи угорських говорів [Lizanec, 1992–2005], досліджувати міжмовні [Лизанець, 1970–1976] та міжлітературні контакти української мови та літератури з мовами і літературами відповідних країн, укласти фразеологічний двомовний словник [Лавер–Зикань, 1985] та цілий ряд інших наукових праць.

Дещо відмінний підхід до викладання українознавчих дисциплін та дослідження питань україністики буде в тих країнах, де українська діаспора компактно не проживає, але зараз на цьому питанні ми зупинятися не будемо.

Розробка наукових проблем з україністики ставить на порядок денний відкриття Центру (Інституту) україністики, основне завдання якого – підтримувати і координувати у тій чи іншій країні наукову, педагогічну і дослідницьку діяльність у галузі вивчення української мови, літератури, історії, етнографії та культури, сприяти згуртуванню і співробітництву дослідників, викладачів та спеціалістів, які працюють у цих галузях наук у вузах, наукових установах, школах, видавництвах, редакціях газет і журналів як на території України, так і за кордоном, а також пошвавленню і всебічному дослідженню матеріальної і духовної культури української діаспори в її тісному взаємозв'язку з культурою основної нації цієї держави та її національними меншинами.

Центр україністики повинен фінансуватися Міністерством освіти тієї країни, де він створений за підтримки української держави. До наукової роботи необхідно широко залучати і студентів, організовувати міжнародні та міжвузівські наукові конференції. У нашому університеті Центр гунгарології фінансується Міністерством освіти і науки України, то чому, наприклад, не можна було б створити Центр україністики в Угорщині, Канаді, США чи інших країнах з фінансуванням відповідних держав? Це, безперечно, можна зробити, але треба, щоб була настирливість з боку науковців та відповідних міністерств України. Важливим є початок, а далі вже все піде своїм шляхом. Ці наукові Центри не тільки дадуть нового наукового імпульсу дослідженням важливих питань, але й зблизять науковців різних країн, про нас будуть багато чути, читати, знати, а це значить – нас сприйматимуть у світі, ми в цьому розумінні станемо світовою державою. Кращих шляхів входження в Європу немає.

Наукові дослідження це тільки бік справи, а публікація їх результатів – інший. Тому дуже важливо приділяти цьому питанню ве-

ликої уваги, адже друкований орган на роки і сторіччя збереже наші знання про дослідження з україністики у світі. Друкований орган поширять серед шкіл, вузів, наукових закладів, бібліотек, його розішлють в інші країни і він слугуватиме найкращим документом для майбутніх поколінь.

Створивши друкований орган Центру україністики (наприклад, “Україністика”, “Acta Ukrainistika” чи інша назва), необхідно розробити його теоретичні засади і детальну наукову спрямованість. Бажано, щоб цей друкований орган видавався мовою тієї країни, де створений цей Центр, і таким чином, можна було б краще пропагувати дослідження з україністики в цій країні. Окремі статті доцільно публікувати і світовими мовами поряд з українською та відповідними резюме.

Створення друкованого органу з україністики за кордоном і забезпечення його функціонування як постійного видання дає набагато більший результат, ніж проведення важливих, цікавих заходів, бо перший залишається на роки, а різні, навіть цікаві заходи скоро забуваються. Журнал є міцною зв’язуючою ланкою і фіксатором наукових відкриттів.

На базі Центру україністики за кордоном бажано було б створити україномовні наукові товариства викладачів та студентів, що володіють і українською мовою. Метою цих товариств могло б бути, серед іншого, організація і проведення наукової роботи з метою розширення міжнародних наукових зв’язків між ученими України і науковцями тієї країни, де діє Центр україністики та науковцями інших країн. Вони займатимуться організацією та проведенням наукових конференцій, симпозіумів, нарад і наукових форумів. Крім того, члени товариств щомісяця проводитимуть засідання, де науковці – члени Товариства чи запрошені гості виступатимуть зі своїми доповідями (бажано українською мовою), після чого за чашечкою кави проходитиме їх обговорення.

Було б дуже добре, якби україномовні наукові товариства за кордоном теж мали свій друкований орган, наприклад, “Вісник україномовного наукового товариства”, в якому друкуватимуться виголошені на його засіданнях наукові доповіді українською мовою з резюме іноземними мовами.

Ми б хотіли свої пропозиції підтвердити багаторічним досвідом і відповідними фактами, а саме: підготовкою кадрів з угаристики в Ужгородському національному університеті з числа угорців, які компактно проживають в Україні на території Закарпаття. В УжНУ у 1963 році відкрили угорське відділення, у 1964 році – кафедру угорської мо-

ви та літератури (зараз кафедра угорської філології). Перші кроки були важкими, але було бажання працювати. І це дало значні результати: на сьогодні тут створено цілу мережу навчальних та наукових закладів: кафедру угорської філології, Інститут гунгарології, який має свій друкований орган „Acta Hungarica” (вийшло уже 15 номерів), аспірантуру, спеціалізовану вчену раду по захисту кандидатських дисертацій з і спеціальності „фінно-угорські та самодійські мови. Угорська мова”, створені наукові товариства – Закарпатське угорськомовне наукове товариство викладачів, до якого увійшли кандидати і доктори наук, що володіють угорською мовою, Закарпатське угорськомовне наукове товариство студентів та молодих дослідників. Ці товариства теж мають свій науковий друкований орган „Вісник”, 5 номерів якого теж побачили світ. Опубліковано понад 100 монографій та окремих видань і близько 1000 наукових статей.

Такий хід і розвиток могла б мати і україністика, в сусідніх з Україною країн та інших країнах, де компактно проживає українська діаспора (див. Таблицю).

Підсумовуючи сказане, хочу відзначити, що робота по створенню україномовних навчальних та наукових закладів за кордоном є дуже важкою, копіткою, але в той же час благородною справою. Своєю доповіддю ми прагнули поділитися своїм досвідом створення кафедр, відділень, Центрів (Інститутів) національних меншин, в тому числі і для українців, що проживають за кордоном та української діаспори.

Успішне вирішення вищевказаних завдань і проблем сприятиме піднесенню ролі української мови зміцненню її авторитету на світовій арені та посиленню її впливу на задоволення нагальних потреб міжнародної спільноти.

Ми переконані, що при цілеспрямованій роботі науковців і освіти українська мова та суміжні дисципліни (література, усна народна творчість, історія, етнографія та українська культура взагалі) прокладуть собі дорогу до народів інших країн, до сердець багатомільйонної аудиторії за кордоном і принесуть нашій державі, на наше глибоке переконання, значно більший авторитет у світі, ніж економіка і політика разом узяті. Виконавши це завдання, підготувавши спеціалістів-україністів у різних країнах світу, ми будемо мати чимало друзів, пропагандистів нашої милозвучної мови, літератури, розмаїтої культури і важкої, але справедливої історії, тоді і у нас на Україні по-іншому ставитимуться до рідної мови. Отже, роль вищої освіти та науки у підготовці кадрів з україністики за кордоном має вирішальне загальнодержавне значення.

**НАВЧАЛЬНІ ТА НАУКОВІ ЗАКЛАДИ З УКРАЇНІСТИКИ
ЗА КОРДОНОМ**

**КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ
ФІЛОЛОГІЇ**

**ЦЕНТР (ІНСТИТУТ)
УКРАЇНІСТИКИ**

НАУКОВІ ТОВАРИСТВА

АСПІРАНТУРА

**СПЕЦІАЛІЗОВАНА
РАДА ПО ЗАХИСТУ
ДИСЕРТАЦІЙ ЧИ РЬД**

**УКРАЇНОМОВНЕ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ВИКЛАДАЧІВ**

**УКРАЇНОМОВНЕ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
СТУДЕНТІВ ТА МОЛОДИХ
ДОСЛІДНИКІВ**

**Ж. УКРАЇНІСТИКА або Ж.
АСТА UKRAINISTICA**

**ВІСНИК УКРАЇНОМОВНИХ
НАУКОВИХ ТОВАРИСТВ**

ЛІТЕРАТУРА

- [Лавер-Зикань, 1985] – Русско-украинско-венгерский фразеологический словарь (Составители В.И. Лавер, И.В. Зикань). – Ужгород, 1985. – 372 с. Підготовлений до друку Угорсько-український та Українсько-угорський фразеологічний словник (за ред. П. М. Лизанця).
- [Лизанец, 1970–1976] – Лизанец П. Н. Украинско-венгерские межъязыковые контакты, ч. I. – Ужгород, 1970. – 437 с., ч. II. Издательство академии Наук Венгрии. – Будапешт, 1976. – 683 с.; ч. III – Ужгород, 1976. – 327 с.
- [Lizanec, 1973] – Három arany nyílvevő. Mesegyűjtemény (Три золоті стріли – збірник казок) (válogatta Lizanec P.M.). – Budapest – Uzshorod, Móra Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó. 1973 (Első kiadás), 1977 (Második kiadás). – 126 old.
- [Lizanec-Vaszócsik, 1974] – Lizanec P., Vaszócsik V. A kárpátontúli magyar lakosság népballadá (Народні балади угорського населення Закарпаття). – Uzshorod, 1974. – 120 old.
- [Lizanec, 1985] – Sugaras utakon. A kárpátontúli magyar nyelvű irodalom antológiája (1945-1985) (Дорогою щастя: Антологія угорської літератури на Закарпатті /1945-1985/). [Főszerkesztő Lizanec Péter. Összeállították: Lizanec Péter, Gortvay Erzsébet, Vaszócsik Vera]. – Uzshorod, 1985. – 344 old.
- [Lizanec, 2001] – Magyar-ukrán szótár (Угорсько-український словник) (2001) та Ukrán-magyar szótár (Українсько-угорський словник (За редакцією П.М. Лизанця). – Ужгород, 2001. – 790 с.; 2005 – 967 с.
- [Lizanec, 1999] – Lizanec Péter. Hungarológiai Intézet Ungváron (Інститут гунгарології в Ужгороді) // Debreceni Szemle, 3.sz. – Debrecen, 1999. – 435-446. old.
- [Lizanec, 1992–2003] – Lizanec P.M. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza (Атлас угорських говорів Закарпаття). I kötet. – Akadémiai Kiadó. – Budapest, 1992. – 884 old.; II kötet: "Patent" Nyomdaipari Vállalat. – Ungvár, 1996. – 952 old.; III kötet. – Ungvár, 2002. – 790 old.
- [Lizanec-Horváth, 2000–2005] – Lizanec Péter – Horváth Katalin. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára, I-IV. rész (Словник угорських говорів Закарпаття, ч. I-IV) // Acta Hungarica, IX-XIV. Évfolyam. – Ungvár, 2000–2005.
- [Ткаченко, 2004] – Ткаченко Орест. Українська мова і мовне життя світу. – Київ, 2004. – 272 с.

Lizanets Petro Ukrainian studies in Europe and the world at the threshold of the XXI st. century: tasks and perspectives

Summary

The present article deals with the Ukrainian language abroad, its problems and perspectives. Much attention is paid to the tasks of the Ukrainian language learning and teaching, its place among other world languages, its role in the lives of both Ukrainians living in Ukraine and those who live abroad. On the example of the Hungarological centre functioning in Uzhhorod, it is suggested to create the similar one but based on the Ukrainian language and literature investigations abroad.

BORBÉLY EDIT

(Ungvár)

Orosz–ukrán elemek a kárpátaljai magyar diákifjúság nyelvhasználatában

Az ifjúsági nyelvnek nevezett nyelvváltozat nem véletlenül kapta jelzőjét. Nyelvhasználatára jellemzők a neologizmusok, az argotika, illetőleg szleng szavak, a szókölcsonzések. A nyelvhasználat az életkor szerint lépcsőzetesen alakul, a beszélők fokozatosan módosítják beszédszokásaikat, ahogy haladnak előre a korban, s ez valamennyi nemzedék életében ismétlődik. A fiatalok nyelvhasználatáról szólva több kutató úgy véli, hogy „ez a fiataloknak a helyi (vernakuláris) szubkultúrában való aktív részvételével, illetőleg azzal a társadalmi-lélektani tényezővel függ össze, hogy hajlanak a megszokottal, az általánossal való szembeállásra, illetőleg egyediségre, másra törekşenek nyelvi tekintetben is (normaellenesség). A fiatalok körében az egyívású s egyenrangú csoport hatása minden más hatást megelőz, így a barátok, haverok nyelvi hatása is nagyobb, mint például a szülőké vagy az iskoláé (csoporton belüli hatás, galerieffektus)” [4, 96].

Az alábbiakban arról a kutatásról szeretnénk beszámolni, amelyet az Ungvári Nemzeti Egyetemen tanuló kárpátaljai magyar hallgatók körében végeztünk passzív módszerrel. Hasonló vizsgálatok folytak az ukrán diákság [10], a kárpátaljai magyar fiatalok [8], szlovákiai ifjúság [5] körében is.

A kárpátaljai diákság – mint a lakosság idősebb nemzedékei – nagyon sok kölcsönszót használ: a közel 600 lexéma közül az eddigi gyűjtésünk alapján mintegy 160 –, azaz több mint 1/4-e -- orosz, illetve ukrán eredetű szó. Nagy részük benne van a Lizanec-atlaszban (6), illetőleg A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárában (7) és egyéb kiadványokban (1, 2, 3, 8, 10). Tematikailag ezek felölelik az élet minden területét. Például: táplálkozással kapcsolatos szavak: *bul'jon, bulocska, bulka, buhánka, csáj, csája, grecska, holupci, kotleta, minerálka, nafta, poncsik, poncsiki, skvárka, szemocska, szil'otka, szirniki, szir, szok, szosziszki, szto gram, váfli, zakuszká, zsárena kártoska* stb.; használati tárgyak: *bánka, batri, baterejka, bint, bloknót, butilka, csájnyik, dzsinszi, fortocska, grilka, hálát, kepka, kapison, kroszi, kroszovki, klán, kljonka, kurtka, márli, szkovorotka, májka, roszkladuska, slipi-slopi, slopec, sl'opi, sl'opka, sorti, szpicski, tápki, tápocska* stb.; közlekedési eszközök: *elektricska, pázik, tácska, tázik, marsutka, mikrobusz*.

Az alábbiakban csak azokkal foglalkozunk, amelyek főleg a diákifjúság nyelvhasználatára jellemzőek. A jelentés és az eredeti szóalak pontosítására ukrán (9) és orosz (11) értelmező szótárokat használtunk fel.

1. az oktatással kapcsolatos kölcsönszók: *avtomat* (argó or. *автомат* 'automatikus beírás az indexbe'), *bomba* (argó or. *бомба* 'vizsgán használt tiltott segédeszköz'), *egzámen* (or. *экзамен* 'vizsga'), *gramota* (or. *грамота* 'oklevél'), *gruppá* (or. *група* 'egyetemi csoport'), *iszpít* (ukr. *іспит* 'vizsga'), *kursz* (or. *курс* 1. 'évfolyam' 2. 'előadássorozat egy tantárgyból'), *konszpekt* (or. *конспект* 'jegyzet'), *kurszova* (ukr. *курсова* 'évfolyamdolgozat'), *nákáz* (ukr. *наказ* 'írásbeli parancs'), *páпка* (or. *папка* 'íratartó'), *pára* (or. *пара* '2x45 perces egyetemi óra'), *plán* (or. *план* 'munkaterv'), *prikáz* (or. *приказ* 'írásbeli parancs'), *propuszk* (or. *пропуск* 'belépő'), *proverka* (or. *проверка* 'létszámellenőrzés'), *spargalka* (biz. or. *шпателька* 'puska'), *szdácsa* (or. *сдача* 'vizsgázás'), *szmena* (or. *смена* 'váltás'), *szpíszok* (or. *спусок* 'névsor'), *szprávka* (or. *справка* 'igazolás'), *sztípi, sztípengyija* (or. *стипендия* 'ösztöndíj'), *udosztoverenyije* (or. *удостоверение* 'igazolvány'), *ukáz* (or. *указ* 'parancs'), *zacsot* (or. *зачет* 'beírás'), *zacsotka* (or. *зачетка* 'indexkönyv'), *zajava* (or. *заява* 'kérvény'), *zapíszka* (or. *записка* 'feljegyzés'), *zurnál* (or. *журнал* 'napló'); 2. intézmények, hivatalok: *avgyítórija* (or. *авдитория* 'előadóterem'), *bibliote-ka* (or. *библиотека* 'könyvtár'), *bufet* (or. *буфет* 'büfé'), *buhalterija* (or. *бухгалтерия* 'könyvelőség'), *dekánát* (or. *деканат* 'dékáni hivatal'), *de-zsurka* (or. *дежурка* 'az ügyeletes szobája'), *jidálnya* (ukr. *їдальня* 'étkeзде'), *kancell'ária* (or. *канцелярия* 'iktató'), *kontora* (or. *контора* 'iroda'), *koridor* (or. *коридор* 'folyosó'), *korpusz* (or. *корпус* 'épületszárny'), *kuril-ka* (argó or. *курилка* 'dohányzó'), *májszternya* (ukr. *майстерня* 'műhely'), *medpunkt* (or. *медицинский пункт* 'rendelő'), *obcsi, obsi, obscezsit, ob-csáha, obsezsit* (or. *общежитие* 'diákszálló'), *prijomna* (or. *приемная* 'fogadó'), *rektorát* (or. *ректорат* 'rektori hivatal'), *sztudkom* (or. *студенческий комитет* 'diákbizottság'), *sztolova* (ukr. *столова* 'étkeзде'); 3. foglal-kozások: *dezsurnyik* (or. *дежурник* 'ügyeletes'), *fizruk* (or. *физический руководитель* 'testnevelő tanár'), *komendant* (or. *комендант* 'a diákszálló vezetője'), *laborántka* (or. *лаборантка* 'laboráns'), *milipista* (or. *милиционер* argó 'milicista' mulatságos neve), *nacsalnyik* (or. *начальник* 'főnök'), *siska* (argó or. *мишка* 'főnök'), *ohrana* (or. *охрана* 'örző-védő szolgálat'), *szekretárka* (or. *секретарка* 'titkárnő'), *sztároszta* (or. *староста* 'diákvezető az évfolyamon'); 4. karok megnevezése: *ekonomicznij* (ukr. *економічний* 'közgazdasági kar'), *filfák* (or. *филологический факультет* 'filológiai kar'), *fizmát* (or. *физико-математический* 'fizika--matematikai kar'; korábban egy kar volt), *himfák* (or. *химический факультет* 'vegyi

kar'), *injáz* (or. факультет иностранного языка 'idegen nyelvek kara' régebben így nevezték a mai román--germán filológiai kart), *isztfák* (or. исторический факультет 'történelmi kar'), *jurfák* (or. юридический факультет 'jogi kar'), *medfák* (or. медицинский факультет 'orvosi kar'); 5. *nemek megnevezése: bába, bábá, bábí, bábka, bábúska* (az or. бабушка 'nagymama' becézett alakjai; lányok említő neve is), *csuvák* (argó or. чувак 'fiú'), *csuviha* (argó or. чувиха 'lány'), *l'ál'ká*, (argó or. лялька 'lány'), (argó or. баба 'lány'), *tyolká* (argó or. тёлка 'lány'), *pácán* (or. пацан 'fiú'); 6. *tevékenység: dezsurál* (or. дежурить 'ügyeleteskedik'), *kácsál* (argó or. качать 'szivat'), *naftázik* (or. нафта 'olaj' képzett argó 'iszik'), *remontol* (or. ремонтировать 'javít'), *szutkázik* (az or. сутка '24 óra' jelentésű szóból); 7. *szórakozás, szenvedély: grisa* (az or. гроша 'pénz' mulatságos ferdítése), *káveen* (or. КВН -- 'vidámak és leleményesek klubja' nevű csapatok vetélkedője'), *vecser, vecserinka* (or. вечер, вечеринка 'est, valamilyen rendezvény'), *tuszovka* (argó or. тусовка 'baráti kör'); 8. *emberi jellemvonások: buharik* (argó or. бухрик 'rendszeresen iszogató'), *pijáni-ca* (argó or. пьяница 'rendszeresen iszogató'), *krutoj* (argó or. крutoй 'vagánykodó'), *szkupij* (or. скупый 'fősvény'), *tumán* (argó туман 'buta'), *oblom* (argó or. облом 'szégyen'); 9. *egyéb: bidon* (argó or. бидон 'lányok alakjára vonatkoztatva: olyan, mint a bödön'), *bocska* (argó or. бочка 'lányok alakjára vonatkoztatva: olyan, mint a hordó'), *grip* (or. грип 'influenza'), *gyidu, gyigyí* (or. дедушка 'nagyapa' becézett alakjai), *stukatura* (argó or. утыкатура 'smink a lányok arcán'); 10. *ösztöndíj: szpipi, sztipengyija* (or. стипендия 'ösztöndíj'); 11. *közlekedési eszközök: tácska* (argó or. тачка 'taxi, jármű'), *tázik* (argó or. мазик 'autóbusz'), *marsutka* (az or. маршрутка argó маршрутка 'minibusz' vicces neve); 12. *töltelékszó: vopse* (or. вообще 'általában').

Az orosz és ukrán nyelv különböző rétegeiből kölcsönözték a lexémákat: például az irodalmi nyelvből: *konszpekt, pára, prikáz, propuszk, szosziszki*; argotikus elemeket is használnak: *nafta, obcsáha, siska, tázik, tácska*; a népnyelvből származik a *vecser, vecserinka*. A kölcsönszók nagy hányada főnév, jóval kevesebb a melléknév és az ige (ez utóbbiak az -ál, -ol, -zik képzővel), viszonyyszók és mondatszók nincsenek a gyűjteményben, a *vopse* töltelékszó. Sajnos a fiatalok -- fiúk-lányok egyaránt -- egyéb olyan orosz eredetű durva töltelékszót is használnak, amelyet a nyomdafesték nem tűr. Egyes kölcsönszók több alakban használatosak: ezeket az alakváltozatokat az eredeti nyelvből vették át: *bábí, bába, bábúska, bábka, obcsi, obsi, obcsesezsit, obcsáha, obsezsit, szpipi, sztipengyija, vecser, vecserinka*. Az egyetemi karok megnevezésére jellemző a szó szerkezetekből alakult rövidítések használata. Egy kivételével mind orosz eredetű, csak az *ekonomicznij*

ukrán, valószínűleg azért, mert ez a kar jóval később alakult, mint a többi. Archaizmus az *injáz* és a *fizmat*. Arra is van példa, hogy mindkét nyelvből átvették és használják a lexémákat. Ilyen az 'étkezde' jelentésű *sztolova* és *jidálnya* szót.

IRODALOMJEGYZÉK

1. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba. Szerk.: Csernicskó István. -- Ungvár: PoliPrint, é.n.
2. Borbély Edit. Adalék a lexikai kölcsönzés kutatásához // Ювілейний збірник на честь 70-річчя від дня народження професора Петра Лизанця / Ред. Горват К. І. – Фабіан М. П. -- Ужгород: БАТ „Патент”, 2000. -- 113--119.
3. Borbély Edit. „Közös szavak” a kárpátaljai magyar regionális köznyelvben // Acta Hungarica, X--XI. Évf. -- 22--24.
4. Kiss Jenő. Társadalom és nyelvhasználat. -- Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.
5. Lanstyák István. A szlovákiai magyar argó néhány kérdéséről // Kassai Ilona szerk. Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat. -- Bp.: MTA NyL., 1995. -- 189--201.
6. Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza. Akadémiai Kiadó. I. kötet. Bp., 1992.; II. kötet: Ungvár, 1996.; III. kötet: Ungvár--Debrecen, 2003.
7. Lizanec Péter--Horváth Katalin--Kótyuk István. A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótára // Acta Hungarica, IX. évf., -- Ungvár, 2000. --97--242.; X--XI. évf., -- Ungvár, 2003. --197--261.; XII. évf., -- Ungvár, 2004. --135--273.; XIII--XIV. évf., -- Ungvár, 2004. --129--233.
8. Márku Anita. Kölcsönszók használata a kárpátaljai magyar fiatalok körében // Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. Szerk.: Beregszászi Anikó és Csernicskó István. -- Ungvár: PoliPrint, 2004. -- 44--52.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. -- К.: Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2001.
10. Мигoliniнець, Ольга. Із спостережень над лексикою студентського мовлення // Науковий вісник Ужгородського університету. -- 2002/6. -- 52--55.
11. Ожегов, С. И. Словарь русского языка. -- М.: Издательство «Советская энциклопедия», 1970.

Борбель Едіт

Російські та українські елементи у мовленні

угорських студентів Закарпаття

Резюме

У мовленні угорських студентів Закарпаття багато запозичених лексем з російської та українських мов. Є серед них слова з літературної мови, менше жаргонізмів. Семантичний аналіз дозволяє виділити кілька груп лексики за їх мотивацією. Можна виділити професійне ядро і загальнопобутовий шар. До професійного входять слова, пов'язані із студентським побутом. Загальнопобутовий шар складається із назв предметів, явищ, дій та побуту.

Буднікова Леся

(Ужгород)

Префіксальне словотворення назв осіб у словацькій та українській мовах

Назви осіб є вагомою частиною лексики усіх слов'янських мов. Утворюються такі назви різними способами: суфіксальним, префіксальним, префіксально-суфіксальним, синтаксико-морфологічним та ін. Найбільше назв осіб утворено суфіксальним способом, але якийсь відсоток припадає і на префіксальне творення. Префіксальне словотворення назв осіб було об'єктом дослідження як словацьких (Я. Горецького [8], Ю. Фурдіка [7]), так і українських (Л. Л. Гумецької [4], В.С. Ільїна [5], К. Г. Городенська [3]) дослідників. Однак у зіставному аспекті префіксальне словотворення назв осіб мало привертало увагу дослідників.

У нашій статті, яка є продовженням низки досліджень творення назв осіб у словацькій та українській мовах, розглянемо у зіставному аспекті префіксальне словотворення атрибутивних та агентивних назв осіб чоловічого роду у словацькій та українській мовах. Завданням є описати та показати продуктивність та валентність префіксального словотворення назв осіб у словацькій та українській мовах.

За допомогою префіксів за матеріалами "Vel'kého slovensko-ruského slovníka" [9] у словацькій мові утворено понад 70 атрибутивних та агентивних назв осіб, що становить 0,4 % усіх назв. В українській мові за даними "Великого словника сучасної української мови" [1] префіксами утворено близько 60 агентивних та атрибутивних назв осіб. Для творення таких назв осіб використано 10 слов'янських та 8 іншомовних префіксів. У цьому дослідженні розглянемо творення назв осіб тільки префіксами слов'янського походження. Розглянемо їх по порядку у спадній продуктивності.

Назви з префіксом *pod-*

За допомогою префікса *pod-* у словацькій мові утворюються здебільшого агентивні назви осіб. В українській мові цьому префіксу відповідає префікс *під-*, який слугує для творення як агентивних, так і атрибутивних назв осіб.

У словацькій мові є 13 агентивних назв осіб, утворених за допомогою префікса **pod-**. Цей префікс приєднується до суфіксальних іменників. Подібно назви осіб утворюються і в українській мові, де зафіксовано 7 агентивних та 2 атрибутивні назви.

У словацьких агентивних назвах осіб, утворених префіксом **pod-** виділяється декілька груп назв осіб за способом або видом діяльності. За допомогою цього префікса утворюються агентивні назви осіб із значенням "помічник когось" (*podkastelán, podnotár, podstarosta, podrichtár*). В українській мові також наявні подібні агентивні назви осіб (*підмайстер, підпекар, підписар, підштурман*). Окрім того, наявна і атрибутивна назва із префіксом **під-** – *підбрехач* – "той, хто допомагає брехати" [1].

У словацькій мові префікс **pod-** слугує для творення і назв військових звань (*poddôstojník, podplukovník, podporučík*). В українській мові є назви осіб типу *підполковник, підпоручик*.

Префікс **pod-** утворює і назви осіб у значенні "молодший, дрібний чиновник" (*poddôzorca, podtajovník, podúradník*). В українській мові теж наявні подібні назви осіб, але в значно меншій кількості (*підлікар, підскарбій*).

У словацькій мові із префіксом **pod-** наявні також агентивні назви осіб у значенні "заступник когось" (*podpredseda, podžupan*).

На відміну від словацької, в українській мові за допомогою префікса **під-** утворюються і атрибутивні назви осіб (*підбрехач, підпарубок*).

Назви з префіксом ne-

За допомогою префікса **ne-** і у словацькій, і в українській мовах утворюються атрибутивні та агентивні назви осіб.

У словацькій мові зафіксовано 8 атрибутивних та 4 агентивних назв осіб, утворених за допомогою префікса **ne-**, які поєднуються як з матеріально вираженою, так і з нульовою суфіксацією. В українській мові засвідчено 10 атрибутивних назв осіб із цим префіксом.

Атрибутивні назви осіб з префіксом **ne-** у словацькій мові характеризують особу за її внутрішніми якостями, як негативними (*nečlovek, neodborník, nepodarok, netvor, neverec, nevlastenec*), так і позитивними (*nefajčiár, neríjan*). В українській мові також наявні подібні назви осіб (*недруг, незнайко, некурець, нелюб, нелюд, непрофесіонал*).

Агентивні ж назви осіб словацької мови позначають особу за характером її діяльності (*nečlen, nerobotník, nevodič, nevojak*). В українській мові є назви осіб типу *неплатник*.

Назви з префіксом pred-

За допомогою префікса **pred-** у словацькій мові утворюються

здебільшого агентивні назви осіб. В українській мові назв осіб, утворених цим префіксом, не виявлено.

У словацькій мові зафіксовано 4 агентивні назви, утворені за допомогою цього префікса, які позначають особу за видом або способом її діяльності, де префікс приєднується до іменників, які уже містять один суфікс (*predhistorik, predrečník, predspevák, predtanečník*).

Назви з префіксом **nad-**

За допомогою префікса **nad-** у словацькій мові утворюються агентивні та атрибутивні назви осіб, в українській – лише атрибутивні.

У словацькій мові префіксом **nad-** утворено 3 агентивні та 1 атрибутивна назва осіб, а в українській – 3 атрибутивні назви.

Префікс **nad-** у словацькій мові слугує для творення військових звань (*nadporučík, nadpráporčík*) та назв осіб за посадою (*nadlesník*) і приєднується до іменників з експліцитним суфіксом.

За допомогою цього префікса в словацькій мові утворена одна атрибутивна назва *nadčlovek*. В українській мові виявлено такі назви осіб, як *надлюдина, надреволюціонер, надстроковик* [1].

Назви з префіксом **proti-**

За допомогою префікса **proti-** у словацькій мові утворюються агентивні та атрибутивні назви осіб. В українській мові назв осіб із префіксом **проти-** не виявлено.

У словацькій мові наявні 3 атрибутивні та 1 агентивна назви осіб, утворені цим префіксом. Це такі назви осіб, як *protichodec, protihráč, protikandidát, protipápež*.

Назви з префіксом **sú-**

За допомогою префікса **sú-** у словацькій мові утворюються здебільшого атрибутивні назви осіб. В українській мові також за допомогою цього префікса утворюються переважно атрибутивні назви осіб.

У словацькій мові знаходимо 3 атрибутивні назви, утворені префіксом **sú-**. Це назви, які позначають осіб за характером їх поведінки (*súbežec, súdruh, súverec*) і приєднуються до іменників з матеріально вираженою суфіксацією або з нульовою. В українській мові наявні такі назви осіб, як *сумісник, супротивник, супрyajник*.

Назви з префіксом **pra-**

За допомогою префікса **pra-** і у словацькій, і в українській мовах утворюються атрибутивні назви осіб та назви родичів.

Як засвідчує Л. Л. Гумецька, префікс **пра-** являє собою залишок приіменного слова, що не розвинувся у прийменник [4, 106]. За словами Н. П. Миронюк, уже найдавніші пам'ятки давньоруської мови фіксують утворення із префіксом **пра-**. Як зазначає дослідниця, іменники

із цим префіксом позначають далекий ступінь спорідненості, наприклад, *прабаба, прабатько, правнук, прадід, прамати, праотець, прародич, пращур* [6, 39-41].

Однак у словацькій мові знаходимо декілька назв осіб із атрибутивним значенням, утворених за допомогою цього префікса (*pračlovek, praobyvatel'*). В українській мові наявні назви осіб типу *правиборець, прародич* [2].

Назви з префіксом **ра-**

За допомогою префікса **ра-** у словацькій мові утворюються атрибутивні назви осіб. В українській мові за допомогою цього префікса утворюються назви спорідненості: *пасербиця, пасерб, пасинок*.

У словацькій мові знаходимо 2 атрибутивні назви осіб, утворені префіксом **ра-**. Це назви, які позначають особу за її внутрішніми якостями, здебільшого негативними (*raumelec, pavec*). В українській мові, як зазначає В. С. Ільїн, префіс **па-** слугує на позначення неповного вияву означуваного коренем чи початковою основою слова (*парубок*) [5, 14]. В українській мові значенню словацьких назв осіб з префіксом **ра-** відповідають назви осіб із запозиченим префіксом **псевдо-** (*псевдохудожник, псевдонауковець*) [1].

Назви з префіксом **од-**

За допомогою префікса **од-** у словацькій мові утворюються атрибутивні назви осіб. В українській мові цьому префіксу відповідає префікс **від-**.

У словацькій мові знаходимо 1 атрибутивну назву особи, утворену префіксом **од-**. Це назва, яка характеризує особу за її внутрішніми негативними якостями (*odľud*). В українській мові наявні такі атрибутивні назви осіб, як *відлюдник, відлюдок*, утворені префіксально-суфіксальним способом.

На відміну від словацької, в українській мові атрибутивні назви осіб утворюються за допомогою префіксів **без-** (*безвірник, бездолець, безчасник*), **недо-** (*недобиток, недолюдина, недоук, недоумок*), **на-** (*нахлібник*). В. С. Ільїн указує на назви осіб, утворені префіксом **по-** (*побратим, поплічник*), **при-** (*прибічник, прихвостень*) [5, 14]. Однак, як бачимо, майже кожний із наведених тут прикладів є або префіксально-суфіксальним, або звичайним префіксальним дериватом, що постав на базі вже похідної основи.

Отже, у словацькій мові атрибутивні та агентивні назви осіб утворюються за допомогою 10 префіксів слов'янського походження. Серед агентивних назв осіб найпродуктивнішими є префікси **pod-**, **nad-**, серед атрибутивних – **ne-**, **pred-**. В українській мові найпродуктивніши-

ми префіксами виявилися **під-, не-, недо-**. Специфічними префіксами словацької мови є префікси **pred-, proti-, sú-, ra-**, української мови – **без-, недо-, при-, на-**. В українській мові атрибутивні назви осіб утворюються також префіксально-суфіксальним способом, наприклад, *відлюдник, відлюдько*. У словацькій мові агентивних чи атрибутивних назв осіб, утворених префіксально-суфіксальним способом, не виявлено.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад і гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ – Ірпінь: ВТФ Перун, 2001. – 1440 с.
2. Головашук С. І. Словник-довідник з правопису та слововживання. – Київ: Наукова думка, 1989. – 832 с.
3. Городенська К. Г. Префікси і префіксоїди в українській мові // Мовознавство. – 1986. – № 1. – С. 36-41.
4. Гумецька Л. Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV-XV ст. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. – 298 с.
5. Ільїн В. С. Префікси в сучасній українській мові. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1953. – 167 с.
6. Миронюк Н. П. Іменні утворення з префіксом пра- в українській мові // Дослідження з словотвору та лексикології. – Київ: Вища школа, 1985. – С. 39-44.
7. Furdík J. Slovtvorná motivácia a jej jazykové funkcie. – Levoča: Modrý Peter, 1993. – 200 s.
8. Horecký J. Slovtvorná sústava slovenčiny. – Bratislava: SAV, 1959. – 218 s.
9. Veľký slovensko-ruský slovník. I-VI d. – Bratislava: Veda SAV, 1979-1995.

Lesja Budnikova

Prefix word-formation of names of persons in the Slovak and Ukrainian languages **Summary**

Prefix formation of nomina attributiva and nomina agentis of persons in the Slovak language in comparison with corresponding names in Ukrainian is considered in the article. Mechanism of forming of these names, productivity and valency of the prefixes of Slavonic origin in both languages is determined.

KOVÁCS ANDRÁS
(Budapest, ELTE, PhD-hallgató)

Som családnevei

Ma már aligha szorul külön bizonyításra az élő személynévek gyűjtésének és tanulmányozásának fontossága. A személynévállományról, fejlődésük törvényszerűségeiről csak részletes gyűjtés során alkothatunk képet. A korábbiakban már bemutattam Som kereszt- és ragadványneveit, a teljességre való törekvés szellemében most családneveit veszem vizsgálat alá.

Som (korábban Депенковец, ma Шом) magyar település a Beregszászi járásban, Beregszásztól 22 km-re északnyugatra. Lakosainak száma közel 1100 fő. A falu neve a som növénynévből eredeztethető [9, 198]. A nagy múltú község lakossága túlnyomórészt református vallású, anyakönyvét 1763-tól vezetik. Az ősi a Lónyai családon kívül a Bernáth, Bay és Bárczy családok is rendelkeztek itt földterületekkel. A helyiek földművelés és állattenyésztés mellett a vasútnál, beregszászi vállalatoknál, ill. Magyarországon dolgoznak. (Részletesebben lásd Lehoczky Tivadar [13, 655] és Botlik—Dupka [2, 62—64] munkáiban.)

Már magában a családnév meghatározásban benne van a kötődés, az összetartozás, az egy közösséghez való tartozás. A családnév vagy vezeték-név az egy családhoz tartozók közös neve szemben az egyéni személynévvel. Apajogú társadalomban az apa, anyajogúban az anya neve öröklődik. Nálunk és Európában köztudottan az apa neve a mérvadó [10, 4].

A családnevek gyűjtésekor szinkrón módszert alkalmaztam. Szülőfalum élő névanyagát – a keresztnevekhez hasonlóan [12] – egyházi anyakönyvek és egyéb (orvosi, iskolai) nyilvántartók alapján vizsgáltam 1942—2002 között. Azért volt indokolt a világi nyilvántartókkal való összevetés, mert az anyakönyvekben szereplő nevek nem tükrözhatték a falu teljes névanyagát. Az ily módon összeállított adattárból (az adattárat terjedelmi okok miatt itt nem közlöm) a két névjegyzék apróbb eltérése volt megfigyelhető. A református egyházi anyakönyvek egyes neveinél különböző kezdőbetűket találtam, melyek a hivatalos formából hiányoztak (*F. Ködöböcz Endre*, *H. Nagy Imre*). A hivatalos formából való hiányuk arra enged következtetni, hogy ezeket a kezdőbetűket csak helyi megkülönböztetésre, a jegyző, a ma-

ga könnyebb eligazítása céljából használta. Például az 1953-ban megkeresztelt *Simon Zoltán* vezetékneve mellett zárójelben a *Juhász* név szerepel. Az első gondolatom maga a foglalkozásnévvel való elkülönítés volt. Valóságban viszont itt az anya leánykori neve olvasható (ez természetesen nem zárja ki a név foglalkozásra utaló eredetét). Hajdú Mihály az ilyen típusú neveket a kettős családneveknél tárgyalja, melyek akkor alakulnak ki, amikor egy közösségen belül több azonos nevű ember él. Sok esetben csak a kezdőbetű marad fenn: *V. Kovács, T. Kovács* [5, 35-43]. Sajnálatos, hogy a falu hivatalos (esetünkben ukrán) névanyagából ezen jellegzetes és ősi szignók, megkülönböztető jelek/nevek hiányoznak.

Azonos névre is találtam példát a községben, közülük egyet emelnék ki. 1981-ben két *Ködöböcz Tibor* nevet anyakönyveztek. Ilyen esetekben a megkülönböztetés – főleg az iskolás évek alatt – az apa nevével történik. Jelen helyzetben érdekes módon az apa és anya neve is megegyezik, viszont a név előtt egyik nyilvántartóban sincs semmiféle jelzőül szolgáló elem vagy megkülönböztető jel. A közösségen belüli érintkezésben mindez ragadványnevek használatával oldódik meg (*Kormos* vagy *Filler Ködöböcz* és *Badár Ködöböcz*). Az önálló betűjellel való családnév-megkülönböztetés a faluban csak a 60-as évekig volt használatban elsősorban a leggyakoribb vezetéknéveknél.

A családnevek gyakorisági vizsgálata

Az 1942–2002-ig terjedő időszakban 147-féle anyakönyvezett családnévet gyűjtöttem, melyet 1154 újszülött viselt. Átlagban tehát egy névre 8 személy jutott. Nézzük a 15 leggyakoribb nevet, zárójelben terheltségi mutatójukat: *Ködöböcz* (122), *Nagy* (100), *Baksa* (67), *Barta* (58), *Deme* (52), *Simon* (47), *Tóth* (43), *Barkaszi* (35), *Kódus* (31), *Fejes* (24), *Kovács* (23), *Farkas* (21), *Szabó* (21), *Horváth* (19), *Kelemen* (18), összesen 681 személy, mely a névanyag közel 60%-át teszi ki. Az itt szereplő nevek a falu legmegterheltebb és legjellemzőbb nevei. Ez utóbbit például az is alátámasztja, hogy a *Ködöböcz* név hallatán legtöbb esetben Somra asszociálnak.

Az alábbiakban közlöm a legelterjedtebb öt név eredetének magyarázatát. A gyakorisági vizsgálatban első helyen szereplő *Ködöböcz* név 60 év alatt 122 alkalommal lett feljegyezve, és hét év kivételével az egész időszakban képviselve volt. Mizser Lajos szerint kun-besenyő alapszava a *küt-’óv, őriz (állatot)’* ehhez járul a tagadó aoristos Sg. 3. személyű *-bes* (mes) alakja. Az eredeti alak *Kütemes* lehetett. A Nagykunságban ma is élő név. [14, 306]. (Az osztályozásnál, bár idegen eredetű, de Mizserhez hasonlóan én is a világi személynevekhez sorolom.)

A hátralévő négy név esetében Kálmán Béla *A nevek világa* című könyvét veszem alapul. A második leg többször előforduló név a *Nagy*

(100). A testalkatra, testi tulajdonságra vonatkozó név jelenthet nagyobb termetűt, idősebbet vagy gazdagabbat [6, 43]. Egy zárójeles megjegyzés e névtípus községbeli gyakoriságának magyarázataként. Idősebbek visszaemlékezése szerint a somiak mindig is magas, sudár termetűek voltak. Sokszor, ha ismeretlenül jelentek meg egy-egy szomszédos község szórakozóhelyén (akkor még a bálban), a helyiek termetükből ítélve, ránézőleg meg tudták állapítani, hogy leendő vendégeik nagy valószínűség szerint Somból érkeztek.

A harmadik leggyakoribb név a *Baksa* (67). Kialakulásának magyarázata a valószínűleg egyszerű apanévből keletkezett vezetéknév: *Bak*, *Baka*, *Bakó*, *Bakos*, *Bakóc*, *Baksa*. Ugyanez a kialakulási mód jellemző a *Barta*, valamint a *Deme* stb. nevekre is [6, 76].

A *Barta* (58) vezetéknév lehetett egy viszonylag hosszú név, melyet két szótagra csonkítottak. *Berta* ~ *Barta* ~ *Bertal* ~ *Bartal* (Bertalan~rég. Bartalan) [6, 17; 63; 76].

A *Deme* családnév, mely az anyakönyvben 52-szer fordul elő, a *Deme* ~ *Döme* (Demeter) keresztnévből alakult [6, 17; 63].

Kálmán Béla szól a régies írású vezetéknevekről is. Kiemeli az *y*-os, *-fi* szóbeljeji és szóvégi *-h* stb. alakokat, melyek egykor nemesi származásra utalhattak (egyértelműen ez természetesen nem mutatható ki) [6, 88]. Somban a következő típusokkal találkoztam: *Jedlinszky*, *Sárinszky*, *Istvánfy*; *Bartha*, *Tóth*, *Horváth* stb.

A családnevek jelentéstani vizsgálata

A családnevek jelentéstani csoportosítása sokat vitatott alapkérdése a nevek elemzésének és különösen a szinkrón vizsgálatok esetében okoz gondot. Az osztályozásnál voltak nevek, amelyek más csoportokba, vagy egyszerre több csoportba is beilleszthetők. Ezt Virág Gábor azzal magyarázza, hogy a névadásra számtalan történelmi, gazdasági, lélektani mozzanat volt hatással [15, 54]. Az ilyen neveket az osztályozás során zárójelben közlöm. Som névanyagának feldolgozásakor elsősorban B. Gergely Piroska [1], Hajdú Mihály [4], Kázmér Miklós [8], Kniezsa István [10, 11] és Mizser Lajos [14] munkáit vettem alapul.

Személynévi alapszavú családnevek

Az alapszó régi magyar személynév: B. Gergely Piroska szerint viszonylag ritkán előforduló típus. A következő nevek sorolhatók ide: *Bakos*, (*Farkas*), *Csete*.

Az alapszó egyházi keresztnév vagy annak alakulata. A családnevek egyik legnépesebb típusát a keresztnévi alapszavú nevek alkotják. Kialakulásuk az apanévvél való megkülönböztetéssel függ össze. Az apanévből lett családnevek legnagyobb része a XIII—XVI. század idején divatos keresztnevekből alakult: *Antal*, *Baraté*, *Danku* (Dankó~Dániel), *Dávid*,

Deme, Demeter, Demjén, Ferenci, Gál, Istvánfi, Izsák, Jakab, Kelemen, Koszta (Kosta), Kota, László, Lőrinc, Magura (Mag(ura)dolna 'Magdolna ura'), Márkus, Orbán, Péter, Rázsó (Rásmán), Simon, Tangel (Dániel), Tóttik (Bertot~Bertold). Az alapszó világi keresztnév: **Badó (Bod), (Baksa), Buda, Ködöböcz, Lénárt (Lénárd~Leonhart 'erős, mint az oroszlan), Nyeste, Orgován.**

Az alapszó becézőnév: *Balla, Barta, Bence, Benkő, Dankai, Dankó, Kati, Miskó.*

Hely- és településnévi alapszavú családnevek

Az alapszó településnév. Ezt a típust tekinthetjük a legősibbnek. Szinte minden helységnévből alakulhatott családnév [7]. A falvak nevei csak közvetlen környezetükben voltak ismeretesek, s gyakoriságuk kisebb népmozgást, más faluból való házasodási szokást jelenthet. A távolabbi vidékekről érkezettek főleg város-, megye- vagy tájneveket kaptak. Az ilyen jellegű vezetéknévek a nemességnél általában a birtokot jelölték: *Barkaszi, Beregszászi, Berényi, Biri, Csatári, Dobai, Gerzsényi, Gönczi, Huszti, Jenei, Kárpáti, Kóródi, Kőszegi, Makai, Novák, Ombódi, Palinszki, Pallagi, Rákossinec (Rákos), Sárinszky, Sárközi, Szanyi, Szatmári, Szentléleki, Szilágyi, Szucsák, Tari, Telegdi, Udvarhelyi, Várady.*

A helység valamely részén lakó: *Végső, Roják.*

Köznévi alapszavú családnevek

Az alapszó nép- vagy néprésznév. A népnévből keletkezett családnevek utalhatnak szülőföldre, korábbi lakhelyre, kereskedelmi kapcsolatokra, de lehettek ragadványnevek is: *Horváth, Kun, Német, Olasz, Orosz, Tóth, Voloscsuk.*

Az alapszó mesterséget, foglalkozást jelölő köznév. Az azonos keresztnévet viselők egyik leggyakoribb megnevezési módja a foglalkozásuk neve, mely főleg a falusi jobbágyság és a városi polgárság körében jelenthetett meg.

- a) **Iparos, kézműves mesterségre utaló nevek:** *Borbély, Fazekas, Kovács, Mészáros, Molnár, Sütő, Szabó, Takács, Varga.*
- b) **Mezőgazdasági foglalkozásra utalók:** *Kecskés, Kertész, Méhes ('méhész').*
- c) **Fuvarozásra, közlekedésre utalók:** *Kocsis, Révész.*
- d) **Katonaságra utalók:** *Csatlós, (Hajdu), Huszár.*
- e) **Tisztviselésre utalók:** *Deák, Kulcsár, Papp.*
- f) **Az alapszó hangszerre utal:** *Hegedűs, Sipos, (Tuba).*

Az alapszó emberi tulajdonságra utaló köznév. Utalhatnak nemre, életkorra, testi, lelki tulajdonságra, vagyoni helyzetre.

- a) **Testi tulajdonságra vonatkozó alapszavúak:** *Angalét, Balog(h), Bajusz, Fejes, Kondor, Kiss, (Nagy), (Pösze), Veres.*
- b) **Vagyoni helyzetre utaló alapszavúak:** *Gazdag, Kódus.*

Az alapszó anyagot jelölő köznév: *Vas.*

Az alapszó növénynév: *Babják, Borsos, Borsós, Rózsa.*

Egyéb családnevek

Idegen eredetű családnevek: *Cigánkov, Dzsanda, Djacsenkó, Dubenkó, Fedinisinec, Hlogyán, Jedlinszki, Koloszoyszki, Kopincu, Koszuk, Krmárnicki, Kuleba, Maruska., Popovics, Rauch, Rizdorfer, Roszoha, Sverha, Vovcsok, Zsupán.*

Bizonytalan jelentésű családnevek: *Bics, Dudics, Hagya, Kicska, Kukri, Pacuk.*

Hajdú Mihály egyik tanulmányában a családnév-változások szociológiai háttéréről ír. II. József névadó rendeletétől (1787) tilos volt a családnév megváltoztatása. 1814-től Ferenc császár az udvari kancellária jóváhagyása mellett engedélyezte a családnevek változtatását. 60–70 évvel ezelőtt kérdés vagy szégyen volt néveredetiségről, névváltoztatásról beszélni. A II. világháború után mindez megszűnt kérdés lenni. A névváltoztatás koraktól, földrajzi helytől, de leginkább társadalmi helyzettől függ [3, 5–7].

Somban névváltoztatásról két esetben lehet szólni. Az elhagyott név mindkétszer, a gyakorisági listán is az előkelő, 9. helyen szereplő *Kódus* név. A név alapjelentése rendszeres kereset nélküli, kéregetésből élő, vagyoniilag tönkrement személy, tehát pejoratív töltést hordoz. Az egyik családnál ez nevezhető meg névváltoztatási indítéknak. Hivatalosan felvett nevük a *Kárpáti* lett, ami a közeli hegyvonulat ill. Kárpátalja, mint területnévre vezethető vissza. A másik famíliánál a névváltoztatás szociológiai okra vezethető vissza, ez esetben a család a feleség szlovák csengésű *Novák* nevét vette fel, s örökíti tovább.

IRODALOM

1. B. Gergely Piroska. A kalotaszégi magyar családnevek rendszertani és funkcionális vizsgálata. *NyudÉrt.* 108. sz. Budapest, 1981.
2. Botlik József—Dupka György. Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján. — Ungvár—Budapest: Intermix Kiadó, 1993 — 62—64. o.
3. Hajdú Mihály. A családnév-változások szociológiai háttéréhez. // *Névtani Értesítő* 16. (1994) — 5—7. o.
4. Hajdú Mihály. Általános és magyar névtan. — Budapest: Osiris Kiadó, 2003.
5. Hajdú Mihály. Magyar tulajdonnevek. — Budapest: Tankönyvkiadó, 1994.
6. Kálmán Béla. A nevek világa. — Debrecen: Csokonai Kiadó, 1989.
7. Kálmán Béla. Vezetéknévek és történelem. // *Névtani Értesítő* 1. (1979) — 9—13. o.
8. Kázmér Miklós. Régi magyar családnevek szótára XIV—XVI. század. — Budapest, 1993.

9. Kiss Lajos. Földrajzi nevek etimológiai szótára I. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1997.
10. Kniezsa István. A magyar és szlovák családnevek rendszere. Könyomatos formában. Budapest, 1965.
11. Kniezsa István. Helynév- és családnev-vizsgálatok. – Budapest: Lucidus Kiadó, 2003.
12. Kovács András. Keresztnév-vizsgálatok Som községben. // Acta Hungarica 2001, XII. évf. – Ungvár, 2004 – 37—39. o.
13. Lehoczky Tivadar. Bereg vármegye. – Budapest – Beregszász: Htodik Síp Alapítvány – Mandátum Kiadó, 1996.
14. Mízser Lajos. Lónya vezetékevei. // MNyj. XXXVIII. (2000) – 305—309. o.
15. Virág Gábor. A kishegyesi családnevek jelentéstani rendszere. // Névtani Értesítő 9. (1984) – 54—59. o.

Ковач Андрій
Прізвища села Шом
Резюме

Одним з найважливіших завдань мовознавства є збір та вивчення імен та прізвищ людей. В статті автор розглядає прізвища села Шом з точки зору їх частоти вживання та значення.

LAKATOS KATALIN
(Budapest, PhD-hallgató)

A barkaszoí általános iskolások nyelvjárási attitűdjéről

A szociolingvisztika térhódítása a dialektológiai kutatásokban is új távlatokat nyitott (Balogh 1978: 45; Kiss 1999: 418–425, 2002: 3–20). Különös jelentőségű a határon túli magyar nyelvjárások vizsgálatát tekintve, hiszen nyilvánvalóvá vált, hogy a nyelvjárási jelenségek leírásánál feltétlenül figyelembe kell vennünk az ország társadalmi körülményeit, a hatalom kisebbségi nyelvhasználatához való viszonyulását. Kiss Jenő szavaival: *„Nyelvjárásleírás kommunikatív dialektológiai értelemben nemcsak a nyelvjárásnak mint sajátos nyelvrendszernek a lingvisztikai leírását jelenti, hanem annak leírását is, hogy ez a jelrendszer milyen szociológia és lélektani tényezőktől irányítva és befolyásolva működik”* (Kiss 1990: 38). Öröndöletes, hogy az utóbbi években egyre több tanulmány foglalkozik a kárpátaljai magyarság nyelvhasználatával szociolingvisztikai szempontból (Csernicskó 1998: 319, A mi szavunk járása, 2003). Az ezzel foglalkozó munkák azonban kontrasztív módszerűek. Beregszászi Anikó és Csernicskó István hívják fel a figyelmet erre egyik cikkükben: *„Máig nem készült el például az egyes határon túli magyar közösségek nyelvhasználatának belső rétegződését feltáró, az ott folyamatban lévő nyelvi változásokat rögzítő alapos elemzés”* (Beregszászi–Csernicskó 2004: 196).

Célomul tűztem ki, hogy szülőfalum, a munkácsi járási Barkaszo nyelvjárási jelenségeiről, nyelvhasználatáról, a végbemenő változásokról átfogó leírást adjak. Tudjuk, hogy a nyelvjárási jelenségek visszaszorulásának legfőbb oka *„a beszélők az adott nyelvhez/nyelvekhez és nyelvváltozatokhoz való viszonyulásának megváltozása”* (Kiss 1996a: 151). Ebből következően, ha egy többségében nyelvjárást beszélő településen végbemenő nyelvi változásokat próbáljuk megragadni, magyarázni, vizsgálnunk kell a beszélők attitűdjét is.

Ezért is tartottam fontosnak, hogy első lépésként képet kapjak a falu lakóinak nyelvi attitűdjéről: az államnyelvhez, a magyar nyelvhez, illetve nyelvjárásukhoz való viszonyukról. Elismert tény, hogy a nyelvhasználatot a „külső” tényezők mellett a „belső” tényezők is nagymértékben befolyásol-

ják (Gal 1992: 48). Kétnyelvű környezetben pedig a nyelvmegtartást tekintve is döntő tényező lehet. Ha ugyanis a beszélők anyanyelvüket (anyanyelv-járásukat) szépnek, értékesnek, hasznosnak tartják, nő a nyelvváltozat használati színtereinek száma, ezáltal csökken a nyelvcseré, nyelvvésztes veszélye (Kiss 1990: 41, 1998a: 315; Sándor K. 1995: 135).

A felmérésben részt vettek a Barkaszi Közepiskola 5–9. osztályos tanulói, azaz 10–15 év közötti fiatalok. Azért választottam adatközlőim közé ezt a korosztályt, mert a szakirodalomban ismert tény, hogy erre az időszakra esik annak a normatudatnak a kialakulása, amely befolyásolja majd a későbbi felnőtt nemzedék nyelvhasználati szokásait, anyanyelvéhez, a nyelvjárásokhoz való viszonyulását (Felde 1992: 177; Kiss 1996a: 139, 1996b: 404, 1998b: 257).

Az adatgyűjtést kérdőívvel, személyesen végeztem 2004 szeptemberében. A vizsgálatban összesen 55 általános iskolás volt segítségemre, 26 lány és 29 fiú. Valamennyien barkaszi születésűek, s itt is élnek. Az összehasonlítás és a látszólagos idő-vizsgálat miatt a fiataloknak ugyanarra a kérdésekre kellett válaszolniuk, mint a felnőtt lakosságnak. A kérdések összeállításánál figyelembe vettem a hasonló témájú tanulmányokat.

Leginkább Sándor Anna „A nyelvi attitűd kisebbségben” című munkájára támaszkodtam (Sándor A. 2001: 87–95). Ő a szlovákiai Kolonban végezte kutatását 1997-ben.

Szintén gimnazisták körében végzett felmérést Okamoto Mari, aki a japán attitűdvizsgálatok figyelembe vételével dolgozott (Okamoto 2002: 342–354).

Kiss Jenő „A nyelvi attitűd és másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben” című tanulmányában általános iskolásoknak, illetve az ő nyelvhasználatukat befolyásoló szülőknek, pedagógusoknak a nyelvjáráshoz való viszonyulását vizsgálja (Kiss 1996a: 139–151). A „Magyar nyelvjárási beszélők anyanyelvi tetszési indexéhez” címmel a szintén szülőfalujában végzett gyűjtés eredményeit közli (Kiss 2000: 465–468).

Kožík Diana szlovákiai magyar pedagógusoktól tudakolta, hogyan viszonyulnak a nyelvjáráshoz (Kožík 2004: 93–124).

Fodor Katalin és Huszár Ágnes anyanyelvi beszélőktől tudakolja, hogy hol beszélnek a legszebben magyarul. Ők hangfelvételek segítségével végzik az adatgyűjtést (Fodor–Huszár 1998: 196–210).

Kontra Miklós erre a kérdésre kérdőív formájában kereste a választ (Kontra 1997: 224–232).

Imre Samu már 1963-ban foglalkozott ezzel a kérdéssel. „Hol beszélnek legszebben magyarul?” című művében a nyelvatlasz anyagának gyűjtése során szerzett tapasztalatait foglalja össze (Imre 1963: 279–283).

Nagy segítségemre voltak a Magyar dialektológia című tankönyv és

a Kiefer Ferenc szerkesztette A magyar nyelv kézikönyve egyes fejezetei.

Saját kérdéseimet az egyes eredmények ismertetésénél tüntetem fel.

Eddigi vizsgálódásaim alapján, valamint a tanulók többségének nyelvhasználatát ismerve, az alábbi eredményekre számítottok:

☐ A barkaszoói általános iskolás korú fiatalok nagyobb része, saját bevallásuk szerint, egynyelvű.

☐ A magyar nyelvhez való viszonyulásuk pozitív.

☐ Nyelvjárásukhoz való viszonyulásuk szintén pozitív.

Eredmények. Csernicskó István „A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján) című munkájában a kárpátaljai magyarságot „magyar-domináns” kétnyelvűnek tekinti, s ebből azt a következtetést vonja le, hogy a közösséget a közeljövőben nem fenyegeti a nyelvcseré veszélye (Csernicskó 1998: 199). Péntek János a mű recenziójában teszi fel a kérdést: „...a közösség minden tagjára, minden kisebb csoportjára egyformán érvényes-e?” (Péntek 1999: 497).

A barkaszoói község általános iskolásainak feltett erre vonatkozó kérdések a következő eredményeket hozták:

Első kérdésem a nyelvtudásra vonatkozott: *A magyaron kívül beszél valamilyen nyelvet? Melyiket?*

Az eredmények szerint a vizsgált általános iskolai csoport 83,64%-a a magyaron kívül nem beszél más nyelvet, csupán 16,36%-a vallja azt, hogy beszél az angolt és az ukránt, esetleg az orosz. Hozzá kell tennem, hogy a kiegészítő kérdésekből az derül ki, hogy nyelvtudásnak tekintik, ha valamilyen szinten kommunikálni tudnak vagy megértetik magukat más anyanyelvűekkel. Nemek közötti jelentős különbségre nem figyeltem fel.

2. A második kérdésre (*Munkahelyén/iskolában milyen nyelven beszél/beszélt?*) a válaszadók 100%-a a magyar nyelvet nevezte meg. Az ukrán és idegen nyelvű órákon történő feleléseket valószínűleg nem sorolják a beszéd, beszélgetés kategóriájába.

3. *Családtagjaival milyen nyelven beszél?* A harmadik kérdésre adott válasz szintén egyhangú. Egy hatodikos kislány kivételével családtagjaival valamennyi adatközlő (92,31%) magyarul beszél. Az egy kivétel (7,69%) édesapjával beszél ukránul.

4. *Melyik szebb az orosz, az ukrán és a magyar nyelv közül?* Erre a kérdésre a válaszadók 92,73%-a (51 személy) a magyar nyelvet jelölte meg, 7,27%-a (4 személy) a magyart és az ukránt. Mind a négy személy hatodik osztályos, hárman közülük az első kérdésnél azt vallották, hogy beszélnek ukránul, egy fiú viszont a magyaron kívül nem beszél más nyelvet. A négy adatközlő nembeli aránya 50-50%.

5. Az utolsó kétnyelvűségre vonatkozó kérdés a következő: *Melyiket*

használja gyakrabban? Az 55 adatközlő mindegyike (100%) a magyar nyelvet használja leggyakrabban.

Mint a fentebb ismertetett eredményekből kitűnik, a barkaszói általános iskolások többsége egynyelvűnek mondható, s a kétnyelvűnek nevezhető adatközlők esetében is magyar-domináns bilingvizmusról beszélhetünk. Az is kétségtelen, hogy érzelmileg a magyarhoz kötődnek, azt érzik csak magukénak. Ezt bizonyítja a 4. kérdésre adott válaszok aránya.

A további kérdésekkel arra próbáltam választ kapni, hogy a 10-15 év közötti barkaszói fiatalok hogyan viszonyulnak a nyelvjárásokhoz, s konkrétan saját anyanyelvjárásukhoz.

Az első ehhez kapcsolódó kérdésem ez volt: 6. *Véleménye szerint hol beszélnek a legszebben magyarul?*

A válaszok 38,18%-a (21 személy) szerint Magyarországon beszélnek a legszebben magyarul. 15 személy (27,27%) Barkaszót, 12 személy (21, 82%) Kárpátalját, három tanuló (5,45%) Budapestet nevezte meg. Két adatközlő (3,64%) szerint a magyarországi és a barkaszói emberek beszéde a legszebb, egy személy (1,82%) pedig a szernyeiek, a barkaszóiak és a magyarországiak beszédét tarja a legszebbnek.

Ha a válaszokat két csoportba soroljuk (Magyarország és Kárpátalja), a következő értékeket kapjuk:

Osztály	Magyarország	Kárpátalja
5.	6 (42,86%)	8 (57,14%)
6.	9 (69,23%)	4 (30,77%)
7.	9 (75%)	3 (25%)
8.	2 (33,33%)	4 (66,67%)
9.	0	10 (100%)
Összesen	26 (47,27%)	29 (52,73%)

A tanulók nagyobb része (52,73%) a kárpátaljaiak nyelvhasználatát tarja a legszebbnek. Bízató ez az eredmény, ha összehasonlítjuk a Sándor Anna által kapott adatokkal, aki a koloni középiskolás korú (14-18 éves) fiatalok körében végzett hasonló jellegű vizsgálatot. A szlovákiai tanulók 63,33%-a a magyarországi beszédet tarja szebbnek, s csupán a megkérdezettek 6,66%-a mondja azt, hogy a szlovákiai magyarok szebben beszélnek, mint a magyarországiak.

A barkaszóiak válaszainak arányát nézve megfigyelhetőek osztályonkénti eltérések. A hatodik és a hetedik osztályosok nagyobb része a magyarországiak beszédét tarja a legszebbnek, ezzel szemben a kilencedikesek 100%-a Kárpátalját nevezte meg a legszebb magyar beszéd területeként.

Jelentős a különbség a lányok és a fiúk válaszait nézve is. A lányok 61,54%-a (16 személy) tartja szebbnek a kárpátaljai magyar beszédet, a fiúknak viszont csak 44,83%-a (13 személy). Ezekből az adatokból arra lehet következtetni, hogy a lányok sokkal pozitívabban ítélik meg a kisebbségi nyelvhasználatot, s érzelmileg valószínűleg jobban kötődnek nyelvterületükhöz.

7. A következő kérdésem hasonló jellegű: **Kárpátalján hol beszélnek a legszebben? Legcsúnyábban?** 39 tanuló (70,91%) szerint Barkaszon beszélnek legszebben Kárpátalja területén. A többi válasz nagyon változatos képet mutat: szavazatot kapott város is, s erősen táji színezetű nyelvet használó falu is. Két-két ember (3,64%) nevezte meg Munkácsot, Ungvárt, Bátyút, Bereget (Nagybereg) és Csongort. Egy-egy szavazatot (1,82%) kapott Beregszász, Bótrágy, Halábor, Dobrony. Két személy pedig (akár az előző kérdésnél) Magyarországot írt válaszként. Ez a sokszínűség talán azzal magyarázható, hogy ilyen kérdést olvasva a tanulók egy ismerős személyhez (rokonhoz, barátokhoz), esetleg kellemes vagy kellemetlen élményhez kötik egy-egy település nyelvhasználatát.

Nemek közötti feltűnő különbségről itt nem számolhatok be. A lányok 69,23%-a, a fiúk 72,41%-a tartja a barkaszi beszédet legszebbnek Kárpátalján.

Az adatközlők 27,27%-a szerint a szomszédos Csongor község lakói, 20%-uk szerint a szintén közeli dobronyiak beszéde a legcsúnyább. Mindkét falu nyelvhasználatára bővelkedik feltűnő nyelvjárási elemekben, amelyek teljesen különböznek a barkaszi kiejtéstől, szóhasználatától.

A válaszadók jelentős százaléka (18,18% és 12,73%) nevezte meg a másik két szomszéd települést: az erősen í-ző Szernyét, és a beregszászi járási Rafajnaújfalu. Két szavazatot kapott Barkaszó is. Ugyancsak ketten említették Beregszászt és Rákost, hárman Munkácsot. Három tanuló nem tudott „csúnyán beszélő” települést megnevezni.

A lányok és a fiúk válaszai között itt sem figyelhető meg említésre méltó eltérés.

A különböző osztályokban a következőképpen alakult a legszebben, illetve a legcsúnyábban beszélő kárpátaljai települések sora:

Osztály	Legszebben beszélnek	Legcsúnyábban beszélnek
5.	Barkaszó (64,29%)	Csongor (28,57%)
6.	Barkaszó (38,46%)	Rafajnaújfalu (46,15%)
7.	Barkaszó (75%)	Csongor (25%)
8.	Barkaszó (100%)	Csongor (66,67%)
9.	Barkaszó (100%)	Dobrony (60%)

Az eredményeket nézve kijelenthető, hogy a barkaszoói nyelvjárásnak igen nagy presztizse van a falu fiataljainak körében.

A 8. kérdés ez volt: *A barkaszoóiak beszéde szép, csúnya vagy olyan, mint más magyarul beszélőké?*

Csupán egy válaszadó tartja csúnyának a barkaszoóiak beszédét. 31 (56,36%) ítéli meg pozitívan, 22 (40%) semleges viszonyul hozzá. Érdekes, hogy az idősebb adatközlők 100%-a kimondottan szépnek tarja anyanyelvjárását. Ez ismét a dialektus magas presztizsét bizonyítja.

A válaszok nemek szerinti megoszlása a következőképpen alakult: a lányok 65,38%-a, a fiúk 48,28%-a szerint szép a barkaszoói beszéd. Csak egy fiú mondja csúnyának. A koloni felmérés adataihoz hasonlítva a fenti számokat, ismét óriási különbség figyelhető meg. Míg a szlovákiai fiatalok esetében a nőnemű adatközlők negatívan viszonyulnak nyelvjárásukhoz, addig a barkaszoóiaknál a lányok ítélete pozitívabb, mint a fiúké. A különbség is jelentős: 17,1%.

9. A következő kérdés a különböző korosztályok nyelvhasználatával kapcsolatos: *Van-e különbség az idősebbek és a fiatalok beszéde között? Melyik szebb?*

A tanulók 43,64%-a gondolja úgy, hogy az idősebbek és a fiatalok beszéde között van különbség, s az előbbieket nyelvhasználatára szebb. 36,36% a fiatalok beszédét tartja szebbnek („A fiatalok műveltebbek.”), 10,91% szerint pedig nincs különbség a két korosztály nyelvhasználatára között („Az idősebbeké olyan szép, mint a fiataloké”). Két személy lát ugyan különbséget, de nem nevezik meg, melyik tetszik nekik jobban.

A fiúk sokkal pozitívabban viszonyulnak az idősök nyelvhasználatához. 55,17%-uk tartja szebbnek, mint a fiatalokét, a lányok 34,62%-val szemben. Az eddigi eredmények azt mutatták, hogy a lányok kedvezőbben viszonyulnak anyanyelvjárásukhoz. Úgy tűnik azonban, hogy a fiatalosabb, köznyelviesebb nyelvhasználatával összehasonlítva az idősök nyelvjárásiasabb beszédmódját már nem tartják olyan szépnek.

10. Tudjuk, hogy „a gúnyolás elősegít(het)i a nyelvjárástól való érzelmi elfordulást, a dicséret pedig erősít(het)i a pozitív attitűdöt” (Kiss 1996a: 143). Ebben a korban különösen nagy hatása lehet. Ezért tettem fel az alábbi kérdést: *Előfordult már, hogy gúnyolták barkaszoói beszédét? Kik? Milyen indokkal?* A válaszok a következők: 16 személyt (29,09%) gúnyoltak, harmincnyolcat (69,09%) nem. Meglepő, hogy a 10-15 éves korosztály 29,09%-át már gúnyolták nyelvhasználatára miatt. S kik? Általában más településen élő rokonaik, ismerőseik: „egy nagygejőci lány”, „bátyusiak”, „iskolások, indok nélkül”, „a csongoriak azt mondták, hogy mi nagyon csúnyán beszélünk. Nekem ezt az onokatesóm mondta”, „...azt mond-

ták, hogy mi parasztok vagyunk, de én szerintem ez nem igaz". A kilencedikesek valamennyien a „csókolom” köszönés miatt lettek kigúnyolva.

A nemek között mutatkozó különbség nem túl nagy, csupán 3,18% a lányok javára. Ilyen mértékű eltérésből következtetés nem vonható le.

Az előző kérdéseknél kapott eredmények azt bizonyítják, hogy a nyelvhasználatuk miatt elszenvedett sérelmek nem befolyásolták negatív irányba az adatközlők nyelvjárásukhoz való viszonyulását.

A 11. kérdés (*Véleménye szerint 30-40 év múlva is barkaszoíasan fognak beszélni Barkaszon?*) megfogalmazásakor, Sándor Annához hasonlóan, Kiss Jenő „A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben” című cikkében olvasható feltételezésre hagyatkoztam: „...a nyelvjáráshoz való negatív attitűd inkább tagadó, a pozitív pedig inkább igenlő válaszokat indukál” (Kiss 1996a: 145).

A megkérdezettek 70,91%-a (39 személy) igennel, 29,09%-a (16 személy) nemmel válaszolt. Az igenlő válaszok összességéből a tanulók anyanyelvjárásukhoz való pozitív attitűdjére lehet következtetni. Különös, hogy míg a kilencedik osztályosok 100%-a igennel válaszolt, a nyolcadikosok mindannyian tagadó választ adtak. Az igenekhez többször kapcsolódik a „reméljük” nyomatékosítás, a nemet pedig „a korral együtt fog fejlődni” megjegyzéssel magyarázzák.

A lányok és a fiúk válaszainak aránya között nincs jelentős különbség.

12. Kérdőívem következő pontja kimondottan az érzelmek felől közelítette meg a kérdést: *Sajnálná, ha kiveszne a barkaszoí nyelvjárás?*

Az adatközlők 98,18%-a sajnálná, ha kiveszne a barkaszoí nyelvjárás. Csupán egy ötödik osztályos kislány adott nem választ a kérdésre. Olyanok is pozitívan nyilatkoztak e kérdés kapcsán, akik az előzőekben negatív attitűdről tettek bizonyosságot. Ez is azt támasztja alá, hogy az attitűdnek „fontos összetevője az érzelmi tényező” (Sándor A. 2001: 90).

Az utolsó két kérdés a tanulók nyelvhasználatára, illetve a különböző nyelvhasználattal szembeni attitűdjükre vonatkozott.

13. *Saját meglátása szerint ön mindenkivel minden helyzetben egyformán beszél? Mitől függ beszédmódja?*

A válaszok aránya nagyon kiegyenlített. A megkérdezettek 49,09%-a vallotta azt, hogy mindig mindenkivel egyformán beszél, 50,9%-nak beszédmódját viszont befolyásolják bizonyos tényezők. S melyek ezek? A beszédpartner, annak neme, kora, nyelvváltozata. Az ismerettség foka, a beszédhelyzet, környezet. A tanulók megfogalmazásában: „függ a korosztálytól, ismerettségtől, nemtől”, „megadom a tiszteletet az idősebbeknek”, „attól, hogy az idősek szépen beszélnek”, „otthon másképp beszélek, mint a tanárral”, „ha elmegyek a városba, másképp beszélek”, „attól függ, hogy beszélnek velem”.

A fenti eredmények nemek szerint így oszlanak meg:

Nemek	Igen	Nem
Lány	9 (34,62%)	17 (65,38%)
Fiú	18 (62,07%)	11 (37,93%)

Itt jelentős különbségeket figyelhetünk meg. A számadatok alapján úgy tűnik, hogy a lányok sokkal inkább odafigyelnek nyelvhasználatukra, s gyakrabban befolyásoltatnak külső tényezők által.

14. Utoljára az alábbi kérdésre szerettem volna választ kapni: ***Mi a véleménye azokról, akik mindig és mindenhol barkaszoiasan beszélnek?*** Három tanuló kivételével mindenki válaszolt a kérdésre. Határozottan meg tudták mondani, hogy pozitívan vagy negatívan viszonyulnak az olyan emberekhez, akik minden helyzetben nyelvjárásban beszélnek. Osztályonként a következőképpen alakul a válaszok aránya:

Osztály	Pozitív attitűd	Negatív attitűd
5.	11 (78,57%)	3 (21,43%)
6.	8 (61,54%)	4 (30,77%)
7.	8 (66,67%)	2 (16,67%)
8.	0	6 (100%)
9.	10 (100%)	0
Összesen	37 (67,27%)	15 (27,27%)

Az adatközlők 67,27%-a egyértelműen pozitívan viszonyul a mindig és mindenhol barkaszoiasan beszélőkhöz. Konkrétan ezeket írták róluk: „Jó emberek”, „Nyelvszerető emberek”, „Megőrzik a barkaszoói nyelvjárást”, „Hűséges a falusi beszédéhez”, „Becsülöm érte őket”, „Tetszik”, „Szerintem jó, hogyha nem változtatja meg a beszédét, mert akkor kényesen beszél”, „Ha ők barkaszoiasan beszélnek, akkor miért változtassa meg a beszédét attól, hogy például városival beszél”, „Szerintem nagyon jó, mert a saját nyelvjárását beszéli, és nem veszi át az idegen nyelvjárást”.

A válaszadók 27,27%-a nem tarja jónak, helyesnek, ha valaki beszédhelyzettől függetlenül csak a barkaszoói nyelvváltozatot használja. Így indokolják: „Az én véleményem az, hogy mindenhol másképp kell beszélni”, „Hát nem csúnya nyelv, meg ha beszélnek mással, akkor a hangsúlyon észreveszik és megszólják”, „Nem úgy kell beszélni idegenekkel, mint ismerősünkkel”.

Nemek szerint így oszlanak meg az eredmények:

Nem	Pozitív attitűd	Negatív attitűd
Lány	19 (73,08%)	6 (23,08%)
Fiú	18 (62,07%)	8 (27,59%)

A lányok 73,08 százalékának pozitív attitűdje meglepő lehet, ha az előző kérdésre adott válaszaikkal hasonlítjuk össze. Saját bevallásuk szerint beszédhelyzettől függően ők különböző nyelvváltozatokat használnak, ennek ellenére elnézőek azokkal szemben, akik nem így cselekszenek. Ez talán azzal magyarázható, hogy tanulmányaik során azt hallották, hogy bizonyos beszédshituációkban a köznyelvet kell használniuk, viszont anyanyelvjárásuknak környezetükben nagy presztízse van, hiszen „Barkaszon tisztán magyarul beszélnek”.

A fiúknál ilyen ellentmondások nem figyelhetők meg. Jelen kérdés kapcsán is többségük pozitív attitűdről vallott.

Összefoglalás. A kérdőívvel végzett gyűjtés kapcsán gyakran felmerül a kérdés: megbízható eredmények kaphatók-e a szubjektív válaszokból? Attitűdvizsgálatnál viszont ez a szubjektivitás nem hátrány, mivel a nyelvhez való viszonyulást többek között az érzelmek befolyásolják.

A dialektológiában az is elismert tény, hogy legideálisabb anyanyelvjárásunkban gyűjteni. Így tehetünk szert a leghitelesebb nyelvi adatokra (Csűry 1936: 42; Végh 1972: 97; Kiss 1973: 217). Szerencsés helyzetben voltam, mivel pedagógiai gyakorlatomat szülőfalum iskolájában végeztem, így adatközlőimet, nyelvi szokásaikat ismerem, s a tanulók is közvetlenebbül, lelkesen válaszoltak kérdéseimre.

A feldolgozás után kapott eredmények igazolták előzetes feltevéseimet:

□ A falu magyar tannyelvű általános iskolásainak 83,64%-a egy nyelvű, a maradék 16,36% is a magyar nyelvet használja gyakrabban.

□ A magyarhoz való viszonyulásuk is egyértelműen pozitív. A válaszadók 92,73%-a anyanyelvét szebbnek tarja az államnyelvnél és az orosznál is. Ez bizonyítja a magyar magas presztízst.

□ Ugyanez elmondható a barkaszói nyelvjárás kapcsán is.

Ezek fontos tényezők a dialektus, s ezáltal a magyar nyelv fennmaradásában, hiszen „...a pozitív kapcsolat a nyelvjárás továbbélését, stabilizálódását erősítő forrás” (Kiss 1990: 41).

Vizsgálódásaim során felfigyeltem arra a jelenségre, amelyről Imre Samu már 1963-as cikkében szól a nyelvjárási beszélők kapcsán: „Úgy látják, hogy ők elég szépen „majdnem írás szerint” beszélnek, s a nem szépet inkább a másik község nyelvjárásában ismerik fel” (Imre 1963: 280). Ez magyarázat arra, hogy bár a saját nyelvhasználatukat szépségnek, helyesnek,

„kulturális”-nak mondják, a szomszédos települések feltűnőbb nyelvjárási jelenségeit erősen stigmatizálják. („*A szernyiek i betüsön beszélnek, a dobronyiak á betüsön, meg azt mondják: lóka*”). Ezt támasztják alá a *Kárpátalján hol beszélnek a legszebben? Legcsúnyábban?* kérdésre kapott válaszok is.

A különböző osztályokban kapott eredmények között többnyire nincs jelentős eltérés. Egyes kérdések kapcsán viszont az derül ki, hogy a nyolcadikosok kimondottan negatívan viszonyulnak a nyelvjárási beszélőkhöz, míg a kilencedikesek 100%-a pozitív attitűdről vall (pl.: *Véleménye szerint 30-40 év múlva is barkaszoíasan fognak beszélni Barkaszon?* és *Mi a véleménye azokról, akik mindig és mindenhol barkaszoíasan beszélnek?*). Erre az ellentétre magyarázatul szolgálhat, ha tudjuk, hogy a nyolcadikosokat ötödik és hatodik osztályban nem magyar szakos pedagógus oktatta magyar nyelvre és irodalomra.

A nemek közötti különbségek változatos képet mutatnak, mivel a lányok válaszaiban ellentmondásosság figyelhető meg. A barkaszoíak beszédét többnyire szépnek tartják, az idősök nyelvhasználatához viszont általában negatívan viszonyulnak. 65,38%-uk azt vallja, hogy beszédhelyzettől függően változtatni szokott beszédmódján, ugyanakkor 73,08%-uk kimondottan helyesli, ha valaki mindig és mindenhol barkaszoíasan beszél. Így nem dönthető el, hogy összességében a lányok vagy a fiúk viszonyulnak pozitívabban nyelvjárásukhoz.

Néhány kérdésre választ adnak ezek az adatok, ugyanakkor újabb és újabb feladatot szülnek, amelyek megoldása széleskörű és többszempontú kutatást kíván.

IRODALOM

- A magyar nyelv kézikönyve. Szerk.: Kiefer Ferenc. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 2003.
- Balogh 1978 – Balogh Lajos. Nyelvjáráskutatás és szociolingvisztika. // Magyar Nyelv LXXIV.évf. 1. sz. – 44-55. o.
- Beregszászi–Cserniczkó 2004 – Beregszászi Anikó–Cserniczkó István. Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező. // Magyar Nyelv C. évf. 2. sz. – 195-203. o.
- Cserniczkó 1998 – Cserniczkó István. A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). – Budapest, 1998.
- Cserniczkó 2003 – A mi szavunk járása. Szerk.: Cserniczkó István. – Beregszász, 2003.
- Csűry 1936 – Csűry Bálint. A népnyelvi bűvárlat módszere. – Budapest, 1936.
- Felde 1992 – Felde Györgyi. Nyelvérték és normatudat egy általános iskolai tanulók körében végzett felmérés tükrében. // Normatudat – nyelvi norma. Szerk.: Kemény Gábor. – MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1992. – 177-191. o.
- Fodor–Huszár 1998 – Fodor Katalin–Huszár Ágnes. Magyar nyelvjárások presztízisének rangsora. // Magyar Nyelv XCIV. évf. 2.sz. – 196-210. o.
- Gal 1992 – Susan Gal. Mi a nyelvcseré és hogyan történik? // Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben. Szerk.: Kontra Miklós. MTA Nyelvtudományi Intézete, Budapest, 1992. – 47-59.o.

- Imre 1963 – Imre Samu. Hol beszélnek legszebben magyarul? // Magyar Nyelvőr 87. évf. 3. sz. – 279-283. o.
- Kiss 1973 – Kiss Jenő. A nyelvjárások változásáról és az anyanyelvi gyűjtésről. // Magyar Nyelvőr 97. évf. 2. sz. – 217-228. o.
- Kiss 1990 – Kiss Jenő. Gondolatok a kommunikatív dialektológiáról. // Dialektológiai Szimpozion II. Szerk.: Szabó Géza. – Szombathely, 1990. – 37-46. o.
- Kiss 1996a – Kiss Jenő. A nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. // Magyar Nyelv XCII. évf. 1. sz. – 138–151. o.
- Kiss 1996b – Kiss Jenő. Nyelvjárás és köznyelv: általános iskolások nyelvi tudatosságának vizsgálata nyelvjárási környezetben. // Magyar Nyelv XCII. évf. 4. sz. – 403-415. o.
- Kiss 1998a – Kiss Jenő. A nyelvjárásokhoz és a köznyelvhez való viszonyulás: attitűdváltozások a magyar nyelvközösségben. // Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára. Szerk.: Zoltán András. – Budapest, 1998. – 315-317.
- Kiss 1998b – Kiss Jenő. Helyes és helytelen. // Magyar Nyelv. XCIV. évf. 2.sz. – 257-269.o.
- Kiss 1999 – Kiss Jenő. A dialektológia kettős feladata és a nyelvföldrajz. // Magyar Nyelv XCV. évf. 4.sz. – 418-425. o.
- Kiss 2000 – Kiss Jenő. Magyar nyelvjárási beszélők anyanyelvi tetszési indexéhez. // Magyar Nyelvőr 124. évf. 4. sz. – 465-468. o.
- Kiss 2002 – Kiss Jenő. Dialektológia és nyelvtudomány: hagyomány és korszerűség. // Magyar Nyelvjárások XL. évf. – 3-20. o.
- Kontra 1997 – Kontra Miklós. Hol beszélnek legszebben és legcsúnyábban magyarul? // Magyar Nyelv XCIII. évf. 2. sz. – 224-232. o.
- Kožík 2004 – Kožík Diana. A nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdvizsgálatok a szlovákiai magyar pedagógusok néhány csoportjában.// Tanulmányok a kétnyelvűségről II. – Pozsony, 2004. – 93-124.o.
- Magyar dialektológia. Szerk.: Kiss Jenő. – Budapest: Osiris Kiadó, 2001.
- Okamoto 2002 – Okamoto Mari. Magyar anyanyelvű gimnazisták viszonya nyelvjárásukhoz és a köznyelvhez. // Magyar Nyelv XCIII. évf. 3.sz. – 342-354. o.
- Péntek 1999 – Péntek János. Csernicskó István. A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján). // Magyar Nyelv XCV. évf. 4. sz. – 493-497. o.
- Sándor A. 2001 – Sándor Anna. A nyelvi attitűd kisebbségben. // Magyar Nyelv XCIX. évf. 1. sz. – 87-95.
- Sándor K. 1995 – Sándor Klára. Az élőnyelvi vizsgálatok és az iskola. // Regio 1995. 4. sz. – 121-148. o.
- Végh 1972 – Végh József. Magyar nyelvjárási magnetofon-felvételeink elemzése. // Magyar Nyelv LXVIII. évf. 1. sz. – 95-102. o.

Локотош Котолін
Вставлення учнів загальної школи с. Боркосово
до угорських говірок
Резюме

У вступній частині роботи подається мета, історія і джерела дослідження. Подасмо список використаної літератури щодо цього питання. В основній частині досліджується ставлення учнів Боркосівської середньої школи до говірок. В кінці роботи подасмо висновки та список використаної літератури.

МАДЯР ОЛЬГА

(Ужгород)

Угорські запозичення в словацькій мові в контексті категорії роду

Спільне існування словацької та угорської народностей в межах Угорського королівства та безпосередній контакт живих мов спричинили появу в слов'янських діалектах на території Словаччини мадяризмів, які відображають суспільне життя в угорській провінції, соціальну роздрібненість населення та ремісницькі реалії [2, 200]. Серед словацьких мовознавців немає одностайності щодо етимології деяких іменників, які вживаються в обох мовах. Так, у праці Р.Крайчовіча [2, 201] окремі лексеми кваліфікуються як угорські за походженням, тоді як вони не фіксуються у "Великому словнику іншомовних слів" (далі – VSCS): *polgár, živáň, vármed'a, orsacké, biršág, sihoť, šiator, t'ava, válov, kabát, čižmy, báleš, merťuk, chýr, fujás, bosorka, t'archa*. Угорськомовне коріння деяких слів ставиться під сумнів: *špán, išpán, bajúz, bajúzy, pagáč, čingúr, kapura*; зокрема, лексеми *gadžo (gadžovka), igric, palcát* вважаються слов'янськими, лише згодом вони перейшли до угорської мови; у деяких випадках засвідчено запозичення з інших мов, напр.: грецької – *palota* [VSCS, 893]; німецької – *kefa* [VSCS, 615]; латинської – *golier* [VSCS, 441].

У писемних пам'ятках 16 ст. мадяризмів небагато (*polgár* 1562, *chýr* 1574, *koč* 1575, *išpán* 1575, *husár* 1575, *pereg* 1573). Однак деякі лексеми свідчать про те, що мадяризми почали проникати в словацькі діалекти ще в 11-12 ст. Зокрема, слова *chýr, t'archa* (пор. ст.угор. *hir, tērhe*), *sihoť, beťah* (пор. ст.угор. *sigot, bēteg*) перейшли з угорської ще до зміни $g > \gamma > h$, тобто у 12 ст. [2, 201].

Як відомо, граматичні категорії угорської мови не притаманні граматичній категорії роду, а тому тут, на відміну від словацької мови, іменники за значенням роду не протиставляються, пор.: *az asztal (stól), az asszony (žena), a vároš (mesto)*. Такі відмінності в граматичній системі угорської та словацької мов створюють проблеми, наприклад, у процесі навчання учнів з угорських сімей у словацьких школах [3, 82-85].

Мета пропонованої статті – виявити, за допомогою яких мовних засобів, за яким критерієм граматична система словацької мови залучає угорські запозичення до диференціації за граматичним родом – категорією, не притаманною мові-оригіналу. При дослідженні адаптації слова до категорії роду враховується фонематичний та словотвірний аспекти. Для з'ясування потрібних даних аналізуються мадяризми, зафіксовані у “Великому словнику іншомовних слів” (VSCS). У цьому лексикографічному джерелі виявлено 191 іменників-мадяризмів. Більшість із них – чоловічого роду (128 слів); приблизно вдвічі рідше зустрічаються іменники жіночого роду (53 слова); рідко запозичення з угорської набувають значення середнього роду (10 слів).

I. Фонематична структура іменника відіграє важливу роль при формально-граматичному вираженні категорії роду. Оскільки орієнтація на родову графему оригіналу в даному випадку виключається, то найлогічнішим способом надати слову певного граматичного значення роду є співвіднесеність його фінальної частини зі словацькими сильними родовими закінченнями. При цьому або зберігається фонематична структура слова-оригіналу і тоді іменники за формальною ознакою приєднуються до одного з родових типів, або ж змінюється і адаптується до мови-реципієнту у відповідності до принципу сильних родових закінчень, який діє у її морфологічній системі.

1. Фонематичну структуру слова-оригіналу в словацькій мові зберігають (крім незначних відмінностей у вимові голосних):

- назви істот на *-a*, які позначають осіб чоловічої статі і відмінюються у словацькій мові за типом *hrdina* як іменники чоловічого роду: *apa*, *-u*, *m*; *vajda*, *-u*, *m*; кінцеве *-i* у назвах істот дає підстави для їх віднесення до типу відмінювання іменників чоловічого роду *kuli*: *báči*, *-ho*, *m*; *puli*, *-ho*, *m*;
- назви на приголосний: *tábor*, *forint*, *bikavér*, *forditász*, *perkelt*, *langoš*, *fogaš*, *kalap*, *šor*, *fillér*, *felvidék*; *bíreš*, *čavargoš* асоціюються із графемою чоловічого роду на підставі формального критерія;
- іменники на *-a*, пор.: *talpa*, *ovoda*, *karika*, *kukta*, *fajta*, *balta*, *bunda*, *pusta*, *galiba*, *taňa* сприймаються як іменники жіночого роду;

Варто відзначити, що угорські запозичення, які перебувають у центральній частині словацької лексико-семантичної системи, у першу чергу адаптуються й граматичними засобами (пор. іменники на *-o*, які у словацькій мові починають відмінюватися за типом *mesto*: *bago*, *le-žo*). Водночас лексичні одиниці периферійної частини лексики, які

не є часто вживаними, отримують родову граему, але при цьому не адаптуються до морфологічної системи словацької мови повністю, тобто залишаються невідмінюваними (іменники середнього роду: *muri, aszú, haláslé, tárogató*; та чоловічого роду *milpengö, pengö*).

2. Зміна фонематичної структури слова-оригіналу спостерігається:

а) у назвах неістот чоловічого роду:

- в іменниках на *-ov*, які в мові-оригіналі закінчувалися на *-ó*: *hintov, belčov, borňov, čakov*;

- в іменниках з кінцевим приголосним *-n*, які не зберігають його м'якості, притаманну словам у мові-оригіналі, пор.: *parkan, baršun, dohan, korman*; найвірогідніше, це відбулося для однозначної ідентифікації чоловічого роду при таких іменниках і для уникнення аналогії з типом відмінювання жіночого роду *dlaň* (але, пор.: *chosen, choseň* – чоловічого роду);

б) серед іменників жіночого роду в деяких змінено кінцевий голосний, пор.: *ťapša* (пор. угор. *tepsi*), *šerpeňa* (пор. угор. *Serpentyő*); інші відрізняються від структури слова-оригіналу додаванням флексії жіночого роду *-a*: *fánka* (пор. угор. *fánk*), *sára* (пор. угор. *szár*).

У фонетичних варіантах родова граема не змінюється, пор.: *mulatšák/mulatšág, bekeš/bekeč, pamuk/pamok, čiris/čiriš* (всі – чол.р.).

Звертає на себе увагу слово угорського походження з розмовного пласта лексики *bičák, m* (пор. угор. *bicska*), яке не зберегло формальної структури оригіналу (у словацькій мові з флексією *-a* іменник належав би до жіночого роду) і внаслідок зміни морфематичної та фонематичної будови набуло граматичного значення чоловічого роду. Можливо, фактором впливу була граема чоловічого роду словацького відповідника *póž*.

II. Словотвірні засоби відіграють важливу роль при творенні жіночих назв осіб від чоловічих. В угорській мові, як відомо, суфіксальний спосіб творення назв жіночого роду не використовується відповідно до аглютинативного морфологічного типу цієї мови. Такі форманти як *-ka (-cska)*, *-ke* використовуються при творенні деминутивів, причому як від осіб чоловічої, так і жіночої статі, пор.: *leány* “дівчина” – *leányka* “дівчинка”, *fiú* “хлопець” – *fiúcska* “хлопчик”. Якщо є потреба підкреслити, що йдеться саме про жінку, використовуються інші засоби, пор. напр., *tűkár – tűkárnö, Kovács – Kovácsné* [3, 84-85]. Адаптовані мадяризми на словацькому ґрунті підпорядковуються правилам слов'янської деривації, тобто для жіночої назви зазвичай використовується

формант *-ka*, пор.: *paprikár – paprikárka, gadžo – gadžovka, gondáš – gondáška, bireš – bireška, argaláš – argaláška*. Такий формант мають і експресивні, застарілі назви осіб жіночого роду: *kišasonka (kišašona), nénika, ovoidáška, halapirka*. Типового для чоловічого роду форманту *-ik* набуває фамільярна застаріла назва *báčik (báči)*.

При назвах неістот морфологічна адаптація угорських запозичень спирається і на типові словацькі словотвірні форманти, які визначають рід та тип відмінювання мадяризму. Так, наприклад, до середнього роду належать збірні, абстрактні іменники на *-stvo*: *honvédstvo, paprikárstvo, vajdovstvo* (тип *mesto*); а також віддієслівний: *cifrovanie* (тип *vysvedčenie*) та ін. Більш адаптованими в плані деривації є назви жіночого роду, пор.: *paprikáreň* (тип *dlaň*); *nadraguľa, bundica, barakovica* (тип *ulica*); *tokajčina, polgarka* (тип *žena*).

III. Варіативність родових граем в угорських запозиченнях спостерігається зазвичай на паралелі чоловічий рід / жіночий рід. Зафіксовано тільки один випадок хитань між середнім та чоловічим родом: *forgo, -a, s / forgov, -a, m* (пор. угор. *forgó*). Рід цих іменників у словацькій мові вмотивований формальним критерієм – закінченням на голосний (відповідає сильній родовій флексії середнього роду) або приголосний (чоловічого роду). Різні закінчення, в свою чергу, постали внаслідок відмінностей у інтерпретації фонематичної структури оригіналу. Очевидно в одних словацьких говірках угорське кінцеве *ó [ou]* вимовлялось як *[o]*, в інших як *[ov]*. У варіативних парах, які складаються з іменників чоловічого та жіночого роду морфематична різниця між словами полягає у наявності (у жін.р.) або відсутності (у чол.р.) флексії *-a* (суфіксу): *kešeň / kešeňa, kont / konta, mentieka / mentiek, čabraka / čabrak; gombík / gombička, doboška / doboš*; одна із граматичних форм у таких парах може структурно збігатися зі словом-оригіналом (*kont, doboš*), деколи обидва варіанти пари містять типові слов'янські морфеми (*gombík / gombička*).

Отже, дослідження іменників, запозичених словацькою мовою з угорської, дозволяє зробити такі висновки:

1. Основним критерієм, за яким іменники угорського походження набувають граматичного значення роду, є їх формальна структура (фіналь), яка у більшості випадків повторює фонематичний склад слова-оригіналу.

2. У дериваційних процесах при назвах осіб (творення жіночих назв від чоловічих) використовується формант *-ka*. У назвах неістот типові словацькі форманти характеризують іменники жіночого (*-áreň, -ica, -ina*) та середнього (*-stvo, -ie*) роду.

3. При віднесенні мадяризмів до певного роду домінує грамема чоловічого роду. Іменники з таким граматичним значенням роду здебільшого з'являються на основі формального (фонематичного) критерія. Родова варіативність виявляється, передусім, між іменниками чоловічого та жіночого роду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Е. Сий. Курс венгерского языка. — Будапешт: Танкёньвидао, 1981. — 631 с.
2. Krajčovič, R.: Pôvod a vývin slovenského jazyka. — Bratislava, SPN, 1981. — 240 s.
3. Kučera, L.: Ako naučiť maďarských žiakov rod a číslo podstatných mien. — Slovenský jazyk a literatúra v škole, 9, 1962/63, s. 82-86.
4. Rácz, E., Takács, E.: Kis magyar nyelvtan. — Budapest, 1974. — 315 o.

Madyar Olga **Hungarian lexemes in the Slovak language** **in the context of the gender category** **Summary**

The article deals with the adaptation of the nouns of Hungarian origin in the Slovak language to the gender grammar category, which is absent in the original language. The phonematic and morphematic structures of these words as the principal criteria have been taken into consideration

OROSZ GABRIELLA
(Debrecen, PhD-hallgató)

Szalóka földrajzi nevei. Belterületi nevek

A legkezdetlegesebb közösségben is szükség van a környék pontos ismeretére, a névvel ellátható objektumok, tájékozódási pontok ismeretére [3, 120].

A földrajzi nevek éppen úgy kapcsolatot teremtenek az ember és a táj között, mint a természeti viszonyok, az állat- és a növényvilág ismerete. A tudatban meglevő ismereteken kívül azonban nyelvi kifejezői is ennek a kapcsolatnak, s ezzel közvetlenebbé teszik az ember és a táj viszonyát. Ismerősnek ugyanis azt a vidéket tekintjük, amelynek a földrajzi neveit tudjuk, tisztában vagyunk a tereptárgyak, épületek megnevezésével [2, 131].

A földrajzi nevek kutatása nemcsak fontos ága a nyelvészetnek, de ezenkívül sok más tudomány szaknak nélkülözhetetlen segédtudománya. Nagyrészt a nevek és a névadás nyelvészeti elemzésére támaszkodik a népesség és a településtörténet, megállapítva belőlük, milyen korban, milyen sorrendben, milyen nyelvű népek szálltak meg egy-egy területen, milyen lakosságot találtak ott [1, 150].

Ilyen szempontból fontos egy-egy falu helynévadásának vizsgálata. Szalókáról ilyen szempontú leírás még nem jelent meg.

Szalóka az Árpád-korban a Betke-családé, majd Bánk bán vejéé, Simon báné, a XIV. században pedig a Lónyaiaké volt. Bereg, majd Szabolcs vármegyéhez tartozott. Neve valószínűleg először így hangozhatott: Kis kiszálló, majd a kis jelző elmaradt és Kiszállóka lett – a Tiszán tutajozó, fát szállító férfiak pihenőhelyeként szolgált –, aztán a letelepedés után a funkció elhomályosodott, így a Szállóka, majd a Szalóka elnevezést kapta [4, 58].

Szalóka lakosainak köztudatában összesen 49 belterületi név él: 5 falurész név: *Faluvég, Kökényvég, Tiszavég, Újszeri, Cigányvég*, 15 utcanev: *Agyagos u. ~ Komszomol u., Eszenyi u. ~ Petőfi u., Iskola u., Kenderrejáró, Kökény u. ~ Marx Károly u., Köves u., Széchenyi István u. ~ Új u., Temető u., Tisza u. ~ Lenin u., Vasút u.*, 1 hídnév: *Bika híd*, 6 térszinforma név: *Áfrigödre ~ Cigány-gödör ~ Vályogvető-gödör, Botka Gödre, Cigánytábor, Dögtemető*, 3 közterületnév: *Park, Temető, Telep* és 19 közsintézmény név: *Bolt ~ Kopera, Szalókai Általános Iskola ~ Nagyiskola, Szalókai Elemi Isko-*

la ~ Kisiskola, Könyvtár, Község-haza, Kulturház ~ Klub, Óvoda, Parókia ~ Paplak, Posta, Tini Presszó ~ Bár ~ Butik, Rendelő, Templom.

Az írásos emlékek valamint adatközlőim elmondása szerint a falu keletkezése szerint három részre osztható. Szalóka legrégebbi része a *Tiszavég* — amely fekvésileg csaknem megegyezik a *Tisza utca*val —, a község legmagasabban fekvő helyén terül el. Itt telepedtek le az első falualapító családok. Keletkezés szempontjából második helyen áll a *Kökényvég*, amelyhez ma két utca tartozik: a *Kökény utca* és az *Agyagos utca* egy része.. Keletkezésének gyakorlati okai voltak, hiszen miután a *Tiszavég* teljesen kiépült, Szalóka őshonos hadai (családjai) újabb területet hódítottak el a természettől. Letelepedésre legalkalmasabbnak pedig ezt a részt találták. Nevét az itt termő rengeteg kökényről kapta. Szalóka újabb keletű része *Újszeri*, amelynek része a viszonylag régebbi *Eszenyi utca*, amely az 1950-es években jött létre és a teljesen új, még nem egészen kiépült *Széchenyi* (de a köztudatban csak *Új*) utca. Ide tartozik továbbá az Eszenyi utcából kiinduló *Kenderrejáró*, és a *Vasút utca* és a *Széchenyi utcából* nyíló *Temető utca* is. A falurész neve azért lett *Újszeri*, mert addig két dűlő volt itt *Újszeri* és *Kenderes*.

A cigányok a kezdetektől nem keveredtek a falu magyar lakosaival, külön helyre költöztek, s az ő általuk lakott területet a falu lakossága analógián alapulva *Cigányvégnek* nevezte el. Ide tartozik az *Agyagos utca* és az *Iskola utca* egy része.

A *Tiszavég* és a *Kökényvég* találkozásánál van a *Faluvég*, amelynek elnevezése nem hivatalos, csak a lakosság köztudatában él. Ma a *Faluvég* tulajdonképpen Szalóka közepe. Innen indul a falu három nagyobb és egy kisebb utcája: A *Tisza utca*, az *Eszenyi utca*, A *Kökény utca* és az *Iskola utca*. E falurész megnevezésének továbbélése vitathatatlan bizonyíték arra, hogy Szalókán a helynevek apáról fiúra szállnak.

Falunkban élnek még a köztudatban a régebbi hivatalos névadásból származott utcanévek (ezek motivátlanságuk és idegenségük miatt hamar feledésbe merülnek). Az *Eszenyi utca* sokáig *Petőfi utca*, a *Tisza utca* *Lenin utca*, a *Kökény utca* *Marx Károly utca*, az *Agyagos utca* pedig *Komszomol utca* volt. Ezek az egykor hivatalos utcanévek a középkorú lakosság tudatában élnek még elevenen.

Szalóka népi utcanévei a „jó paraszti” logikán alapulnak. Elsődleges funkciójuk a megnevezés, a tájékozódás segítése. Kálmán Béla osztályozását alapul véve megállapítható, hogy a **talaj minőségéről** kapta a nevét az *Agyagos utca* és a *Köves utca*, a **terület növényzetéről** a *Kökényvég* és a *Kökény utca*. A **cél-objektumról** kapta nevét a *Tisza utca*, az *Eszenyi utca*, a *Kenderrejáró*, a *Temető utca*, a *Vasút utca*, az *Iskola utca*. A mai hivatalos

utcanevék között mindössze egy utcanév van, amely **személynévi eredetű**: a *Széchenyi utca*. (Ennek népi neve az *Új utca* az *utca korára utal*). A köztudatban élő, de ma már nem hivatalos utcanevék közül ilyenek még a *Petőfi utca*, a *Lenin utca* és a *Marx Károly utca*. **Elvont fogalomra utaló** név a mai hivatalos nevek között nincs, ám ide sorolható a köztudatban még élő *Komszomol utca*.

Szalóka belterületi neveihez tartozik még egy hídnév a *Bika híd*, amelynek eredete ismeretlen, hat térszínforma név: *Áfri-gödre ~ Cigány-gödör ~ Vályogvető-gödör, Botka-gödre, Cigánytábor, Dögtemető*. Az *Áfri-gödre ~ Cigány-gödör ~ Vályogvető-gödör* esetében azért él még a köztudatban mindhárom név, mert a motiváció mindegyik név esetében valóságos. Ezen nevek használatánál korosztálybeli megoszlás figyelhető meg: a legidősebb korosztály használja az *Áfri-gödre* megnevezést, hisz ők még ismerték azt az Áfri gúnynevű cigány embert, akinek a háza mellett volt ez a gödör, a középkorú lakosok a *Vályogvető-gödör* elnevezést használják, mert az ötvenes években ebből a gödörből vetették a vályogot a házépítésekhez, a fiatalabb korosztály pedig egyszerűen *Cigány-gödörnek* nevezi, mert a *Cigánytáborban* található.

A *Botka-gödre* elnevezés szintén onnan ered, hogy ez a gödör a Botka család portája mellett fekszik.

Községünkben három közterületnév ismert: *Park, Temető, Telep*.

Szalóka tizenkét köztisztviselőjének tizenkilenc neve él a köztudatban: *Bolt ~ Kopera (élelmiszerüzlet), Szalókai Általános Iskola ~ Nagysiskola, Szalókai Elemi Iskola ~ Kisiskola, Könyvtár, Községháza, Kultúrház ~ Klub, Óvoda, Parókia ~ Paplak, Posta, Tini Presszó ~ Bár ~ Butik, Rende-lő, Templom*.

A falu legnagyobb büszkesége az 1783-ban épült műemlékértékű *Templom*, melynek megjelenése a barokk klasszicizmus közötti átmeneti stílust tükrözi. Nagyon szép tömegarányú. A nyugati homlokzat előtti kétszintes torony íves oromzattal kapcsolódik a hajóhídhöz. Felületét vakolatlízisnek tagolják. Kecses ívű a többrészes toronysisak. A belső teret festett kazettás mennyezet fedi.

IRODALOM

1. Bárczi Géza. A magyar szókincs eredete. Második, bővített kiadás. — Bp.: Tankönyvkiadó, 1958. — 150. o.
2. Hajdú Mihály. A vásárhelyi puszták helynevei. // Nyelvészeti és néprajzi közlemények. — Orosháza, 2003. — 131. o.
3. Hajdú Mihály. Helynevek. // Nyelvészeti és néprajzi közlemények. — Orosháza, 2003. — 131. o.
4. Haraszy Károly. Szalóka // Az uni református egyházmegye. — Nagykapos, 1931
5. Kálmán Béla. A nevek világa. — Debrecen. Csokonai Kiadó, 1989

Орос Габрієлла
Географічні назви у селі Соловка.
Внутрішньо межові назви
Резюме

У статті характеризуються внутрішньо межові назви с. Соловка за типологією Бййли Калмана. Топонімія с. Соловка ще не була предметом лінгвістичного дослідження. В статті здійснена мотиваційна класифікація зібраних назв в синхронному плані.

OROSZ GABRIELLA
(Debrecen, PhD-hallgató)

A keresztnévadás sajátosságai Szalókán. Női nevek

Ha névadásról beszélünk, ma egyértelműnek tűnik, hogy a születendő gyermek apja vezetéknévét örökli, s mellé kap még egy vagy több keresztnévet. Ám mint sok minden, a történelem folyamán ez is másképp volt. A honfoglaló magyarság például, mint akkortájt más nép is, egyelemű neveket használt. Első magyar neveink a IX. századból valók. A XV. században eredeti magyar, török és egyéb „pogány neveket szinte teljesen kiszorították a „keresztény” nevek, így megszűnt a kapcsolat név és viselője között, s név ezáltal elveszítette egy időre valódi szerepét, a megkülönböztetést. De a nép leleményes: a keresztény nevek mellé ragasztott még egyet. Később ebből alakult ki a vezetéknév. Magyarországon a vezetéknévek kötelező használatát csak a XVIII. század végén II. József tette kötelezővé.[2, 77-84].

Ám a keresztnévadási szokások változása sokkal kisebb időintervallumon belül is megfigyelhető.

Az, hogy mi legyen a gyermek neve, napjainkban, amikor már nem kötődünk feltétlenül a hagyományokhoz nagy gondot okoz – írja Lőrincze Lajos –, majd felteszi a kérdést, melyik név szép. Ez szerint koronként, vidékenként, családonként eléggé változó [3, 52-60].

Több nyelvészünk is családnév és keresztnév együttes hangzását veszi veszi alapul a nevek szépségének megítélésénél.

Takács Géza negatív példákon mutatja be a vezeté- és keresztnév „egybeválasztásának” nem szerencsés eseteit, öt csoportba osztályozva őket. Nem szerencsés például, ha a család- és utónév rímel (Vámos János), ha a magánhangzók egyformák (Kelemen Elek), ha mindkét név hosszú vagy rövid (Keresztesi Annamária, Tót Pál) stb. [5, 164-166].

A nevek szépségében sok kisebb tényező játszik szerepet: a név hangtani arculata, írásképe, arányos kiejthetősége, szépségüket fokozhatja a megfelelő ritmus [4, 350-352].

Kunszery Gyula szerint a névadás két legfontosabb szempontja a stilisztikai és a fonetikai szempont kell, hogy legyen [1, 352-355].

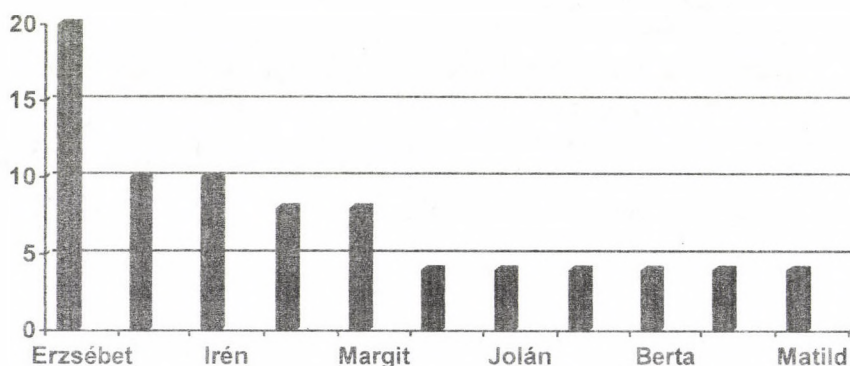
Kutatásom témája az ungvári járási Szalóka keresztnévadásai szokásai. Munkámban a ma élő lakosság neveit vettem alapul. A felgyűjtött név-

anyagot négy korszakban vizsgáltam. Az első korszak neveit az 1910 és 1949 között születettek nevei alkotják. A második korszakot az 1950 és 1969 között született emberek nevei alkotják. A harmadik korszakba az 1970 és 1989 között születettek nevei, a negyedik korszakba pedig az 1990-től született lakosok nevei tartoznak.

Az első és a negyedik csoport nevei között már nagyon látványos az eltérés, hiszen az 1940-es évekig a névadásban kizárólag a hagyomány határozta meg születendő gyermek nevét, az 1980-as évektől pedig a hagyomány háttérbe szorult és más névadó tényezők kerültek előtérbe. Általánosan elmondható, hogy a szülők egyediségre törekszenek, gyermekeiknek igyekeznek olyan nevet találni, amilyen még nincs a faluban.

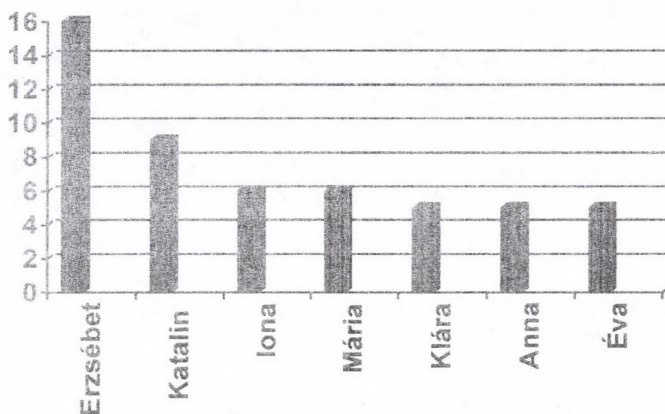
A második és a harmadik csoport az átmenetet képezi hiszen itt még aránylag nagy számban találunk hagyományos neveket, viszont néha már feltűnnek az új nevek is.

A női nevek gyakorisága 1910 és 1949 között születettek körében:

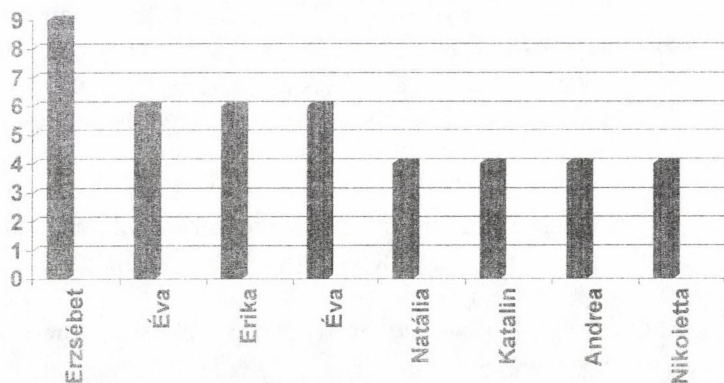
Ebben a csoportban 111 nevet vizsgáltam. A 111 név 28 féle. A táblázatban feltüntetett neveken kívül a következő nevek vannak még kisebb százalékban: Anna, Márta, Gizella, Olga, Magdolna, Eszter, Valéria, Zsuzsanna, Ella, Judit, Ibolya, Piroska, Gabriella stb.

Női nevek gyakorisága az 1950 és 1969 között születettek körében:

A második csoportban 120 női nevet vizsgáltam, ezek között már sokkal nagyobb a változatosság, hiszen a 120 név 38 féle. Mégis kiugróan magas az Erzsébet nevű nők száma (16%), s ez arról tanuskodik, hogy hagyományok még ebben a korban a névadást nagyon nagy mértékben meghatározzák. Érdekes, hogy az előző korszakban Katalin névvel nem találkozhattunk, itt viszont hirtelen divattá vált, akárcsak az Éva nevünk. Ebben a csoportban ilyen nevekkal találkozhatunk még: Anikó, Natália, Erika, Irén, Ella, Olga, Márta, Judit, Ibolya, Angéla, Viktória, Mónika, Tímea, Ildikó, Gyöngyi, Viola stb.

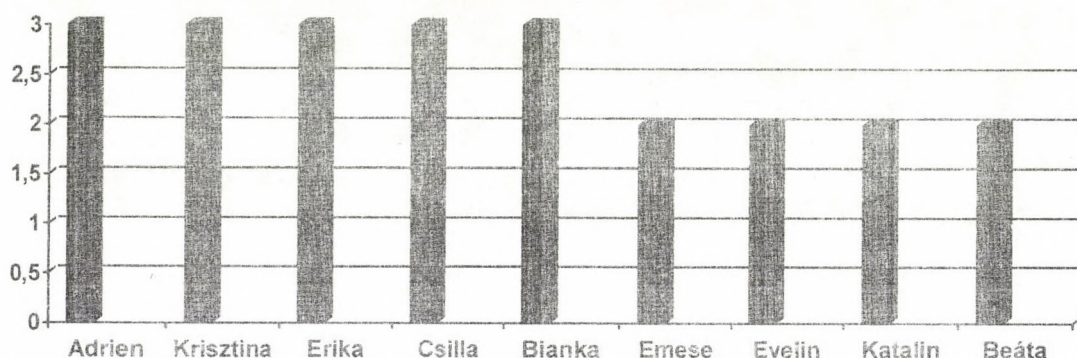
Női nevek gyakorisága az 1970 és 1989 között születettek körében:

A harmadik csoportban 112 női nevet vizsgáltam, amelyek 47 félék. Az Erzsébet név a leggyakoribb, de már nem annyira fölényesen, mint az első és második korszakban. Az előző korszakban feltűnt Éva, Erika és Natália név még inkább elterjedt, s újabb nevek tűntek fel ismét: Andrea, Nikoletta. A már említett leggyakoribb neveken kívül a következő nevekkal találkozhatunk még: Noémi, Rita, Georgina, Anna, Ella, Ágnes, Veronika, Beatrix, Anikó, Tünde, Tímea, Szilvia, Adrienn, Brigitta, Nóra, Edina, Diána, Krisztina stb. Ebben a korszakban már teljesen eltűnt a Matild, a Margit, a Sára a Berta a Vilma név, amelyek az első korszakban még gyakoriak voltak.

Ez a korszak már előrevetíti a következő korszak névízlésének teljes átalakulását.

A női nevek gyakorisága az 1990-től születettek körében:

A negyedik csoportban összegyűjtött 40 név 30 féle, ezért nagyon nehéz kimutatni százalékos arányokat, hiszen itt már maximálisan érvényesül a feljebbi kijelentésem, miszerint a szülők arra törekcszenek, hogy még nem használt neveket adjanak gyerekeiknek. Sajnos sokszor e cél elérése érdekében a szülők minden más szempontot (esztétikai, vezetéknév-kereszt-név összeillése), figyelmen kívül hagynak. Szinte minden hagyományosnak mondható név eltűnt ebből a csoportból és helyüket az új, sokszor idegen hangzású nevek vették át. Eltűnt például az Ilona, a Gizella, a Natália, az Éva nevünk, De Erzsébet nevet is mindössze egy kislány visel az 1990-től születettek közül. Megjelentek viszont ilyen idegen nevek mint a Virginia, a Melánia, a Regina, a Vanda, a Szintia, az Eszmeralda, a Klaudia, a Renáta és még sorolhatnám.

Sajnos ez a „névújító” tendencia falunkban továbbra is folytatódik, hiszen a gyűjtés befejezése óta a Szalókán született egyetlen lánygyermeket

Rékának keresztelték és a leendő kismamák és anyukák véleménye szerint még mindig mindennél fontosabb, hogy gyermeküknek majd olyan, lehetőleg minél különlegesebb nevet keressenek a naptárból, amilyen a faluban még senkinek sincs.

IRODALOM

1. Kunszery Gyula. A névadás nyelvészeti szempontja. // NytudÉrt 70. sz. – 352-355. o.
2. Lőrincze Lajos. Egy és más a személynevekről. // Lőrincze Lajos. Nyelvművelő. – Bp.: Művelt Nép Könyvkiadó, 1956 – 77-84. o.
3. Lőrincze Lajos. Mi legyen a gyermek neve? // NytudÉrt 70. sz. – 52-60. o.
4. Mizser Lajos. Név és példakép. // Nyr 116. évf. 1992/3 – 350-352. o.
5. Takács Géza. Minek nevezzetek? // Kovalovszky Miklós. Nyelvünk világa. Bp.: A.K., 1970 – 52-60. o.

Орос Габрієлла Особливості надання власних імен у с. Соловка. Жіночі імена Резюме

У статті автор власні жіночі імена розглядає у чотирьох історичних періодах від 1910-2005 років. У першому періоді (1910-1949) панують традиційні імена: *Ержійбет, Лона, Ірина*. Від другого (1950-1969) до четвертого періоду (1990-2005) найчастіше появляються рідкісні імена: *Адріана, Христина, Біанка, Евелін*.

ТУРІС ІНГРІД
(Мукачево)

Назви мучних страв німецького походження в угорських говірках Закарпаття

Завданням статті є дослідити етимологію запозичених з німецької мови назв мучних страв в галузі кулінарії; прослідити їх використання та поширення в угорських говірках Закарпаття. Ця проблема ще не розглядалася в повному своєму обсязі щодо вживання цієї лексики в різних назвах страв.

На сучасній території Закарпаття дослідженнями в галузі кулінарії займалися О.М.Гвоздяк, Г.І. Меліка, П.М. Лизанець; в Румунії дослідженнями кухонної лексики займалися Г. Гель, М.П. Сігару, Л.Васілуца, а в Угорщині німецькими запозиченнями займався Т. Кнехт та ін.

Закарпатська кухня формувалася віками під впливом не лише природних, соціально-економічних, а й історичних факторів [KOZAUER 1979: 16]. До 1945 року наш край перебував під владою різних європейських держав – Австро-Угорщини (1868), після Першої Світової Війни Чехословачії, у роки Війни Угорщини, після Другої Світової Війни, Закарпаття у складі України входило до колишнього Радянського Союзу, поки у 1991 році не стало адміністративною областю України [HVOZDIK 1999: 405].

Населення тут багатонаціональне. Цьому сприяло переселення у різні часи на територію краю колоністів згадуваних держав, а також тісне сусідство з чотирма країнами: Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією. До корінних жителів належать русини (українці), угорці та румуни, які проживають між собою толерантно та у дружнелюбних відносинах. Після Другої Світової Війни приєдналися до вже тут проживаючих етносів росіяни і в меншій кількості представники різних народів Радянського Союзу. Отже, традиції кухонного мистецтва Закарпаття вплинули на спадщину кулінарських знань угорців, русинів, німців та інших етносів, які вже багато століть проживають на цій землі.

Постійні економічні, культурні та інші відносини угорців з реш-

тою місцевого населення, привели у великій кількості до запозичення в угорських говірках регіону [MELIKA 1999: 423]. Тому сортують запозичену лексику по двом групам: Група, етнокультурного успадкування і група інтернаціонального характеру. До першої групи, належать такі назви етнореалій, які були створені народом і зображують свою традицію; до другої групи відносять назви цивілізаційних культурних реалій, які є інтернаціональними, завдяки науці і техніці, відображають інтернаціональні зв'язки (політичні, дипломатичні, культурні і мультимедійні служби) мовної єдності. Відповідно до цього, розрізняють запозичення трьох видів: 1. іншомовні назви кухонного мистецтва як **етнореалія локального** та 2. **регіонального** поширення, які у мультиетнічному просторі готуються у домашніх умовах, та й 3. **цивілізаційні, інтернаціонального поширення** [MELIKA 2003: 263].

У статті розглядається іншомовний словниковий склад у галузі приготування варених та печених мучних страв. До угорських говірок Закарпаття належать назви кулінарських етнореалій, які були перебрані угорськими говорами, як з німецьких говірок, так і з німецької нормативної мови. Розглянута кількість запозичених слів вказує на інтенсивну інтеркультурну взаємодію у мультиетнічному просторі Карпатського регіону [GEHL 1994: 42, GRIESHOFFER 2002: 367].

У XIX столітті починають розвиватися австрійські терміни в угорських говірках, які отримали угорські говіркові варіанти слів, наприклад, такі назви мучних страв, як **Knödel** > *knédli* (кнедлики), **Semmel** > *zsemle* (шкільна булочка), **Nudel** > *nudli* (галушки з картоплі), **Nockerl** > *nokedli* (галушки з тіста) та інші. Особливо багато запозичень у колишній угорській області Kárpátalja (сьогодні Закарпаття) в галузі печених продовольчих товарів **Kipferl** > *kifli* (ріжок), **Pfannkuchen** > *tarkedli* (оладки), **Strudel** > *strudli* (слойки) та інші [KETTER 1985: 186].

З історії Австрійського кухонного мистецтва відомо, що у 1487 році обличчя тодішнього Кайзера було випечено поверх печива, після чого роздаровані дітям по вулиці. Це печиво дістало назву **Kaiserssemmel**, на угорській означає: *császármorzsa*, укр. (Крихітка Кайзера). У Відні, при дворі Кайзера, австрійським кухаркам допомагали чеські, при готуванні **der Knödel** (*knédli*), укр. (кнедлики), які використовувалися частково як борошняні кульки до супів, частково як гарнір до м'ясних та рибних страв. Відомо, що у замку Munkácsváralja (сьогодні є передмістям Мукачеве) було знайдено рецептну книгу Княгині Зріні Ілони, в якій слово **Knödel** знаходиться під угорським письмовим варіантом *kneedel* [KETTER 1985: 187].

Австрійський **Strudel** > угор. *poriad strudli* також нормативна мовна назва *rétes* є відомою у цілій Європі, укр. (слойка). У книзі „Europa Kochbuch“ описано про Strudel, що слойка з яблуками є гордістю жителів Відня „... тоненьким як папір сигарети повинно бути тісто слойки, і таким ніжним, щоб тануло у роті. Такі слойоні листи можна приготувати тільки з високоякісної муки“ [KNOBLOUCH 1977: 219]. Інше печиво, отримало свою назву у 1700 році через Вершину Кафедрального Собору імені Стефана, **Kipferl** > угор. *kifli*, укр. (ріжок). Дуже відомим є **Salzburger Nockerl** > угор. *Salzburgi galuska*, укр. (Зальцбурзькі галушки), які походять з австрійського міста Зальцбург [KETTER 1985: 188].

Уживання мучних страв відіграє важливу роль у харчуванні людини, тому що поживність муки є дуже високою. Вибір мучних страв, які готують закарпатські господарки, є різноманітним. При цьому готуються багато мучних страв з кукурудзяної муки > рум. *mălai*, тому що кукурудза є особливою зерновою культурою регіону. Кукурудзяні мучні страви готуються традиційно у передгір'ї та на рівнині, де колись населення вживало їх дуже часто. Вони готуються різним способом та з різними компонентами. Із кукурудзяної муки варилися супи, другі страви та пеклися різні вироби з хлібу.

Етнореалії локального і регіонального поширення (варені мучні страви)

На Закарпатті живуть та діють один біля одного представники різних етнічних груп. За переписом населення 2001 року, регіон нараховує 1254,6 тисяч (т.) мешканців, з них 1010,1 т. українці, 151,5 т. угорці, 32,1 т. румуни, 31,0 т. росіяни, 14,0 т. цигани, 5,6 т. словаки, 3,5 т. німці та інші. Ця пропорція утворилася у післявоєнний період, тому що перед початком війни вона ретельно змінилася. Вже здавна, культурні контакти були дуже інтенсивними і залишили слід у говірковій лексиці мов корінного населення, до якого поряд з русинами (українці), угорцями, румунами, словаками, відносили також німців. Не обійшло це також і галузь кухонного мистецтва Карпатської Угорщини.

Перш за все, описуються та інтерпретуються назви варених мучних страв з німецьким етимологом.

'**kne:dli** (*knédli*, *gombóc*) – „Dampfknödel“ < австр. говіркове 'knode, 'knote, 'Knoden до нім. „Knödel“ порівн. чеськ. „knedlik“ > рус. *knedlek*, укр. (кнедлик). Дріжджове варене тісто. Кнедлики подають до соусних і м'ясних страв. Крім простих '**kne:dli** готують угорці Закарпаття також '*krumplisknédli* „Kartoffelknödel“ (кнедлики з картоплі), як місцеве швабське населення міста Мукачеве. Можуть існувати як само-

стійна страва, якщо полити маслом і посипати зверху сиром. Можуть бути також солодкими, якщо покрити їх ванільним цукром та корицею. Сервірують *'kne:dli* та *'krumplisknédli* зазвичай з соусом та шніцелем.

'nokedli (*nokedli, galuska*) – „Mehlkloß“ < нім. *'noke, nok* (чеськ. *nok* „Kloß“) „Nock“ з'явилося у німців у XVI столітті, означало вершину, верхівку і отримало у австрійців словоформу *Nockerl*, яке стало видом страви з муки або манної крупи, виготовлені галушечки. У русинів, відомі під назвою *nokedlek*, укр. (галушки з тіста). Заміщена маса з муки, яєць, солі та води вариться у соленій воді, після чого добре промити у теплій воді. Ці *'nokedli* можуть додаватися до супів, як вид галушок або сервіруватися, як гарнір до гарячих страв. Поряд з звичайними *'nokedli szósszal* „Nockerl mit Sauce“ (галушки з соусом), готують також *krumplisnokedli* „Kartoffelnockerl“ (картопляні галушки). Сервірують з трохи підсмаженим салом, сметаною та тварогом або тільки з тушкованою квасною капустою. Напротиріч угорцям цього регіону, Карпатські німці так само, як і русини їдять свої *krumplisnokedli* рідше з тушкованою квасною капустою.

'nudli (*nudli, galuska*) – „Nudel“ < нім. *'nudel* походить з XVI століття. Таке тісто готується з муки, яєць та з додаванням трохи простої води, все добре помішати, варити у соленій воді, потім промити і подавати з сметаною та тварогом або тушкованою квасною капустою. Такі галушки можуть готуватися з різними добавками і при цьому отримали відповідні назви: *'tu:rošnudli* (*túrós nudli*) – „Nudel mit Quark“ (галушки з тварогом), *'ka:posta:šnudli* *'ka:posta:šnudli* (*káposztás nudli*) – „Nudel mit „Kohlrut“ (галушки з квасною капустою). Син. до *'nudli* буде угор. *'háluška* (*haluska/galuska*) – „Mehlkloß“ < рус. *'haluška* (укр. *haluška*): Ми маємо іншу страву, якщо додати у тісто сиру терту картоплю *krumplisnudli* укр. (галушки з картоплі). Як святкова страва існують *'páprikašnudli* (*paprikás nudli*) – „Nudel mit Paprikasauce“ (галушки з соусом Папригаш) або *'nudli pörköltel* (*nudli pörköltel*) – „Nudel mit Pörkölt“ (галушки з м'ясним гуляшем). Як солодка страва діють *'dio:šnudli* (*diós nudli*) „Nudel mit gehackten Nüssen“ (галушки з горіхами) або *'ma:ko:šnudli* (*mákos nudli*) – „Nudel mit Mohn“ (галушки з маком), або *'pre:zliš nudli* (Syn. *'butsinudli*), (*prézlis nudli*) – „Nudel mit Brösel“ (галушки з сухарями та цукром), або угор. говір. *'putsu-háluška* дослівно „Schwänzchen nudel“. Спочатку роблять тісто для галушок, варять їх у соленій воді, промивають і посипають трохи смаженими у олії сухарями та цукром.

(печені мучні страви)

'bajgli (*bajgli, tekeres*) – „Gebäckart“ < давньоавстр. *'bäugl* „Beugel“, „Mohn-Nusskuchen“ до < нім. *beigen* „aufschichten“, з'явилося у

XVI столітті, прийшло з Сицилії, укр. (рулет). Дріжджове тісто наповняють мармеладом, маком або молотими горіхами. Наповнене тісто замотують у продовгуватий рулет, покривають глазур'ю і випікають у духовці. Тістечко може сервіруватися як десерт або подаватися як закуска.

'tsibāk (*cibak, kétszer sült kenyér*) – „Zwieback“ < порівн. італ. „biskotto“, фр. „biskuit, biscuit“, укр. (бісквіт). Пекарський продукт у вигляді порізаних шматочків хліба, висушується, через що стає хрустким і довго зберігається. Цей *'tsibāk* гризуть або замочують у кофе з молоком, суп або чай.

'fanĵ (*fánk*) – „Krapfen“, австр. *'krapferl* до < нім. *'pfankuoche, 'pannekoke* „Pfannkuchen“, укр. (оладки). Страва з'явилася у XVI столітті > рус. *'fanĵe*. Із дріжджового тіста робляться оладки майже такої величини, як тенісні м'ячики, які наповнюються повидлом або можуть бути також без наповнювача, випікаються у олії до золотистого кольору і посипаються цукром-пудрою. Існують оладки з різними наповнювачами: *'lekva:roš 'fanĵ* (*lekváros fánk*) – „mit Marmelade“ (з повидлом), *'pudingoš 'fanĵ* (*pudingos fánk*) – „mit Pudding“ (з пудингом), *'čokolade:š 'fanĵ* (*csokoládés fánk*) – „mit Schokolade“ (з шоколадом) та інші. Припускають, що *'fanĵ* є скороченням від *Pfannkuchen* від кінчика „-fannk“ і вживається як коротка форма.

'kifli (*kifli*) – „Hörnchen“ < австр. *'kipf^l* „Kipfel“ < лат. *cippus* > італ. *chifel, chifelle* > рум. *chifla, chipfla* > сб.-хв. > рус. *kiflek*, укр. (піжок). Вид малого сухого тістечка, форми ріжка, що наповняється молотими горіхами, повидлом або маком і посипається цукром-пудрою. Це тістечко є улюбленим серед закарпатського населення, тому що воно може довго зберігатися при кімнатній температурі.

'komiskēn'e:r (*komiszkenyér, katonakenyér*) – „Kommissbrot“ < давньоавстр. *'komisbrot* „Soldatenbrot“, укр. (солдатський хліб). Чотирьохкутний, темний хліб грубого помоли (Син. „Vollkornbrot“), вживається багатьма людьми у дієтичних цілях.

'kremzli, 'gremzli (*kremzli*) – „Kartoffelpuffer“ < нім. *'raim* до нім. < *reiben*, Партицип.ІІ. *'kri:m, 'kre:m* < *gerieben* > до ім. „Geriebenes“, *'kri:ms, 'kre:ms* > мн. *'kremzli, 'kremzli*: розмішати сиру терту картоплю, цибулю, часник з мукою, яйцями, чорним перцем, трохи посолити і зробити з них оладки величини руки, після чого смажити на сковороді у жиру або олії. Ця страва є улюбленою багатьма етнічними групами. Розрізняють багато говіркових варіантів назви цієї страви у різних місцях регіону: *'kremzli, 'lâptšinka, 'ba:bedli* > рус. *'kremzleke*, укр. (оладки з картоплі).

'ku:ɡlo:f (*kúglóf*) – „Rührkuchen“ < австр. *'gogelhopf*, *gugehupf* „Gugelhopf“ < лат. *gugel* „Капузе“ > рус. *'huhε*, укр. (пиріг). Круте тісто, частіше з додаванням какао та ізюму, випечене у спеціальній формі для такого тіста і посипане цукром-пудрою. Подають часто *'ku:ɡlo:f* до молока, кофе з молоком або чаю.

'linzɐ (*linzer karika*) – „Linzer Kränzchen“ до < австр. *linzer* „linzer von Linz“, з'явилося у XVIII столітті > рус. *'linzerge*, укр. (печиво з повидлом). З прозорого тіста спечене круглої форми печиво, наповнене повидлом.

'pɛrɛts (*perec*) – „Brezel“ < нім. *'preze*, *'prezel*, *'brezel* до < лат. *Bracellus*. „Salziges“, укр. (соленик). З хлібного тіста у кружечки сплетене тоненьке жердинообразне хрустке печиво. Цей *'pɛrɛts* може також бути приготовленим як солодке печиво.

'pusɛdli (*pusedli*, *csókocska*) – „Busserl“ < австр. *'pussl*, *'busserl*, укр. (поцілуйчик). Вид маленького солодкого печива. Мішають муку з содою, яйцями, медом, корицею, цукром-пудрою і залишають 30 хвилин стояти. Після чого розкачують з нього лист товщиною 5 мм і вирізають за допомогою склянки кружечки. Верхній слії покривають збитим білком і прикрашають цілим горіхом і випікають до золотистого кольору.

'pre:zɛl, **'pre:zli** (*prézli*) – „Brösel“ < нім. *'brosem(e)*, *'brosme*, *'bros(e)me*, *'brosemlin* „Brösel“, з'явилося у XVI. столітті порівн. англ. „to bruise“, лат. „*frustum*“ > рус. *'pre:zleke*, укр. (сухари). Робляться з висушеної булочки, за допомогою тертки або кофемолки, у вигляді муки. Ці *'pre:zli* служать як напівфабрикат до готування різних варених та печених мучних страв.

'tɔrkɛdli, **'tɔlkɛdli** (*tarkedli*, *talkedli*) – „Pfannkuchen“ < австр. *'dalken*, *talken* „Dalken“ > рус. *'tɔrkɛdleke* порівн. чеськ. „*vdolek*, *dolek*“, укр. (оладки). У жирі або олії спечені оладки з дріжджового тіста. Нижнє тісто заливається у сковороду, до нього додати сирі порізані на шматки яблука і з обох боків випікати. За смаком можна подавати *'tɔrkɛdli* також зі сметаною.

'lɛkva:roʃ -, **'tu:roʃ taʃkå** (*lekváros*, *túrós derelye*) – „Tascherl“ < австр. *'taʃkel* + угор. *'lɛkva:roʃ* (*lekváros*) – „mit Marmelade“ (вареники з повидлом), *'tu:ro:ʃ* (*túrós*) – „mit Quark“ (вареники з творогом). Німці цього регіону називають цю страву *'lɛkva:rtɔʃkɛl*. З на тонко розкатаного тіста вирізаються квадратики, в середину яких ставиться повидло або творог, загортається і склеюється у формі трьохкутника. За цим рецептом зроблені „Tascherl“ варяться у соленій воді, вибираються за допомогою сита, мажуться маслом і посипаються цукром-пудрою.

'šifli (*sifli, mézeskalács*) – „Lebkucken” < австр. *'šifel*, *'šifl* до нім. „Schiff”, укр. (медовик). Чотирикутний медовий пиріг. Спочатку нагрівають мед. Потім готують тісто з муки, цукру, яєць, смальцю, кориці, прянощів гвоздики та трохи соди. Все це додають до нагрітого меду і добре все розмішують. З готового тіста роблять чотирикутники, які мають форму маленьких коржиків, верх яких мажеться жовтком, після чого випікати у духовці.

'šmārnī (*smarni, császármozsa*) – „Schmarren” < австр. *'šmārn*, укр. (Крихітка Кайзера). Солодка мучна страва, особливо Крихітка Кайзера. З печива та з інших сухих залишків тіста приготовлена мучна страва.

'štāngli (*stangli, rudacska*) – „Stange” < австр. *'štāngl*, *'štāngel* до нім. „Stange”, укр. (солені палички). Печиво форми продовгуватих солених паличок зверху посипані твердим сиром, *'šo:š 'štāngli* (*sós stangli*) – „Salzstangel” (солені палички).

'štrudli (*strudli, rétes*) – „Strudel” < австр. *'štredan*, *'štrudeln*, *'št- rode*, укр. (слойоне тісто). Тісто розкатати на багато тоненьких листів і наповнити порізаними шматочками яблука та ізюмом або (творогом, повидлом, тощо), добре замотати і варити або випікати у духовці. Угорці Закарпаття їдять це тісто з абрикосовим повидлом. В Австрії переважають слойки з яблуками, у Німеччині з творогом, Чехії і Словакії з маком або з тушкованою квасною капустою.

'vækni (*vekni, hosszúkás kenyér*) – „Wecken” < австр. *'wecke*, *'wegge*. *'weggn*, (дріжджове тістечко, вид продовгуватого хліба) а) у формі такого хліба з дріжджового тіста спечене тістечко, яке наповняють зазвичай угорці цього регіону з сливовим повидлом, б) звичайний продовгуватої форми хліб з пшеничної муки, без ніякого наповнювача.

'žemle, 'žæmle (*zsömle, zsemle*) – „Semmel” < нім. *'semel(e)* < лат. *simila* < грец. *semedalis*, укр. (булочка), з'явилося у IX столітті з каролінгських часів. Булочка є круглим хлібчиком, з приблизно 5-6 г дріжджового пшеничного тіста. Їдять її зазвичай з маслом, ковбасою або сиром до сніданку. Випікають різні види булочок: *'žemle'tsi:po:* (*zsemlecipó*) – „Semmelwecken” (батон), *'žemle'gombouts* (*zsemlegombóc*) – „Semmelkloß” (галушки з сухарями). Із сухих булочок роблять *'žemle'list* (*zsemleliszt*) – „Semmelmehl” (муку), *'žemle'moržā* (*zsemlemorzsa*) – „Semmelbrösel” (сухари) oder *'žemle'te:sta* (*zsemletészta*) – „Semmelteig” (тісто з булочки) для приготування інших мучних страв.

Із запозиченої кухонної лексики в угорських говірках було знайдено 20 етнореалій локального вживання і 3 етнореалії регіонального поширення, які були запозичені з німецьких говірок та німецької нор-

мативної мови. Велика кількість німецьких лексем пояснюється тим, що угорці Закарпаття завжди були у тісному контакті з австрійцями, тобто німцями. Визначний вплив на угорське населення мали також німці міста Munkács та його оточення.

Запозичена лексика інтернаціонального характеру

Особливою групою іншомовного запозичення в угорських говірках є реалії цивілізаційного процесу, які у XX столітті були запозичені з німецької мови. Лексеми проникли у говіркову лексику завдяки інтенсивним економічним, культурним та іншим контактам з розвинутими країнами Європи, де німецька мова виступила посередником. Тут розглянуті тільки деякі лексеми:

'kɛks (*keksz*) – „Keks“ < нім. *'keks* < англ. *cakes*, мн. від *cake* – *Kuchen* порівн. фр. „*cake*“, італ. „*cake*“, сб.-хв. „*kěks*“, чеськ. „*keks*“, пол. „*keks*“ > рус. *kekse*, укр. (кекс), сухе, довготривале маленьке печиво, яке виготовляють на кондитерських фабриках. Розрізняють багато видів печива: *'šajtoš* (*sajtos*) – „mit Käse“ (з сиром), *'māzolaš* (*mazsolás*) – „mit Rosine“ (з ізюмом), *'me:zeš* (*mézes*) – „mit Honig“ (з медом), *'tsitromoš*, *li'monoš* (*citromos*) – „mit Zitrone“ (з лимоном).

'kre:meš (*krémes*) – „mit Creme geschichtetes Gebäck“ < австр. *'krem*, *'kreme* (у Німеччині крем як солодка страва існує з XVIII століття) < фр. *creme* < лат. *crauma* < грец. *chrisma*, рус. *kre:meš*, укр. (з кремом), відповідник „Наполеон“. Якщо кекси печуть рідко у домашніх умовах, то *'kre:meš* частіше готується самими домогосподарками, де кухарки можуть проявити свою фантазію, випікати їх різного виду.

'piško:tā (*piskóta*) – „Biskotte“ < австр. *'biskotten*, *'piskoten-brod*, *'pischotten*, „Biskotte, Biskuit“ < лат. *biscoctus*, *biscottum*, лат. *bis* – „zweimal“ + лат. *cottum* – „gebackt“, лат. *Coquere* „backen“ порівн. італ. „*biscotto*“, англ. „*biscuit*“, фр. „*biscotte*“, чеськ. „*píškot*“, рус. *piško:ta*, укр. (бісквіт). Здебільшого печеться це тістечко самими господарками з суміші муки, яєць, цукру та порошку для печива, як наприклад, *'piško:tā* *'tekertš* (*piskótatekeres*) – „Biskuitrolle“ (бісквітний рулет), який наповнюється найчастіше повидлом або кремом.

ЛІТЕРАТУРА

- ЛИЗАНЕЦЬ П.М. Атлас лексичних мадяризмів та їх відповідників в українських говорах Закарпатської області УРСР. Част.ІІІ. – Ужгород, 1976 – 326 с.
- ЛИЗАНЕЦЬ П.Н. Венгерские заимствования в украинских говорах Закарпатья. – Изд. Академии Наук Венгрии – Будапешт, 1976 – 682 с.
- BENKŐ, Lóránd (1967): A Magyar Nyelv Történeti – Etimológiai szótára. Budapest.
- BEREI, Andor, CSÜRÖS, Zoltán, ERNST Jenő, HEVESI, Gyula (1962): Új Magyar Lexikon. Budapest.

- DUDEN (2003): Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim - Leipzig - Wien - Zürich.
- FÖLDES, Csaba (2003): Interkulturelle Lingvistik. Vorüberlegungen zu Konzepten, Problemen und Desiderata. In: FÖLDES, Csaba (Hrsg.): *Studia Germanistica Universitatis Vesprimiensis. Supplement I.*
- GEHL, Hans, PURDELA SITARU, Maria (1994): Interferenzen in den Sprachen und Dialekten Südosteuropas. In: *Materialien. Heft 4. Satu Mare – Tübingen.* S. 7- 15.
- GEHL, Hans (1994): Voraussetzungen für südeuropäische Sprachinterferenzen. In: Ebenda. S. 31- 77.
- GRIESHOFER, Franz (2002): „Kennt es Kletiten?“. Die Nahrung der Länder. Wien – Köln – Weimar. S. 355 – 380.
- HVOZDIK, Olga (1999): Deutsches Lehnwort aus den ukrainischen Mundarten Transkarpatiens. In: *Interethnische Beziehungen im Rumänisch-Ungarisch-Ukrainischen Kontaktraum vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart. Satu Mare - Tübingen.* S. 404 – 422.
- JUHÁSZ, János, SZŐKE, István, NAGY, Gábor (1972): *Magyar Értelmező Kéziszótár.* Budapest.
- KETTER, László (1985): *Gasztronómiánk krónikája.* Budapest.
- KNECHT, Tamás (2001): Lexikalische Interferenzen in den sathmarschwäbischen Dialekten der Gemeinden Bescheneed, Petrifeld und Terem. In: GEHL, Hans (Hrsg.): *Materialien XII. Tübingen.* S. 172.
- KNOBLOUCH, Linde (1977): *Europa Kochbuch.* Leipzig.
- KÖNIG, Werner (1978): *DTV - Atlas zur deutschen Sprache. Tafeln und Texte.* Augsburg.
- KOZAUER, Nikolaus (1979): Die Karpaten – Ukraine zwischen den beiden Weltkriegen unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Bevölkerung. Esslingen.
- LAROUSSE (1980) : *Petit en couleurs.* Paris.
- MACHEK, Václav (1971): *Etymologický slovník českého.* Praha.
- MELIK, Georg (2002): Die Deutschen der Karpaten - Ukraine. Entstehung, Entwicklung ihrer Siedlungen und Lebensweise im Multiethnischen Raum. MÜNS, Heike (Hrsg.). Marburg.
- MELIK, Georg (1995/6): Weihnachten im Karpaten – fränkischen Pausching bei Munkacs (Ukraine). In: *Frankenland. Uzhorod.* S. 316 – 322.
- MELIK, Georg (1999): Widerspiegelung der Interethnischen Wechselwirkung im Lehnwort der Deutschen Mundarten der Karpaten-Ukraine. In: *Interethnische Beziehungen im Rumänisch-Ungarisch-Ukrainischen Kontaktraum vom 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart. Satu Mare- Tübingen.* S. 423 – 445.
- MELIK, Georg (2003): Fremdes Wortgut in der Kochkunst der Karpatendeutschen. In: GEHL, Hans, CIMBOTĂ, Viorel (Hrsg.): *Materielle und geistige Volkskultur des oberen Theissbeckens. Einfluss der deutschen Bevölkerung auf die anderen Ethnien der Region. Satu Mare – Tübingen.* S. 257 – 271.
- Österreichisches Wörterbuch (2001). Neubearbeitung mit den neuen amtlichen Regeln. 39. Auflage. Wien.
- PFEIFER, Wolfgang (1989) : *Etimologisches Wörterbuch des Deutschen in 3 Bd.* Berlin.
- PURDELA SITARU, Maria, VASILUTA, Livia (1994): Rumänische Fachausdrücke deutscher Herkunft im Bereich der Kochkunst. Lexikalische und Etymologische Anmerkungen. In: *Materialien. Heft 4. Tübingen.* S. 121 – 141.
- RANK, Jozef (1859): *Kaperni slovník jazyka českého a německého.* Praha.
- TÁBORI, Piroška (ohne Jahresausgabe): *A MA Szakács Könyve 2000 Recept, diétás étel.* Budapest ohne Jahresausgabe.
- URBAN, Erich (1929): *Das Alphabet der Küche.* Berlin.

Turis Ingrid
Die Namen der Mehlspeisen deutscher Abstammung in den
ungarischen Mundarten von Transkarpatien
Resümee

Im Beitrag wird das Lehngut, das die Kochkunst in den ungarischen Mundarten Transkarpatiens behandelt. Dieser Bereich wird wechselseitig von allen in der Region wohnenden bodenständigen Ethnien (Ruthenen/Ukrainer, Ungarn, Rumänen) sowie später angesiedelte Volksvertretern (Deutsche, Slowaken, Juden, Tschechen, nachhaltig auch Russen u.a.) besonders intensiv beeinflusst. Diese Auswirkung findet ihren Niederschlag im Wortschatz der jeweilig im multiethnischen Raum funktionierenden Sprachen und Mundarten als entlehnter Wortbestand.

Im Wortschatz der Kochkunst zerfällt das Lehngut in zwei Gruppen: 1. Ethorealien, die häuslich zubereitete gebackene und gekochte Mehlspeisen bezeichnen, welche lokalen und regionalen Gebrauch haben (*báigli, fánk, kremzli, lekváros, túróstáska* u.a.). 2. Zivilisationsrealien (*keksz, krémes, piskóta*), die überregional sind.

SERES KRISTÓF

(Ungvár, aspiráns)

A barna szín kognitív-stilisztikai szerepe Kovács Vilmos Lázás a Föld című kötetében

Kovács Vilmos a 60-as évek kárpátaljai magyar irodalmának legkiemelkedőbb alakja. Költői tehetsége vitathatatlan, azonban éleslátása és szókimondása miatt a rendszer mellőzte, ellehetetlenítette, mert rámutatott annak hibáira. Célom, hogy az általános értelemben felfogott nyelvi stílusnál szélesebb körben elemezzem Kovács Vilmos társadalomfelfogásának kifejezési rendszerét és annak fejlődését színneveinek tükrében kognitív megközelítéssel.

A kognitív nyelvészet a nyelvtudomány új irányzata, melynek előretörése a XX. század második felére tehető. Az irányzat felerősödését nagyban elősegítette, hogy nem jellemzi merev szabályrendszer. Nem kívánja megdönteni a már meglévő axiómákat, ugyanakkor nem próbálja sem matematikai, sem másmilyen alapokra helyezve elemezni vizsgálata tárgyát.

A kognitív tudomány alapja a megfigyelés. Ennek alapján von le következtetéseket, melyeket nem tesz általános érvényűvé, hanem csak az aktuális helyzetre alkalmazza azokat. Nagy előnye, hogy a kivételeket rugalmasan kezeli, elfogadja létüket, minden tudományban az embert, az emberi tényezőt, az emberi megértés folyamatát keresi, annak hatását az adott tudomány fejlődésére. A kognitív nyelvészet a világ nyelvi képének rekonstrukciójával foglalkozik, figyelembe véve a szövegben szereplő frazeologizmusokat, kollokációt és konnotációkat is. Ezen nyelvelmélet szerint az ember olyan fogalmi rendszert hoz létre, mely összhangban áll a valósággal [Bańczerowski, 55].

A kognitív nyelvészet szerint van, ami a hétköznapi nyelvhasználatban nem érthető meg és mondható el metaforák nélkül. A metaforák szerepe óriási a megértés folyamatában, ám bonyolultabb kérdés a metaforák szerepe a megértés után [Boda – Porkoláb, 74]. Létezik olyan jelentés, mely se nem szó szerinti, se nem metaforikus, hanem „metaforikusan szó szerinti”. Ebben az értelemben a metaforák létrehozhatnak új jelentéseket. Egy fogalom másik fogalmon keresztül megértése nemcsak a költői nyelv sajátja. Nélkülük nem tudnánk megérteni világunk alapvető fogalmait [Kövecses, 44].

A metaforát köznapi értelmezés szerint felfoghatjuk hiányos hason-

latként, melyből a hasonlítás valamely tagja hiányzik. Az emberi, elvont gondolkodás is hasonlóképpen működik. A külvilágból érkező jeleket agyunk összeveti a korábban szerzett ismeretanyaggal, ahhoz hasonlítja. Ilyen módon alakul ki kép, érzet a hangokról, illatokról, színekről.

A metaforák jelentős részét a színmetaforák, a színnevek teszik ki. A fizikában a szín nem más, mint a látható fény által keltett, összetevőinek hullámhosszától és intenzitásától függően különböző fizikai érzet. Az emberi szem 3 különböző típusú fotoreceptora csak a vörös, a zöld és a kék tartományra érzékeny. A szín tehát, amit látunk, három különböző hosszúságú fényintenzitás aránya, ahol a lényeg az arány. Ez határozza meg a színt is. A tudomány az ilyen látást trikrmatikus látásnak nevezi.

Ilyenképpen a színnevek kognitív vizsgálata nagyban elősegítheti a kognitív nyelvészet fejlődését. Ha pedig a színnevek stilisztikáját vizsgáljuk, pontos képet kaphatunk az adott szöveg szerzőjének világlátásáról, gondolkodásmódjáról.

A költő színei a kiszolgáltatott kisebbségi sors kifejezésének eszközei. Egyaránt megtaláljuk a kisebbségben élők fájdalomának, reménytelenségének, szellemi-erkölcsi kötődésének gazdag motívumait.

Színneveinek értéke, nagysága csak akkor mérhető fel egészében, ha több szempont szerint vizsgáljuk meg azokat. Így a színneveket a következő szempontok szerint rendszerezem:

1. *Az ábrázolt fogalmat színmetaforával konkretizálja.*
2. *Szemléltet.*
3. *A valóságot szintézisben ábrázolja.*
4. *Fokoz, sűrít.*
5. *Motivál.*
6. *Enyhén gúnyol.*

Ebben a cikkben a barna szín jelentéstartalmát vizsgálom Kovács Vilmos Lázás a Föld című kötete alapján. A kötet 1962-ben jelent meg. Igazi áttörés volt ez költészetében. Ebben a bíráló Kovács Vilmos hangja szól. A kötet hangvétele, stílusa, egész tartalma „lázás”. Lázadt minden ellen, amit akkor szentnek kiáltottak ki: a képmutatás, a szépítés, az elsimítás, az idealizálás, a gigantománia ellen. Láttá és láttatni merte a hibákat.

Kovács Vilmos színnevei közt a barna fordul elő a legritkábban. A szín hatása pozitív. Asszociációként sehol nem fordul elő.

Jelentéstani szempontból megállapítható, hogy a pozitív hatású konkrét színnevek között a szótárban felsorolt jelentésekből csak a melléknévi szerepű első jelentésben fordul elő.

A Lázás a Föld című kötetben 3 helyen kelt a barna szín pozitív hatást, ez az összes barna előfordulás 75 %-a. Ezek közül 2 színmetaforával konkretizál, ami 66,66 %, egy pedig szemléltet, ami 33,33 %.

1. Az ábrázolt fogalmat színmetaforával konkretizálja.

Kovács Vilmos a barna szín pozitív hatásával érezteti velünk azt a fajta idealizált nyugalmat, melyet magának szeretne, s mégsem kap meg. A nyugalom és a csalódottság érzéséhez hozzávegyül még a féltés érzése is. A költő világfelfogásában a nyugalomhoz és a harmóniához hozzátartozik a társ, a partner léte, s immáron ez is, a társ léte is veszélybe került.

Barna homályban piros karikák... [Barna homályban 42.o.]

Piros karikákat

rajzol szemem a *barna* homályba. [Barna homályban 42.o.]

2. Szemléltet.

A Lázás a Föld című kötetben bontakozik ki igazán Kovács Vilmos humanizmusa. A barna színnel szemlélteti a humanitás szükségességét és hiányát. Ez, és a világ, a kor, a kor emberének sokoldalú megjelenítése teszi teljessé azt a korrajzot-kórrajzot, melyet a költő ad saját koráról.

Nézd, kint az udvaron augusztus

betontenyérébe milyen békésen hullnak

a meleg-*barna* gesztenyék. [Egy tébolydába 18.o.]

A negatív hatású konkrét barna színneveket vizsgálva megfigyeltem, hogy a szótárban felsoroltak közül a melléknévi szerep első jelentése fordul elő.

A Lázás a Föld című kötetben egy helyen kelt a barna szín negatív hatást, ami az összes barna szócédula 25 %-a. Ez az egy előfordulás színmetaforával konkretizál, szintézisben ábrázol és gúnyol.

1. Az ábrázolt fogalmat színmetaforával konkretizálja.

Kovács Vilmos költői világában a negatív hatású barna szín ábrázolóereje kifejezésre juttatja a költő látásmódját. Fontos, hogy költészetében ezzel a színnel mutatja be a falusi ember egyhangú életét.

..., ekéd ősszel *barna* homlokába vágott,... [Falusi emlék 68.o.]

3. A valóságot szintézisben ábrázolja.

A Lázás a Föld című kötetben megjelenik a kor mezőgazdaságának helyzete, mely a világban uralkodó tendenciákkal szöges ellentétben fejlődik. Elénk tárul a szakértelem hiánya, a történelmi tényen nyugvó, tényekkel alátámasztott bizonyítás: a jobb helyett egyszerűbb megoldások választását a mai napig nem heverte ki a mezőgazdaság.

..., ekéd ősszel *barna* homlokába vágott,...[Falusi emlék 68.o.]

6. Enyhén gúnyol.

A barna szín negatív hatásával a költő a kisszerű álmokat, a perspektívák, lehetőségek hiányát, a hibás és mégis konokul favorizált gondolkodásmódot gúnyolja. Ez a gúny egyaránt irányul a vezetők ellen, akik ilyen elvek alapján vezetnek, és azok ellen, akik hagyják magukat így vezetni.

..., ekéd ősszel *barna* homlokába vágott,...[Falusi emlék 68.o.]

Kovács Vilmos színvilága egyedülálló a maga nemében. Színnevei minden esetben mögöttes jelentést hordoznak. Asszociációi párjukat ritkítják: nemcsak a színt generálják tudatunkban, hanem egyúttal érzeteket is keltenek, így erősítve a vers hatását, elősegítve a költő által kívánt hatás létrejöttét.

Kovács Vilmos színvilága gazdag és szegényes egyszerre. Gazdag, mert sok színnevet használ, s meglepő, meghökkentő, megdöbbentő hatást képes velük elérni. Ugyanakkor szegényes is, mert sok színnevet használ ugyan, de nem árnyal. Ez mutatja a költő jellemességét is: nincs megalkuvás, nincs félmegoldás, nincsenek kiskapuk. Költői tehetsége megengedte Kovács Vilmosnak, hogy árnyalatok nélkül is képes legyen nagyot alkotni, túlnőni kora lehetőségein.

IRODALOM

Bañcerowski – Bañcerowski Janus. A kognitív nyelvészet alapelvei. // Magyar Nyelvőr. 123. évfolyam 1999. január-március I. szám

Boda – Porkoláb – Boda I. Károly – Porkoláb Judit. Metaforák a kognitív nyelvészetben. // A metafora grammatikája és stilisztikája. Szerk.: Kemény Gábor. Bp.: Tinta Könyvkiadó, 2001.

Kovács Vilmos. Lázás a Föld. Uzshorod: Kárpátontúli területi kiadó, 1962. 80 o.

Kövecses – Kövecses Zoltán. A metafora a kognitív nyelvészetben. // A kognitív szemlélet és a nyelv kutatása. Szerk.: Pléh Csaba – Györi Miklós. Bp.: Pólya Kiadó, 1998.

Шереш Криштоф

Роль коричневого кольору та його когнітивно-стилістична функція у творі Вілмоша Ковача „Земля у горящі”

Резюме

Вілмош Ковач один із найвідоміших поетів угорської літератури Закарпаття 60-х років ХХ століття. Автор розглядає в статті цікавий аспект творчості поета, а саме, світ кольорів, які виконують різноманітні функції у творі. У цій статті розглядається тільки роль коричневого кольору у творі та його когнітивно-стилістична функція.

JACKOVICS MARIANNA

(Ungvár)

Kendertermesztés és -megmunkálás Szalókán

(Nyelvjárási szöveg)

Szalóka az Ungvári járás magyarlakta községe. A Tisza partján, az ukrán-magyar határ mentén terül el 43 km-re Ungvártól. Lakossága 2005-ben 866, ebből magyar 830.

Nyelvjárása az északkeleti magyar nyelvjárások típusába tartozik. A szókincs általam vizsgált rétege szaknyelvi, a kendermunkákkal összefüggő szöveg.

A különböző szövegtípusokba tartozó szövegek vizsgálata, illetőleg e vizsgálatok eredményeinek összevetése nem elég hangsúlyos a szövegtani gyakorlatban. Ezért érdemes ilyen irányú elemzéseket végezni.

Az alábbi nyelvjárási szöveg – mint sajátos szövegtípus – tanulmányozása során néhány jellemző nyelvjárási sajátosság tűnik ki.

A fonémarendszer tekintetében a magánhangzók aránya 7:7; rövid magánhangzók: u, o, a, ü, ö, i, e; hosszú magánhangzók: ú, ó, á, ű, ő, í, é. Hiányzik a zárt ě, megtalálható a nyújtott ē, főleg l, r, j előtt, ill. a szótagzáró l kiesése kapcsán: pl. *ēsorolni*.

Szalóka nyelvjárásának jellemző vonása a zárt í-zés, pl. *elvittik, kive, szíp, törtint, mektekertik, víknyat, veteminy*; megvan a rövid és az illabiális i-zés is: *tiz, file* stb. Szórványosan a középső nyelvállású ó, ő hangot felső nyelvállású ű, ű ~ u, ü váltja fel: *ló-lú, róla-rúla, tőle-tülle*. A rövid-hosszú hangmegfeleléseket illetően, ha a pótlónyúlás az a vagy e hangokat érinti, a keletkezett hosszú magánhangzó polifonemikus ā vagy ē: pl. *kējen*. Szórványosan előfordul a más-salhangzók geminálódása: *esső, szapullóu, motóulla*.

Szalóka nyelvjárásában a középső nyelvállású, hosszú magánhangzók záródó jellegű, gyengülő erejű diftongusokban realizálódnak: *szapullóu, motóulla, széjpen*. Sok esetben ugyanaz a beszélő hol diftongust, hol monoftongust ejt.

Jellemző, hogy a -i tárgyrag és a többesjel előtt középső nyelvállású kötőhangzó jelenik meg: *kendőköt, fehérneműköt, nótákat, mintákat, szokásokat* stb. A *szeker*-féle két szótagú névszótövek Szalókán egyalakú tövek: *eger, te-*

hen, level stb. Az ami vonatkozó névmás helyett gyakran aki formát találunk: csepű, aki mán ojan nem szíp...

Alaktani sajátosságok: a -ból, -ből rag -bul, -bül, a -ról, -ről rag -rul, -rül formában használatos: kendermagbul, fonalbul, ijenrül, amejikrül, me-zőrül, pászmábul stb. Az E/3. személyű tárgyaz igei személyrag -i, nincs hangrendi illeszkedés: láti, tuidi, mondi stb.

Mondattani jelenségek: leggyakrabban a névszói-igei állítmány segédigei tagja egyes számban marad a többes számú névszó mellett, pl. *Gü-mőjük is vóyt benne; került valahonnan ezek a minták.*

A nyelvjárási szakszöveg alapja a helyszínen készült magnetofonfelvétel. Az adatközlő neve: özv. Szántai Józsefné Balog Piroška, 1928-ban született, református vallású, 8 osztályt végzett, nyugdíjas szalókai lakos.

A magnófelvételt Szabó Erika magyar szakos egyetemi hallgató készítette 2002-ben. Lejegyezte és a dalokat kottázta Jackovics Marianna.

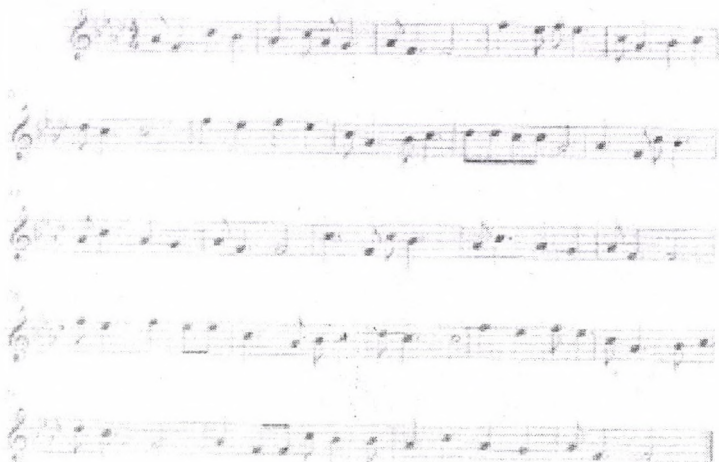
Szeretném elmondani a régi szokásokat. | miked dóygosztunk a me-zőn, | kendērvetēssel, kendērmunkával is foglalóosztunk, | a kendērt mindig a legjop földbe vetette mindenki, ahol vóyt ety kis jó főüggye. | Hát uty három-néty szotyryi földet, | többet nem, ecs család se nem vetett, | és asztad bevetet-tik, mikor tavasszal jó esső eset, jó nyirkos trágyás földbe bevetették, hogy asz kējen ki, hamar a mag. | És ez majd agusztuzsba let ki...nyűve, úgy mon-tuk, hoty kinyűve. | Hoty kikelt, vóyd benne ojan kender is, akinek magva vóyt, meg úgy monták, hogy virágos kendēr, | annak meg virága vóyt. | És a magvas kendērt nem nyűtték ki, maj csak őjsszē | mer asz mekhatytuk mag-nak. | Amit kinyűttünk, virágos kendērt, | asztat mek széjpen kēvé... kēvébe kötöttük, | szekeren hazavitte mindenki, | és utána kerestek neki ety ojan he-jet a ... a kanálizsba, | minátunk ijen fojó, | és | ojan hejre, ahol | sáros hej van, | ahol lapáj van, | hogy a sárba be...temették, hogy rothaggyon | a kendēr. | Berakták... berakták ijen | hosszú | – úgy monták, hogy | ágyba, mint...mint a vetemínyt, hogy be tud... | és asztat ojan... | egyiket | kerezbe, a másikat tövivel szépen, | és az berakták sárral, | és akkor karókkal, meg le-szúrták, hogy el ne vigye a víz. | És aszt ot rothasztották két-három hétig. | Utána mentünk megnézni, úgy monták, hogy látóyt huznak a kendērből, hogy el van-e már rothadva. | Osz mikó jóynak látták az asszonyok, | hoty mán ērohatt a kendēr, | akkor ēmentek, | úgy neveszték, | hoty kikōteni a kendērt. | Hát hogy elvittük tisztáp hejre onnan arrul a sáros hejrül a vízbe, | és akkor asztat a kezünkē – | benne áltunk a vízbe derekig, | és akkor a ke-zünkkel mostuk, | a követ, | a kötelet, | és a kívét mekfōktuk, | és szép tisztára lemostuk rula a ... az egész rothat részit. | És akkor mindet sorba... akkor a fojó... | És a fojóy szilin meg állottak a férfijak a családbú, | oszi azok mek kiszettik, | osz fērakták még vizesen, a | szekerre. | És akkor meg a | sze-

kérrel hazavittük, | osztán szijelszettük a kivit | kiállogattuk száradni. | Akkó mikó mekszaratt a kender, | hát vótt ijen hozzávaló szerszámuk, úty hífták, hogy vágótt. | Hát az egy ijen fa... szerkezet vót, hogy | úgy nízet ki, mint ety...ety vállótt. | osztán ngy lába vót, | és akkor a... felnyillott egy ijen fa része, | mint egy deszka, | és avvā mektörtük, | uty híjták, hoty pozdornya, a... aszt a részt, ami lehullot rulla, és a szösz mekmaratt a kezünkbe. | Akkó vót egy másik ijen | vágótt, de asztat mán tillóttanak híjták, | úgy monták, hoty tillótt, mer azon mán aszt a szöszt, aszt a pozdornyát mán szíp tisztára kiszettütt belőle. | Úty hocs csak megmaratt a tiszta szösz. | Esztet még eszt a szöszt, mikor össze... mekcsinátunk minden kendert | ijen | szösznek, | akkor a lányokat összehíjták a falubúl szösztörni. | Osz vótt ijen – naty tornácnak monták, nem, most mán verenda – az ijen rísz, asz keskenyeb vót, mint a verenda, | osztán ijen szabad, | deszkás | oszlopos | törnác vótt, | hogy vótt mibe mekfogótt, | oszt akkór [nevetve] a... azon, | a lábunk alá tettük, | tettünk a két vigíre annak a szöscsomóttanak göröcsöt, hoty szíjel ne homojjon a lábunk alatt | és akkor ráállottunk, osztán | nóttára, | mentünk hátra, meg előre rajta szösszön, addig, mik csak meg nem puhút a szösz. | Mikór ojan puha vótt, megníszte a háziasszony, hogy jótt van-í minden jányé, nehogy má... | Vót ojan, amék összetípászte a lábával, osztán odatták neki, hoty törje meg, adig törje, mig jó meg nem törí. | Így eszt a mektört szösztököt szépen a gazdasszony osszerakta, | mikó vége vót a töröttnek, kőtt kalácsot sütöttek | mek teját attak, | akkorára má oszt a fíjűk is csóttolgatták a jányokat, mik tört, | mek szóttakosztatták, meg danoltunk. | Jajj, ojan szép nótákat danoltunk, hogy igazán, | ijen régi nótákat, | nem ojan tándzdalokat, mint most! Hát még vótt úty, hoty | zenészt is hosztak a fíjűk! Az utóbi időttibe mán ojan divat let, hogy nálunk vótt cigány...banda, | úgy monták, hoty cigámbanda, | nem zenekar, hanem banda, | mer ezek a | cigányok jácottak, nem kellett azoknak zeneiskolába járni, tuttak azok hegedűtti is, kontrázni is, böttgötti is, vót mindenféle, | mek cimbalom is a zenekárba. | Esztán èdanolgattunk meg ètáncolgattunk. | jácottak, osz vótt úty, hoty íjfélekig is èltáncoltunk a töröttibe.

Danolk ety pár nóttát, amit ott a töröttibe danolgattunk! Hát ijen falunkról szóló nóttát danolk!

I. Szalókára két uton kel hemenni,
De szeretnétt a babámmal beszéltti,
Télen-nyáron virágzik a kicsiny ablaka,
Hej, de sokat bekacsingattam rajta.

II. Édesanyám sokat intett a jóra,
Ne halgassak ecs csalfa legény szavára,
Rászettek a fíjűk a csalfaságra,
Ájjon a fene a hátraféjsült hajára.

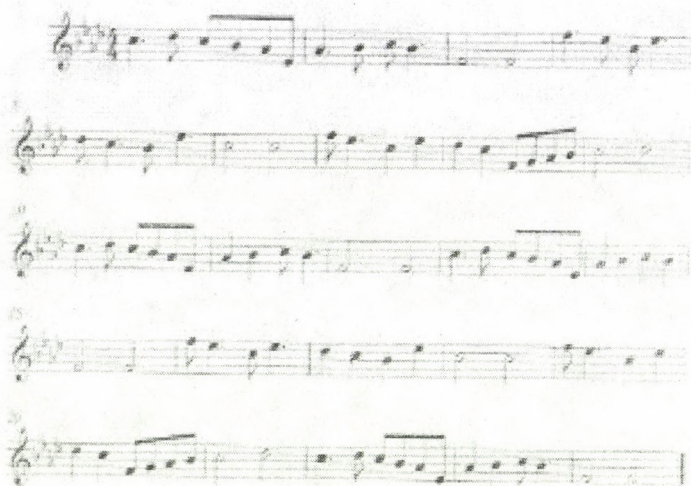

Hát vóytak ijen ... nóták, mék több is, | danolgattunk, | mikòr a fíjűk,
mikòr a jányok...

Őjsszel érik, babám, a fekete szőjlőű – aszt is eldanoltuk

I. Őjsszel érik, babám, a fekete szőlő
Te vagy az én igazi szeretóm,
Bocsás mek, ha vala, valaha vétettem,
Ellenedre, babám, rosszat cselekettem.

II. Kinek varod, babám, aszt a himzet kendőt,
Neked varom, hogy legyél szeretóm,
[Két]..néty sarkába néty szál fehér rozmaringot,
Közepibe, babám, hogy a tized vagyok.

*Ledőülött, ledőülött a széjnabogja teteje,
Gótyamadár, séj-haj, fészked rakod belőjle,
Gótyamadár, séj-haj, szépen kelepel a hásztetőn,
Elhagyot, nem szeret, éngem a régi szeretöm.*

*Hát ijen nóutákat, | többet is danolgattunk egész este, vót idő rá, | a
fijuk is, | a jányok is együtt. | Így osztán ételt a... az este, | meg asztán... jöt
asztán a vacsora, mikor a köüt kalácsot atták az aszlára meg a | teját. | Hát
vót ojan vicces fijú, | hoty... megették a kalácsot, a jányoknak egye cse haty-
tak. | Akkōr oszt egész icaka járkáltak az uccán, mer megdagat még a gyom-
ruk is túlle, annyit ettek. | Osz kinevettik a jányokat, mek főjztek cukrosten-
gerit is, a fonóyba isz szották, de a törőybe is mektették, vót ojan ügyes
asszony, hoty főjzöt cukrostengerit is! | Akkor oszt elkesztek a fijúk rőfőgni,*

| osztán [haha] nevették a jányokot, | hogy nem, mē nem tuitak enni a neve-
tistű. | Hát várták aszt is, hogy majd az is megmarad nekik, | nekik a... űk
eszik meg, | aszt is kiviccelik a jányokot. | Ijen vicceket, ... így éltek régen a
fijatalok a... | ijen mulacságok vótak, | nem vóud diszkó, | meg mindenféle
boloncsák, hát mi csak boloncságnak tartjuk, az öregek mán az ijet, | mikō
nem a maga nemzetiségű... nóytákot meg számokot halgatnak, hanem as se
tuggyák, mēk álamnak a...a...a... számját vagy... vagy mijit halgattyák, |
nem tudnak belőjle kiemenni, ... az öregek, hogy mit halgatnak ezek a maji fi-
jatalok! | Oszť asz szeretik csak! | Aszt az eccerűt, aszt a szíp magyar nóy-
tát, ... magyar táncot, hát nem szeb vóut a? Nekűnk a vóut a szebb! | Hát
ezek meg asz monygyák, hogy mán most ijen világ van, oszt ijet. | Hát osztán
szōsz meg nem járnak tōrni, | meg nem is tudnák, hoty hoty kē. Hát | ém
mám mutadgattam az én gyerekejimnek, unokáimnak, hogy mit hoty kē,
csak szōszt nem szabad, kendērt még vetni se, meg van tiltva, hoty kábítóy-
szert csinának belőle, a kendērmagbú. | Hát hogy mikōr lez belőjle valami,
lesz-e mēk tovább is valamikōr, de hát má még el... elvész ezek a hozzávalóy
szērszámok! | Hát mennyi szērszám kel ahō! | Ahoty ēkesztem mondani mán,
hoty hocs csináltuk a...a... szōszt, meg vóut törve, | akkor hījták az asszo-
nyokot, ... | húzni meg a szōszt, | úgy monták, hoty húzni, | abba a ... ojan
szeg alakū gereben vót, hoty sok, mintha sok szeg... oda let ... vóna verve ja
aba ja kerek... fába, | és akkor abba rakiák belefele ... a szōszt. | Ugy mon-
ták, hogy mek... mekhūzták a szōszt. | Előszōr megnagvották, | úgy monták,
| utána meg vóut ety sűrűbb, | azon a sűrűn mek szípre, | szíp szállas szōszō-
kōt kihuszták, | abbú vóut a víkonyfonal, | amejigbūl a szép kendōkōt szūt-
ték, | amit majd a lakodalomba a jányoknak kívárták, | rōzsáskenđőjnek
meg lepedőjnek, meg ruhának. | Fehīrneműt is vartak, | gatyát, inget az
asszonyok, | aszt a vékonyfonalbú csinálták. | A... amejik meg ojam, má...
másodosztájú... szōsznek montuk, hocs csepű. | aki mán ojan nem szíp szá-
las vóut, | hanem ojan gümőj is vóud benne, oszt a vīnasszonyok meg...
mekfonták kézi gūzson, | az vóut az apróyszōsz, | asztat használták tōrlőj-
kendōknek meg lepedőjnek is. Akinek nem vóut víkony vāsombūl lepedőjje,
szūt. | Szaporáb vóut, ízébūl ... azbūl... a vastak fonalbú szūni ja lepedőj, |
hát egīsz télem maj osztán csinálták. | De hát sok... sok... sok... mindenféle
dōuga van a kendēnek, | e mēk csak megvan húzva. | Mán most... esztet osz-
tán tovább fojtattyák, hoty... fonnyák, mekfonnyák, osztán ēkēsztik térre, így
összēl van ez mán, agusztustól mekkezdőjdik a kinyűvīse, | meg a... elvágá-
sa, meg a mekhūzása, | oszt akkor a kīs szōszt elkēsztik, összekōtőzik szí-
pen, osztán akkor kezdődik majd a fonás, | télen mekkezdk mán november
estéken, mán fonnak a jányok is, a fijúk mennek udvarolni a jányokhoz, |

oszt összemegyén két-három jány, | meg, | ahun meg nincsen jány, hát az asszonyok hínak fonót, oszt etykettőre mekfonattyák a jányokkal, fíjúkkal, mek hát ijen szógrakozás. | Hát ez ojan híres vóút, hogy most ennél megyünk fonni, most annál elmegynek fonni, | útyhóty mindenki mekhíjta a jányokat, meg a fiúkot, nem vóút se televizejóú, ijek, meg videjóú, meg micsoda, | hát... az mék tán kirájnak se vóút akkor, mikor én jány vóútam, | hát mán 74 éves vagyok [nevetve], hát én nem hallottam ijenrű!

Az életet íty fojtattuk, osztán | hács csak jó vóút azír a vászonruha is, a vászoning is, | ety kicsit szuróús vóút, mèn az asztán avval mektürükőüzik a szuróús vászonkendőüvel valaki, a mán bisztos, hoty nem koszos utána, | leviszi a... a... szennyet az emberről, | hát meg a Tiszán firettünk, | mindik hazajöttünk a mezőürről, osztán | a Tiszára gyalog oda mentünk le, | vittük a vászonkendőt, oszt ot mostuk le magunkrúl, amit egész nap ránk... ránk jött a por, a mezőn, a kapállássá, mindenféle munkávā. Na de mondom, hogy ez a kendernek még esz csak a kezdőümunkája, még utána jön, mikor télen mekfonnyák, utánna felvetik, ojan... motoúlának monygyák, | motoúlára, amin mekszámojják, hoty hány pászma, oszt abbúl indulnak ki, hoty hány pászmábul szűnek egy... egy... mé... méter vásznat. | Hoty hány pászmát vetet fel, úty tuggya mek, hoty hány pász... hány méter vászna lesz, | mek hoty hány [gondolkodik] hány ige. | Meg aszt is úgy monygyák, hoty három szál egy ige, a... | 180 szál meg ety pászma. | Uty hoty 180 szál a motóúlán ety pászma. | Ahány pászma... nem... a vastak fonalbúl csak nity pászmát motóúlláltak, | mer asz mék ki is kellet mosni, | a víkony fonalbul meg 10–12 pászmát is vetettek, a... feltekertek a motoúllára, amit mekfontak a jányok, fonalat, a guzsajon. | És ez... ez a fonal utánna ki let szapulva, ki let mosva, | de aszt is ha... hamunak a lúgjával. | Felfőszték a... az üzsbe a vizet, | és akkor... akkor asztat a vizet meg ráöntöttik, ...betettek egy zságba ecs csomóú töütyfahamut, vagy akácfahamut, a vóút a jóú lúgnak, | osztán akor asztat avval a forró lúggal leöntöttik, | vóút egy ijen deszkaszerü – szapullóúnak monták, | hát ez egy ojan... déžsa is vóút alatta, az alacsonyabb vóút, a szapullóú meg magassab vóút, fábó vóút készítve, | ojam mint a hordóú, csak feneke nem vóút fen, | oszt abba beletemették a hamut a zságba, utána rátették a forróú, osztán a lecsörgot oda alá, mer jukas vóút egy ódala annak a ...annak a szapullóúnak, | oszt oda lefojt a hamu... hamulug, mán a... amit ráöntöttek a vizet, a forró vizet a... a hamura és asz neveszték lugnak, | oszt asz mán eléb elkészítettik, | akor fërakták a fonalat, oszt avval a lúggal reggelig öntöszték, | mekforrósitották, | kimertik az alsóú edénybúl a az... üzsbe, || hát ez meg a házba történt, | vóút mindenütt egy ojan konyha, hogy egy naty szíles kemence vóút, | és oda vóút az üzs befíve, | osztán az alatt

tengerigóúréval tüzeltünk, | oszt felfőtt hamar a... lug, amit el vótt készítve
mán a fonarra, | oszt mikó jól főtt, akkor mindik feltőtötték a fonarra. | Így
osztán mán este mán sokáig szapultuk. | Osz szíp sárgára kiszette az a lúg
a... annak a fonálnak a színit, a fonálnak ojan szürkés... szürkés színe van,
mikor mekfonnyák. | Osz utána szíp sárga lett... | Hát vótt oszt ojan híres
asszony, aki meszet ted bele, hoty szíp legyen a fonálja. | Hát mikor betette
felfele a... az eszvátára, hát szakat, mer megette a [nevetve] a mész! | De a
valódi szapullás a jóu hamuval, | meg... meg renceresen keletet öntözni, |
felfele a forrótt ráönteni, | oszt akkó szípen kikopott, | a... akkó elvittük a Ti-
szára, | mán esz téjlen törtint, mikó mán jég izs vótt, | oszt kiváttak egy
nagy léket, | ugy monták, | a jeget kivátták, | oszt oda tettig be a fonalat, |
osztán ot rázogattuk tisztára, | kimostuk a fonalakat, és akkó onnan haza let
hozva szekeren, | akkor vótt mindenkinek lovasszekere, | osztán | tiszta hej-
re, lepedőre, meg mihejre tették, hoty tiszta legyen, oszt kiterengettük, ... ak-
kor kiterengettük a fagyra, | a jó kiszette a vized belőlle, | osztán mek szebb
is lett tülle, a fatyúl, | akkor osztán tekertük a fonalat, | a vótt az utána való.
| Mektekerték ojan szíp gombajgogba, mint... mint a pamut van, a pamut
van tekerve, | egy ijen fára tekérték, | oszt ojan ügyesen csinálták, akik ügye-
sek vóttak, hogy ojan szíp állású gombajgokot tuttak tekérni. | Akkor mekte-
kérték, oszt akkor két szálával meg megint vetőre, | felvetették. | Hát az a te-
kerőji, amin mektekértük, az is egy ojan motóullaszerű vótt, hogy egy-ety fá-
ja vótt közepén, | osztán ojan négyágu... fán... tettek ijen cifra kis fákot, |
oszt akkor arra... arra rátették a fonalat, | aki mek ki vótt mán... ki vótt
szapúlva, mekszáradva, | oszt az úty forgot, forgot, mikor tekertük, forgot,
forgot, szépen körülforgot, | osztán eccer le let tekerve. | Esz vetették meg, |
arra meg ety külön szerszám vótt, a vetőji. | Az is egy ojan érdekes... dolog
vótt, | hogy amire rá – körül-körül forgattuk, | osztán két szálával meg let
vetve, | utána osztán felhuszták az eszvátára, | osztán apróyszöszfonalbul, |
víknyat meg mán külön csinálták, a tiszta víknyat, külön csinálták, | abbú
lett a ...csinálták a fehéreneműköt, | meg mondom, a varot kendőjüket, a tü-
rülközőjüket a firjhö menő jányoknak, | hát sokat attak, | 12 türülközőt csi-
náltak, oszt etyformát, csíkká, vagy üresen szütték, | oszt kivarták a jányok
rózsásra, | há tiz lepedőjt, mek husz türülközőt, | meg...meg...mek... sok
mindent attak a jányokkal, | uty hogy nem ety-kettőt, hanem sokat, | mennél
többet attak a, neki, annál hireseb vótt a jányok, hogy... hát... meg zsá-
kot, ... | 25 zsákot minden jányon attak. | Még ojan ponyvát is csináltak! |
Aki, mikor, ... gépelték, cséplőgépen csépelték a buzát, nem kombányon, |
oszt alá kellett teríteni, | oszt egy ojan nagy ponyva kellett alá és oszt is
úty szüttük mek, hoty három szílből vót, hogy naty szíles legyen, | mer csak

80 centit lehetet lekszílesebbet, az eszvétán szűni, | hát a pokróc az... az vagy 65–70 centi, | ojan... bordák vannak. | Mán sokféle min... | Az az eszvétának is van annyi neve, hogy elég lenne esorolni. Annak van... borda kel hozzá, | bordahaj, | meg mek talpa, meg lábítója, meg...meg mindenféle vessző hozzá, amire feltekerik, | mek hasajjónak mongyvák, amire felcsavarják a... aszt a fonalat, | útyhogy eresztőürúd kel hozzá, akivel mindig leereszti, | meg mindig vissza felcsavarja, | nagyon sok móggya van, | sok... sok ügyyel-bajjal ment, mondom, mire vászon vóút, mek pokróc. | Akor asztán vóút az elhasznált ruhák régen, | felvágdalták az öregek meg a gyermekek, aki vóút a családba, osz szép pokrócokat is szűttek, | hát asz szaporáb vóút szűni, men a... a ronygy hamarab betelte ja cernát, | aszt vastak fonalbúl csinálták a pokrócot, | nem szűttek vikony fonalbúl, csak csepűnek monták aszt, a... a... apróyszös... apróyszösnek monták, hogy az ojan... kis apróú az, a fejeszös vóút a hosszú- szös, a rövidebbek meg, amik kihúzódod belőüle, az vóút az apróyszös oszt...apróyszözből csináták a pokrócot. | Régen nem csináltak a padlóra, mer nem vót padló se, | pokrócot, | főűd vót, hászfőűggye, oszt lúganajos sárral minden szombaton fétapasztottuk a házat. | Ojan jó lúganajos frisz szag vóút a házba, | avval...avval vóút mekfrisítve a ház, | meg marhaganajjá, | ki mivel csinálta. | Szíp simára marhaganajjá lehetet tapasztani, | ojam vóút, mint a tükör, a hász főűggye. | Mek sepertük, mek felocsoltuk, frissítettük, vízzel fè let locsolva. | Meg direkt ojan locsolót csináltak, hogy nyóucasokat locsoltunk a házba, oszt ugy nézet ki, mint a szőűnyeg. | Pokrócot a lúra csináltak, hogy ne fázzon meg a lú, ha megál, ha megizzad. | Meg az ágyra, | az ágyon is a vóút: lepedő meg pokróc. | Asztám meg vóút uty, hoty nem vót annyi fonat, | mán kevesep fonat vóút, | osz lehetet pokrócot szűni eblábason, úgy monták, hogy eblábas, | hogy néty hét [reszeli a torkát] pászmát vetettek fè, | osztán ahoz meg nem kellett, csak három pászma vagy néty pászma, | uty hogy az mán ojam kis kockásszerűnek nézet ki, | nem ijen sürven fokta ja ronygyot az a vá... céjna, mint a...amikor rendesen vóút vetve..., hoty sok szálával, két szálával. | E meg csak ety szálával vóút, | osztám mindenfélét kitanáltak, || a vászombúl minden... mindenféle... kitanáltak, ojan, bojhos vásznat, | felszeték vető, ijen szedőtűre, mek... kockásra, a közepit is az abrosznak, | ijeiket kombináltak mán az utóbi időgbe, mekszették az egész ken... abrosznak a vásznat, a férjhemető abroszoknak a vásznat, | mekkeszték, mekszették, osztán csak ot szűttek tiszta simát, ahol kikézimunkálták, csak ott, hogy lehesen keresztseemesen vaty kalotasz... kalotát vartak régen, mán ugy mongyvák, hoty kalotaszegi. | Került valahonnan ezek a | minták, | minnek annak attak nevet, ahunnan hoszták, a mintát, | amék falubul, | ráti vóút, meg...

*meg még honan jött, honnan hozták a mintákat, | hát asz mind annak híjták.
| Hát akkor osztán a hires jányok kérdészték, hogy neked van ráti varású
kendőd, mek kalotás, meg ijen meg ojan. | Ijen, ijenek vótak..., ezek vótak a
szóurakozási, a fiataloknak a szóurakozási... micsodájok.*

IRODALOM

1. Dobi Edit. Nyelvjárási szövegek szövegnyelvészeti vizsgálatához. In: Magyar Nyelvjárások XXXVIII. – Debrecen, 2000. – 111–118. o.
2. Imre Samu. A mai magyar nyelvjárások rendszere. – Budapest: Akadémiai Kiadó, 1971.
3. Magyar dialektológia. Szerk. Kiss Jenő. – Budapest: Osiris Kiadó, 2001.
4. Szöveggyűjtemény a táji nyelvváltozatok köréből. Szerk. Balogh Lajos. – Linguistica series B Documenta, 2. 1993.

Яцкович Маріанна
Вирощування та обробка конопель у с. Соловка
(Говірковий текст)
Резюме

У статті подається короткий аналіз діалектних явищ с. Соловка Ужгородського району, зокрема відзначаються особливості вимови голосних та приголосних у мовленні угорського населення с. Соловка. Після подаємо невеличкий текст розмовної мови, зібраний студ. IV курсу угорського відділення Ерікою Собою. Цей текст нами уточнений, виправлений і представлений тут.

II.

IRODALOMTUDOMÁNY

ЛИТЕРАТУРОЗНАВСТВО

Hulpa Diána
(Ungvár)

A nyelvi tiszteletadás formái Balla László és Ivan Csendej műveiben

A szociolingvisztikai kutatások napjainkra már a szépirodalmi alkotások vizsgálatára is kiterjedtek. Tanulságos lehet annak tanulmányozása, hogyan nyilvánul meg az identitás, az emberek hierarchikus társadalmi csoportokba való szerveződése a nyelvi tiszteletadásban, az udvariassági formulák használatának tükrében egy olyan régióban, ahol államnyelv, hivatalos nyelv, többségi és kisebbségi nyelvek élnek egymás mellett évszázadok óta. E kérdés vizsgálatához két kárpátaljai kortárs író regényeit választottam: Balla László *A Nagy Semmi* és Iván Csendej *A madarak elhagyják fészkeiket* című regényét.

Mindkét regény cselekménye a XX. század második felében zajlik, azonos társadalmi-politikai, gazdasági körülmények között, de lényegében más-más kultúrájú nyelvek udvariassági fordulatait kell összehasonlítani, amelyek az 50–90-es évek nyelvhasználati állapotát tükrözik Kárpátalján.

Külön figyelmet érdemel az a tény, hogy Iván Csendej regénye 1963-ban, Balla László regénye 1991-ben jelent meg. Iván Csendej regénye a kor szellemét és nyelvhasználati stratégiáját az adott kor szellemében, reálisan ábrázolja. Balla László visszatekintve, a rendszerváltás fényében, megváltozott értékrend szerint mutatja be a szocialista éra történéseit, nyelvhasználati szokásait.

A választott irodalmi művek valóságosan ábrázolják azt a társadalmi, történelmi fordulatot, amelyet a második világháború hozott a társadalmi életbe és egyéni sorsukba. Balla László polgári családból származott, magával hozta ennek az életformának nyelvi, etikai függvényeit, regényének főszereplője is polgári származású, az új társadalmi viszonyokba nehézkesen illeszkedett be, meg kellett tanulnia alkalmazkodni az új etikethez. Csendej Ivan verhovinai parasztcsaládban született, hősei is ebből a társadalmi rétegből kerültek ki, ezt a kultúrát viselik magukon. Így a származás, rang, foglalkozás, anyagi helyzet, iskolázottság és más tényezők meg-

határozó szerepet játszanak a nyelvhasználat alakulásában, az udvariassági stratégiák alkalmazásában.

Az *úr, ön, uram, kegyelmed, alászolgálja*-féle megszólítások Balla László regényében fordulnak elő, Ducsayék polgári társadalmi közegében.

— *Á, alászolgálja, szabó úr!*

— *Alászolgálja, villanyszerelő úr!* (31.o.)

Ducsay édesapja (volt városi tisztviselő) köszönti így – a foglalkozás megnevezéséhez csatolt *úr* tiszteletadási szóval – Szakáll Ákos volt megyei számvevőt. A rendszerváltáskor ugyanis mindketten „szakmát váltottak”, Szakáll Ákos bricseszeket varrt és árult a piacon, Ducsay villanyszerelő lett. Az *úr* megszólítás már enyhe önirónia eszköze a regényben, hiszen a szereplők tisztában vannak vele, hogy az urak világának befellegzett.

Ezeket az általánosan használt megszólításokat fel kellett váltani az új társadalmi berendezkedésnek megfelelő megszólításokkal, olyanokkal, mint: *elvtárs, kartárs* stb. Az elvtárs megszólítás több szerkezeti változatban fordul elő a regényben:

Vezetéknév + elvtárs:

— Szóval, Ducsay elvtárs, lesz itt nekünk munkánk és munkánk ... (89. o.)

A társadalmi helyzet éreztetése és érzékeltetése nyilvánul meg az alábbi párbeszédben, amelyben a hivatal sofőrjének utasítást ad az új „rend”, új „helyzet ura”. A gépkocsivezetőt csak keresztnéven szólítja, a funkcionáriust *foglalkozás + elvtárs* említő néven nevezi meg abban az ún. demokratikus társadalmi rendben, ahol az egyenlők között vannak egyenlőbbek:

— Béla, ezt a csomagot este elviszi a főépítész elvtárs lakására. (229.o.)

Külön figyelmet érdemel az E/3. személyű kijelentő módú igealak-
kal kifejezett kategorikus felszólítás, parancs.

Az udvariassági stratégiák kísérő gesztusai jellegzetesen húzódnak meg a Balla-regényben: a kalaplevegés, a főhajtás, a meghajlás... Ezek a rendszerváltással szinte teljesen kiszorultak az egymás közötti érintkezés illemszabályaiból.

Külön, más udvariassági stratégiák alkalmazásának volt kitéve a főszereplő, amikor néhány évre falusi környezetbe került, ahol még szembe-
több lett társadalmi és szociális hovatartozása. Kijevei környezetbe is be-
helyezi az író Ducsayt, főiskolai hallgatók, funkcionáriusok, eltérő kultúrájú
fővárosi lakosok társaságában mozog. Kijevei szállásadói például éppen
emiatt magázzák Ducsay Józsefet, mint olyan diákot, aki más közegből, más
kultúrából került közéjük. Maga az író ezt a szitációt így írja le a regényben.

„Azokat tegezik, s egyszerűen keresztnevükön szólítják, én meg „maga” vagyok és (ahogy a leckekönyvben olvasható) József Mihajlovics – s ez a keletslávoknál tudvalevőleg a tisztelet kifejezése.”

A változások nem változtatták meg egyik napról a másikra az író életvitelét, nyelvezetében azonban teljes mértékben igazodott az akkori etikai normákhoz. Hőseinek nyelvhasználata, viselkedési szokásai híven tükrözik a szocialista társadalmi rend rétegzettségének jegyeit. A Nagy Semmi című regény híven ábrázolja a XX. század közepén végbement társadalmi-politikai változásokat az akkori nyelvhasználati normák példáival.

Csendej Ivan élete és pályafutása sok tekintetben hasonló Balla Lászlóéval. Ő is Kárpátalja szülőtte, s bár származásuk, nemzetiségi és társadalmi réteg szempontjából is eltérő, az 1945-ös rendszerváltozás az ő életében is nagyfokú változásokat hozott. *A madarak elhagyják fészkeiket* című műve csak egy kiragadott példa annak bemutatására, hogy bár két különböző nemzetiségű íróról van szó, a szociális és társadalmi változások mindketőjük életében és szokásaiban teljes fordulatot hoztak. Csendej a verhovinai parasztok életét mutatja be a rendszerváltozás idején a Prihara család életén keresztül. Ebből kifolyólag érdekessége a regénynek – s egyben eltérés is a Balla-regénnyel összehasonlítva –, hogy a *páne, pányi* vagyis az ’uram, asszonyom’ megszólítási formával nem találkozunk, éppen az eltérő szociális közegből származó szereplők bemutatása miatt.

A madarak elhagyják fészkeiket című regényben is jelen vannak az ábrázolás művészi kifejező eszközeiként a nyelvi illetlen sajtós formai elemei: megszólítások (keresztnéven való szólítás, keresztnév + apai név használata), deixis, tegezés, magázás (házastársak tegezik egymást, felnőtt férfiak tegezik egymást, idősebbek magáznak fiatalokat, a gyerekek magázzák szüleiket, szülő tegezi gyermekét, felnőttek egyirányú tegezése, fiatal férfiak magázzák az idősebbeket) köszönések... A keresztnév + apai név használata megszólításkor csak felelős beosztásban lévő szereplők között fordul elő.

— *Ми з Миколою Степановичем впорядкували його на громадських началах...* (363.o.)

Ezekkel a szavakkal mutatta be a főbíró azt a gyűjteményt, amit a jegyzővel együtt készítettek, rendeztek sajtó alá.

A nyilvános társadalmi szférában a hivatalos keresztnév + apai név megszólítási formák fordulnak elő a regényben. A privát szférában a Balla-regényhez hasonló nyelvi tiszteletadási formák vannak jelen. Például: barátok, házastársak keresztnevükön szólítják egymást, ugyancsak keresztnéven szólítja a főnök a beosztottat vagy az alacsonyabb rangú szereplőket. Ez az azonos kulturális szokásokkal, az azonos társadalmi helyzettel és társadalmi viszonyokkal magyarázható.

IRODALOMJEGYZÉK

1. A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatban. Szerk.: Csernicskó István – Ungvár: PoliPrint Kft., 2003.
2. Balla László. A Nagy Semmi. – Bp.: Háttér Lap- és Könyvkiadó, 1993.
3. Banczerowski Janusz. A világ nyelvi képe mint a szemantikai kutatások tárgya // MNY XCV Benkő Loránd szerk. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára. – Bp.: Akadémia Kiadó, 1967-1976.
4. Kiss Jenő. Társadalom és nyelvhasználat. – Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1995.
5. Kosztolányi Dezső. Udvariasság. //Nyelv és lélek. – Bp.: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1971.
6. Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. – Bp.: Ungvár, Akadémia Kiadó, 1992.
7. Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II. – Bp.: Ungvár, Patent, 1996.
8. Nyelvi illetan. Deme László—Grétsy László—Wacha Imre szerk. – Bp.: Ifjúsági Lap- és Könyvkiadó, 1987.
9. Nyelvművelő kézikönyv. Grétsy—Kovalovszky főszerk. – Bp.: Akadémia Kiadó, 1983.
10. Nyomárkai István. A nyelvhasználat udvariassági stratégiái. // Nyr. 122. [1998. 3.], 1998.
11. Sinor Dénes. A magyar nyelv udvariassági formái a két világháború közti időben. // NytudÉrt. 83. sz. - Bp.: Akadémia Kiadó.
12. Гольдин В.Е. Этикет и речь. Издательство Саратовского университета, 1978.
13. Н. И. Формановская Русский речевой этикет: лингвистический и методический аспекты. - М.: Русский язык, 1982.
14. М.П. Фабиан Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах. – Ужгород, 1998.
15. О.М. Миронюк Історія українського мовного етикету (засоби вираження ввічливості). Автореферат, Київ, 1998.

Гульпа Діана Форми мовленнєвої ввічливості у творах Ласло Балли та Івана Чендея Резюме

Темою мого дослідження є форми мовленнєвої ввічливості у творах Ласло Балли та Івана Чендея. Цікавою є тема тому, що ці письменники відображають у своїх романах реальну політичну та мовленнєву ситуацію другої половини ХХ століття, з одного боку в українському, з іншого – в угорському суспільному житті. Дослідження показало, що у цих різних культурах при однаковій політичній ситуації склалася схожа мовленнєва культура.

HIDI TÜNDE
(Debrecen, PhD-hallgató)

„Hadd nézzek a múltra, nézzek a jövőre”
(Gondolatok Szörényi László „Álmaim is voltak, voltak...”
című tanulmánykötete kapcsán)

Szörényi Lászlót, a nemzeti kultúra ügyét hűséggel felvállaló irodalomtörténészt a kritika, a pályatársak és tanítványok szinte felsorolhatatlan mennyiségű pozitív jelzővel illették már, ami nem meglepő, hiszen igen karakteres, mégis sokoldalú írói-irodalomtörténeti egyéniségről van szó. Hogy mindezek ellenére „leírhatatlan” (a szó közvetlen és átvitt értelmében egyaránt) tényezője irodalomtudományunknak, azt mi sem bizonyítja jobban, mint várva várt legújabb tanulmánykötete, a tartalmában és külsejében egyaránt reprezentatív „Álmaim is voltak, voltak...” címet viselő kiadvány. Ebben közzétett írásait a XIX. század irodalmából olyan klasszikus szerzőknek szenteli, mint Vörösmarty, Petőfi, Arany és Jókai, de a nagyszabású pályaképek, átfogó igényű interpretációk mellett kisebb lélegzetű ünnepi beszédek, sőt egy riport is olvasható a kötetben.

A gondos szerkesztés az elmúlt 2—3 évtized terméséből gyűjtötte egybe a folyóiratokban, gyűjteményes kötetekben elszórtan megjelent munkákat. A szerkesztés elve ezúttal is — akárcsak a hasonló vonatkozású, másfél évtizede kiadott „Múltaddal valamit kezdeni...” című tanulmánykötetben — a tárgy szabta időrend, precízen ügyelve az eltérő fajsúlyú írások változtatására is.

A kötet címadó Arany-idézete kissé talányosan hat ebben a funkcióban, mivel nem egyértelmű, hogy a megvalósulás boldogsága vagy a lemondó kiábrándultság gesztusa avatja címmé a *Visszatekintés* kiragadott sorát. A szövegek tanúsága szerint okkal feltételezhetjük az előbbi feltevés érvényességét.

A kötetben szereplő írásokat nem vezeti be előszó — a szerző talán így próbálja elkerülni az aktuálpolitikai célzatosság bélyegét vagy a „hermeneutikai” felelősségre vonást —, ehelyett csupán egy szűkszavú megjegyzés szerepel a kötet végén. Nincs is szükség az olvasó célzatos eligazítására, hiszen a tanulmányok kérdésfeltevései nem hagynak kétséget afelől, hogy a

korábban megismert szerzői gyakorlat szerves folytatását kapjuk: a nemzeti újjászületés századának magyarságkérdésein keresztül egyetemes emberi létproblémák megvilágításáig vezetnek el a precízen kidolgozott interpretációk.

Némileg különálló, tárgyválasztásában társtalan a kötet nyitódarabja, amely a XIX. századi magyar katolikus Szentírás-fordítások történetét dolgozza fel a szerzőtől megszokott alapos háttérvizsgálattal és teljességigénnyel. A Vörösmarty-tanulmányok az író történet- és létfilozófiai nézeteinek, emberképének szerteágazó gyökereit tárják fel precíz forráskutatással és szövegvizsgálattal. Az értelmezések tárgyát túlnyomórészt Vörösmarty gondolati költeményei képezik, melyekben a szerző egy olyan, több forrásból eredő, történetfilozófiai eszmerendszert és antropológiát feltételez, amely teológiai alapozottsága ellenére a lét alapvető démoniságát, az emberi cselekvés veszélyeztetettségét, az élet-stratégiák ingatagságát és az ember determináltságát hangsúlyozza. Egyetlen kivétellel (*Vörösmarty lírája*, 1986) az ezredforduló határesztendeiben született írások egyúttal számot vetnek a korábbi Vörösmarty-recepció továbbgondolásra méltó és téves irányba orientáló kérdésfelvetéseivel is.

Az 1848—49-es forradalom és szabadságharc távlatos irodalmi hatását és közvetlenül lemérhető inspiráló erejét mutatja be a következő, műfajilag változatos szövegesoport. A Petőfi-évfordulóra készült „gyorsmérleg” valóban elsősorban ismertető jellegű számvetés a recepció legfrissebb termelésével, a *Március idusán* pedig a „gondolat felszabadítását” méltató ünnepi beszéd. A márciusi ifjak szerepéről, további sorsáról tudósít a szerzővel készített riport. Heilprin Mihály méltatlanul elfeledett Nemzeti őrdalának állít emléket a következő tanulmány, melyet negyvennyolc hatásának tömör számbavétele követ.

A Pannon Enciklopédia számára készült Arany-portré valóban enciklopédikus tömörségű, konzisztens pályakép, amely jó érzékkel domborítja ki az írói pálya útkereső folytonosságát a hősi epika vállalásától, majd elutasításától az idillikus és elégikus klasszicizmuson át a tragikum megtalálásáig. A *Toldi* 150 éves jubileumára írott szöveg érthetően szerényebb ambíciókkal térképezi fel a későbbiekben trilógiává terebélyesedő elbeszélő költemény ihlető forrásait, recepcióját, hangsúlyozva Arany összetett költői világának egységét.

A korábbi tanulmánykötetből sajnálatos módon kimaradt, már-már monográfiányi terjedelmű és igényű elemzésében Arany világnézetének sarokköveit, vallásosságának természetét, lírai magatartásának — a kierkegaard-i egzisztencializmussal rokonítható — jellegadó jegyeit, esztétikai felfogását mutatja be a *Visszatekintés* című elégia értelmezése során. A

módszerében heterogén interpretáció a költő világértelmezésének középpontjába a tragikus iróniában, sajátos humorban kifejezésre jutó szkepszist állítja. Az ironikus deformáció kohéziós erejének kimutatásával megcáfolja az „engesztelő zárlat” téveszméjét. Az allegóriateremtéstől egyre inkább a szimbólumalkotás felé orientálódó Aranyt a romantika hagyományos eszközeit romantika utáni módon alkalmazó alkotóként aposztrofálja.

A *Toldi szerelme* elemzése következetesen eposzként tárgyalja a trilógia darabjait, annak ellenére, hogy már az előző kötet hasonló tárgyú írásai kapcsán is ellenvélemények fogalmazódtak meg az ilyen műfaji minősítéssel szemben. Elképzelhető, hogy Szörényi Arany terminológiájához alkalmazkodva tágabb jelentésben használja az eposz kifejezést — különválasztva az eposz és a hősköltemény értelemben felfogott epopoeia fogalmát —, bár ennek ellentmond a klasszikus eposzi normák, kellékek számbavétele a Toldi elemzésében. Az utolsóként megírt „törzs” értelmezésében első sorban az ő- és hősköltészeti műfajok reprezentálását és az Én határait kutató „modern” írói szándékot emeli ki. A Csaba-trilógia forrás- és közvetítő szerepű szövegeként tárgyalja Ipolyi Arnold *Magyar Mythológiá*-ját.

Eredetileg *A kőszívű ember fiai*-nak 1996-os kiadásához írt bevezetőjében Jókai történelemszemléletét körvonalazza. A regény antik mitológiai vonásaira már korábbi munkájában (*Mitosz és utópia Jókainál*, 1981) is utalt, akárcsak az író viszonyára az utópiához. A *Jövő század regényé*-nek műfaji definícióját itt már árnyaltabban adja meg: apokalipszisnek nevezi, s ilyen értelemben az író jelenének teologikus magyarázatát fedezi fel benne. A mű közvetlen előzményének tartja a részben félreértett, részben elfelejtett „regénykét”, *A csigák regényé*-t, amely a pánszlávizmus XX. századi agresszív előtörését, végső soron pedig az emberi kultúra pusztulását „jósolja meg”. A két regény — különböző előjelű — antropológiájának magyarázatát Jókai világnézeti válságával hozza összefüggésbe.

A Jókai-dilógiát mítoszként, hőseposzként olvasva mutatja ki keresztény és pogány mitikus elemek meglétét a regényekben, s a párhuzamokat kereső játékoság néha meglepően merész megállapításokba torkollik, ilyen például a Kárpáthy Zoltán—Jókai azonosítás vagy a dilógiának az *Aeneis*-t parafrázáló olvasata. Valójában kevés tér jut a címben ígért Wesslényi-kép megrajzolásának, amely inkább csak a szövegolvasatok háttérül szolgál.

A kötetet záró tanulmány Herzl és Jókai írói viszonyát próbálja tisztázni. Párhuzamot von a két író eszmerendszere között és hasonló elégikus kiábrándultságot fedez fel eszméik veszélyeztetettségének felismerése nyomán írott kései számvetéseikben.

Az eddigi Szörényi-kötetek azt bizonyítják, hogy szerzőjük kutatási területe szinte páratlanul tágas, érdeklődési köre pedig behatárolhatatlan. A

XIX. század, a reformkor irodalma valószínűleg irodalomtörténetési vonzódásának egyik kedves, de nem egyetlen tárgya. Erre utal, hogy az elmúlt évtizedben a magyarországi latin hősepika történetével, a régi magyar irodalommal, a hazai neolatin irodalommal foglalkozó gyűjteményes kötetei és önálló könyvvé terebélyesedő Delfináriuma juthatott el az olvasókhoz. A „Múltaddal valamit kezdeni...” megjelenése óta eltelt tizenöt esztendő azonban halaszthatatlan feladattá érlelte az újabb, XIX. századi vonatkozású írások kötetbe szerkesztését, mert amiképp a szerző is elégedetten konstatálja, van rá igény a szakirodalom — és nem csupán a szakirodalom — részéről. Hiszen joggal feltételezhetjük, hogy Szörényi László igényes, biztos ítéletű, a korábbi kritikai hagyománnyal számoló (sőt indokolt esetben leszámoló) tanulmányai nem jutnak a gyorsan cserélődő irodalomelméleti „próféciaikat” mechanikusan applikáló elemzések sorsára.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy ezek az írások egy olyan kritikus-elemző attitűd megnyilvánulásai, amely a múlt szövegeihez a szóra bírás határozott szándékával, ugyanakkor páratlan alázattal közelít. Ez a kétféle aspektus ritkán egyesül egyazon elemzői magatartásban, pedig a múlt-hoz való hűség és a múltban való magunkra ismerés nem egymásnak ellentmondó erkölcsi-filozófiai argumentációk. Szörényi László *hűséggel* fordul a múlt felé, mert a jövővel is *kezdeni* akar *valamit*. A nemzeti kultúra sorsa izgatja, annak értékeit tudatosítja. (Szörényi László. *„Álmaim is voltak, voltak”. Tanulmányok a XIX. századi magyar irodalomról. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2004.*)

Tünde Hidi

„Let me have a look at the past, at the future”

(Thoughts about the volume of studies „I had dreams, too”

by Szörényi László)

Summary

The newest volume of studies by Szörényi László was devoted to the classical writers of Hungarian literature of the XIX-th century. The central part of its writings is the research of historical, national and human approach of the writers of the reform era. The author of the studies uses the method of the varied interpreting of the works by Vörösmarty, Arany, Jókai and shows their constant searching for way, as well.

This volume proves that Szörényi László is not only a specialist of our literature, but is also an individuality who cares about the national culture.

NYESTE JÚLIA
(Ungvár)

A huszonhatodik év verseinek tematikai megoszlása

Egyedülálló irodalmunkban Szabó Lőrinc százhusz versből álló szonetteiklusa, *A huszonhatodik év*. Méltán nevezhetjük az egyik legszebb szerelmes vallomásnak –, ami a címzetthez sajnos sohasem juthatott el. Szabó Lőrinc megtalálta a búcsú, a végső elszámolás, az önkínzó vádak és megkésett kérdések legszebb formáját, amihez talán hatalmas fordítói munkássága vezetett, elsősorban William Shakespeare szonettjei. „A huszonhatodik évben először töri át Szabó Lőrinc a líra, az irodalmi költészet intellektualista korlátait. (...) Most a szonett, a legszilárdabb, legintellektuálisabb forma sem képes gátja közé béklyózní, a vívódás, az indulat áttör rajta – sőt, mint-ha csupán erőmű duzzasztógátjaként szolgálnának formai megkötöttségei.” [Baránszky, 309]

Szabó Lőrinc és Korzáti Erzsébet titkolt, házasságon kívüli szerelme 1925 decemberében kezdődött. A kapcsolat nem sokáig maradhatott titokban, a költő azonban felesége öngyilkossági kísérlete után sem mondott le Erzsikéjéről, mígnem az maga adta fel az idegőrllő harcot. „A Semmiért Egészen hösnője 1950 egyik hideg februári éjszakáján kinyitotta a gázcsapot annak a bíró-telepi villalakásnak a konyhájában, amelynek szobáiban, kertjében fogyatékos szellemi képességű, hűdéses, nyavalyatörös gyerekek gyógypedagógiai nevelésével foglalkozott. Egyedül volt a lakásban. A kis magánintézet már egy hete nem kapott növendékutánpótlást – üres volt. Reggel találtak rá a konyha padozatán.” [Baránszky, 305–306]

Huszonöt év szerelme, szenvedélye szűnt meg abban a végzetes órában, amikor a kedves *kioltotta fájó öntudatát*. A huszonhatodik évvel az érzelmek új dimenziója nyílt meg: egy olyan belső élet, amit a magány, a hiány szülte keserűség, a múltba révedő tekintet megszépítő varázsa, a vissza-nem-fordíthatóság tüzel. Mindegyik vers ugyanarról szól, de mind másképpen közelíti meg. A huszonhatodik év szonettjei megírásuk sorrendjében követik egymást, de tematikájuk nem az időrend szerint váltakozik, hisz az emlékezés logikátlan szeszélyei szerint vetette őket papírra a költő. Szabó Lőrincet a halál fájdmán kívül bizonyos alapérzések vezérelték.

Ezeket próbáltuk felfedezni szonettjeiben, témakörök szerint csoportosítani és így elemezni. Kabdebó Lóránt nagy vonalakban ilyen címek alatt tárgyalja a verseket: *Az emlékezés ereje, A jelenné varázsolt múlt, Szonettek a magány ellen*. Többszöri átolvasás, elmélkedés, összegzés után én ezeket a főbb csoportokat különítettem el:

1. **Mert seholy se vagy (A hiány versei):** ide tartoznak a halál megfoghatatlanságával, a kedves nélküli lét ürességével foglalkozó szonettek. (6., 9., 10., 11., 12., 41., 50. stb.)

2. **Kár volt, vagy megérté (Az önvád versei):** Szabó Lőrinc önzésének jóvátehetetlenségéből születtek. (31., 37., 38., 63., 71., 72., 80., 84., 102., 116. stb.)

3. **Robbanások (A szenvedély versei):** ezek a Nő mibenlétét, a testi szerelem gyönyörét szólaltatják meg. (40., 48., 76., 70., 90., 35., 42., 103. stb.)

4. **Keresztények (A másokat vádoló versei):** ezekben a feleségével, a szeretőjével és legfőbbként az Istennel pöröl. (29., 30., 43., 107. stb.)

5. **Nemcsak terólad (Az egyetemes átélés versei):** főleg a kötet későbbi versei tartoznak ide, amelyekben az egyéni szenvedés globális átérzéssé tágu. (46., 73., 95., 98., 104., 106., 117., 119., 120. stb.)

1. Mert seholy se vagy

A hiány versei nem szűk keret, nem is lehet egyértelmű határt vonni, mely versek tartoznak ide, s melyek inkább máshova. Hisz mindegyik szonett a pótolhatatlanság, a hiány dala. Szabó Lőrinc „kisértet-felesége” azonban vele marad élete minden pillanatában, nimfaként benne él az állandó dolgokban: a természetben, környezetében, élő s élettelen dolgokban: „*Mindenütt ott vagy, ahol valaha / tudtalak, láttalak, szerettelek: / út, orom, erdő, veled integet, / falu és város, nappal és éjszaka / folyton idéz, őszi hegy s tél hava, / vízpart s vonatfűt, s mindenben ott remeg / az első vágy s a tartó örület / huszonöt kigyúlt tavasza s nyara.*”

E látomásokat által felcsillanó öröm olyan csak, mint a hajnali harmat: a Nap, a konok értelem pillanatok alatt fölszárítja, és: „*...mindig feljajdul a halk sikoly: / e sok Mindenütt mindenütt Seholy!*”. Közben rátalál a Bolond tükörre: „*Csak tükröd őriz, tükröd, én, a lélek, / tükör, melyből kirepültek a képek, / bolond tükör, mely azt hiszi, hogy éltet!*” Így önmagában építgeti és őrzi halott szerelme pislákoló lelkét, agyába temeti, ami megmaradt belőle. „*...mint akit ólom / húz le, sírodba, magamba csukódom.*” – írja a 10. szonettben. Erre utal később az *Üldözött hiány* című szonettben, amelyben már nemcsak szenved, hanem dühödten üt is, mint féltő anyját a hisztis gyerek, aztán a vers végére a fáradt megadás, a hazatérés képe villan föl, s mint a szellemidézés elején, a találkozáshoz ismét nincs szüksége önmagára: „*Erősebben ott vagy, amióta nem vagy, / tűnt gyönyör, te, Megközelíthetetlen, /*

(...) nemlét, te, hiszen csak / agyrém vagy, bármily drága: folyton elkap / a valóság: öngyilkos küzdelemben / vádollar, és néha már keserűbben, / mint ha ellenség volnál!... / (...)Csak tenálad vagyok otthon: / kell énnekem még sírodba csukódnom?!"

2. Kár volt, vagy megérte

Igen, elveszítette. Hiánya örjítő, de még örjítőbb a mardosó önvád, ami nem hagyja nyugodni, ami megbújik a verssorok között, vagy nyíltan kiált válaszáért a világba: „Köd fed: nem látok...Tán én öltelek meg?... / (...) Bűn volt többet kérnem, mint amit adtál, / bűn, ha olyat tettél, amit nem akartál. / Legnagyobb, hogy – akármit! – belehaltál.”

Huszonöt évnyi érzelmi örvény, a sok kétség, nehézség, lelkiismeret-furdalás nyomot hagyott Erzsébet idegein. Világ életében függött valakitől: anyagilag férjétől, erkölcsileg Klárától, érzelmileg Lőrincről. „Az öngyilkosság végső lázadás, döntés a szabadság mellett, az egyetlen szabad döntés, mint Dosztojevszkij a Démonokban megfogalmazta s az egzisztencialisták, nemcsak Sartre, Camus is, hirdetik.” [Baránszky, 325] Erzsike ezt a szabadságot választotta. A költő lírai számvetésében felrója magának mindazokat az önzéseket, amiket annak idején teljesen helyénvalónak, jogosnak ítélt. Ez az érzés, néhol alig több múltat visszasíró sóhajnál: „Bárhogy szerettem, sohasem eléggé!”, másutt szinte fizikai fájdalommal erősödik: „Jóvátehetetlen / mulasztások sajdúlnak, fojtanak, / tervek emléke, amelyekre csak / titkon gondolt a vágy”. A kötet harmadik része, az *Utóhang*, bizonyos lezárása az elmúlt huszonhat évnek. Szabó Lőrinc már sokkal higgadtabban tudja értékelni az eltelt időt. A *szörnyeteget* önváddal kezdi: „Ez az: mért kellett más is?..”, az utolsó előtti sorban ismét egy hasonló, magába-maró kérdés: „Mért hazudtam, hallgatva, kedvesem!..”, s az utolsóban a halk szisszenő gyanú: „(De hátha te is így voltál velem?!”. A következő szonett szerves folytatása az előbbinek: „hátha te is így, így emberien, / részleges becsületben, így viselted / a bűnt s a gyönyört, testi-lelki terhed / (...) míg össze nem tört egy rossz pillanat”. „Bözsikében csakugyan volt gyermekkorra óta bizonyos könnyelműség és játékoság a férfiakkal szemben, így hallottam ezt tőle magától és Klárától is; ami részben szerelemláz, részben természetéből, részben természetének bájos közvetlenségéből eredt.” [Kabdebó, 231–232] Talán pont ez a tulajdonsága sodorta a költő karjaiba, s így élhették át ezt a szenvedélyektől izzó, huszonöt évig tartó szerelmet.

3. Robbanások

A verseknek ebben a csoportjában két, egymással szorosan összefüggő témával foglalkozunk: Szabó Lőrincnek a nőkhöz való viszonyával és a szenvedély, az erotikus, testi szerelem megnyilvánulásaival. „Lőrinc révületének, részességének eszköze nem a szesz volt, mint sajnálatosképpen annyi

kitűnő író társnak, nem is kábítószer, mint Baudleaire óta Csáth Gézáig annyi költőnek és művésznek, nem is valamely patikaszer, hanem a férfi ellentéte a dialektikus világban, a másik princípium, a tükörkép: a nő.” [Kodolányi, 383] Gyűlölte a hazugságot, még akkor se viselte el, ha tréfából másította meg valaki a valóságot. Életének egyetlen területén látszik sán-títani egy kicsit ez az elv: a nővel való kapcsolatában. „Az én hűségem a kötelességtudás.” [Domokos, 254-255] – mondta, s ezzel *elvégezte magában* a felbomlott erkölcsi rendet. „A huszonhatodik év szívszorongató versciklusa mutatja legtisztábban a nőhöz kapcsoló érzéseinek dialektikáját, de szintézis, megnyugvás, boldog mosoly és csend nélkül.” [Kodolányi, 384] Nem tudott ellenállni a nőknek, ez derül ki a 76. szonettből is: „(...) *Mi tudott / mi tud? – úgy kápráztatni, mily titok / benned s bennetek, hogy oly hidegen / nézek rátok, és mégis részegen?*!”

Érzékeny lelkének szüksége volt az állandó feszültségre, amit a nőktől kapott. A kedves halála után ezt az érzelmi vibrálást, szorítást a fájdalomtól meríti. Megszokott tárgyilagosságával, megkapóan mutatja be felébredt érzékeit, gondolatait az *Idegen nő egy vitorlásán* című szonettben. Az első felében leírja az „*édes emberi valóságot*”, minden férfivágy kihívóját. A tizedik sorban előtör a belső vallomás: „*s én közben valakire gondolok*”, s ez köszön vissza a zárósorokban: „*Az a valaki... Té élsz, és erő vagy!... / És elfordulok: bármi vagy, nem ő vagy.*”

Az első szerelmes együttlétükről, remegő vágyról, a lüktető vér erejéről, s végül a mindent bekebelező összeforrásukról ír a Robbanások című szonettjében. A téma kényes, az olvasó szépérzékét mégsem irritálja. Az egyszerű szavak érzésekké válnak, a képek érzékek lángoló hadává. Szabó Lőrinc soha nem hajhászott meghökkentő képeket, ereje az egyszerűségben rejlik. Erzsike testi hiányát se szégyelli bevallani. Gyönyörű lírai vallomás erről a *Most csak lélekben*. Az egész vers egy hosszú mondat, egyetlen sóhaj, kívánság. Mintha a kedves, forró szavak mögött megbújna némi szemrehányás is, amiért a kedves megfosztotta őt az együttlét örömétől.

Az egyik legszuggesztívabb verse a kötetnek az *Így döntöttem!* című. „Tudat ritkán döngette ilyen szenvedéllyel a maga falait.” [Lator, 298] – írja Lator László. Szabó Lőrinc a lehetetlennel harcol, mígnem „*a végső kétségbeesés segít*”, visszakapja elvesztett boldogságát, a képzelet kilép saját medréből, megelevenedik: „(...) *Őrült, mondják rám; pedig / a halál az (...) / Élsz. Így döntöttem! Nappal húsodat / frissíti bennem minden gondolat; / s éjjel már nemcsak agyam titka vagy: / hozzám bújysz, véred régi tüze jár át, / s úgy alszom el, hogy mint csiga a házát, / hátamon érzem szived dobogását.*”

4. Keresztények

A huszonhatodik év tipikus megnyilvánulása az önvád, a múltbéli hi-

bák, mulasztások beismerése. Mégis vannak olyan szonettek, amelyekben a költő nem önmagát, hanem környezetét vádolja. „*Lett volna úgy, lett volna csak hatalmam / rendezni sorsunk, ahogy én akartam, / éltünk volna törvénybe és nyugodtan; / de ti másképp mértétek le a végső / parancsokat, keresztények, te és ő, / s közben éj lett, s minden azt mondja: késő!*” Minden felelősséget feleségére és kedvesére hárít: a *keresztényekre*, akik megakadályozták abban, hogy rendezze helyzetüket saját erkölcsi felállása szerint. Leginkább Erzsikétől várta, hogy osztozzék vele ebben a felfogásban.

A modern Orpheusz végsőkéig megfeszíti erejét, felpöröl az égig, le a pokolig, hogy visszakapja halott kedvesét. „Nézem az arcképedet, és szeretlek, szeretlek, szeretlek. Akármit csináltam, minden tévedés volt: és tenélküled nem tudnám, mi lehetséges a szerelemben. Csoda voltál, egy kicsit istenem voltál! Tegnap imádkoztam érted, én, hitetlen – – –” [Kabdebó, 240] Az ima azonban nem segített, az Úr se támaszthatta életre a szeretett nőt. A huszonhatodik év *Utóhangjában* keserűen fakad ki a költő: „*Hogy nincs Isten, veled is az a baj; / mint mindennel! Ha volna, egy kicsit / tán csak használna az ész vagy a szív, / a becsület, a munka vagy a jaj; / (...) De hát nincs (csak még nem mindenki tudja): / s nincs más, kihez fordulni. Ujra s újra / kétségbe ejt minden cél örök útja.*”

Utólag, amikor már „megszűnt” minden lehetséges fizikai akadály, erkölcsileg rehabilitálta Erzsébetet. Azzal, hogy kitárulkozott a világ előtt, megtisztította őt a huszonöt évnyi bujkálás minden ráakódott szennyétől: „Ami történt, az sorsnak, tragédiának tekintendő; Erzsike pedig lelkiismeret szerinti, halott feleségemnek.” [Homlokodtól fölfelé, 255]

5. Nemcsak terólad

Már Illyés Gyula sorai is felvetik az *általános emberi* témáját A huszonhatodik évvel kapcsolatban. Sok időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy Szabó Lőrinc meg tudja élni a shakespeare-i „*csak az enyém légy, néha azt szeretném, majd, hogy a világ lássa kincsemet*” gondolat továbbfejlesztett változatát: azt, hogy fájdalomra sötét, de megtisztító szárnyait kitarja minden élő emberi fölé, azonosuljon a volt és eljövendő szenvedőkkel. A hősnő személyét kiemeli a halandó világból, és a Mindenség végtelen távlatába helyezi. Ezt fejezi ki az *Omló szirtről* című szonett. „Az *Omló szirtről* mesteri vers-technikára valló remekelés, amilyen különben még jó néhány van A huszonhatodik évben. Tudta ezt Szabó Lőrinc is. (...) «Egészen nagy szonettnek érzem, egyetlen gesztus az egész, és eget-földet egybefoglal.»” [Lator, 303] Déry Tibor például így ír róla: „A magyar irodalomnak ez az egyik leglélegesebb és lebegőbb verse, minden szavával és gondolatával az anyaghoz kötődik, az anyag törvénytárát foglalja össze, az anyag rejtelseiről szól. (...) Az anyagból gyúrt ember tragédiája: számomra mindmáig az elmúlás legmeg-

rendítőbb látomása.” [Miért szép?, 276] Szabó Lőrinc legeggyértelműbben a 73., *Nemcsak terólad* című szonettjében válik eggyé az emberiséggel: „*Nemcsak terólad, rég nemcsak terólad / van itt szó, kedves: mint nekem te, sok / fáj már s fáj még élőknek halott*”.

A költő Erzsébet elvesztése által érti még az elmúlás törvényszerűségét: „*Tartalma semmijét legjobban benned tárta fel a vég*”. Lőrinc maga sem fiatal, beteg is, ráadásul a Túlvilágban sem hisz – fél a haláltól. Ez is hozzájárul a teljes, mindent átfogó átölelés kiteljesedéséig: „*rettegve siratok és szeretek, / mióta nem vagy minden életet*.” A Kedves alakja így válik jelképpé, üzenetté, valamivé, „*ami valami tűntén kezd csak sejleni*”, végigjárva az érzelmek poklát, testet öltve a szerelem erejében. Megmarad szépnek, öröknek, változatlanul, „*Ércnél maradandóbbnak*”.

A szonettciklus verseinek ez a felosztása a kötet három részre tagolódásától (a kedves életében született négy vers, majd a legnagyobb részt kitöltő, halála utáni versek, végül az évet, s egyben a kötetet lezáró utóhang) független felosztást ad. A csoportok kialakítása közben megfigyeltük a vissza-visszatérő témákat, és azok elhelyezkedését a kötetben. Arra a következtetésre jutottunk, hogy a tematika bizonyos összefüggésben áll a szonettek sorrendjével. A kedves hiányát kifejező költemények főleg a szonettciklus elejéről kerültek ki, a kezdeti fájdalom, az úr megnyilvánulásaiaként. Az önvád nagyjából a második negyedről jellemző igazán, s onnantól végig kíséri a művet. A nők, a szerelmi szenvedély versei szintén körülbelül a felétől az utóhangig jelennek meg. Azokból a szonettek közül, amelyekben másokat vádol, vagy az Istennel viaskodik, nem találtunk túl sokat. Mégis külön csoportként vettük figyelembe, mert egy nagyon jellemző érzés- és gondolatvilágot mutat be. A kín egyetemes, emberiség-problémává való kitágulása főleg a kötet végén található versekben mutatkozik meg, de már az elejétől kezdve vannak, amelyek ezt vetítik előre. Tehát A huszonhatodik év nem mondható folyamatos, tömbösödött egésznek, sőt varázsa kifejezetten abban rejlik, hogy a szonettekben is megnyilvánul a gondolatoknak az a cikázása, ami hitelessé teszi számunkra az átélt huszonöt évet.

IRODALOM

1. Baránszky—Jób László. A huszonhatodik év világa // Homlokodtól fölfelé. In memoriam Szabó Lőrinc. Szerk.: Domokos Mátyás. – Bp.: Nap Kiadó, 2000.
2. Bernáth Aurél. Arcképvázlat Szabó Lőrincről // Homlokodtól fölfelé. In memoriam Szabó Lőrinc. Szerk.: Domokos Mátyás. – Bp.: Nap Kiadó, 2000.
3. Illyés Gyula. Szabó Lőrinc // Homlokodtól fölfelé. In memoriam Szabó Lőrinc. Szerk.: Domokos Mátyás. – Bp.: Nap Kiadó, 2000.
4. Kabdebó Lóránt. Szabó Lőrinc. – Bp.: Gondolat Kiadó, 1985.

5. Kodolányi János. Tücsökgzene Szabó Lőrincről. Részlet // Homlokodtól fölfelé. In memoriam Szabó Lőrinc. Szerk.: Domokos Mátyás. – Bp.: Nap Kiadó, 2000.
6. Lator László. Ideges figyelemmel // Homlokodtól fölfelé. In memoriam Szabó Lőrinc. Szerk.: Domokos Mátyás. – Bp.: Nap Kiadó, 2000.
7. Miért szép? Századunk magyar lírája verselemzésekben. Összeállította: Albert Zsuzsa–Vargha Kálmán. – Bp.: Gondolat Könyvkiadó, 1974.
8. Szabó Lőrinc. Káprázat. Válogatott versek. Válogatta: Domokos Mátyás. – Bp.: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1975.
9. Szabó Lőrinc. Összegyűjtött versei. – Bp.: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1974.
10. Új magyar irodalmi lexikon. Főszerk.: Péter László. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1994.

Ньеште Юлія
Тематичний розподіл віршів збірки
„Двадцять шостий рік”
Резюме

Вірші збірки „Двадцять шостий рік” Леврінц Собоу писав своїй померлій коханці. Темою їхньою є траур, запізнїле освідчення в коханні. В цій статті сонети згруповані по більш вузьких темах. Вірші розділені на п'ять категорій і зроблено їх аналіз.

NYESTE JÚLIA

(Ungvár)

**A minőségjelzők költői szerepe Kassák Lajos
Mesterek köszöntése című kötetében**

Kassák Lajosnak az 1965-ben megjelent *Mesterek köszöntése* című versciklusát az irodalmi köztudat sajnos elhanyagolja. A kötet tíz verset tartalmaz, amelyek mindegyike egy-egy jelentős huszadik századi avantgárd festőt (Henri Matisse, Pablo Picasso, Georges Braque, Fernand Léger, Franz Marc, Marc Chagall, Paul Klee, Henri Rousseau, Giorgio de Chirico, Max Ernst) mutat be. Így jelentőségét inkább művészettörténeti, esztétikai, illetve tanszerepében látják. A versek szerkezete, felépítése egységes, a szempontok, amelyeket Kassák a festők bemutatásánál figyelembe vesz (honnan jött?, hol helyezkedik el?, milyen eszközökkel alkot? melyek a kedvelt témái?, melyek a személyiségének elsődleges jegyei? stb.), mindegyikükre érvényesek, a didaktikai objektivitás éppúgy jellemző a hangnemükre, mint a teremtő alkotáshoz nélkülözhetetlen szubjektivitás. A versciklus tehát alkalmas arra, hogy egy egészként elemezzük, hogy az idős Kassák nyelvezetén keresztül képet alkossunk felfogásáról, világlátásáról.

Kassák öregkori költészetének irodalmi szempontból nem tulajdonítanak olyan jelentőséget, mint a fiatakorinak: „Irodalomtörténeteink többnyire igazságtalanok vele. S többnyire akaratlanul és jószándékúan azok. Mert rendszerint korai korszakainak irányzati úttörését hangoztatják fő-fő érdemként.” [Németh 1990: 107] A fiatal költő harsány hangján, megbotrántoztató újdonságán túl ott van azonban a kiforrott, érett Kassák, akinek a költészetében új dimenziók nyílnak meg az avantgárd előtt, egy klasszicizálódott, pátoszosságtól, zűrzavartól, erőltetettségtől mentes költészet. Kassák természetesen nem lett renegát „hitehagyottá”, öregkori költészete nem elfordulás az izmusoktól, hanem a forma és gondolat letisztulása, egy olyan lírai hangnem, amely időtálló ötvözete az avantgárd irányzatoknak és a sajátosan kemény, realiztikus hangnak. „...az bizonyos, hogy Kassák avantgárde többértelműséggel megszólaló lírája a szó mindennapi értelmében egyszerűbb lett. A szavak visszakapták eredeti jelentésüket.” [Vajda 1979: 163]

Pont ez az eredeti jelentés, ami bennünket érdekel, pontosabban az a

mód, ahogy Kassák a szavakat kezeli. Ha megpróbálunk feltérképezni egy költői nyelvet, legelőször a jelzőit vizsgáljuk meg. A jelző ugyanis sok mindent elárul a költőről. A jelzők a legelevenebb, leggyakoribb, „legirodalmibb” stilisztikai eszközök, érzékletessé, szemléletessé teszik a nyelvet. Egyaránt hatnak az értelmünkre és az érzelmeinkre, gyönyörködtetnek vagy elborzasztanak, képesek a legbonyolultabb költői vagy festői kép kifejezésére is. Fokozottan érvényes ez a minőségjelzőkre, hiszen ezeknek a legerősebb a stilisztikai hatásuk. E cikk során tehát a Mesterek köszöntésében fellelhető minőségjelzőket vizsgáljuk meg, illetve csoportosítjuk jelentésük szerint.

A versciklus tíz költeményéből 155 minőségjelzős szó szerkezetet gyűjtöttünk ki. A jelzőket ebben az esetben nem nyelvi, hanem irodalmi szempontból vizsgáljuk mint költői kifejezőeszközöket.

A kötet minőségjelzőit jelentésük, hangulatuk szerint hét csoportba soroltuk:

1. *pozitív hangulatú minőségjelzős szerkezetek* (30 db.): *csodálatos* (...) *paripán, megbűvölő* kriksszkraszok, *szép* tollaival, *szép* kertésznő, *gyönyörű* virágok, *gyönyörűbb* nők, *tiszta* bölcső, *jó* bort, *jó* televényben, *virágzó* fához, *csillogó* tengerhez, *meghitt* sarkokat, *kedves* nőket, *igaz* dicséreted, *egyigaz* élet, *nemes* magvakat, *nemes* anyag, *fantasztikus* jegyeit, *puha* hegyű, *sima* formáik, *ámuló* gyermeket, *alkotó* kezéről, *szárguldo* ritmus, *szigorú* agynak, *tűzevő* suhancok, *baráti* kézfogásra, *jámbor* gyülekezet, *díszített* tisztáson, *kinyílt* rózsáját, *játékos* kedvű.

2. *negatív hangulatú minőségjelzős szerkezetek* (36 db.): *késérő* dal, *torz* kakas, *könyörtelen* csillagai, *kihűlt* világa, *kihűlt* nap, *leégett* falun, *sanda* rabbinus, *javíthatatlan* koránkelő, *megsebzett* hasából, *szörnyeteg* gépet, *legyőzött* áldozatai, *száradó* fa, *született* néma, *fojtó* köd, *fertőző* misztika, *molyette* rongyok, *kígyózó* láncok, *kosfejű* Goethe, *nyughatatlan* szellem, *csigavérű* bölcsék, *kegyetlen* idomítójuk, *tékozló* sors, *könnyező* gyertyái, *éhes* pillantását, *késérő* bolyongásaid, *remegő* vonalaid, *villanó* fejszével, *jégacél* lemezek, *szakadó* eső, *vak* szemekkel, *vérző* seb, *befirkált* papíron, *bekent* vásznon, *magányos* szánkó, *menekülő* zsidókkal, *csúnya* (...) hasából.

3. *a nem valós, lehetetlen világra és elemeire utaló minőségjelzős szerkezetek* (20 db.): *lehetetlenül* világban, *lehetetlen* alakzatokban, *lehetetlen* pálmák, *lehetetlen* (...) oroszlánt, *nem létező* város, *nem létező* utcáján, *más égtájak*, *más tájakra*, *más tájain*, *más ég*, *idegen* dolgok, *idegen* (...) város, *idegen* anyagon, *ismeretlen* fajtájú, *sosem volt* (...) világot, *múlhatatlan* világot, *holt* színek, *holt* anyag, *meghatározatlan* parton, *érthetetlen* nyelven.

4. *mértékre, nagyságra utaló minőségjelzős szerkezetek* (13 db.): *végeláthatatlan* menetben, *végtelen* mezőn, *végtelen* sora, *mindenható* Jehova, *kimeríthetetlen* szenvedély, *merő* valóság, *mély* fájdalomaidat, *óriási* palettával, *nagy* kegyelmedből, *nagy* szülöttje, *nagy* hasából, *súlyos* szárny-csapásait, *vaskos* férfikéznek.

5. korra utaló minőségjelzős szerkezetek (10 db.): *újszülött* magzatot, *új* Babilon, *új* (...) világokat, *újabb* világokat, *gyermekkori* álmainkra, *fiatal* leány, *fiatal* leány, *fiatal* lányok és fiúk, *vén* bakkecske, *vén* gebét.

6. *színeket kifejező minőségjelzős szerkezetek* (27 db.): *fekete* csikó, *fekete* tusok, *fekete* bolygók, *fekete* keselyű, *fekete-fehér* talesszal, *fehér* paripán, *fehér* bikákat, *fehér* vászonlap, *fehér* galamb, *fehér* csontjai, *zöld* tigriseket, *zöldellő* keménykalapban, *vörös* alapon, *vörös* hullámai, *kék* összecsengések, *kékebb* összecsengések, *kék* háttér, *kék* lovon, *kék* lovakat, *kék* lovaidd, *kék* azúr, *kék* (...) hullámai, *kékarany* csillag, *sárgaréz* harsonáival, *sárga* (...) hullámai, *gyöngyházzsín* akvarellek, *rózsaszín* árnyékában.

7. *semleges hangulatú minőségjelzős szerkezetek* (19 db.): *macskaköves* utcán, *kovácsolt* fémkalapban, *összeépített* rend, *mértani* tisztasága, *hím* oroszlán, *kifeszített* vásznon, *hunyt* szemed, *levett* kalappal, *svájci* hegyekben, *francia* földre, *ama bizonyos* csillag, (...) *mártott* ecseteid, (...) *kész* torréádorok, (...) *képes* emberek, (...) *vált* ujjaid, (...) *fajtájú* gyümölcs, (...) *teli* föld, (...) *kedvű* Istennek, (...) *hegyű* ecset.

Megfigyelve a versciklus minőségjelzőit, láthatjuk, hogy jelentésük alapján nagyjából arányosan oszlanak meg a jelzős szerkezetek a lényegesebb kategóriákban. A legtöbb jelző mégis negatív hangulatú, ezekhez szorosán kapcsolódik a nem valós, lehetetlen világra és elemeire utaló minőségjelzős szerkezeteknek a csoportja, amelyek így egymás hatását fokozzák, és egy szürreális, borzongató világot tárnak az olvasó szeme elé. Ezeknek a jelzőknek az alaptagjai legnagyobb részben a világ elemeire, a festők alkotásaira utalnak, míg a pozitív kicsengésű minőségjelzős szerkezetek alaptagjai általában magukra a művészekre, illetve néhányuk (Henri Matisse, Giorgio de Chirico) festményeire utalnak. A mértékre, nagyságra utaló minőségjelzők mindegyike nagyságot, végtelenséget fejez ki, így szintén a pozitív hangulathoz társul. A színek megjelenése és magas száma nem meglepő, hisz a versekben ábrázolt alkotók mindegyike festőművész, az általuk képviselt irányzatokban (fauve-izmus, pointillizmus, szürrealizmus, dadaizmus stb.) pedig központi szerepe van a színeknek. A semleges hangulatú minőségjelzők csoportjába többféle szempont szerint soroltuk be a jelzős szerkezeteket. Van közöttük semleges jelentésű (*macskaköves utcán*), egyszerű, kijelölő szerepű minőségjelzős szerkezet (*svájci hegyekben*) és szerkesztett minőségjelzős szintagmáknak a részei is (érccel *teli föld*).

Összesítve a kutatás eredményeit, megállapíthatjuk, hogy a kötet minőségjelzői jelentéstartalmuk, hangulatuk alapján vegyesek, a költő sem pozitív, sem negatív irányban nem fokozza túl a képeit, a versek kicsengése és a minőségjelzők milyensége összhangban áll egymással. Kassák Lajos világról alkotott képe színes, jelzőhasználata ízes és változatos.

IRODALOM

1. Aczél Géza. Post és neo. Az avantgarde újraértelmezése Kassák öregkori költészetében // Tanulmányok Kassák Lajosról. Szerk.: Kabdebó Lóránt – Kulcsár Szabó Ernő – Kulcsár-Szabó Zoltán – Menyhért Anna. – Bp.: Anonymus Kiadó, 2000.
2. Andrási Gábor. Látvány és konstrukció. Kassák Lajos festészete 1950 – 1967 között // Kassák. Esszék, tanulmányok a költőről, íróról, művésről. Szerk.: Szávai János – Bp.: Tankönyvkiadó, 1990.
3. Bori Imre. Modernnek lenni magyar módon // "Modernnek kell lenni mindenestül" (?) Irodalom, értelmezés, történetiség. Szerk.: Szigeti Lajos Sándor – Szegedi Modern Magyar Irodalmi Tanszék, 1996.
4. Ferenczi László. Én Kassák Lajos vagyok. – Bp.: Kozmosz Könyvek, 1987.
5. Kassák Lajos. Versek, tanulmányok. Főszerk.: Sík Csaba. – Bp.: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1983.
6. J. Nagy Mária. Stílus – egyéni stílus – szóhasználat // Irodalomtudományi és stilisztikai tanulmányok. 1981. Szerk.: Láng Gusztáv – Szabó Zoltán. – Bp.: Kriterion Kiadó, 1981.
7. Németh G. Béla. Kassák klasszicizálódása. Költészet a meditáció s a kontempláció jegyében // Kassák. Esszék, tanulmányok a költőről, íróról, művésről. Szerk.: Szávai János. – Bp.: Tankönyvkiadó, 1990.
8. Szávai János. Magyar emlékirók. – Bp.: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1998.
9. Vajda József. A konstruktőr. Kassák Lajos képzőművészeti munkássága. – Bp.: Gondolat Könyvkiadó, 1979.

Ньеште Юлія

Поетична роль означень в збірці віршів

Лойоша Кошшака „Вігання майстрів”

Резюме

Темою статті є термінологія в збірці Лойоша Кошшака, і в світлі цього поетична роль означень. Означення згруповані в сім груп за їх значенням. Розподіл означень рівномірний за змістом.

III.

TÖRTÉNELEM

ІСТОРІЯ

BRAUN LÁSZLÓ

(Ungvár)

Adalékok az 1880 – 1914 közötti Ung megyei kivándorláshoz

A kiegyezés utáni Magyarország gazdasága gyors és látványos fejlődésnek indult, ám a gazdasági változások jelentős társadalmi, életmódbeli átalakulást vontak maguk után.

E korszak legfontosabb eredményei közé tartozott az átlagos életkor növekedése és a népesség számának emelkedése. A jobb táplálkozásnak, az egészségesebb lakásviszonyoknak, a közegészségügy fejlődésének köszönhetően csökkent a csecsemő- és gyermekhalandóság, visszaszorultak a korábban pusztító járványos betegségek [13, 147].

A gazdaság modernizációja – elsősorban a mezőgazdaság tőkés átalakulása és az iparosodás – milliókat mozdított ki lakhelyéről, hagyományos életkeretei közül. A vándormozgalom nagyobb része az ország határain belül zajlott le. Ennek eredményeként 1880-ban minden negyedik, 1910-ben pedig minden harmadik ember máshol élt, mint ahol született. A dualizmus korának nagy népesedési válságtünete azonban a kivándorlás volt [14, 157].

A kivándorlási láz Magyarországot igazán csak az 1880-as években érte el, noha szórványos esetek már a XIX. század közepétől előfordultak. Azonban az 1800-as évek utolsó két évtizedében vált rendszeressé és a XX. század első évtizedében tetőzött [18, 204]. Például 1906. július 1-je és 1907. június 30-a között közel kétszázezren (193 460-an) hajóztak az USA-ba. A kivándorlás csak az első világháború kitörésével torpant meg [17, 204].

A századforduló Magyarországaról történő kivándorlás elsődleges oka az volt, hogy a későn megindult iparosodás képtelen volt a falvakból a városokba áramló paraszti tömegek nagy részének helyet szorítani. A modernizáció és a részleges gépesítés következtében még a falvakban maradt néptömegek nagy része is fölöslegessé vált. Jelentős részük csak idénymunkát végzett nagyon kevés fizetségért, mások pedig nagybirtokosok vagy a birtokos parasztság szolgálatában álltak, azoknak dolgoztak csekély fizetségért.

Az alapvető gazdasági okok mellett kisebb szerepe volt olyan ténye-

zőknek, mint a katonai sorozás elkerülése, családi ügyek hatása, kalandvágy, törvény előli menekülés [21, 200 – 201].

Várdy Béla számításai szerint ez a hatalmas tömegmozgalom csak az Osztrák-Magyar Monarchiából több mint négymillió embert – köztük közel kétmillió magyar állampolgárt – dobott át az Atlanti-óceán túloldalára [Uo.: 198]. Hasonló véleményen van a témával foglalkozó Szántó Miklós is, aki Thirring Gusztáv statisztikai adataira hivatkozik miszerint az első világháborúig összesen 1 963 592 fő vándorolt ki az akkori Magyarország területéről [18, 46]. Valamivel többre becsüli a kivándorlók számát Fónagy Zoltán, aki 2,2 millióra teszi a dualizmus fél évszázada alatt a kivándoroltak számát [14, 158]. Puskás Julianna az európai kikötők adatait alapul véve valamivel több, mint kétmillió utast jelölt meg 1871 és 1913 között, miközben az Egyesült Államok bevándorlási hivatala 1 815 117 személy partraszállását jelezte. Azaz nem mindannyian az USA-ba, hanem sokan Kanadába és Dél-Amerika országaiba indultak. Ezenkívül figyelembe véve a halmozódásokat, a többszöri oda-vissza hajózást, amely ugyanazon személy megismételt regisztrálását jelenti, úgy véli, hogy az Egyesült Államokba vándorlók száma ezen időszak alatt 1 millió 300 ezerre tehető [17, 62]. Mivel a magyarországi kivándorlók 86%-a 1899-1913 között az USA-ba ment, ettől kb. 15 %-kal lehetett több az összes kivándorló.

Az első kivándorlók a német anyanyelvű felvidéki polgárság tagjai voltak. A viszonylagos jólétük mellett további gazdasági lehetőséget láttak a kivándorlásban [21, 202]. Az agrárnépesség tömeges kivándorlása 1885 körül indult meg, elsőként az északkeleti megyékből, a szlovák és ruszin lakosságot érintve nagymértékben [15, 426]. A legtöbben Sáros és Zemplén megyékből keltek útra, de valamivel kisebb számban, szinte közvetlenül utánuk szerepel Ung megye is.

Az 1880-as évektől a Belügyminisztériumból már folyamatos jelentéseket kérnek a főispánoktól a kivándorlás helyzetét illetően. Az egyik, 1882. augusztus 14-én a főispánnak írott levélben egy hónapon belül adatokat kérnek az utóbbi három évben történt kivándorlásról a következő kérdésekben:

- ☐ a lakosság mely rétegét érintette ez leginkább,
- ☐ mik voltak a fő okok,
- ☐ útlevelek vagy azok nélkül történt-e a kivándorlás,
- ☐ hogyan jártak el a községi előljárók és jegyzők? [KTÁL. Fond

4., op. I., od. zb.66, 6]

A főispán, gróf Török Napoleon továbbította ezt a szolgabíróknak, akiknek a jelentéseiből állította össze válaszáat a Belügyminisztérium irányába. Szinte mindannyian a szolgabírók közül a kivándorlás legfőbb okaként

az elszegényedést és a keresethiányt említik meg. Többen hivatkoznak az utóbbi évek rossz termésére. Tabódy Jenő, nagykaposi szolgabíró jelentésében írja, hogy kedvező hírek érkeznek az Amerikába már kivándoroltakról, s így „*vagyonszerzési remények*” miatt indulnak útnak [Uo.: 7]. Buresik Dezső ungvári szolgabíró, a községi előjárók hozzáállásáról azt jelenti, hogy azok kötelesek kiállítani minden hozzájuk forduló félnek honossági és magaviseleti igazolványt. A határon aztán sokan a cselédkönyvet vagy a marhalevelet mutatják fel, s mivel ott nem értik az iratok tartalmát, úgy átengedik őket [Uo.: 9-10]. Köröskényi Elek, a szobránci járás szolgabírója nem csak a kivándorlásról, de egyesek visszatéréséről is említést tesz [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 505., 11-12]. Lőrinczy Jenőnek, a szatvnai járás szolgabírójának különösen elkeserítő a jelentése. Az elszegényedés, a teljes nyomor, „*mely a felvidéki nép között ma már oly irtózatossá mértékben uralkodik*” a kivándorlás elsődleges oka. Ehhez járul még az iszákosság, valamint az uzsoraszerződések, amelyek a „*földműves népet kiszívattyúzzák.*” [KTÁL. Fond. 4., op. 1., od. zb. 66., 13-14]. Az 1882-es kimutatás szerint az utolsó három évben Ung megyéből, beleértve Ungvár városát is kb. 1000 ember vándorolt ki. A legtöbben Ungvárról (500 fő), illetve a Felső-Zemplénhez közel eső területekről [Uo.: 19].

Az egyre nagyobb mértéket öltő kivándorlást az útlevelek kiadásának szigorításával is megpróbálták visszaszorítani az 1800-as évek végén. Az egyénileg kivándorlók esetében még volt esély a visszatérésre, hiszen azok általában ideiglenesnek tekintették a távozásukat, az Amerikában szerzett pénzzel az adósságukat akarták rendezni, vagy földet szerettek volna vásárolni [14, 158]. Azok viszont, akik családotól, vagy akik után a családjuk később vándorolt ki, nagyon kevesen jöttek vissza. Így a levéltári adatok között 1889-től egyre több esetben fordul elő, hogy a főispán már nem ajánlja a férjük után kiutazni akaró feleségek vagy család számára az útlevelek kiadását [KTÁL. Fond 4. op. 1. od. zb. 83., 25-26.].

Ezek az intézkedések nem hozták meg a várt eredményeket, nem akadályozták igazán a lakosság külföldre távozását. Sőt, egyes tisztviselők is részeseivé, elősegítőivé váltak a kivándorlásoknak. Kis fizetésű hivatalnokok 5-15 forintért útlevélkérelmeket, különböző igazolásokat állítottak ki, így látva mellékjövedelem-forrást ebben a társadalom és gazdaság nagy mértékben érintő folyamatban. Az útlevelek elsősorban Németországba szóltak, amellyel akár 15-20 ember is ki tudott utazni. Ezeket az utazók a kikötőkből visszaküldték az ügynököknek, akik hasonló kinézetű embereknek újból eladták [Uo.: 39-40].

A kivándorlás növekedése már az 1890-es évek elején munkaerőhiányt okozott a vármegye járásaiban, ezért különböző fórumokon, „*tanács-*

kozmányokon”, a „felvidéki értelmiség” különböző észrevételeit, javaslatait is igyekeztek hasznosítani. Azonkívül kimutatások készültek az Amerikába költözőtekről (1. kép) [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb., 126., 2].

A határon végzett igazoltatási eljárások megszigorítása és a kivándorlási ügynökök elleni intézkedések egyre inkább előtérbe kerültek. A kivándorlási ügynökök bizonyos összeg fejében vállalták, hogy hamis papírokkal vagy olykor papírok nélkül is kicsempésszik a kiutazni szándékozót az országból. Egy 1903-ból származó bírósági ítélet a nagykaposi járásból származó Blum Bernátot 10 napi elzárásra és 15 nap alatt megfizetendő 200 korona pénzbüntetésre ítélte. A határozatban kiemelték, hogy a „*bírósági ítéletnek keménynek és elrettentőnek*” kell lennie, hogy ilyen ne fordulhasson többet elő [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 488., 1-13].

Szintén 1903-ból származik a Klein Lőrincnével szemben folytatott eljárás kivándorlás tiltott közvetítése miatt. Őt 15 napi elzárásra és 15 nap alatt megfizetendő 300 korona pénzbüntetésre ítélték. Az utóbbi behajthatatlansága esetén azt saját költségén letöltendő még 15 napi elzárásra lehetett változtatni [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 113., 1-6].

Sok esetben a kiskorúak kivándorlásával is szembe kellett néznie a hatóságoknak, ezért nem kaphattak útlevelet kivándorlás céljából 15 év alattiak. Utazni csak apjuk vagy gyámjuk írásba adott és hatóságilag hitelesített beleegyezésével, megbízható felnőtt személy kíséretében lehetett [KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 59., 34]. Nagyon sokan azonban hamis útlevelemmel vagy szökve (az előzőekben említett ügynökök segítségével) hagyták el az országot.

A tömeges kivándorlást szabályozni próbáló kormányzat a múlt század elején kísérletet tett arra, hogy legalább irányítsa, s ezáltal valamiféle állami ellenőrzés alá vonja a kiutazni szándékozók áradatát. A belügyminiszter 1903-ban engedélyt adott az *Adria* magyar királyi tengerhajózási rt. által képviselt liverpooli *Cunard Steamship Company*nak, hogy Fiume és New York között kivándorlókat szállítson. Ezzel együtt egy 1904-es körrendeletében értesítette az alispánokat a Fiumén át vezető útvonal kijelöléséről. Bár az útirány megválasztására senkit sem volt szabad kényszeríteni, de a „*kivándorlók jól felfogott magánérdeke*” végett is nagy súlyt kellett helyezni erre az útvonalra (2. kép). Az önként a fiumei útirányt választók útlevelébe ezt be kellett jegyezni, s az útvonaltól eltérni később nem lehetett. A kivándorlókkal szerződést csak belügyminisztériumi engedéllyel a *Cunard* gőzhajózási vállalat alkalmazottai köthettek [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 488., 4-6]. Ilyen meghatalmazott egyén volt az 1903. november 24-én kinevezett Weinfeld Ede földbirtokos, sátorújhelyi lakos Ung és Zemplén megye területén [KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 60., 1-2], majd 1903. december 4-

től Ung vármegye területére Fismán Sámuel vállalkozót, ungvári lakost neveztek ki. Később Fismán Sámuel Borsod és Bereg vármegyékre is meghatalmazást nyert [Uo.:3.,8.,12]. Az engedéllyel nem rendelkező hajósvállalatok ügynökei tevékenységével szemben a belügyminiszter a rendőrséget szigorú fellépésre szólította fel. Ezekkel a lépésekkel azonban nem tudták igazán befolyásolni a kivándorlás irányát. A vármegye területéről sokan Brémába vagy Hamburgba mentek és ott szálltak hajóra (3. kép) [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 488., 8-9]. A kivándorolni szándékozók elsősorban azért kerültek el az ún. „*magyar-amerikai vonalat*”, mert Fiumében gyakran hosszabb időt kellett várakozni, és tovább tartott az utazás is. A hirdetések arról számolnak be, hogy a Hamburg-Amerika vonalat „*gyors hajón 6 nap alatt, postahajón 10 nap alatt*” lehetett megtenni. Ellenben a Fiuméből indulók útja 18-20 napig tartott, és ha a pénztelen emberek kiutasították, akkor partraszállás nélkül visszafelé is meg kellett tenniük ezt a távot [KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 60., 60-61].

Az egyre növekvő kivándorlást jelzi, hogy az 1904-es év első nyolc hónapjában 2041 személy folyamodott útlevélért, 1905. augusztus 31-ig viszont már 3819 útlevelet adtak ki, azaz csaknem megkétszereződött a hivatalos papírokkal kiutazni szándékozók száma [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 505., 6]. Sokan voltak olyanok, akik titokban, szökve és hivatalos papírok nélkül hagyták el az országot. Mindez egyes vidékeken „*a lakosság feltűnő meggyérüléséhez*” és a „*munkabíró elem hiányá*”-hoz vezetett [Uo.: 7]. Az aratási munkák során olykor kénytelenek voltak a gazdák más megyékből munkásokat fogadni. Anyagilag a megye vezetése nem látott megoldást a kivándorlás megakadályozására. Ahogyan akkor fogalmazták: „*...ez merőben hiú remény és haszontalan erőlködés lenne.*” [Uo.: 1-2]. A megyének akkoriban számottevő ipara nem volt, és a munkásoknak fizetett összeg is jelentősen elmaradt a tengerentúli bérektől. Míg a fiatal parasztlányok havonta 12-14 koronát kerestek, ott 60-80 korona értéknek megfelelő összeget kaptak. Egyesek 2-3 év alatt *négyezer-hatezer koronát* szereztek, s hazaküldött pénzüsszegeikkel segítették szüleiket. A nagybereznai járás körjegyzője szerint mintegy 110 ezer korona érkezett postán a falvakban [Uo.: 8]. Mivel a hazaérkezők jelentős pénzüsszegekkel tértek haza, és abból elsősorban földet vásároltak, azért jelentősen, néhány év alatt 2-3 szorosára nőtt a földek ára. Míg az 1900-es év táján 200-300 koronába került egy hold föld, addig 1905-ben ugyanilyen területért 780 koronát is fizettek [Uo.: 9]. Elsősorban a földdel üzletelő közvetítőké volt a legnagyobb haszon. A birtokosok általában a földet nekik adták el, akik felparcellázva, jóval drágábban elárúsították.

A megyéből való kivándorlás megakadályozására a hatóságok nem láttak igazán megoldást. A helyi intézkedések – pl. a közmunkák – nem je-

lentettek megoldást. Működtek ugyan hitelszövetkezetek, amelyek a gazdálkodóknak nyújtottak bizonyos támogatást, de a földek felosztása és az országos gazdasági ügyek rendezése lehetett volna gyógyír a problémára [Uo.: 10-11].

Az 1907-1908-as gazdasági válság idején némileg csökkent a kivándorlók száma, ugyanakkor voltak, akik munkakörülményeik romlása következtében hazatértek.

A pénztelenség és a munkahiány nemcsak az USA-ba sodorta a kivándorlók ezreit. Még 1903-ban figyelmeztette a belügyminisztérium a helyi hatóságokat, hogy nagyon sokan vándorolnak ki Dél-Afrikába, ahol sem a kereseti, sem a munkaviszonyok nem megfelelőek. Akik hiányos okmányokkal indultak el, azokat be sem engedték a belső területekre, és olyankor a konzulátus is tehetetlen volt [KTÁL. Fond 7., op.1., od. zb. 59., 55-56].

A levéltári adatokból tudomást szerezhethünk arról is, hogy az egyik amerikai vasúti társaság Kubában vásárolt egy jelentős földterületet, amelyet be akartak telepíteni. Elsősorban a kivándorlókat szerették volna oda csábítani, és ezért (titokban) agitálták az embereket [Uo.: 115].

Egy másik adatból arról értesülhetünk, hogy New Yorkban a South American Development Company equadori aranybányákba szervez Magyarországról embereket. A belügyminisztériumból felhívták a hatóságok figyelmét a kivándorlási ügynökök tevékenységére, akik ellen szigorúan fel kell lépni és eljárást kell kezdeni, illetve figyelmeztetni kell az embereket az éghajlati viszonyokra, valamint az ottani konzulátus hiányára [KTÁL. Fond 7., op.1., od. zb. 354., 90].

A tengerentúlon olyannyira számítottak a kivándorlásból származó munkaerőre, hogy nemcsak titkos toborzás zajlott, de nyílt felkérés is érkezett a magyar kormányhoz. 1911-ben az argentin főkonzul kért engedélyt arra, hogy aratásra és különböző mezőgazdasági munkákra emberek kiutazását szervezze meg [KTÁL. Fond 4., op. 1., od. Zb. 638., 1]. Ezt természetesen elutasították, de titokban az ügynökök szervezni kezdték őket. Még abban az évben Nagy Pál, a nagykaposi csendőrkerületi őrs járásparancsnoka arról írt jelentést, hogy a környéken néhány személy azzal foglalkozik, hogy embereket toborozzon Argentínába. Jelentkezőket persze azzal áltatták, hogy az USA-ba fognak menni. A toborzás úgy folyt, hogy bálákat szerveztek, a jelentkezőket etették-itatták, felöltöztették, majd a 10-15-20 fős csoportokat mezőkön keresztül, éjjel gyalogolva átvitték Galíciába. Onnan vonattal jutottak el Triesztbe, s tovább hajóval Argentínába. Ez a mozgalom néhány hónap alatt elcsitult, hiszen 1912 elején már nem észlelték. Ennek gyors lefolyása egyrészt a hatóság érélyes fellépése következtében, másrészt a munka idényjellegéből adódott [Uo.: 3-5].

Az első világháború kitörésekor, a háborús viszonyok miatt a kivándorlási hullám vesztett erejéből, majd csak az 1920-as évektől vett újabb lendületet.

A hegyvidéki falvak lakossága már korábban is rendelkezett bizonyos vándorlási tapasztalatokkal. Évente több ezren vállaltak idegenmunkát a síkvidéki településeken [22, 51]. Ez a mozgás általában az eredeti gazdasági ágazaton belül ment végbe, főleg a mezőgazdaságban. Az emigráció során a legtöbben az USA-ba mentek, s ott viszont az iparban kellett elhelyezkedniük [17, 105]. Az otthonitól sokkal jobb kereseti lehetőségek, a hazaküldött pénzeszegek, az abból helyreállított gazdaságok növelték a kivándorlási kedvet.

Nehéz meghatározni a kivándorlók pontos számát, hiszen a hivatalos adatok mellett – amelyek elsősorban a kiadott útleveleken alapulnak – figyelembe kell venni, hogy sokan titokban, dokumentumok nélkül hagyták el az országot. I. O. Mandrik a statisztikai adatokra hivatkozva 19 368 főben állapítja meg a kivándorlók számát 1892 és 1902 között [22, 51]. Puskás Julianna kb. 40 ezer főre teszi az 1899 – 1913 között az Ung megyéből emigráltakat [17, 205]. A Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint 1899 és 1913 között 45 657 ember vándorolt ki – ebből az Egyesült Államok területén 45 569-en próbáltak szerencsét. A visszavándoroltak száma ez idő alatt 11 136 fő volt, ami összességében 34 521 vissza nem tért kivándorlót jelent [16, 52].

A természetes népszaporodás következtében jelentősen megnőtt a terület lakossága, s a termőföldhöz viszonyítva nagy volt a népsűrűség. A belső ipari csomópontok távolsága, magának a megyének az alacsony ipari fejlettsége, amely nem volt képes befogadni a mezőgazdaságból kiszoruló embereket, erőteljes lökést és állandó utánpótlást adott az emigrációnak.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Kárpátaljai Területi Állami Levéltár. A Magyar Királyság Ung vármegyéjének főispáni iratai. Fond 4., op. 1., od. zb. 66.
2. KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 83.
3. KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 126.
4. KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 488.
5. KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 505.
6. KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 536.
7. KTÁL. Fond 4., op. 1., od. zb. 638.
8. KTÁL. Ung vármegyei alispáni iratok. Fond 7., op. 1., od. zb. 112.
9. KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 59.
10. KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 60.
11. KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 113.
12. KTÁL. Fond 7., op. 1., od. zb. 354.

13. Estók János: Magyarország története 1849-1914. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp., 2004.
14. Fónagy Zoltán: Modernizáció és polgárosodás 1849-1914. Csokonai Kiadó, Debrecen, 2001.
15. Kivándorlás és bevándorlás. Magyarország története a 19. században. Szerk.: Gergely András. Osiris Kiadó, Bp., 2003.
16. Magyar Statisztikai Közlemények. A magyar Szent Korona országainak kivándorlása és visszavándorlása. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Bp., 1918.
17. Puskás Julianna: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban 1880-1940. Akadémiai Kiadó, Bp., 1982.
18. Puskás Julianna: Kivándorlás Magyarországról. Magyarok a Kárpát-medencében. Szerk.: Glatz Ferenc. Pallas Lap- és Könyvkiadó Vállalat, Bp., 1988.
19. Szántó Miklós: Magyarok Amerikában. Gondolat Kiadó, Bp., 1984.
20. Szekfü Gyula: Rövid magyar történet 1606-1939. Osiris Kiadó, Bp., 2002.
21. Várdy Béla: Magyarok az Újvilágban. Bp., 2000.
22. Мандрик І. О., Закарпатська еміграція кінця ХІХ – початку ХХ ст., Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Вип. І. Наукова думка, 1991.

5

Kimutatás

az ungvári kincstári uradalom területéről
Amerikába költözöttek számára

Név	Év	Összesen	Átlag	Statisztika
1. János	1845	100	100	100
2. Péter	1846	120	120	120
3. Károly	1847	150	150	150
4. László	1848	180	180	180
5. Miklós	1849	200	200	200
6. István	1850	220	220	220
7. József	1851	250	250	250
8. György	1852	280	280	280
9. Sándor	1853	300	300	300
10. Zoltán	1854	320	320	320
11. Katalin	1855	350	350	350
12. Anna	1856	380	380	380
13. Mária	1857	400	400	400
14. János	1858	420	420	420
15. Péter	1859	450	450	450
16. Károly	1860	480	480	480
17. László	1861	500	500	500
18. Miklós	1862	520	520	520
19. István	1863	550	550	550
20. József	1864	580	580	580
21. György	1865	600	600	600
22. Sándor	1866	620	620	620
23. Zoltán	1867	650	650	650
24. Katalin	1868	680	680	680
25. Anna	1869	700	700	700
26. Mária	1870	720	720	720
27. János	1871	750	750	750
28. Péter	1872	780	780	780
29. Károly	1873	800	800	800
30. László	1874	820	820	820
31. Miklós	1875	850	850	850
32. István	1876	880	880	880
33. József	1877	900	900	900
34. György	1878	920	920	920
35. Sándor	1879	950	950	950
36. Zoltán	1880	980	980	980
37. Katalin	1881	1000	1000	1000
38. Anna	1882	1020	1020	1020
39. Mária	1883	1050	1050	1050
40. János	1884	1080	1080	1080
41. Péter	1885	1100	1100	1100
42. Károly	1886	1120	1120	1120
43. László	1887	1150	1150	1150
44. Miklós	1888	1180	1180	1180
45. István	1889	1200	1200	1200
46. József	1890	1220	1220	1220
47. György	1891	1250	1250	1250
48. Sándor	1892	1280	1280	1280
49. Zoltán	1893	1300	1300	1300
50. Katalin	1894	1320	1320	1320
51. Anna	1895	1350	1350	1350
52. Mária	1896	1380	1380	1380
53. János	1897	1400	1400	1400
54. Péter	1898	1420	1420	1420
55. Károly	1899	1450	1450	1450
56. László	1900	1480	1480	1480
57. Miklós	1901	1500	1500	1500
58. István	1902	1520	1520	1520
59. József	1903	1550	1550	1550
60. György	1904	1580	1580	1580
61. Sándor	1905	1600	1600	1600
62. Zoltán	1906	1620	1620	1620
63. Katalin	1907	1650	1650	1650
64. Anna	1908	1680	1680	1680
65. Mária	1909	1700	1700	1700
66. János	1910	1720	1720	1720
67. Péter	1911	1750	1750	1750
68. Károly	1912	1780	1780	1780
69. László	1913	1800	1800	1800
70. Miklós	1914	1820	1820	1820
71. István	1915	1850	1850	1850
72. József	1916	1880	1880	1880
73. György	1917	1900	1900	1900
74. Sándor	1918	1920	1920	1920
75. Zoltán	1919	1950	1950	1950
76. Katalin	1920	1980	1980	1980
77. Anna	1921	2000	2000	2000
78. Mária	1922	2020	2020	2020
79. János	1923	2050	2050	2050
80. Péter	1924	2080	2080	2080
81. Károly	1925	2100	2100	2100
82. László	1926	2120	2120	2120
83. Miklós	1927	2150	2150	2150
84. István	1928	2180	2180	2180
85. József	1929	2200	2200	2200
86. György	1930	2220	2220	2220
87. Sándor	1931	2250	2250	2250
88. Zoltán	1932	2280	2280	2280
89. Katalin	1933	2300	2300	2300
90. Anna	1934	2320	2320	2320
91. Mária	1935	2350	2350	2350
92. János	1936	2380	2380	2380
93. Péter	1937	2400	2400	2400
94. Károly	1938	2420	2420	2420
95. László	1939	2450	2450	2450
96. Miklós	1940	2480	2480	2480
97. István	1941	2500	2500	2500
98. József	1942	2520	2520	2520
99. György	1943	2550	2550	2550
100. Sándor	1944	2580	2580	2580
101. Zoltán	1945	2600	2600	2600
102. Katalin	1946	2620	2620	2620
103. Anna	1947	2650	2650	2650
104. Mária	1948	2680	2680	2680
105. János	1949	2700	2700	2700
106. Péter	1950	2720	2720	2720
107. Károly	1951	2750	2750	2750
108. László	1952	2780	2780	2780
109. Miklós	1953	2800	2800	2800
110. István	1954	2820	2820	2820
111. József	1955	2850	2850	2850
112. György	1956	2880	2880	2880
113. Sándor	1957	2900	2900	2900
114. Zoltán	1958	2920	2920	2920
115. Katalin	1959	2950	2950	2950
116. Anna	1960	2980	2980	2980
117. Mária	1961	3000	3000	3000
118. János	1962	3020	3020	3020
119. Péter	1963	3050	3050	3050
120. Károly	1964	3080	3080	3080
121. László	1965	3100	3100	3100
122. Miklós	1966	3120	3120	3120
123. István	1967	3150	3150	3150
124. József	1968	3180	3180	3180
125. György	1969	3200	3200	3200
126. Sándor	1970	3220	3220	3220
127. Zoltán	1971	3250	3250	3250
128. Katalin	1972	3280	3280	3280
129. Anna	1973	3300	3300	3300
130. Mária	1974	3320	3320	3320
131. János	1975	3350	3350	3350
132. Péter	1976	3380	3380	3380
133. Károly	1977	3400	3400	3400
134. László	1978	3420	3420	3420
135. Miklós	1979	3450	3450	3450
136. István	1980	3480	3480	3480
137. József	1981	3500	3500	3500
138. György	1982	3520	3520	3520
139. Sándor	1983	3550	3550	3550
140. Zoltán	1984	3580	3580	3580
141. Katalin	1985	3600	3600	3600
142. Anna	1986	3620	3620	3620
143. Mária	1987	3650	3650	3650
144. János	1988	3680	3680	3680
145. Péter	1989	3700	3700	3700
146. Károly	1990	3720	3720	3720
147. László	1991	3750	3750	3750
148. Miklós	1992	3780	3780	3780
149. István	1993	3800	3800	3800
150. József	1994	3820	3820	3820
151. György	1995	3850	3850	3850
152. Sándor	1996	3880	3880	3880
153. Zoltán	1997	3900	3900	3900
154. Katalin	1998	3920	3920	3920
155. Anna	1999	3950	3950	3950
156. Mária	2000	3980	3980	3980
157. János	2001	4000	4000	4000
158. Péter	2002	4020	4020	4020
159. Károly	2003	4050	4050	4050
160. László	2004	4080	4080	4080
161. Miklós	2005	4100	4100	4100
162. István	2006	4120	4120	4120
163. József	2007	4150	4150	4150
164. György	2008	4180	4180	4180
165. Sándor	2009	4200	4200	4200
166. Zoltán	2010	4220	4220	4220
167. Katalin	2011	4250	4250	4250
168. Anna	2012	4280	4280	4280
169. Mária	2013	4300	4300	4300
170. János	2014	4320	4320	4320
171. Péter	2015	4350	4350	4350
172. Károly	2016	4380	4380	4380
173. László	2017	4400	4400	4400
174. Miklós	2018	4420	4420	4420
175. István	2019	4450	4450	4450
176. József	2020	4480	4480	4480
177. György	2021	4500	4500	4500
178. Sándor	2022	4520	4520	4520
179. Zoltán	2023	4550	4550	4550
180. Katalin	2024	4580	4580	4580
181. Anna	2025	4600	4600	4600
182. Mária	2026	4620	4620	4620
183. János	2027	4650	4650	4650
184. Péter	2028	4680	4680	4680
185. Károly	2029	4700	4700	4700
186. László	2030	4720	4720	4720
187. Miklós	2031	4750	4750	4750
188. István	2032	4780	4780	4780
189. József	2033	4800	4800	4800
190. György	2034	4820	4820	4820
191. Sándor	2035	4850	4850	4850
192. Zoltán	2036	4880	4880	4880
193. Katalin	2037	4900	4900	4900
194. Anna	2038	4920	4920	4920
195. Mária	2039	4950	4950	4950
196. János	2040	4980	4980	4980
197. Péter	2041	5000	5000	5000
198. Károly	2042	5020	5020	5020
199. László	2043	5050	5050	5050
200. Miklós	2044	5080	5080	5080
201. István	2045	5100	5100	5100
202. József	2046	5120	5120	5120
203. György	2047	5150	5150	5150
204. Sándor	2048	5180	5180	5180
205. Zoltán	2049	5200	5200	5200
206. Katalin	2050	5220	5220	5220
207. Anna	2051	5250	5250	5250
208. Mária	2052	5280	5280	5280
209. János	2053</			

Helyes

Costanza America Polonia
 m. II. 6

Salamon Gyula Magyar
 " Károly
 " Lajos
 " János

András Endre Lajos Radnóczy
 m. II. 7

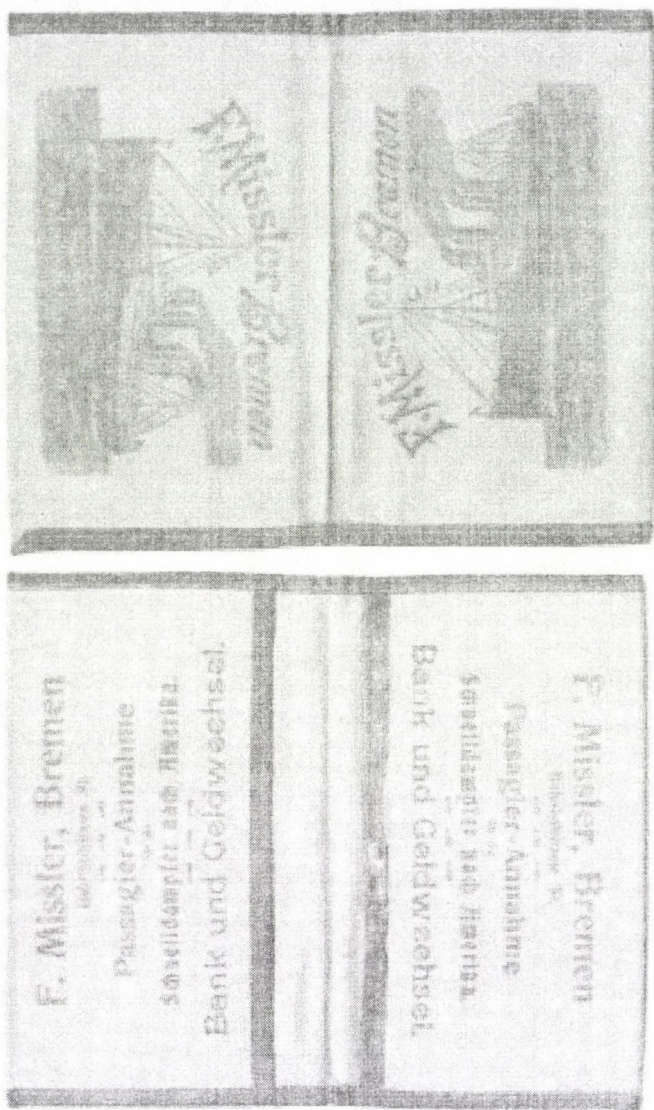
Károly Miksa János
 " György } Levi Rudolf
 " János
 " János

András János Radnóczy
 " János
 " János

Stefán Endre Magyar
Radnóczy

Radnóczy
 " János
 " János
 " János

2. kép Lista 1904-ből azokról a kivándorlókról, akik nem Fiumében szálltak hajóra.

3. kép A Brémából útnak indulók hajójegytartója

Браун Ласло
Додатки до історії міграційних процесів в
Ужанському комітаті у 1880-1914 рр.
Резюме

В останніх двох десятиліттях XIX ст. розпочалося сильна міграційна хвиля, яка безупинно тривала до початку першої світової війни. Початковою, або головною ціллю емігрантів були Сполучені Штати Америки, але виїжджали також і у країни Південної Америки, більше того, у пошуках роботи добиралися навіть до Південної Африки. Серед територій, яких торкнулися ці процеси, слід відмітити і Ужанський комітат. Еміграцію, яка відбувалася саме тут, не можна відділити від процесів, що проходили в Угорщині. Ті соціальні-економічні проблеми, які були характерні для Угорщини дуалістичного періоду, відобразилися в першу чергу в міграційному процесі. Початок індустріалізації, або її відсутність, значне зростання населення, додамо до цього недостаток землі і безробіття гостро торкалися місцевого населення.

У період з другої половини XIX ст. до початку першої світової війни з Угорщини емігрувало біля двох мільйонів чоловік. На основі звіту губернатора за 1882 рік з Ужанського комітату протягом 1880-1882 років виїхало близько однієї тисячі чоловік. Ця цифра поступово зростала, і як і по всій державі, між 1905-1907 роками досягла найвищого рівня. За перші вісім місяців 1904 року закордонні паспорти одержало 2041 чоловік, а до 31 серпня 1905 року число їх зросло до 3819. Було багато і таких, які покидали країну без паспортів та виїзних документів.

Люди залишали свої домівки в надії на краще життя, або щоб із зароблених за океаном грошей забезпечити собі життя вдома після повернення. З повідомлення Мандрика І.О. між 1892 і 1902 роками країну покинуло 19 368 жителів Ужанського комітату. Ю. Пушкаш називає цифру близько 40 тисяч емігрантів у 1899-1913 роках. Точних даних з цього питання подати не можливо, оскільки багато виїжджали таємно або навіть, а також спостерігалися і випадки їх повернення.

Уряд робив спробу перевіряти, регулювати еміграцію, що проявлялося у певних діях: більшій суворості на кордонах, визначенні портів на напрямках емігрантів при переправці за океан, влаштуванні їх на місці, боротьбі вдома з людьми, які займалися переправкою нелегально тощо. Але все це тільки перешкоджало еміграції, проте зупинити її не змогло. Дуже малих результатів мали і місцеві дії – організації суспільної роботи, створення місцевих кредитних спілок.

Хоч як швидко розвивалася Угорщина у період дуалізму, наперекір усьому – як бачимо із звіту губернатора Ужанського комітату за 1905 рік – вирішення невідкладних господарських питань у державі було би тим, що вирішило б цю проблему.

IV.

OKTATÁS ÉS KULTÚRA

ОСВІТА І КУЛЬТУРА

ЛАСЛО КОПАРИ – ЕВА ПОШФАИНЕ БАКОТА

(Кечкемет, Венгрия)

Географическое расположение лесных школ на территории Венгрии, их значимость и влияние на процесс обучения и воспитания в системе восмилетних школ

Введение

Внедрение в систему образования государственно финансируемых лесных школ в Венгрии началось в 2001 г.

Расширение программы лесных школ успешно продолжается на протяжении последних четырех лет, растет количество как школ, так и учеников. Мы уже несколько лет принимаем активное участие в их организации. Эта работа требует всестороннего изучения работы других действующих лесных школ, закономерностей их расположения на территории Венгрии, а также роли, которую они играют в системе общеобразовательных школ.

В процессе работы обращалось внимание на то, какие школы проявляют желание принимать участие в программах лесных школ, сколько учеников и на протяжении какого времени берут участие в программах, проводимых лесными школами.

Лесные школы получают значительное место в воспитательном процессе. В лесных школах к знаниям, полученным в классических школьных условиях, добавляется опыт, развиваются навыки социализации, это достигается с помощью групповой работы на протяжении 3-5 дней.

Понятие лесной школы

Понятие лесной школы возникло в 1860 году. В конце XIX, начале XX века у лесных школ была оздоровительная и учебно-воспитательная функция.

По определению венгерской педагогической энциклопедии (Кемень Ф., 1933г.) лесная школа—это школа на свежем воздухе. Такие школы имели двойную цель: с одной стороны сохранение здоровья ос-

лабленных, астенических, часто инфицированных туберкулезом или находящихся в группе риска детей с помощью природных факторов (солнечные лучи, лесной воздух), соблюдения правил гигиены, адекватного питания и смены климата, с другой—обеспечение учебного процесса. Отбор детей для обучения в лесных школах проводился с участием врача. Отобранные дети доставлялись в лесную школу отдельным транспортом, где они проводили время до вечера. Такие школы работают в основном с весны до осени, однако в последние годы появились такие учебные заведения, которые продолжают работать на протяжении полного учебного года. Уроки длятся 30–35 минут, в одном классе занимается 15–20 учеников, значительное количество лесных школ располагает спальными помещениями, обеденный сон длится 2 часа.

Лесные школы, действующие в настоящее время, продолжают опыт работы ранее существующих школ с учетом педагогических реформ и применением современных педагогических методов.

Исторический аспект исследования

Так как исследование лесных школ длительное время проводилось исключительно с педагогической точки зрения, наши исследования были направлены на изучении организационных моментов программы, характера местности и географического расположения школ, влияние на развитие туризма на данной территории.

Цель исследования

Возрождение лесных школ на территории Венгрии может привести к возникновению ряда научно—исследовательских вопросов в разных отраслях науки—истории, географии, природоведении, фольклоре.

Целью данной работы является определение месторасположения лесных школ, которые функционируют в настоящее время на территории Венгрии, определение закономерностей по выбору территории для них и определение роли лесных школ в изменении учебно—воспитательного процесса в общеобразовательных школах.

Методы исследования

Для достижения цели исследования нами были использованы результаты конкурсных материалов для лесных школ Министерства образования и Министерства охраны окружающей среды на 2001–2002 и 2002–2003 у.г.

На основании материалов победителей конкурса была получена информация про месторасположение и количество учеников лесных школ, после чего были построены соответствующие таблицы с учетом этих данных:

Школы были разделены на пять категорий в зависимости от количества групп, приехавших на протяжении учебного года (1–2; 3–4; 5–6; 7–8; 9 и больше групп). Каждой из категорий присваивался определенный цвет, которым на географической карте Венгрии обозначались лесные школы, в результате чего можно судить про причины выбора территории лесными школами.

Графическое изображение на карте проводилось на основании данных как 2001–2002, так и 2002–2003 у.г., поэтому дает возможность судить про изменение месторасположения и количества групп учеников, приехавших в лесные школы на протяжении разных учебных годов.

Результаты исследования

1. На основании анализа составленных географических карт можно сделать вывод, что лесные школы концентрировались территориально в определенных регионах Венгрии как 2001–2002, так и 2002–2003 у.г. Лесные школы, которые принимают группы с большим количеством учеников, располагаются на территории национальных парков (Ферте–Ганшаг, Дуна–Иполь, Бюкк, Балатон–фелвидек, Дуна–Драва).

2. Большинство учеников в лесные школы прибывают из Будапешта: в 2001/2002 у.г. 71, а в 2002/2003 у.г. 93 группы, которые направляются чаще всего в школы, расположенные на территории национального парка Дуна–Иполь.

3. Почти все населенные пункты вблизи озера Балатон принимали группы учеников в лесных школах.

IRODALOM

- BÁTHORY Z. - FALUS T. szerk. Pedagógiai lexikon I. kötet. – Budapest, 1997. –376. o.
- CSÁSZÁR Zs. M. Magyarország oktatásföldrajza: A magyar közoktatás területi sajátosságai. –Pécs: Pro Pannónia, 2004. –189. o.
- HALÁSZ M. Innovációs folyamatok jelentősége az iskola nevelő oktató tevékenységének megvalósulási folyamatában. – Kézirat, 2004.
- HENC J. Az erdei iskola szerepének vizsgálata az oktatásban és a turizmusban külföldi összehasonlításban, kézirat, 2003.
- KEMÉNY F. szerk. Magyar pedagógiai lexikon. –Budapest: Révai Irodalmi Intézet, 1933. – 490. o.
- KOPÁKI L. – LANTOS X., MILICS G. 2004/a. Az erdei iskolák és a fenntartható turizmusfejlesztés kapcsolata Magyarországon. In: A magyar földrajz kurrens eredményei : II. Magyar Földrajzi Konferencia 2004, szeptember 2–4., SZTE TTK Természeti Földrajzi és Geoinformatikai Tanszék, Szeged, (elektronikus dokumentum)

Kopári László – Pósfayné Bakota Éva
Az erdei iskolák földrajzi elhelyezkedése Magyarországon és
szerepük az általános iskolai oktatásban
Rezümé

Az erdei iskolai mozgalom Magyarországon a 2001-es évben indult államilag támogatott formában.

Az erdei iskolák az oktatás paradigmaváltásának folyamatában is jelentős szerepet kapnak. A lexikális, iskolapadban megszerzett tudást a diákok tapasztalati úton megszerzett ismeretekkel egészíthetik ki, a csoportos munka és az egybefüggő 3–5 napos erdei iskolai program a diákok szocializációs készségeit fejleszti.

Az erdei iskola az I 860-as évek óta élő fogalom. A századfordulón és az XX. sz. első felében egészségügyi és oktatási intézményként került a köztudatba.

A magyar pedagógiai lexikon [KEMÉNY, 1933: 490] szerint az erdei iskola a szabadlevegős iskola legismertebb faja. Célja kettős: megóvni a gyenge szervezettű aszténiás, többnyire tuberkulotikusan fertőzött vagy komolyan veszélyeztetett tanulót a megbetegedéstől a természeti tényezők (nap, erdei levegő), rendszeres testápolás, jó táplálék és a környezetből való kiemelés által, másrészt biztosítani az odaültetett gyerekek részére a tanulmányokban való haladást. A kiválasztás gondos orvosi vizsgálattal történik. A felvett tanulókat külön kocsik szállítják a gyülekező helyekről a városhoz közel fekvő erdei iskolákba, ahonnan csak estefelé térnek vissza. Az iskolák nagy része tavasztól ősziig van nyitva, újabban számos erdei iskola teljes tanéves iskolává alakult át. A tanítás koedukációé, az órák 30–35 percesek, osztályonként 15–20 tanulóval. A nap java részét a tanulók játékkal, kertészkedéssel, zöldmunkával töltik. Ebéd után két órát pihennek. Az iskolák nagyobbik része hálótermekkel rendelkezik és a tanulókat vagy azok egy részét éjszakára is ott tartja.

A mai erdei iskolák részben követik a reformpedagógiai elődök hagyományait, de a környezeti nevelés új szemléletével és komplex feladatrendszerével bővülnek. Didaktikailag is újat hoznak, amennyiben a megismerési folyamatot az élet természetes integráltságára építik fel. Időlegesen feloldják az iskola hagyományos tantárgyi rendszerét úgy, hogy tanítási-foglalkoztatási programjukat elsődlegesen projekt módszerrel szervezik. A projekt középpontjában az erdei iskola helyszíne, környezete áll.

Mi jelen munkánkban a Magyarországon működő erdei iskolák területi elhelyezkedését és az általános iskolai oktatás paradigmaváltását vizsgáljuk, így kutatásunk célja kettős. Egyrészt az, hogy meghatározzuk a Magyarországon működő erdei iskola területi elhelyezkedését, illetve megfogalmazzuk területi elhelyezkedésük törvényszerűségeit. Másrészt, hogy értékeljük az erdei iskolák általános iskolai oktatás változásában betöltött szerepét.

Az Oktatási Minisztérium törekvése az, hogy minden diák általános iskolai tanulmányai alatt legalább egyszer eljusson szolgáltatók által szervezett erdei iskolába, amelyet már több minisztérium és a Miniszterelnöki Hivatal is pályázat útján támogat.

Ha ez megvalósul, nagyságrendekkel fog növekedni a diákturizmus. A szezon a tavaszi és őszi időszakra kihúzódik. Munkalehetőség teremthető még több erdei iskolai szolgáltatónak, és az erdei iskolák működését biztosító szállásadóknak, éttermeknek, kézműveseknek, erdészeknek.

V.

RECENZIÓK ÉS SZEMLÉK

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

**LIZANEC P.N. A KÁRPÁTALJAI MAGYAR
NYELVJÁRÁSOK ATLASZA III. KÖTET.
Ungvár–Debrecen, 2003. – 827 old.**
**ЛІЗАНЕЦ П.Н. АТЛАС ВЕНГЕРСКИХ ГОВОРОВ
ЗАКАРПАТТЯ. Том III.
Ужгород–Дебрецен. 2003 - 827 с.**

Розгляданий III-ій том «Атласу угорських говорів Закарпаття» завершує цю фундаментальну працю. Він складається з таких основних частин; 1) Докладний зміст (угорською й російською мовами) (с. 5-12); 2) Передмова (с. 13-17)- 3) Вступ (с. 18-20); 4) Список скорочень (с. 21-22); 5) Бібліографія праць про угорські говори Закарпаття (с. 23-26); 6) Лінгвістичні карти, коментарі до них, некартографовані матеріали (с. 27-744); 7) Показники слів до III-го тому (с. 745-772); 8) Загальний показник слів до I - III-го томів Атласу українських говорів Закарпаття» (с. 773-826); 9) Зміст (німецькою мовою) (с. 827).

Щоб уявити багатство відбитого в «Атласі» змісту, досить навіть розглянути як тематику карт з коментарями до них, так і вміщені після них локалізовані, але не картографовані матеріали (731-741). Вони містять такі тематичні групи: 1) ботанічні назви (карти 868-915 й коментарі до них); 2) кольори й їхні відтінки (карти 916-937); 3) свійські птахи, дії, речі й вигуки, пов'язані з ними (1041-1075); 4) різноманітні дієслова найширшого спектру, пов'язані з людьми, тваринами, речами й явищами природи (1076-1116); 5) прислівники й слова на позначення згоди (1117-1332); слова дитячого мовлення (1133-1142); 6) форми деяких найпоширеніших угорських чоловічих і жіночих імен (1143-1171); 7) різноманітні семантичні карти на багатозначні слова (1172-1191), на фраземи, де в різний спосіб передається те саме поняття або, навпаки, однакові, але з різним значенням у різних місцевостях (1172-1191; 1192-1198) або на повір'я (1399-1203); 8) зведеш карти з пучками ізоглос (1204-1214) і карта з класифікацією угорських говорів Закарпаття і відбиття належності донних населених пунктів (1215); 9) некартографовані матеріали (статті 1916- 1410) з різноманітною семантикою, що відбиває поняття, пов'язані головним чином з побутом, сільським господарством, суспільним життям, медициною, а також віддзеркалюють усталені словосполучки і повір'я.

Уже сам перелік розділів, підрозділів, лексичних та семантичних карт з легендами, коментарями та ілюстративним матеріалом свідчить про великий і цінний фактичний матеріал рецензованої монографії. Це враження ще більше підсилюється при читанні коментарів, надзвичайно інформативних не тільки в суто лінгвістичному плані, а й стосовно тих численних етнографічних особливостей, що містять важливий матеріал, важливий особливо в історичному плані, оскільки тут фіксуються речі й явища і ті, що відходять, і ті, що з'являються й поширюються. Чималу вагу має й те, що в коментарях до карт, як правило, фіксується поширеність слів серед носіїв мови різних вікових груп, старшого, середнього й молодшого віку, а також різної соціальної приналежності, чи то мешканців сіл, чи то носіїв мови, що належать до городян або інтелігенції. Втім, в «Атласі» помітно, як прагнення до якнайточнішої визначеності слів (або словосполук) не тільки у їхній лінгвогеографічній характеристиці, так би мовити «горизонтальній», територіальній, а й «вертикальній», соціолінгвістичній. У рецензованому «Атласі» проф. П.М. Лизанця, — що не можна не відзначити як одне з безперечних його досягнень, — уперше в угорській лінгвогеографії скартографовано власні імена (49 карт), 865 стійких словосполук та 159 повір'їв.

«Атлас», що відбиває мовну специфіку угорських говорів регіону, цікавого, між іншим, контактуванням угорської мови зі слов'янськими мовами, насамперед українською, але частково також зі словацькою й російською, безсумнівно, приверне до себе увагу як гунгарологів (і — ширше — фінно-угрознавців), так і україністів (і славістів узагалі), оскільки в ньому неодноразово зазначаються як випадки впливу слов'янських мов на угорську, так і угорської на слов'янські.

Отже, в новій праці П.М. Лизання знайдуть багато цінного для себе як найвимогливіші науковці, так і (завдяки прозорості і й популярності її викладу) широкі кола читачів, що цікавляться сучасною угорською мовою і її говорами, етнографією, краєзнавством та історією Закарпаття.

І саме тому цілком закономірним видається те, що на 4-ій сторінці III-го тому рецензоване видання визначено як **перше**. Отже, принаймні, передбачається ще й друге видання цієї цінної праці.

Саме маючи на увазі цю обставину, рецензент вважає за доцільне висловити два побажання. Перше стосується дрібних уваг стосовно мовного оформлення російської частини тексту, де бажано виправити певні похибки (див., напр.: (вербовые) *барашки* замість *сережки* (с. 112-113); *гусь* (ж.р.), де краще було б *гусыня*, бо *гусь* іменник чол. роду

(с. 327) ; «какой слышен *голос*, если кто-то кушает яблоко» зам звук (очевидно, під впливом угор. *hang* «голос; звук» (с. 469). Друге сто-сується змісту. Хотілося б, звичайно, щоб у другому виданні картографовано ті статті (статті 1216-1410), де розглядані явища лише локалізовано. Зауваги, як видно з їхнього характеру, незначні і аж ніяк не впливають на загальну високу позитивну оцінку нового дослідження професора П.М. Лизанця.

Утім, уважне ознайомлення зі змістом коментарів, де неодноразово (пор., напр., коментарі до карт 869, 871, 872, 874, 879) відзначаються особливості слововжитку інтелігенції, отже, носіїв літературної мови, крім побажання, висловленого стосовно змісту III-го тому, дозволяє побачити в дальшій перспективі ще один напрям дослідницької роботи Професора. Як відомо, з огляду на поступове стирання давніх діалектних особливостей і поширення літературної мови, – процес, характерний для всіх мов Європи, – на новому рівні у мовах виникають нові диференційні процеси, а саме, – літературна мова, взаємодіючи на різних діалектних теренах із місцевими говорами, набуває різного місцевого забарвлення. Так, виникають навіть у носіїв літературної мови у великих провінційних міських центрах місцеві варіанти літературної мови. Щодо російської мови, наприклад, відомі розбіжності між московським і петербурзьким варіантами, щодо польської між варшавським, краківським і познанським. Французькі дослідники відзначають наявність варіативності між носіями літературної мови Парижа, Ліона й Марселя. Приклади можна множити й множити. Безперечно, щось подібне мало б існувати і в угорській мові. Отже, поряд із вивченням поступово зникаючих сільських говорів, заслуговувала б на увагу специфіка угорської літературної мови Закарпаття. Слід сподіватися, що ця важлива ділянка мовних досліджень не омине уваги автора рецензованого «Атласу». Та фактично початок подібної роботи вже, як відзначено, видно і в цій праці, і в кандидатських дисертаціях учнів Професора, які присвячено угорським топонімам міст Закарпаття, де вже якоюсь мірою розкривається специфіка угорської мови міст, наближеної до літературної мови.

І насамкінець, мовлячи про цінність праць професора П.М. Лизанця, що створив цілу школу талановитих закарпатських гунгарологів, зосереджених у Центрі гунгарології й Ужгородському національному університеті, аж ніяк не годиться поминути, й окрім наукового, також великого стичного значення його діяльності. У своїй рецензії на I-ий том «Атласу» (див.: «Мовознавство», 1993, № 4, с. 72) рецензент уже порушив тему т.зв. Тріанонської угоди, яка багато в чому скривдила

Угорщину, відірвавши від Угорської держави її етнічні землі, що увійшли до складу інших держав. На жаль, у Європі це не поодинокий випадок. Є два способи лікування подібних, завданих історією ран на етнічних землях того чи іншого народу: спосіб, так би мовити, «хірургічний», наслідком якого бувають небезпечні збройні конфлікти, а то й війни, і лагідніший, сказати б, «терапевтичний», ліками при якому стають обопільні домовленості держав, усіляке сприяння культурним і соціально-економічним потребам народу, що виявився роз'єднаним кордоном. Останній, маймо надію, у новітній об'єднаній Європі переважатиме. Брак жорстких непроникних кордонів, тим більш усіляких «залізних завіс», що забезпечить вільні зв'язки між країнами і народами при виваженій внутрішньо етнічній політиці кожної держави, може звести до мінімуму незручності від колишніх неслухняних поділів, а наявність одного народу в суміжних державах за цих умов перетворити не на привід до конфліктів, а на підставу до їхніх дружніх зв'язків. І в тому, щоб ці зв'язки міцніли і сприяли плідному співробітництву між країнами, у цьому випадку між Україною та Угорщиною, велику роль мають відіграти такі вчені, як вельмишановний Професор, що його нову працю тут розглядаємо. Його самовіддана наукова діяльність робить великий внесок як у розвиток мовознавчої науки, української й угорської, так і в зміцнення обопільних дружніх зв'язків наших країн. Зайва річ, безперечно, доводити, що ця плідна праця професора П.М. Лизанця давно має всі підстави бути поміченою і гідно відзначеною в обох державах, як в Україні, так і в Угорщині.

Член-кореспондент НАН України
професор, доктор філол. наук
О.Б.ТКАЧЕНКО

УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ СЛОВНИК”
ЗА РЕД. ПРОФ. П.М. ЛИЗАНЦЯ.
– Ужгород: ІВА, 2005. – 960 с.

Нагальною потребою сьогодення, особливо в період інтеграції України до євросоюзу, вступу до СОТ, зростання її ролі й місця у міжнародних організаціях, бізнесових і науково-освітніх та культурних проєктах, поглиблення і розширення взаємозв'язків із близьким та далеким зарубіжжям, є оволодіння всезростаючою кількістю інформації, уміння мобільно й гнучко застосовувати на практиці здобуті знання. У цьому найголовніша роль відводиться іноземним мовам, без яких усі вказані завдання та можливості залишаться нереалізованими і втраченими. Водночас не менш важливим і конче необхідним є цілеспрямоване вивчення та популяризація української мови, для якої сьогодні створені всі умови: вона дедалі частіше вводиться як нормативна дисципліна в школах, гімназіях, університетах Словаччини, Чехії, Румунії, Угорщини, Австрії, Німеччини, Канади, США та багатьох інших країн. Для успішного оволодіння іноземними мовами не тільки на мовленнєвому, але й літературному рівні, потрібно якомога частіше користуватися як перекладними, так і тлумачними словниками відповідних мов.

Саме цій важливій меті служить нещодавно виданий “Українсько-угорський словник”, який є парною частиною “Угорсько-українського словника”, опублікованого в 2001 році. На нього вже дуже чекали – учні, студенти, аспіранти, перекладачі, працівники ЗМІ, науковці. Обидва вказані словники є результатом тривалої плідної праці колективу авторів на чолі з відомим ученим доктором філологічних наук, завідувачем кафедри угорської філології, Директором центру гунгарології, заслуженим діячем науки і техніки України, заслуженим професором УжНУ Петром Лизанцем.

Структура “Українсько-угорського словника” – чітка і зрозуміла: спочатку подано інформацію щодо користування словником, далі йде список скорочень, український та угорський алфавіти з указанням правильної вимови звуків угорської мови, їх передачі засобами української мови. Для наглядності побудови словникової статті подаємо дієслово **минати** – аю, -аеш *недок.*, **минути** – ну, -неш, -не, -немо, -нете *док.* 1. *mellette elmegy v elhalad, elkerül, kikerül vkit, vmit; ~ перехожого elhalad ege járókelő mellett;* 2. *múlik, elmúlik, telik, letelik, eltelik, lejár;* небезпека *~нула elmúlt a veszély;* літо *~нуло vége a nyárnak;* *~нає час*

múlik v telik az idő; строк ~нув lejárt a határidő; 3. (уникати) elmenekül vmi elől, megszabadul vmitől; йому не ~нути кари а büntetést nem kerülheti el v nem ússza meg büntetés nélkül; [] смерті не ~нути а halált senki el nem kerülheti.

Рецензований словник містить близько 25 000 заголовних слів та понад 14 000 словникових даних і близько 50 000 їх угорських відповідників. Він охоплює найактивніший пласт лексики, найуживаніші в українській мові слова та вирази. Значну увагу приділено сталим словосполученням, синонімам, фразеологізмам, прислів'ям і приказкам, що дає можливість якнайповніше та всебічно подати відтворення українських лексичних одиниць засобами угорської мови. Цим словником рівною мірою можуть користуватися як угорці, так і українці, а також усі ті, хто вивчав або вивчають українську та угорську мови за обов'язковою загальноосвітньою програмою чи факультативно. З наукової, технічної, діалектної, архаїчної лексики представлено лише ті слова, які необхідні для кращого розуміння й засвоєння лексичного багатства української мови.

Безперечно, що в такого типу за обсягом та змістом роботах трапляються окремі недогляди, неточності, що зумовлено титанічною роботою колективу авторів, які вимагали від кожного з них глибокої обізнаності з українською та угорською мовами не тільки на лексичному, але й семантичному та стилістичному рівнях. Так, наприклад, у словниковій статті **кликати** (с. 332) подаються його значення: кличу, кличеш, *нак.* клич *недок.* 1. (в гості) meghív; 2. (іменувати) hív, nevez vtínek, kiált; 3. kiált, kiabál. Вважаємо, що окрім указаних значень необхідно було б спершу подати його загальне, основне значення hív, а також вираз (*кликати кого-небудь до себе, підзивати*) odahív. До третього значення слід було подати стилістичну ремарку, оскільки основне значення указаних у словниковій статті дієслів – „кричати”. Деякі широко вживані слова української мови не потрапили до реєстру словника: домисел – kitalálás, домівка – lakás, lakhely, домішка – keverék тощо. Указані окремі неточності й недогляди аж ніяк не зменшують наукової цінності рецензованої праці, яка відповідає потребам сьогодення і конче необхідна для забезпечення навчального процесу.

Поява “Українсько-угорського словника”, як і його попередника “Угорсько-українського словника”, – вагомий внесок у вітчизняну та зарубіжну лексикографію, важливе досягнення і успіх науковців УжНУ. Упевнена, що за допомогою цих словників, їх творчого застосування та наявності бажання вільного оволодіння як українською, так і угорською мовами, сам процес їх засвоєння перетвориться у цікаву подорож та захоплюючу гру.

д.ф.н., професор Фабіан М.П.

X. NEMZETKÖZI FINNUGOR KONGRESSZUS

2005. augusztus 15–21-e között a Mari Autonóm Köztársaság (Oroszország) fővárosában, Joskar-Olában rendezték meg a X. jubileumi Nemzetközi Finnugor Kongresszust, amelyen 18 ország 537 tudósa vett részt. Legtöbben a Mari Autonóm Köztársaságból képviseltették magukat (198-an), de jelen voltak: a Mordvin Autonóm Köztársaságból és Finnországból – 41, Magyarországról – 40, a Komi Köztársaságból – 37, az Udmurt Autonóm Köztársaságból – 31, Észtországból – 20 finnugrista. 11 résztvevő volt Moszkvából, a Csuvasföldről és a Hanti-Manysi Autonóm Körzetből. Oroszország más városaiból 26, Németországból 15, Karéliából 10, Japánból 6, Tatársztánból 8, a Permi területéről 6 tudós érkezett. Ausztriából, Nagy-Britanniából, Kanadából, Lengyelországból, Franciaországból és Ukrajnából egy-egy szakember képviseltette magát.

A mari tudósoknak Oroszország és a Mari Autonóm Köztársaság elnökének és kormányának hathatós támogatásával sikerült ilyen magas szintű tudományos kongresszust szervezni. A kongresszus részletes programja orosz és angol nyelven jelent meg, tartalmazta a plenáris és a szekcióülések rendjét. Négy szekció működött: 1. Nyelvtudomány; 2. Folklorisztika és etnográfia; 3. Irodalomtudomány; 4. Archeológia, antropológia és etnikai történelem, melyeknek még 25 alszekciója volt. A nyelvtudományi szekció volt a legnagyobb, amely még 11 alszekciót foglalt magába: 1. Ósnyelvi rekonstrukciók és az uralisztika problémás kérdései; 2. Az uráli nyelvek kapcsolatai más nyelvekkel; 3. Az uráli nyelvek fonetikája és fonológiája; 4. Az uráli nyelvek morfológiája és morfonológiája stb.

A szekcióüléseken kívül voltak szimpóziumi előadások: „A vallási szinkretizmus a mai finnugor népek életében” címmel, a kerekasztal-megbeszélésen „A finnugrisztika eredményeinek elérhetősége a jelenkorban” című előadás hangzott el. Szemléltető előadásokat tartottak: 1. A Mari terület ősi kultikus emlékei (archeológiai, etnográfiai, folklor és történeti anyagok alapján); 2. A marik mitológiai képzeteinek rekonstruálásáról; 3. Népi kultúra a gyermeknevelés területén polietnikus környezetben stb.

A X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus augusztus 15-én 14 órakor kezdődött a Sketana nevét viselő Mari Állami Opera- és Balettszínházban. Leonyid Hranin, a Mari Köztársaság kormányának miniszterelnök-helyette-

se bemutatta a jelenlévőknek az elnökség tagjait – kiváló tudósokat, külföldi vendégeket, az Oroszországi Duma, valamint Oroszország és a Mari Köztársaság kormányának tagjait. Ezután egyperces néma hallgatással adóztak a júliusban tragikus körülmények között elhunyt Jurij Anduganov, a kongresszus elnöke emlékének. Az ünnepi ülés elnöke megnyitotta a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszust, majd átadta a szót Leonyid Markelovnak, a köztársaság elnökének, aki köszöntötte a fórum résztvevőit, kiemelve: nem véletlen, hogy Joskar-Ola adott otthont a kongresszusnak. Ugyanis az utóbbi négy évben mindent megtettünk annak érdekében, hogy a Mari Köztársaság szolgáljon helyszínül a kongresszust megelőző különböző finnugor rendezvényeknek: itt voltak a finnugor szintársulatok fellépései, népviseletek fesztiváljai stb. Végezetül az elnök sikeres és eredményes munkát kívánt a kongresszus munkájához.

Utána került sor az első plenáris ülésre, melyen előadást tartott Domokos Péter professzor ismert finnugrista „A Nemzetközi Finnugor Kongresszusok története és szerepe” címmel. Részletesen beszámolt az elmúlt 45 év tíz kongresszusáról, amelynek ő is résztvevője volt: I. 1960 – Budapest; II. 1965 – Helsinki; III. 1970 – Tallinn; IV. 1975 – Budapest; V. 1980 – Turku (Finnország); VI. 1985 – Sziktivkár (Komi Autonóm Köztársaság); VII. 1990 – Debrecen; VIII. 1995 – Róma; IX. 2000 – Tartu; X. 2005 – Joskar-Ola. Kiemelte, hogy mindegyik egyaránt fontos volt, mert új impulzusokat adtak a finnugrisztika további fejlődésének. Hangsúlyozta, hogy ez a X. jubileumi fórum egybeesik a mari irodalom és költészet 100. évfordulójával.

Augusztus 16-tól zajlottak a szekcióülések, amelyek plenáris üléssel kezdődtek. Itt neves finnugristák előadásai hangoztak el: Berecki Gábor (Magyarország), Sirkka Saarinen (Finnország) a finnugor nyelvtudomány aktuális problémáiról. Az utóbbi öt év finnugor folklorisztikájának eredményeit összegezte Tatyana Gjevjatkina (Szaranszk). Valerij Petrusev (Joskar-Ola) az oroszországi finnugor archeológia jelenlegi helyzetét és perspektíváit vázolta előadásában. Ildikó Lehtinen (Finnország) globalizáció és hagyományörzés a finnugoroknál címmel tartott előadást. Záró előadásukban Galina Bojarinova, Ivan Galkin, Szilantin Szabitov, Kszenofont Szanukov (Joskar-Ola) a finnugrisztika távlatairól értekeztek.

A szekcióüléseken csaknem 500 előadás hangzott el: nyelvtudományból, irodalomtudományból, folklórból, archeológiából, antropológiából és etnikai történetből. E cikk keretein belül nem áll módunkban ezeket az előadásokat értékelni, mindössze a nyelvtudományi szekcióból emelnék ki néhányat, amelynek én voltam a vezetője

A nyelvtudományi szekción belül a legnagyobb alszekció Az uráli nyelvek kapcsolatai más nyelvekkel, az Ósnyelvi rekonstrukció és az ura-

lisztika problémái téma körül értekezett. Érdekes és alapos előadást tartottak Raisza Batalova (Moszkva) A nyelvjárási adatok szerepe a nyelvfejlődés vizsgálatában (permi nyelvek alapján), melyben kiemelte a nyelvjárások mélyreható kutatásának fontosságát, mivel ezekben a dialektusokban megmaradtak azok az archaizmusok, amelyek tényszerű anyaggal szolgálnak az ősnelv rekonstruálásához. Oszip Poljanov (Szaranszk) a mordvin nyelv történeti fonetikájáról, Ilja Nyikolajev (Szentpétervár) az izsori nyelv grammatikájának archaikus vonásairól (népdalok alapján) tartott előadást. Jevdokija Rombangyjeva (Hanti-Manysi) A hanti és manysi népek nyelvének és kultúrájának sajátos tulajdonságait vizsgálta. Ismeretes, hogy a hanti és a manysi népnek – akik a magyarok legközelebbi nyelvrokonai – a mai napig nincs irodalmi nyelvük. Ezért a tudósokra és a szakemberekre hárul az a feladat, hogy mindent megtegyenek ennek érdekében. Az előadó hangsúlyozta, hogy ennek megvannak a feltételei, ugyanis 2001-ben Hanti-Manysi városban megnyitotta kapuit az Orosz Föderáció legfiatalabb egyeteme.

Beszámolónk a magyar–ukrán nyelvi (nyelvjárási) kapcsolatokat vizsgálította meg nyelvföldrajzi aspektusban. Ismeretes, hogy 1970–1976 között megjelentettük a magyar–ukrán nyelvi és nyelvjárási kapcsolatokkal foglalkozó háromkötetes monográfiát, amely nyelvföldrajzi atlaszok alapján készült el. Fontosnak tartom a továbbiakban a már megjelenhez hasonló nyelvföldrajzi atlaszok elkészítését: a különböző finnugor nyelvi kölcsönhatás, valamint az orosz nyelvhatás folyamatában. Ezeken kívül több érdekes felszólalást is hallhattunk.

Örvendek, hogy ezen a jubileumi kongresszuson – mint még eddig soha sem – (útz közül heten vettem részt) nagyon sok fiatal kutató tartott előadást. Ez arról tanúskodik, hogy Oroszország finnugor népei kutatják anyanyelvük, népköltészetük, történelmük, néprajzuk kérdéseit a különböző finnugor nyelvek és az orosz nyelv kölcsönhatásában.

Mind a plenáris, mind a szekcióüléseken elhangzott előadásokban a finnugor kutatások további aktivizálását hangsúlyozták az egész világra kiterjedően. Mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a világ finnugor nyelvei egyre több lehetőséget kapjanak fejlődésükhöz, szókincsbeli gazdagodásukhoz. Nagy hangsúlyt kell fektetni a finnugor nyelvű szótárak (szaknyelvi, nyelvtudományi, interlingvális) összeállítására, folyamatos megjelenésére.

Augusztus 20-án volt a záró plenáris ülés. Ezen azt a határozatot fogadták el, hogy a XI. Nemzetközi Finnugor Kongresszusnak 2010-ben Magyarország ad otthont.

A kongresszus szervezői gazdag kulturális programot állítottak össze: augusztus 15-én a Sketana nevét viselő Mari Nemzeti Opera- és Balettszínházban nagyszabású hangversenyen vettünk részt, másnap, augusztus 16-án

ugyanebben a színházban megtekintettük A. Luppov megzenésítésében az Erdei legenda című balettművet, amely a mari nemzeti koreográfia egyik gyöngyszeme. Augusztus 19-én autóbuzskirándulásokat szerveztek a mari történelem és kultúra nevezetes emlékhelyeire: Kozmogymjanszk, Mokrini járás, Zvenyihovi járás, Medvegyevi járás és Orsani járás, ahol a kongresszus résztvevői megismerkedhettek a mari kultúrával, építészettel és a vendégszerető marikkal.

A nemzetközi kongresszus résztvevői ízelítőt kaphattak a finnugor irodalom és művészet kincseiből, kiállításon tekinthették meg a finnugor népek kulturális-történelmi örökségét.

Nagy élmény volt számomra, hogy vendége lehettem Oroszország érdemes- és a Mari Köztársaság népi festőművészenek, Ivan Jamberdovnak, akinek alkotásai európai rangúak.

A X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus ideje alatt hivatalos fogadást adott Ivan Vojnov Joskar-Ola polgármestere, Majlis Reps Észtország oktatási- és tudományos minisztere, Harri Husztov Heleniusz, Finnország oroszországi különleges és megbízott nagykövete és Vajda József Magyarország különleges nagykövete, a moszkvai magyar nagykövetség meghatalmazott minisztere.

Augusztus 20-án, a kongresszus utolsó napján Leonyid Markelov, a Mari Köztársaság elnöke hivatalos zárófogadást adott.

A fórumon találkozhattam régi barátaimmal, akik Ororszország és más országok ismert szaktekintélyei, eszmecserét folytattunk a finnugrisztika aktuális kérdéseiről.

Elmondhatom, hogy a X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus eredményes volt, reméljük, hogy a tanácskozásokon vázolt célkitűzések a jövőben megvalósulnak, hozzájárulnak a finnugrisztika további fejlődéséhez.

Lizanec Péter professzor,
a kongresszus résztvevője

VI.

**A KÁRPÁTALJAI MAGYAR
NYELVJÁRÁSOK SZÓTÁRA**

(K)

✧ ✧ ✧

**СЛОВНИК УГОРСЬКИХ ГОВОРІВ
ЗАКАРПАТТЯ**

(K)

Készült az Ungvári Nemzeti Egyetem
Magyar Filológiai Tanszékén

Főszerkesztő
Lizanec Péter

Szerkesztő
Horváth Katalin

Írták
Horváth Katalin, Kótyuk István, Lizanec Péter

Підготовлений на кафедрі угорської філології
Ужгородського національного університету

Головний редактор
Лизанець П. М.

Редактор
Горват К. І.

Написали
Горват К. І., Ковтюк С. І., Лизанець П. М.

Ungvár – Ужгород, 2006

Tájékoztató a szótár használatához

A szótár értelmező jellegű regionális tájszótár, amely tartalmazza a kárpátaljai magyar nyelvjárások teljes szókincsanyagát, tehát nemcsak a tájszavakat, hanem a köznyelvi-vel egyező lexikai réteget is. A tulajdonképpeni tájszavakon kívül tehát bekerülnek a szótárba köznyelvi szavak (természetesen tájnyelvi alakjukban és tájnyelvi jelentéseikkel), a hagyományos népi szakmák és mesterségek (földművelés, állattartás, szövés-fonás, népi építkezés stb.) szókincse, az újabban közismertté váló ipar- és tudományágaknak a nem szakmabeliektől is ismert és használt szókincsanyaga (pl.: *négyzet, háromszög, derékszög, merőleges, függőleges; áramkör, feszültség, kilowatt; vérnyomás, injekció, műtét* stb.), közismert és közhasználatú idegen szavak (*abriktol-abrichtol, büffé-büffé, aceton, aktív, büró, center, centrifuga, ceremónia* stb.) és újabb szlávizmusok (*csájna, sztorozs, zajava, zakuszska, nácsálnik* stb.) is, amelyek nélkül a mai nyelvjárási szókincsről alkotott összképünk nem lenne teljes.

Helyet kapnak a szótárban az összegyűjtött nyelvjárási frazeológiai egységek is.

Ezzel szemben nem kerülnek szótározásra: A) A helység- és személynevek, még azok sem, amelyek a köznyelvtől eltérő alakban élnek a nyelvjárásokban (pl.: *Berekszász* 'Beregszász', *Borzsava* 'Borzsava', *Botfola* 'Botfalva', *Csetfala* 'Csetfalva', *Tekerdiny* 'Ketergény', *Iriny* 'Irén', *Ilony* 'Ilona', *Arany* 'Aranka', *Unkhid* 'Ung-híd', *Unkpart* 'Ung-part' stb.). – B) A helységnevek és egyéb földrajzi nevek -i, -si képzős származékai, még a nyelvjárási alakúak sem (pl.: *berekszászi* 'berekszászi', *botfolasi* 'botfalvai', *csetfalasi* 'csetfalvai', *szürti* 'szürtei', *szalóki* 'szalókai' stb.). – C) A sorszámnevek és a törtszámnevek. – D) Az igenevek, a szófajváltó melléknévi igenevek és egyes határozói igenevek kivételével. – E) A ritkábban használt (a nyelvben jobbra csak potenciálisan élő) -ás, -és képzős, pusztán nomen actionis jelentésű és a köznyelvtől semmiben el nem térő deverbális főnevek (pl.: *éldegélés, ijedezés, bebarangolás, tartogatás* stb.); a -t képzős deverbális, csak személyragosan élő, rendszerint határozói szerepű főnevek közül is csak az adott ragos alakjukban megmerevedett és rendszerint szófajváltó származékokat közöljük (futtában, sebtében), esetleg olyanokat, amelyek a köznyelvben nem használatosak. – F) A pusztán deminutív jelentésfunkciójú kicsinyítő képzős névszók (tehát kimarad az *ajtócska, asztalka, fácska, szobácska*, de helyet kap az *ecetke* 'lórom', *jánka* 'jóravaló, rendes lány', *nagyobbacska* 'a szokottnál valamivel nagyobb', *kettőcske* 'csak kettő' stb.). – G) A táji nyelvhasználat etikája szempontjából obszcénnek minősülő szavak és ilyeneket tartalmazó frazeológiai egységek (szótározotunk azonban olyan, a köznyelvben vulgárisnak tartott szavakat, amelyek a nyelvjárásban legfeljebb nem választékosak, de semmiképp sem trágarak).

Az anyag szócikkbe rendezéséhez „A magyar nyelv értelmező szótára” szerkesztési szabályzatát vettük kiindulási alapul, mellőzve azonban annak tájszótárra nem alkalmazható vonatkozásait és olyan finomabb megkülönböztető szabályait, amelyeknek megállapítására a gyűjtött anyag nem adott módot (pl. a stílusminősítés finomságai; olyan, a nyelvjárásokban esetleg élő ragos és jeles alakok, amelyekre a kérdőív összeállításakor nem terjedhetett ki a figyelmünk).

A szócikkek a címszónak rendszerit több alakváltozatát is tartalmazzák. Azok az alakváltozatok, amelyek a címszó köznyelvi alakjától hang- vagy alaktani tekintetben lényegesen vagy a nyelvjárás törvényeihez képest rendhagyó módon eltérnek, hivatkozó szócikkek formájában is bekerülnek a szótárba (pl.: *diszító*, *elfásodik*, *babinás*; de nem kerülnek hivatkozó szócikkbe az egyalakú tövek szabályosan jelentkező zárt *i*-zű alakváltozatai: *rít*, *kík*, *kír*; sem az illabiális *á*-zó alakok: *ád*, *ákár*, *áblák*).

Az önálló szócikk a szótározott egységre vonatkozó legfontosabb adatokat tartalmazza a következő sorrendben: a) címszó; b) homonima-index (azonos alakú szavaknál); c) nyelvjárási alakváltozat(ok); d) nyelvtani jellemzés a főbb ragos és jeles adatok feltüntetésével; e) szófaji minősítés; f) a stílusérték jelölése (ha a szónak kontextuson kívül is van stíláriis értéke); g) értelmezés; h) szemléltető mondat a földrajzi lelőhely megjelölésével; i) a szót mint vezérszót tartalmazó frazeológiai egységek.

Mellőztük a címszó összetételeinek és származékainak felsorolását a szócikk végén, mégpedig a következő megfontolásból: egy-egy szó összes lehetséges származékait – kivált az elvontabb jelentésűeket – kérdőív alapján összegyűjteni szinte reménytelen és szótári munkaközösségünk számára kivihetetlen vállalkozás lenne; a lejegyzett származékokat pedig önálló szócikkben adjuk.

Nem tartalmaz a szócikk a szóval kapcsolatos néprajzi, gazdaság- és társadalom-történeti vonatkozásokat sem; mellőztük a munkafolyamatok, eszközök, szokások stb. leírását is (ezekre vonatkozólag néha a példamondatok tartalmazznak útmutatást).

Most pedig nézzük meg közelebbről a szócikkben foglalt adatokat.

A címszó mindig köznyelvi helyesírású és rendszerint egyelemű. Bár az úgynevezett értelmezett szókapcsolatokat rendszeren az előtag szócikkébe foglaljuk (*füles korsó*, *avas szalonna*, *szárított tézsa* stb.), mégis külön (két-vagy többelemű) címszóként adjuk azokat, amelyeknek egyik – rendszerint az első – tagja csak ebben a szókapcsolatban él, tehát önálló szócikként tárgyalni nem indokolt (pl.: *anyaszült pucéron* 'teljesen meztelenül', *borjúnyízó pénteken* 'soha', *árpával érő alma* 'korai almafajta', *asszony-szárú csizma* 'rövidszárú csizma' – ezek jelzői semmilyen más jelzett szóval nem társulnak, nyelvi létüket csak jelzett szavuk indokolja), meg azokat a jelzős szerkezeteket, amelyeknek jelzője valamely földrajzi név -i képzős származéka, s mint ilyen, nem kap helyet a szótárban (pl. *amerikai moggyoró* 'földimogyoró; *Arachis hypogaea*', *amerikai virág* 'pillangóvirág; *Cosmea*', *csinkvári tengeri* 'fehér szemű csemegekukorica' stb.). Kételemű címszová emeltünk ki olyan szókapcsolatokat is, amelyeknek egyik szava olyan ragos alak, amely egy-két lehetséges determinánssa nélkül nem él nyelvjárásainkban, tehát nem tekinthető szabad szóalaknak, így önálló címszóként nem szótározható (pl. *mi helyütt*, *sok helyütt*, *mi helyütté*, *hány helyütté*, *sok helyütté* stb.). Kételemű címszóként szerepelnek természetesen az olyan visszaható igei értékű szókapcsolatok, amelyeknek a visszaható névmáson kívül nem lehet más tárgyuk (pl. *Beleveszi magát*, *beleéli magát*, *kimulatja magát* stb.).

Az azonos alakú (homonim) címszókat indexszámmal különböztetjük meg.

A címszót annak nyelvjárási alakváltozata vagy alakváltozatai követik a legegyszerűbb fonetikus átírásban, amely ingadozási sávjukra való tekintet nélkül jelöli a hangokat, megkülönböztetve azonban a nyelvjárások *á*, *ā*, *ē*, *ō*, *ö* stb. hangjait és *áo*, *éj*, *óy*, *őj*, *íé* kettőshangzóit, tükrözteti a mássalhangzókapcsolatok ejtését, megtartja a hosszú mássalhangzók kettőzését (a *dz*-t is beleértve) és a palatális mássalhangzók ípszilonos írásmódját, egységesen jelöli a *j* hangot. Illabiális *á*-zó alakokat azonban (mivel az *a* : *ā* és *á* : *ay* szembenállás *á*-zó nyelvjárásainkban – nálunk mindössze két községben (Nagydobrony és Beregrákos) – általános érvényű törvényszerűség) csak akkor közlünk, ha a szóra más nyelvjárásokból nincs adat. Az alakváltozatok közé besoroljuk a megfelelő hivatkozó szó-

cikk(ek)ben szereplő – az adott szócikkben tárgyalt szótól esetleg lényegesebb, nem szabályszerű, mert valamely hangjában több képzőmozzanatos eltérést mutató, de egy közös alakra visszavezethető – alakváltozatokat is (pl.: *disznó* : *disznóy*, *disztóy*, *gyesznóy*, *gyiszzóy*; *rőf* : *rőff*, *réff*, *ríf*, *röf*).

A szó nyelvtani viselkedésére csak a jellemző ragos és jeles alakok közlésével utalunk szögletes zárójelben. Ha a jellemző rag vagy jel a szó változatlan tövéhez járul, a szót a toldalék előtt kötőjel helyettesíti, hasonlóképpen a tövégi időtartamot váltakoztató töveket is, a nyúlást azonban a kötőjel fölé tett ékezet jelöli: *kapa* [~'t, ~'k, ~'ja]. Változó tö esetén a toldalékos alak a tö változatlan részének utolsó betűjével kezdődik, s a hiányzó részre kötőjel utal: *engedelem* [-lmet, -lme], egytagú szavaknál azonban a teljes alakot kiírjuk: *ég* [eget, egek, ege]. Ha a szótő és a toldalék határán hangváltozás van, a toldalékot hasonult vagy összeolvadásos alakjában írjuk: *abrakos* [-t, -ok, -sa], *akarat* [-ot, -a~tya]. Ha a szóhoz a toldaléknak két változata is kapcsolódhat, közéjük tildét teszünk: *hálálkodik* [-ok, -ol ~-kocc, -ott], *vas* [-at, -ak, -a~sa].

Az ige jellemző ragos alakjaiként az alanyi ragozás kijelentő módú jelen idejű egyes számú 1. és 2. személyű, valamint a múlt idejű egyes 3. személyű alakot közöljük. Egyéb alakokat csak akkor adunk, ha azok a köznyelvtől eltérő módon képződnek. Pl.: *csámborog* [-rgok, -rgol ~-sz, -rgott], *hall* [-ok, -sz ~-asz ~ (rég.)-acc, -ott], *megy*, *megyen* [-ek ~ (ritk., tréf.) *menek*; *mégy*, *mígy*, *mész*, *mécc*, *mísz*, *mícc*, *mensz*, *menc*; *ment*. Felszólító alakokat csak akkor adunk, ha ikés és iktelen változatra is van adatunk: *ad* [-ok, -ol ~ o, -ott, -djon ~-gyéik ~-gyík]. A felsoroltakon kívül persze lehetnek az igenek egyéb érdekes nyelvjárási alakjai is, de valamennyit összegyűjteni az összes kutatóponton kivihetetlen feladat.

A főnév jellemző ragos és jeles alakjai a tárgyragos, a többesjeles és az egyes számú 3. személyű birtokos személyragos alak: *bokor* [-krot, -krok, -kra ~-ja]. Elvont, csak egyes számban használt főnevek többese elmarad: *akarat* [-ot, -tya ~-a].

A melléknévnél a módhatározóragos és a középfokú alakot közöljük: *alapos* [-an ~-on, -abb], *sürgős* [-en ~-ön, -ebb]. Ha, a melléknév mellől hiányzik a jelzett alakok valamelyike, ez azt jelenti, hogy az nyelvjárásainkban nem használatos.

A határozószóknak a középfokát közöljük; felsőfokot csak akkor, ha nincs középfoka vagy ha azt nem a középfokból képezzük. Pl.: *ide* [idébb], *fent* [fentebb, legfelül]. Ha a határozószó csak közép- és felsőfokú alakban használatos, címszóként a középfokú alak áll: *elébb* [leg-]. Mellőztük a legesleg-, legisleg- jeles túlzófokú alakok közlését, mivel ezek minden felsőfokból szabályosan megszerkeszthetők.

A rendszeresen megadott ragos és jeles alakon kívül más alakokat csak akkor adunk, ha azok elütnek a megadottakból kikövetkeztethető formáktól.

Ha az egy címszó alatt felsorolt változatok közül valamelyiknek a toldalékolása eltér a többitől, annak ragos-jeles alakjait külön feltüntetjük.

A szótározott egység szófaji minősítésére a következő szófaji kategóriák rövidítését használjuk: 1. ige, kiegészítve a „*ts*” vagy „*tn*” megjegyzéssel, mégpedig vagy közvetlenül a ragos-jeles alakok után (ha az igenek csak tárgyas vagy csak tárgyatlan jelentése(i) van(nak), vagy pedig a tárgyas és tárgyatlan jelentést vagy jelentésárnyalatokat elkülönítő római szám után is: ige *ts* és *tn* I. *ts*. 1...; 2...; II. *tn* 1....). Ha a tárgyas ige tárgyatlanul vagy tárgy nélkül is használatos, erre a „(tn is)”, illetőleg „(tárgy nélkül)” megjegyzés utal; – 2. *fn* – főnév, kiegészítve esetleg a következő jelzésekkel: „(sragos)” = csak személyragos alakban él, pl.: *apraja-nagyja*, *sava-borsa*; „(csak tárgyragosan)” = csak a tárgyragos alakjában használatos, pl.: *hetet-havat*; „(sragos és hat-ragos)” = csak személyragosan és az adott határozóraggal, pl.: *jószántából*; – 3. *mn* – melléknév; – 4. *szn* – számnév; – 5. *nvm* – névmás; alfajaira csak átcsapás esetén utalunk újabb rövidítéssel: *von* – vonatkozó, *hltan* –

határozatlan; – 6. *igenév* – csak kiegészítésképpen: „(mn-i igenév is)”, melléknévi igenév is, „(h-i igenév is)” – határozói igenév is; – 7. *hsz* – határozószó; – 8. *ik* – igekötő; – 9. *msz* – módosítószó; – 10. *ne* – névelő; – 11. *nu* – névutó; – 12. *ksz* – kötőszó; – 13. *isz* – indulatszó.

A több szófajúságot a megfelelő rövidítések együttes és az értelmezés során római számok utáni külön felsorolásával jelöljük. **Pl.:** *hsz*, *ik*, *nu* **I.** *hsz*...; **II.** *ik*...; **III.** *nu*....

Stílusminősítést csak abban az esetben adunk, ha a gyűjtött anyag alapján a szó stílusértéke is pontosan meghatározható. Erre általában rövidítéssel utalunk zárójelben vagy a szófaji minősítés után (ha a szónak minden jelentésére vonatkozik), vagy közvetlenül az előtt a jelentés előtt, amelyre tartozik. Szükség esetén egy-egy ragos vagy jeles alak előtt is utalunk annak stílárius értékére. Leggyakoribb stílusminősítéseink a következők: „*(elav)*” – elavult, a mindennapi nyelvhasználatból kikopott, csak az idősebb nemzedék számára érthető; „*(rég)*” – régies hangulatú, tudatos archaizáló szándékkal használt; „*(új)*” – újabban terjedő; „*(biz)*” – bizalmas; „*(vál)*” – választékos; „*(ritka)*” – ritkán használt; „*(gúny)*” – gúnyos; „*(tréf)*” – tréfás; „*(gyerm)*” – gyermeknyelvi stb. A szaknyelvi szavaknál is rövidítéssel utalunk azok hovatarozására.

A szavak értelmezésében a lényeges jegyek minél rövidebb és egyértelműbb összefoglalására törekedtünk. Sőt, ahol lehetséges, szinonima magyarázza a jelentést. A valódi és a jelentésbeli tájszavak esetében azonban alaposabb értelmezést adunk. Növény- és állatnevek értelmezésében azok tudományos (latin) elnevezését is közöljük, ha az teljes pontossággal megállapítható.

A szónak minden (lexikai és grammatikai) jelentése külön értelmezést kap. Az egyes lexikai jelentéseket arab számjegyek, a grammatikai (valamint az igéknel a tárgyás és a tárgyatlan) jelentéseket római számok különítik el egymástól.

Összevont értelmezést csak a „*mn* és *fn*”, illetve a „*fn* és *mn*” szófajú egyjelentésű szavaknál adunk, kerek zárójelbe téve a vagylagosan értendő szót. Nem vagy csak kevésbé értelmezhető formaszóknak csak a nyelvtani szerepére, beszédbeli használatára utalunk csúcsos zárójelben.

Több értelmezést példamondattal szemléltetünk. Ez fonetikus lejegyzésű nyelvjárási szövegből kiragadott mondat, s tartalmazza a címszó valamely nyelvjárási alakváltozatát.

Az összes alakváltozat szemléltetésétől a hellyel való takarékoság miatt eltekinttünk; többjelentésű szavak esetében azonban törekedtünk arra, hogy az illusztráló mondatokban több alakváltozat is helyet kapjon.

A példamondat után zárójelben adjuk annak a helységnek a rövidített nevét, ahonnan az adatot tartalmazó példamondat származik. Szótárunkban ez az egyetlen utalás a szó földrajzára. Arról ugyanis, hogy minden szó vagy alakváltozat teljes földrajzi elterjedtségét „feltérképezzük”, eleve le kellett mondanunk.

A szócikk végén **¶** jel után a szóval alakult állandó szókapcsolatokat (szólás, szóláshasonlat, közmondás) soroljuk fel és értelmezzük, ha vannak ilyenek, anélkül azonban, hogy altípusaikat megkülönböztetnők. Végül **Vö:** jelölés után különböző tartalmi, szinonimikai vagy egyéb tárgyi összefüggésekre hívjuk fel a figyelmet.

Szótári munkaközösségünk ezúton mond köszönetet az Arany János Közalapítványnak a szerkesztési és az ellenőrző gyűjtési munkálatok támogatásáért.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1. Járások

U – Ungvári járás
M – Munkácsi járás
B – Beregszászi járás
Nsz – Nagyszőlősi járás

H – Huszti járás
T – Técsői járás
R – Rahói járás

2. Kutatópontok

A Asztély (B)
Ah Aklihegy (Nsz)
Asz Aknaszlatina (R)
B Bakta (B)
Bá Bátyú (B)
Ba Beregardó (B)
Bat Batár (Nsz)
Bcs Búcsú (B)
Bd Badaló (B)
Be Bene (B)
Bf Botfalva (U)
Bk Bakos (B)
Bo Borzsava (B)
Bó Bótrágy (B)
Br Beregrákos (M)
Bs Beregsom (B)
Bsz Barkaszó (M)
Bt Bátfa (U)
Bú Beregújfalú (B)
Cs Csap (U)
Cse Csepe (B)
Csf Csetfalva (B)
Csl Császlóc (U)
Csn Csongor (M)
Csp Csonkapápi (B)
D Déda (B)
Dr Dercen (M)
E Eszeny (U)
F Fancsika (Nsz)
Fa Feketeardó (Nsz)
Ff Farkasfalva (Nsz)
Fo Fornos (M)
Fp Feketepatak (Nsz)
Fr Forgolány (Nsz)
Fra Fertősalmás (Nsz)
G Gát (B)

Ge Gecse (B)
Gl Gállocs (U)
Gu Gut (B)
Gy Gyula (Nsz)
H Halábor (B)
He Helmec (U)
Hl Harangláb (B)
Ho Homok (U)
I Izсныéte (M)
J Jánosi (B)
K Kaszony (B)
Kb Kisbégány (B)
Kd Kisdobrony (U)
Ke Kettergény (U)
Kf Karácsfalva (Nsz)
Kg Kisgejőc (U)
Kh Kerekhegy (T)
Ki Kígyós (B)
Km Körösmező (R)
Ko Koncháza (U)
KP Kobola Poljana (R)
Ksz Kisszelmenc (U)
Kv Kovászó (B)
M Macsola (B)
Mf Mátyfalva (Nsz)
Mi Minaj (U)
Mu Muzsaly (B)
Nb Nagybégány (B)
Nbe Nagybereg (B)
Nd Nagydobrony (U)
Nf Nevetlenfalú (Nsz)
Ng Nagygejőc (U)
Np Nagypalád (Nsz)
Or Oroszi (B)
P Palló (U)
Pf Péterfalva (Nsz)

Pk	Palágykomoróc (U)
R	Rát (U)
Rf	Rafajna (B)
S	Salánk (Nsz)
Si	Sislóc (U)
Sz	Szürte (U)
Sza	Szalóka (U)
Sze	Szernye (M)
T	Tarnóc (U)
Tá	Tiszaásvány (U)
Tát	Tiszaágtelek (U)
Tb	Tiszaabökény (Nsz)
Té	Técső (T)

Tg	Téglás (U)
Th	Tekeháza (Nsz)
Ti	Tivadar (Nsz)
Tk	Tiszakeresztúr (Nsz)
Tr	Terebes (R)
Ts	Tiszasalamon (U)
Tú	Tiszaújlak (Nsz)
Uh	Újfalú (Nsz)
V	Vári (B)
Vr	Verbőc (Nsz)
Vs	Visk (H)
Z	Zápszony (B)

3. Nyelv és stilisztika

ált	általános	l	lásd
átv	átvitt értelemben	magh	magánhangzó
bány	bányászat	mn	melléknév(i)
birt	birtokos	mn-i	melléknévi
birtnévm	birtokos névmás	msh	mássalhangzó
biz	bizalmas	msz	módosítószó
csill	csillagászat	mut	mutató
elav	elavult	ne	névelő
fn	főnév(i)	névm	névmás
földr	földrajz	növ	növénytan
geol	geológia	nu	névutó
gúny	gúnyos(an)	nyelv	nyelvtan, nyelvtudomány
gyerm	gyermeknyelv	or	orosz
hat-i	határozói	pejor	pejoratív, elítélő,
hiv	hivatalos kifejezés		rosszalló értelemben
hsz	határozószó	pl	például
htlan	határozatlan	rég	régies
ign	igenév	ritk	ritkán használatos
ik	igekötő	stb.	s a többi
ill.	illetve	sznév	számnév
ir	irodalmi	szragos	személyragos
isk	iskolai nyelv	tn ige	tárgyatlan ige
isz	indulatszó	tréf	tréfás értelemben
kat	katonai szó v értelem	ts ige	tárgyas ige
kb	körülbelül	új	újabban használatos
ker	kereskedelem	ukr	ukrán
knévm	kérdő névmás	v	vagy
kny	köznyelv	vál	választékos
költ	költői	vall	vallás
közm	közmondás	vhogy	valahogy
ksz	kötőszó	vhol	valahol

vhonnan	valahonnan
vhova	valahova
vki	valaki
vkinek	valakinek
vkínél	valakinél
vkít	valakit
vkítől	valakitől
vkivel	valakivel
vmely	valamely
vmerre	valamerre
vmi	valami

vmibe	vmibe
vmilyen	valamilyen
vminek	valaminek
vmínél	valaminél
vmít	valamit
vmítől	valamitől
vmivel	valamivel
vnévm	visszaható névmás
von	vonatkozó
Vö	vesd össze!

k a k mássalhangzót jelölő betű neve *A kisfijám nehezen tanútá meg leírni á kág be-tűt* (Nd)

ká *ká, káá* [-t, -k, -ja] fn laza erkölcsű nő *Naty ká vóút világjéletjébe* (Bd)

kába *kába, kábá* mn 1. kábult *Nem alut-tam ki magam, oszt egész nap kába vagyok* (Fa); másnapos *Tennab berugot, mámma mek kába, csak feküdozik* (Tb)

kabala¹ *kabala, kábálá, kabola* [~t, ~k, ~'ja] fn 1. szerencsét hozó tárgy *Az iskolába a jányoknak néjgér-baba vóút a kabalájok* (S); 2. az udvaron épített vályogkemence *Hánd be a kenyeret a kabalába!* (Pk)

kabala² *kabola* [~t, ~k, ~'ja] kanca *Nagyapám még ilt kabola tejvő* (S)

kabalaút *kabalaut, kabolaut* [-at, -ja] fn a szántóföldek közt fennhagyott keskeny szekérút *Ot van a mezőjnn a kabalaut, őra mennyéj* (Np)

kabát *kabát, kabát* [-ot, -ok, -tya] fn 1. leginkább szövettől készült, hosszú, a ruha fölött viselt, ujjas, bélelt, elől gombolható ruhadarab *Kabát néjkü ne meny sehova, mēr hideg van* (Th); 2. felsőszoknya a nagydobronyi népviseletben *Rózsáság ká-bágot várátot mágágnák* (Nd); 3. végig gombos v. cipzáras egybeszabott női ruha *A lekszebbik kabátyát vette fő magára* (Té) Vö.: **kiskabát**

kábel *kábel, kábél* [-t, -ek, -je] fn szige-telt huzalokból burkolt vezeték *A kábeleket lerakása egy nap alatt mektörtjént* (Bk)

kabilka *kabilka* [~t, ~k, ~'ja] fn az eresznél a szarufát kipótló rész *Szegēt fēē a kabilkát!* (V)

kabin *kabin, kábin* [-t, -ok, -nya] fn 1. teherautóban a vezetőfülke *A kabimba csak kéjt embérnek lehet üni* (Bú); 2. orvosi fo-gadószo-ba a poliklinikán *A mi kőzeti őrya-sunk a tizes kabimba fogad* (Be)

kabinet *kabinet, kábínet* [-et, -ek, -tye] fn 1. szaktanterem *Az fizikaóyrút a kabíned-be taresák a mi iskolángba* (Pf); 2. vezető

személy hivatali szobája *Bementem á direk-torhoz á kabínedbe* (Br)

kábító óltás *kábítóú óltás* [-t, -a] fn kámforinjekció *Szegíny uram temetisin csak kábítóú óltássá tuttam lenni* (Kd)

kábítószér *kábítóúszér* [-t, -ek, -e] fn ká-bulatot okozó füvek, tabletták, injekciók *Eljég baj a, hogy má nállunk is tőjred a ká-bítóúszér, a diszkóúgba árúják* (B)

kabóca *kabóca, kábóca* [~t, ~k, ~'ja] fn 1. szöcske *Ugrál, mint a kabóca* (Vs); 2. tücsök *A fűbe ugráll a kabóca* (Sz)

kabola l. **kabala**

kabóna *kabóna* [~t, ~k, ~'ja] fn földmė-rő eszköz (1 kabóna = 2 méter) *Kabónával mırjük a határba a főjdet* (E)

kábult *kábult, kábút* mn eltompult tuda-tú *Az alkoholtú tőjesen kábút lett az agya* (Kd)

kacag *kacag* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige hangosan nevet *Majd őnyútam, uty ka-caktam* (Or)

kacagtat *kacaktat* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. vkitt hangos nevetésre készítet *Ne kacaktazsd őjan sokat a gyēmeket, mert mekesikkan!* (Tk); 2. viselkedésével nevet-ségessé teszi magát *Ne hőjborőgi mindjég, ne kacaktazsd magad a falu előjti!* (Pk)

kacarászik *kacarászik, kacarász* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige enyelegve, vidáman nevet-gél *Nem restelli, hogy állőú nap csak kaca-rászik a fujukkal a kapuba* (Mu)

kacározik *kacarászik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige leginkább fiatal nő kacéran, hangosan nevetgél *Addik kacarázott a fujukká, míg megjárta* (Tk)

kacat *kacat* [-ot, -ja] fn őcska, értékte-len, fölösleges holmi *Annyi kacat ősszegyűt má, hoty sēmmit sincs hova tőnni* (Bú)

kácc *kácc, kác* isz macskakergető szó *Kácc innen a fenéjbe!* (Pf)

kacér *kacér, kacéj* mn magát kellettő nő *Hű de kacéj ján lettéj!* (V)

kacifántos *kacifántos, kacifrántos, kácá-*

fántos mn **1.** furcsa Micsoda kacifántos tadjicskád van neked! (Bs); **2.** csalfa Az új menyecske nágyon kácáfántos (Nd); **3.** hetyke Kacifántos legiény led belőlle (Bcs)

kacol kacol [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige csiklandoz Kacod mek csak a tálpat! (Bá)

kacorkés kacorkés, kacorkés, kacorkés [-t, -e] fn csúcsa felé hajlított kés A kacorkés a vesszőük nyesisire szöggál (Tg)

kacs kacs, kaccs, koccs [-ot, -a] fn **1.** növények fattyúhajtása A szöglőn má igen kinőt a koccs (Sza); **2.** a lúd- v. kacsatollnak az a része, amelyet a pelyhek körülvesznek A kocsrú le ké tjbédetni a talut, oszt úgy betenni a párnahájba (Tk)

kacsa kacs, kácsi, gacsi [~t, ~ja] fn lúdféle háziszárnyas A kacsákat jéccakára fējācsuk a tőru az udvára (Tk)

kacsausztató kacsausztató, kacsausztató [-t, -ja] fn többnyire a falu végén lévő sekély állóvíz, pocsolya, amelyben a kacsák szoktak úszkálni Nállunk má rjégen kiszárratt a kacsausztató (M)

kacsabiri kacsabiri [-t, -ja] fn hóvirág Vigyéj a jánnak kacsabirit, ha menc udvaróni! (Dr)

kacsázik kacsázik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige **1.** csámpásan jár Mindjég it kacsázik a rozslábavā (Ah); **2.** követ laposan dob bele a vízbe, hogy az többször fel-felugorjon Egjész nap kacsázna a Borzsán (Bo); **3.** dülögve, inogva megy (tréf) Mán kacsázik a koma, bisztos bevet valamit (Or)

kacsegár kacsegár, kocsegár, kocsigár [-t, -ja] fn fűtő A kocsegár igen jó befűtött máma (Mi)

kácsér kácsír l. gácsér

kacsibáskodik kacsibáskodik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige össze-vissza beszél Jó, jó, de mit kacsibáskodol annyit? (Kg)

kacsingat kacsingat [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige **1.** szemével cinkosan többször kacsint Kacsingatot rám, de éjn nem éjrtetem, mit akar tüllem (Mu); **2.** titokban néz(eget) Kacsingat a jányakra, de azok rá se hederitenek (V)

kacska kacska, kocska mn, fn **I.** mn görbe, nyomorék kéz A kocska kezivē minden-

kitű ügyesebben dóugozik (Tk); **II.** fn a kaszának hajlított fogó része Hazajöttem, mér letört a kacska (Kf) Vö.: **kocska**

kacsmarás kacsmarás [-t, -a] fn az a művelet, amikor a görbe karó részéhez vmilyen baltát tesznek, egy másik baltával pedig a földbe verik a karót Sose szerettem kacsmarást csinálni (Gy)

kacsó kacsó, kacsó [-t, -ja] fn (kedv) kezeeske Mozs meg a kis kacsódot evjés előtt (Vr)

kacsol kacsol, kaccsol, kocsol, koccsol [-ok, -ősz ~ -sz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige növényt megtisztít a fölösleges hajtásoktól Mikör kocsollod má meg eszt a kisz szöglő? (F)

kacsut kacsut, katucs [-ot, -a] fn masni Ety szép kacsutot kötöttem a kisján hajába (Bd)

kád kád [-at, -ja] fn fából v. fémből készült, nyitott tetejű nagyobb edény, a leszedett szőlőt darálják vele v. ruhát szapulnak benne A rjégi kádat újjá cseréjék ki (Csp)

kádár kádár [-t, -ja] fn kádat, hordókat, dézsákat készítő iparos Salánkon sok jó kádár dóugozik (Vr)

kadarka kadarka, kadarka [~t, ~ja] fn **1.** tömött fűrtű, apró szemű, vörös borszőlő Jó sürű bora van a kadarkanak (Pk); **2.** ebből a szőlőből készített bor Van ety csobójó kadarkám, ettű fickós lészē (S)

kádárkörte kádárkörte, kádárkörte [~t, ~je] fn gömbölyű alakú, parázs körte Két láda kádárkörtéj isz szettünk (Nb)

kádláb kádláb [-ot, -a] fn fából készült szerkezet, amelyre mosáskor a szapulókádat teszik Ted rá a szapulló a kádlábra! (Np)

kadrát l. kvadrát

kadrátos ültetés kadrátos ültetés, kadrátos ültetés négyzetes ültetés A dohánt kadrátoson ültetik (Vr)

kafé kafé, káfé [-t, -ja] fn kávézó A káféba vártuk meg, míg eláll az esső (F)

káfol káfol [-ok, -ősz ~ -olsz, -t] ts ige megjegyzi a kifürendő lyuk helyét Eszt a fát ehim má mint káfotam (Bú)

káfoló káfoló, káfoló [-t, -ja] fn a kifürendő lyukak helyének megjegyzésére szol-

gáló szerszám *Hogy ē ne mozdíjon a furóg
elébb a juk hejít kijegezzük káfólóvā* (Bú)

káj *káj* [-t, -a] fn a kaptafa beilleszthető
felső része *A káj azért van, hogy a kaptafát
könnyebben ki lehessen huzni a lábbeliből*
(Tú)

kaja *kaja*, *kājā* [~t, ~ja] fn (durva) enni-
való *Kjész vam má az a kaja?* (Th)

kajabál l. **kiabál**

kajács *kajács*, *kājács* mn ferde, görbe
Vigyázní kē, ne legyen kajács a vászon (Kf)

kajál *kajál*, *kajáll*, *kajal*, *kajel* [-ok, -ás
~sz, -át ~t] ts ige (durva) eszik *Mámma
még nem kajátam* (Or)

kajás *kajás* mn (durva) éhes *Aggyá má
valamit enni, mēr nagyon kajás vagyok* (Vr)

kajdászik *kajdászik*, *kājászik* [-ok, -ō ~
-ol, -ott] tn ige 1. keresgél, kutat *Mit kajdá-
szō a sőtjédbe?* (Tk); 2. lármázik *Ne kaj-
dász, fēvered az egész uccát!* (F)

kajfal *kajfal*, *kājfal* [-ok, -sz, -t] ts ige
homokba v. porba rajzol *Kicsi korgábá so-
kát kajfot* (Br)

kájfos *kájfos* [-on ~an, -abb] fn részeg
Má megjēn kájfoson diállong az uccán (Ti)

kajiba l. **kaliba**

kajla *kajla*, *kājla* mn ferde, görbe *Ijen
kajla lábú asszon se kējn nekem* (Sz)

kajszibarack *kajszibarack*, *kājszibarack*
[-ot, -ja] fn korán érő, narancssárga héjú és
húsú gyümölcs *A kajszibaradzbū szeressük
legjobban a lekvárt* (Bo)

kajszos *kajszos*, *kājszos* mn csámpás *A
kajszos lábavā mindjēg besározza a nad-
rágját* (Bo)

kajsztrom *kajsztrom*, *kājsztrom*, *kajsztr-
on*, *kajsztrony* [-t, -a ~ja] lábas *Odaígett a
hus a kajsztromba* (Tg)

kajt *kajt*, *kāj*, *kāj*, *kāj* [-ok, -ō ~-ol, -ott] ts
ige 1. nagyon keres *Mindemitt kājította a pu-
jád, de nem tanáta meg* (Mu); 2. szerez *Várjá
csak, kājtok ējn neked ety kotlóv!* (V)

kajtárkodik *kajtárkodik*, *kājtar*, *kājtar*
[-ok, -ō ~-ol ~-sz, -ott] tn ige élelmiszer után
kutat *Ne kājtar*, *kājtar* *mindjēg a kamorába!* (Tk)

kajtat l. **kajt**

káka *káka* [~t, ~ja] fn hengeres, 1–2 m
magasra növő sásféle vízinövény *A puják*

kákábú ostort fonnak (Tk) [] *Kákán is cso-
mót keres* 'kötekedik, akadékoskodik' (Sz)

kákabélű *kákabélű*, *kákabéjllű* mn so-
vány, rossz étvágyú, keveset evő *Kákabéj-
lű ez a gyermek* (Bd)

kakaó *kakaó*, *kakóv*, *kakó* [-t, -ja] fn 1.
finomra őrölt kakóbab *Hozzá a bōydbū egy
doboz kakóv!* (Fp); 2. kakaóporból és tej-
ből készült tápláló ital *Früstökre kakóv lesz
vajjas kenyjérrē* (Be)

kakas *kakas*, *kakas*, *kokás* [-t, -a ~-sa]
fn 1. a tyúkfélék himje *Eszt a szjēp kendēr-
magos kokast mekhagyom* (H); 2. nősábász
Hēj, naty kokas vaty te! (Kf); 3. puska elszű-
tő szerkezetének rugós eleme *Fēhuszta a
puskája kokassát* (V); 4. pattogatott kukori-
ca *Gyere, mekkínállak kokasv!* (S)

kakasalma *kokasalma*, *kokasalma*, *ko-
kasāma* [~t, ~k, ~ja] fn galagonya *Kokas-
almát tanātunk az erdōjn* (Fp)

kakascimere *kokascimere* [-it, -e] fn vasfű
A kokascimeribū gyōvtyejāt fōjzünk (Th)

kakaskodik *kokaskodik* tn ige a nők kö-
rül forog, udvarolgat *Mit kokaskocc állan-
dōvvan a jányok körül?* (S)

kakastaraj *kokastaraj*, *kakastaraj* [-t, -a]
fn 1. a kakas csipkézett, piros taraja *Finom
a fōjt kakastaraj* (Ko); 2. piros, lila v. sárga
virágzatú amarántféle kerti dísnövény *Ha
teccik neked a kakastaraj, ējn adok üteti*
(Bs)

kakastej *kokastej*, *kokastej* [-et, -e] fn
főtt aszalt gyümölcs cukros, édes leve *A
zsámiskáho kokastejet ittak* (Csl)

kakasülő *kakasülő*, *kokasülő*, *kokasülőj*
[-t, -je] fn 1. tetőszerkezeten az a keresztfa,
keresztgerenda, amely a szarufa két ágát
összetartja *A kokasülőjre szoktuk a padon
fērakni a sonkát még a kōbászt* (S); 2. létra-
szerű állvány, az aprójószág alvóhelye *Jōy
njēz meg este, hogy a tyukok felūjenek a ko-
kasülőjre!* (K); 3. határszélen lévő fából
készült, magas megfigyelőhely *Most is van
valaki a kokasülőjbe* (Ts)

kakasszó *kokasszó*, *kokasszóv* [-t, -ja] fn
a kakas kukorékolása *Korán kōjt, kokas-
szóv vōjt az jēbresztőjbe* (Fo)

kakukk *kakukk* [-ot, -ja] fn hamuszürke tollazatú erdei madár *Ahányat szőll a kakukk, annyi évet fogok élni* (Ah) [] *Nem jéri meg a kakukszó* 'nem sokáig él' (Bo)

kakukkfióka *kakukfijókka* [~t, ~k, ~ja] fn házasságtörésből született gyermek *Kakukfijókkát hozott a világra* (Or)

kakukkfü *kakukfü* [-üt ~ -vet, -űje] fn bokros helyen növe, kellemes illatú, apró levelű, halványlila virágú fűszer- és gyógynövény; *Thymus Tüdőgyulladás-kór, mekhülés-kór kakukfü teját szoktunk adni a betegnek* (Bo)

kála l. **kalla**

kalabina *kalabina* [~t, ~ja] fn fából készült kétágú földmérő eszköz, hossza 2 m *Kírd el a szomszéd a kalabinát, hogy megmírjük a földet* (Sz)

kalács *kalács, kálács* [-ot, -a] fn finomlisztből tejjel, vajjal, tojással, cukorral készített, rúd alakú, dióval, mákkal, túróval stb. töltött kelt tészta *Vasárnap mindjék szoktunk kalácsot sütni* (Vr)

kaláka *kaláka, káláka* [~t, ~ja] fn 1. nagyobb munka, pl. házépítés, fonás, betakarítás közös elvégzésére alkalmilag összeállt emberek munkacsoportja *Kalákába mentünk kendért mosni* (Bü); 2. a kalákát követő mulatság *Kitáncoltuk magunkot a kalákába* (V)

kalakánc *kalakánc, kalakác, kalakács* [-ot, -a] fn gyermekláncfű; *Taraxacum officinale Kalakáncz-bú láncot fűznek a kisjányok* (Np)

kalakutya *kalakutya* [~t, ~ja] fn népi gyermekjáték; földbe ástott, onnan kb. 50 cm-re kiálló hegyes karó, amelyre közepén kifűrt vastag deszkát tesznek, a deszka két végére egy-egy gyerek ül, a többiek pedig forgatják *Egész nap a kalakutyán űtek* (Ho)

kalamajka *kajamajka, kalamájka* [~t, ~ja] fn botrány, zűrzavar *Vigyáz, nehogy valami kalamájkába kevereggy!* (F)

kalamáris *kalamáris, kálamgáris* [-t, -a] fn tintatartó *Rjégen kalamáriszba hőtuk a tintát az iskolába* (Np)

kalamáristartó *kalamáristartó* [-t, -ja] fn vászonból készült zsákocskaszerű, amibe a gyerekek a tintatartót hordták az iskolába *A*

kalamáristartója csupa tinta vőtt (Pk)

kalamol *kalamol, kalamól* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts és tn ige 1. csörömpöl, csörömpölve keresgél *Ezek a puják mindjék it kalamónak a kamorába* (Mu); 2. füllent *Ne kalamoj má fojton!* (Cs)

kalán l. **kanál**

kalandárijom l. **kalendárium**

kalangya *kalanygya* [~t, ~ja] fn tizenkét boglyából rakott szénacsomó *Póznát is tegyé a kalanygyára, nehogy a széjl szítfűjja!* (Vs)

kalantyú *kalanytyu, kallanyu* [-t, -ja] fn 1. zár *Ezen az gajtón rossz a kallanytyu* (Fr); 2. a kasza fenésére használatos kő *Othon hatytam a kalanytyut* (Or)

kalantyúfa *kalanytyufa, kallanytyufa* [~t, ~ja] fn régi parasztházakban a gerendához erősített, lent kifűrt, két faragott léccel, benne rúddal, amelyen ruhát szárítottak *A ruhát fëraktuk a kalanytyufára* (V)

kalap *kalap, kalpag* [-ot, -ja] fn 1. fejfedő *Ha ámodba ehagyod a kalapod, hivatalos hëjre idézneg be* (J); 2. vminek korongszerű felső része *Ha a forgóbú kivértük a magot, a kalapját a tehennék aggyuk* (G); 3. a pertóleumlámpa lángfogó kupakja *Mekpucótam a lámpa kalapját* (Ah) [] *Ety kalap alá vesz 'együvé sorol'* (Sz); *Férecsapja a kalapját 'jókedvű'* (G); *Viseli a kalapot 'parancsol'* (Tg); *Le a kalappal!* 'elismerésre méltó' (Gl); *Ha ety fjërfinek leesik a kalapja, fëveszi és továbbmegy 'a férfiaknak elnézik az erkölcsi botlásokat'* (Nf)

kalapács *kalapács* [-ot, -a] fn kovácslásra, ütögetésre használt, fémből készült szerszám *Kalapácsa vërte be a szeget* (Bd)

kalapácsnyél *kalapácsnyél, kalapácsnyel* [-et, -e] fn a kalapács fogója, nyele *Étört a kalapácsnyel* (V); [] *Észürta a kalapácsnyelet 'elrontott vmit'* (J)

kalapkoszorú *kalapkoszoru, kálápkoszoru, kalapkoszoró* [-t, -ja] fn felbokrétázott kalap *Rígen á légzigbá igen divatos vőtt á kálápkoszoru* (Br)

kalaplapu *kalaplapu* [-t, -ja] fn útilapu; *Plantago A kelisre legjop kalaplaput tenmi* (Kb)

kalapos *kalapos, kálápos* mn 1. kalapot

viselő *Kalapos ember vóyt az apám* (S); 2. ügyetlen *Ijem bolont kálápost méjg nem láttám* (Br)

kalaposinas *kalaposinas, káláposinás* mn dolgához nem értő, ügyetlen ember *Káláposinás vaty te, öregem!* (Br)

kalarábé l. **karalábé**

kaláris *kaláris, kláris* [-t, -a] fn nyaklánc, gyöngyfűzér *Rjégen a jányok széjép kalárisokot hőrtak* (Or)

kalász *kalász, kálqász* [-t, -a] fn a gabonafélék termése *Akkör vān jóy termís, há kövř a kálqász* (Nd) [] *Üres kalász tárcsa fenn a fejít 'a buta ember büszke'* (Tk)

kalászmuhar l. **muhar**

kalászolás *kalászolás* [-t, -a] fn a kukorica virágának, kalászának letördelése *Virít a tengeri, jöhet a kalászolás* (R)

kalászöltés *kalászöltés* [-t, -e] fn hímzésnél a láncszemöltés keresztöltéssel való kitöltése *Kalászöltjéssé leveleket vagy virágokat várunk ki* (Ki)

kalauz *kalauz, kalóuz, kalóz* [-t, -a] fn vasúti jegyellenőr *A kalóuz ad jegyet a vonadba* (Pf)

kalca *kalca, kolca* [~t, ~ja] fn gyűrű, dugattyú *Étört a kalca a porsenyen* (F)

kalendárium *kalendárijom, kalendárijom, kalandárijom* [-ot, -ja] fn 1. olvasmányokat tartalmazó naptár *A kalandárijomba sok jérdekes olvasmány szokot lenni* (Csp); 2. falinaptár *A kalandárijomba az ünnepek pirozs betűvő vannak írvā* (Fp)

kaliba *kajiba* [~t, ~ja] fn 1. rendszerint faágakból készült sátor alakú csőszkunyhó, pásztorkunyhó, szénával v. szalmával fedett, bejárata nyitott *Egész nyáron a kajibába alutt* (Tk); 2. kis egyszobás épület, amelyben a szőlőtermesztéshez szükséges eszközöket tartják *A kajibába huzóydott az essőű előjűl* (E)

kalicka l. **kalitka**

kalim *kalim* [-ot, -ja] fn mellékkereset, mellékjövedelem *Jóy jönne most ety kis kalim* (Cs)

kalimol *kalimol* [-ok, -ős ~ -sz, -öt ~ -t] tn és ts ige mellékesen pénzt keres *Annyit kalimol, amennyi belefér* (Ko)

kalimpál *kalimpál, kalimpáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige 1. végtagjaival hadonászik *Beszít közbe ne kalimpáj a kezeddē!* (Ts); 2. összevissza, rosszul ver a szíve *Má napok óyta kalimpáll a szívem* (Ba)

kalismál *kalismál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige hadonászik *Na, ne kalismáj má annyit!* (Fr)

kalitka *kalitka, kalicka* [~t, ~ja] fn 1. drótból készült rácsos kis ketrec *Kalickába zárta a kismadárt* (Bs); 2. téglaegető kemencében kalitkaszzerűen rakott téglacsomó, lent széles, fent keskeny *Máma méjg nem kē szétszedni a kalickát* (Mu); 3. máglyába, egymásra keresztben rakott ölfák *Kalickába rakta a fāt, hogy jobban száraggyon* (Ho)

kalitkázás *kalitkázás, kalickázás* [-t, -a] fn a téglák hézagosan való kalitkába rakása *A kalickázás előjűsegíti a gyors száradást* (Mu)

kalitkázó *kalitkázóy, kalickázóy* [-t, -ja] fn az a téglagyári munkás, aki kalitkába rakja a téglát *A kalickázóy nagyon óvvalaton rakja össze a téglát* (Mu)

kalkulál *kalkulál, kalkuláll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts és tn ige számít, fontolgat, latolgat *Mindjék kalkulász valamit* (Nf)

kalla *kála* [~t, ~ja] fn fehér tölcésű virágú, nagy hegyes levelű dísznövény; Zantedeschia aethiopica *A halotnak kálábū csi-nátattok koszoróyt* (V)

kallódik *kalódik, kallóyódik* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige hanyódik *Hun kallóyódik má megjént a meccőjollóy?* (Pf)

kalocsni *kalusni, kalocsnyi, kalusnyi* [-t, -ja] fn sárcipő *Husz fē a kalusnyit, hogy ne legyen vizez a lábod!* (Tk)

kálvária *kálvárijā* [~t, ~ja] fn 1. temető *Má rígen a kálváriján nyukszik* (Csl); 2. szenvedés, hányattatás *Sok kálvárijám ment keresztül* (Gl)

kálvinistapló *kálvinistaplóy* [-t, -ja] fn fehérűröm; Artemisia absinthium *A kálvinistaplóy keserű tejjátát gyomor-erőjűstőjűnek használják* (Tű)

kamaragazda *kamaragazda, kamoragazda* [~t, ~ja] fn a legközelebbi rokon, aki a lakodalomban az italt kezeli és szolgálja fel *Láccik, hogy jóy a kamoragazda, az ital sose fogyik le az asztűrű* (Fp)

kamásli *kamásli, kamásni* [-t, -ja] fn 1. posztóból készült lábszárvédő *Nagyapám barna kamásnit hordott* (Bsz); 2. harisnya-kötő *Kamáslit ment a bódva venni* (Np)

kamat *kamat* [-ot, -ja] fn kölesönbe adott pénzösszegért fizetendő díj *Csak kamatra adot köjecsön száz rubertet* (Csf)

kámfor *kámfor, kámför* [-t, -ja] fn erős szagú illékony szénvegyület *Kámforra kente be a lábát, osz teli lett a szagával az egész ház* (F) [] *Étűnt, mint a kámfor 'észrevétlenül eltűnt'* (Tát)

kamilla *kamilla* [~t, ~ja] fn orvosi székfű; *Matricaria chammomilla* *Arcüreggyulladásra kamillát rendelt az orvos* (Kd)

kamócsa *kamócsa, kamőcsa, komőcsa* [~t, ~k, ~ja] fn vadon termő földieper *Nagyapám még kamócsának monta a földiepre* (Ts)

kampec *kampec, kámpec* msz vége van *Elütötte a kacsát az ójtóg, ennek is kámpec lett* (Tk)

kámpicsorodik *kámpicsorodik, kámpicsorodik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige szomorodik *Ne kámpicsoroggyá, megveszem neked aszt a labdát!* (F)

kampó *kampó, kampóg* [-t, -k, -ja] fn 1. vminek horgas, begömbülő vége *A bot kampójává huszta magához a faágat* (F); 2. juhászbót, amelynek a végén fémből készült kampó van *A juhász, mindig magávná horgatva a kampóját* (Or); 3. fémből készült, félkör alakban visszahajló hegyes végű eszköz, amelyre a szárításra felfűzött dohányt aggatják *A kampóit felakasztották a szerbi-jára* (Bsz)

kamra *kamra, kamora, kamara* [~t, ~ja] fn 1. élelmiszer tárolására használt helyiség *A lisztet a kamorába tárcsuk* (M); 2. téglagyárakban az égetőkemence kisebb részekre osztott egységei; ezeket papírfal választja el egymástól, ami égetéskor természetesen elég, s a körbe járó tűznek utat enged; van 12, 24 stb. kamarás kemence *A tégláknak a kamrába rakják* (Mu)

kámzsa *kámzsa* [~t, ~ja] fn 1. a nyaktól szélesen elálló, visszahajtott gallér női ruhán v. pulóveren *Kámzsávná váratta meg a*

ruháját (Kf); 2. 2x2 méteres háló *A kámzsa teli let hallā* (Tű)

kan *kan, kani* [-t, -nya ~ -ja] fn 1. a disznó (kutya, nyúl, patkány stb.) hímje *Ē kellett vinni a kocát a kanho* (K); 2. (durva) a nő szeretője *Gyakran tanákozik a kannyávnā* (V)

kanakol *kanakol* [-ok, -osz ~ -ősz, -őt ~ -t] ts ige 1. keresget *Mit kanakősz ott a kamorába?* (Cse); 2. üt, ver vkit *Állandóan kanakolod aszt a fíjút, haggyá má neki bjékit!* (H)

kanál *kanál, kalán, kalány* [-t, -ja] fn fémből v. fából készült, öblös, kerek v. Tojásdad alakú, nyeles merítő-, ill. evőeszköz *Az asztalfijába tárcsuk a kanálokat* (S)

kanalas *kanálos* [-t, -a] fn 1. vesszőből font, falra akasztható kosárka, amelyben az evőeszközöket tartják *Tűrűd le a kanálost is!* (Gy); 2. a falra akasztható, lyukakkal ellátott polc, amelybe az evőeszközöket aggatják *A kanálozsba ragd a villákat!* (Sz)

kanalaz *kanalaz, kanáloz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn és ts ige kanállal ráérosen eszik *Ne kanálozd ojan sokkájig aszt a levest, még rát fut a karóspaszuj!* (Pf)

kanalazás *kanálozás* [-t, -a] fn három-négy burgonya kiszedése kanállal a fiatal burgonyabokor alól *A kanálozás nem árt meg a krumplinak* (Fp)

kanális *kanális* [-t, -sa] fn 1. vízelvezető mély árok *Nyáron lejártunk firedni a kanálisra* (Gy); 2. téglagyárakban az égetőkemencében lévő két sor téglaközötti rész *Összedűt a téglasor a kanális mellett* (Mu)

kanapé *kanapé, kanapéj* [-t, -ja] fn támlás ülőbútor *Újjetek le a kanapéjra, oda éféjrték öten is* (Bk)

kanász *kanász* [-t, -a ~ -sza] fn disznópásztor *Kéjn a falunak ety kanász* (Ts) Vö.: **kondás**

kanavász *kanavász, kanavác* [-t, -a ~ -ja] fn háromszálas, ritka szövésű vászon, amelyre főleg keresztöltéssel szoktak hímezni *Nehéz mostanába kanavácot venni* (Np)

kanca *kanca* [~t, ~ja] fn 1. ló, számár nőténye *A kanca éggvet ellik éccére* (S); 2. (durva) eladólányokat szidalmazó szó *Naty kanca, osz még most is a jáccáson jár az esze* (G)

kancsal *kancsal, kancsi, kancsli* mn 1. olyan ember, akinek a két szemtengelye nem párhuzamos *Ojan kancsi, hogy éjngem njéz, osz tjéged lát* (Hl); 2. gyanakvóan, nemtetszéssel néz *Mit njézē rám ijen kancsal szemmē?* (H)

kancsít *kancsít, kancsít* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige kancsalul néz *Kancsít a jop szemíre* (Sza)

kancsó *kancsó, kancsóy* [-t, -ja] fn anyagból v. üvegből készült, csúcsos füles edény *A gazda bort hozott a kancsóyba* (Rf)

kanda *kanda* [~t, ~ja] fn 1. savóban megfőzött túró tejfellel behabarva, megcukrozva *A kándát evís előjtt a kudba jóy lehűtik* (P); 2. forralás következtében össze-ment, megtúrosodott tej *Kanda lett az esti tejbü* (T)

kandal *kandal* [-ok, -sz, -t] tn ige benéz, bekukucska! *Kandaj má oda a kismalacokra!* (Dr)

kandalló *kandalló, kandallóy* [-t, -ja] fn 1. nyitott tüzerű, falba beépített fűtőberendezés *Máma má megjén divatos let kandal-lóyos csináni a gazdak házagba* (Th); 2. az üst alá vályogból rakott tűzhely *A szomszjédná má meg van rakval a kandallóy nállok főjzzük ki a lekvárt* (Np); 3. vályogból v. téglából rakott tűzhely a konyhában *Jóyl jég a tűz a kandallóyba* (Fr)

kandikál *kandikál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige leselkedik, kukucska! *Éjn ebujok előjlléd, de te ne kandikáj!* (Bk)

kandli l. **kanna**

kandur *kandur, kandúr* [-t, -ja] fn 1. hím macska *A kandúr az összes téjfelt megette* (S); 2. a nők körül szívesen legyeskedő férfi *Ez a Istvám még most is naty kandúr* (Té)

kankalin *kankalin* [-t, -ja] fn kora tavasszal nyíló sárga virágú mezei növény; *Primula A kankalin a vázába isz szép* (Or)

kankarodik *kankarodik* [-ott] tn ige hajlik, görbül *Nagy a cipőj, osz kankarodik az eleje* (V)

kankász *kankász* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn és ts ige keres, keresgél *Mit kankászō az udvaron?* (J)

kanlott *kanlott* mn-i ign meghűlt, meg-

merevedett (étel) *Ez a krumpli má kanlott* (Fr)

kanna *kanna, kanta, kandli* [~t, ~ja] fn 1. folyadék tartására való hengeres, bő nyakú edény *Kannába jóy letenni a tejet a kudba lehűni* (M); 2. ötvenliteres bádogedény, a kolhozokban tejet tárolnak benne *A kanna-
nákot nagyon tisztára surítja ki a napos fej-
jónőj* (Tk)

kannamosó *kannamosó, kannamosóy, kannamosóy* [-t, -ja] zsurló; *Equisetum Teli van a tengeri kannamosóyval* (Pk) Vö.: **mosófű**

kanóc *kanóc, kanóy, ganóy* [-ot, -a] fn gyertyának v. petróleumlámpának az a pamutszálból lévő része, amelyet meggyújtanak *A ganóy tetetjibü ety kicsit le kē vágni, hogy jobban világicsen a lámpa* (Tb) Vö.: **lámpabél**

kántál *kántál, kántáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn és ts ige 1. karácsonykor vallási énekeket énekel (a jó ismerősöket, rokonokat így köszönti) *Szenteste szépen kántának a falvagba* (Ah); 2. csúnyán, elnyújtva énekel *Minek kántász, ha nincs hangod?* (Kf)

kantár *kantár* [-t, -ja] fn lószerszám, az állat tarkóját, homlokát, torkát és orrát fogja át szíjakkal, ehhez kapcsolódik a zabla is *A kantár a lú vezetjésit és fjezjésit segíti* (Tk)

kantárfá *kantárfá* [~t, ~ja] fn két erős fa egymással párhuzamosan összefogva, ezen gurítják fel a hordót az autóra vagy a szekérre *Odatettük a kantárfát, osz nagy nehezen fegurítottuk a hordóyt az ótóra* (Gy)

kantároz *kantároz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn és ts ige a kantárt felteszi a ló fejére *Nem szereztem, ha zavarnak, mikor kantározok* (Be)

kantárszár *kantárszár* [-at, -ja] fn a zabla két végéhez csatlakozó szíj *A kocsis jépp a kantárszárat várta mekfele* (Be)

kantó *kantó, kantóy* [-t, -k, -ja] fn füles cserépedény *Kantóyba vittünk vizet a mezőyre, abba jóy hideg marad* (Vs)

kántor *kántor, kántör* [-t, -ja] fn az énekes szertartásokat vezető egyházi személy *Az ineket a kántor szokta kezdeni* (Ts)

kántortanító *kántortanító, kántortanítóy, kántortanítóy* [-t, -ja] fn kántor, aki oktatott is az iskolában *A felekezeti iskolába kántortanítóy tanított* (K)

kantus *kantus* [-t, -a] fn vászonból házilag készített, hátul gombolós ing, főleg kisfiúk hordták 6 éves korig *Jóú, ha kéjt kantusra telt a szegjénnek* (Np)

kánya *kánya* [~t, ~ja] fn ragadozó madár; *Milvus A kánya izs bekapott a faluba* (E)

kányafa *kányafa* [~t, ~ja] fn kányabangita; *Viburnum opulus Az erdőjü teli vóútt kányafávā* (Sz)

kányafü *kányafü* [-t, -je ~ -ve] fn kányazsázsai; *Diplotaxis Nállunk a kányafüüt nem szereti a malac* (Sz)

kanyarít *kanyarít* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn és ts ige vmiből ívelő mozdulattal vág, szel *Kanyariccs egy jó darap kenyeret a pujának!* (K)

kanyaró *kanyaró, kanyaróú* [-t, -ja] fn kiütéses, járványos gyermekbetegség *Feküdni kē neki, kanyaróúja van* (Kd)

kanyarodó *kanyarodó, kanyarodóú* [-t, -ja] fn kanyar *A kanyarodónā nem ál meg a busz* (Bs)

kanyizik *kanyizik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige udvarol *Ezek a fíjuk nem akarnak dóúgozni, csak kanyiznak a jányoknak* (Or)

kanyól *kanyól, kanyál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] kavar *Kanyóúlom a paszújt, nehogy oda-kozmájjon* (Gy)

kap *kap* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] tn és ts ige 1. vmit adnak neki, s így az övé lesz *Nyóúvvan rubel fizetjést kap* (F); 2. hirtelen elhatározza magát *Kapta magát, oszt ement* (Or); 3. betegséget szerez *Kéjccer kapod grippet a téjlen* (Vr); 4. vhová odaszokik, vkire rákap *Nagyon ide kapott a szomszjédjé jánya* (Vr); 5. megszidják, megverik *Nem akarom, hogy éjñ kapjak a más rosz munkájájér* (Bd); 6. váratlanul ott ér vkit, vmit *A határba kapott a nagy zápor* (Tú); 7. hirtelen felvesz, magára ölt vmit *A fejire kapta a kendőűt, oszt má viharzott is lthonrú* (Nbe); 8. hozzájut vmihez *Nagy nehezen kapott egy vasmacskát, oszt kivette a beeset vidret a kudbú* (H); 9. ráeszmél *Mikor ézbe kapott, akkō má kjésőű vóútt* (F) [] *Ezjér méjéj kapō* 'ezért megvernek, kikapsz' (Or)

kapá *kapá* [~t, ~ja] fn talajművelésre használatos kézi szerszám *Ki kéjñ éjlezni a kapát, mēr nem vágja a gaszt* (Vr)

kapafog *kapafog* [-at, -a] fn metszőfog *Ojan naty kapafoga van, hogy rosz njézni* (K)

kapafok *kapafok* [-ot, -a] fn a kapavas része, ahová a nyelet illesztik *Lóúg a nyēl a kapafogba, éjket kē bevērni* (V)

kapál *kapál, kapáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn és ts ige 1. kapával megmunkál vmit *A krumplit háromszor kapájuk meg* (Ti); 2. ló v. más állat mellső lábával türelmetlenül kaparja, ütögeti a földet *Kapáll a lú, nagyom menne* (Np)

kapálás *kapálás, kapállás* [-t, -a] fn ke-mény, gyomos föld kapával való művelése *A kapállást ē kē kezdeni* (Gy)

kapálat *kapálat, kapállat* [-ot, -a] fn kapálás *A szőűllőű úgyi három kapállatot kiván* (Mu)

kapálózik *kapálózik, kapállóúzik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. kéz- és lábmozdulatokkal igyekszik magát kiszabadítani *Nem tuttam felőűűsztetni a kisfíjuot, annyira kapállóúzott* (Bd); 2. tiltakozik *Hijába kapállóúző, hejjetet séjñki nem csinája meg a munkát* (Vs)

kapar *kapár* [-ok, -sz, -t] tn és ts ige 1. vmivel horzsol, vág, tisztít vmit *A sebet sose kapārta* (J); 2. cséplőgép körül összeszedi az elhullott búzaszemeket *A jányom kapgárt egy zsákra valóú buzát* (Vr) [] *Állandóan kapar* 'szorgalmasan gyűjti az anyagi javaikat' (Vr)

kaparék *kaparék, kaparjék* [-ot, -ja] fn aratás után az ottmaradt búzakalászból gereblyével összekapart csomó *Njé, mijen csomó kaparjékot husztam össze!* (Fp)

kaparó *kaparó, kaparóú* [-t, -ja] fn 1. fémből készült nyeles eszköz, amely a tehén v. ló szőrzetének tisztítására használatos *A kaparóútt az óútlakon szoktam tartani* (Pf); 2. a hordó belsejének tisztítására szolgáló nyéllal ellátott éles vaslemez *Csinátatok ety kaparóútt a kovácsā* (Gy); 3. piszkavas *A fűtőú alatt a lábába tárcsuk a kaparóútt* (Tk)

kaparóháló *kaparóháló, kaparóúhálóú* [-t, -ja] fn háromszögű húzóháló, amelyet a part mentén a víz alatt húznak *A kaparóúhálóúvā jóú lehet halat fogni* (Pf)

kapás *kapás* [-t, -a] fn **1.** szidás, verés *Ezjér māj lesz kapás!* (Tk); **2.** az a tény, hogy a hal pedzi a horgot *Sok halat foktam, jój vójt a kapás* (V)

kapatos *kapatos* mn **1.** kapós, kelendő *A szép jány am mint kapatos* (Fp); **2.** könnyűvérű nő *Kapatos menyecske vójt fíjatal korába* (Tb); **3.** ittas, részeges *A lakadalom végefele má sokan kapatosok vójtak* (J)

kapavágás *kapavágás* [-t, -a] fn **1.** a kapának a földbe való belevágása *Csinát etykét kapavágást, oszt othatyta a kapállást* (D); **2.** a kapával kiemelt föld során keletkezett gödröske *Egyik csinája a kapavágásokat, a másik mek hánnya befele a krump-lit vagy a paszujt, így vetünk kapa után* (Bo)

kapca *kapca* [-t, ~ja] fn **1.** puha szövetdarab, mellyel a lábfejet betekerik, s úgy húzzák fel a csizmát vagy a bakancsot *Téjlen jój melek kapcát huzok, hogy ne fázzon a lábom* (Pf); **2.** hitvány, becstelen ember *Kapca az, nem lehed benne megbizni* (Kf)

kapcáskodik *kapcáskodik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige alávaló módon viselkedik *Szomszédok, osz mindjék kapcáskodnak egymás-sá* (Gu)

kapcsil *kapcsil* [-t] tn ige **1.** felpattog (a sűrű meszelés a falon) *A sparhetnál igen kapcsil a fal* (Sz); **2.** dió zöld burkából kiválik *Nálunk mán kapcsil a díjój* (Gl)

kapcsura *kapcsura* [-t, ~k, ~ja] fn kötött gyapjúzokni *Kinyelmes csizmát vegyél, hogy beleférjen a kapcsura!* (Vs)

kapisgál *kapizsgál, kapizsgáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn és ts ige lassan megért, felfog *Nem is kapizsgája, mirű van szó* (Or)

kapkod *kapkod* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] tn és ts ige gyorsan, sietve, összevissza végez vmit *Semmi látattya nincs a munkájának, mér mindjék csak kapkod* (Ff)

káplán *káplán, káplány* [-t, -ja] fn segédlelkész *A káplán eskette meg úköt* (Bó)

káplár *káplár* [-t, -ja] fn katonai rang, tizedes *Vójt ety kutya komisz káplárunk* (Bd)

kapocs *kapocs* [-pcsot, -pca ~ -a] fn különböző tárgyak részeinek összefogására szolgáló eszköz *Ojan kapocs kéjn ide, a méjék jój erőössön tóárt* (Vr)

kápolna *kápolna* [-t, ~k, ~ja] fn **1.** a temető szélén álló kis templom, ahonnan a halottakat eltemették *Az új temetőjnéj nincs kápolna* (Sz); **2.** a templomhoz, vagy külön épített épület, oltára van, ide járnak imádkozni *A kápolna mindjég nyitva van* (Ba)

kapor *kapor, kapör* [-t ~ -rot, -ja] fn ker-ti fűszernövény; *Anethum graveolens* *Kapörre rakom é téjelljére az ugorkát* (Or)

kaporca *kaporca* [-t, ~ja] fn há-zas-ságon kívül született gyermek *A család nem örűt a kaporcának* (Fra)

kapós *kapós, kapóys* mn, fn **I.** mn **1.** kelendő *Nállunk a dínyje igen kapóys* (Kd); **2.** népszerű *Ez a ján nagyon kapóys a bá-logha* (Fra); **II.** fn gyermekjáték, ketten dobálják egymásnak a labdát *A kisjányok szetretnek kapóyst jáccani* (B)

káposzta *káposzta* [-t, ~k, ~ja] fn összeboruló levelekből álló konyhakerti növény; *Brassica oleracca* var. *capitata* *Az idéjn szép lessz a káposzta* (Bk) Vö.: **fős, piros, hordós, savanyú, töltött káposzta**

káposztabolha *káposztabolha, káposztabalha* [-t, ~k, ~ja] fn a káposzta levelét pusztító fekete földibolha; *Phyllotreta nemurum* *A káposztán ugráll a sok káposztabalha* (S)

káposztafej *káposztafej, káposztafű* [-et, -ek, -e] fn a káposzta egymásra boruló leveleinek csomója a torzsa körül *Jóy tömöt káposztafűt hozot fē a kerbű* (Bá)

káposztafelköszöntő *káposztafelköszöntő, káposztafelköszöntőj* [-t, -k, -je] fn lakodalmi vers, amelyet a káposzta feltátalása előtt mond el a nagyvőfély *Hosszura sike-rűt ez a káposztafelköszöntőj* (Mf)

káposztagyalu *káposztagyalu, káposztagyallu, káposztagyalló* [-t, -k, -ja] fn deszkalap, két oldalán lécekkel, közepébe be-erősített gyalukésekkel *Jánoséjktű szoktuk ékjérni a káposztagyallut* (Rf)

káposztalé *káposztalé, káposztaléj* [-t ~ -le-vet] fn hordós káposzta savanyú leve *Káposztaléj ké inni, ha az ember éroncsa a gyomrát* (Be)

káposztaleves *káposztaleves* [-t, -e] fn savanyú káposztából készített leves *A ká-*

posztaleves akkor jó, ha van benne füstöt kolbász meg ety kizs gomba (V)

káposztapalánt káposztapalánt, káposztapalánta [-t, ~k, ~ja] fn melegágyban kikelt káposzta *A káposztapalántot a nász-asszonyomtól kaptam* (Ng)

káposztás haluska káposztás haluska [-t, ~ja] fn káposztás kocka *A káposztás haluskát jó borsoson szeressük* (Np)

káposztás káposztás [-on, -abb] I. mn káposztával készült *Megennék ety kis jó káposztás palacsintát* (Tű); II. fn káposztával beültetett földterület *Az idejn az országot mellet vógt a káposztás* (Bk)

káposztásbéles káposztászbéles, káposztászbéles [-t, -e] fn fűszerezett, párolt édes káposztával töltött kelt tészta *A szomszédék is káposztászbélest sütöttek* (P)

káposztáshordó káposztáshordó, káposztáshordó [-t, -k, -ja] fn savanyú káposzta készítésére és tartására való fahordó *A káposztáshordó nagygon gondoson ké ki-mosni mielőd berakjuk a káposztát* (Cs)

káposztáshús káposztáshús, káposztáshus [-t, -a] fn friss disznóhússal összesütött savanyú káposzta *Disznóüljéskor mindjék káposztáshust csinállunk reggelire* (Tk)

káposztáskő káposztáskő, káposztáskő [-követ, -kövek, -küje] fn hordóba savanyított káposzta lenyomására használt nagy, kerek kődarab *Dög nehéj ez a káposztáskő* (Ki)

káposztáspaszuly káposztáspaszuj [-t, -a] fn savanyú káposztával főzött bableves *A káposztáspaszuj füstöt hussā a legjobb* (Fra)

káposztatorzsa káposztatorzsa [-t, ~k, ~ja] fn a káposztafej húsos torzsája *A káposztatorzsát a puja szereti nagygon* (K)

kappan kappan [-t, -ok, -nya] fn 1. herélt kakas *A kappan husát nem mindenki szereti* (Z); 2. a nők körül forgolódní szerető idősebb férfi *Vjén kappan, osz még mindjég a jányok után szaladgáll* (J)

kappanhang kappanhang [-ot, -ok, -ja] fn nőiesen vékony férfihang *Nem birom a kappanhangját* (Ko)

kapric kapric [-ot, -ok, -a] fn párna *Kéj kapricot tegyj a feje alá, uty szereti!* (Si)

kapron kapron [-t, -ok, -nya] fn műszál *A kapron téjlen csak hűti az embert* (S)

kaproslángos kaproslángos [-t, -ok, -a ~-sa] fn tejfellel lekent, kaporral ízesített lángos *Jó vóyna mán ety kis kaproslángost sütni* (Rf)

kapszli kapszli [-t, -k, -ja] fn 1. gyutacs *Ebbe a gojóba rossz a kapszli* (Tát); 2. bakancson, szoknyán, ill. más lábbelin v. Ruhaneműn lévő fémkapocs *Érű a bakkancsrú letört a kapszli* (Fr)

kapta kapta [-t, ~k, ~ja] fn 1. lábfej alakú fából készült forma, amelyen a lábbelit készítik és javítják *A suszter a kaptán szegete meg a cipőjt* (Kd); 2. ló körömbetegsége *Sántul a lú, biztos kaptája van* (Fp)

kaptafa l. kaptá l.

kaptahúzó kaptahúzó [-t, -k, -ja] fn görbe vasszerszám, ezzel veszik ki a kész cipőből a kaptát *Géjpi gyártásná nem hasznáják a kaptahúzót* (Tű)

kaptány kaptány [-t, -ok, -a] fn kisebb rágcsló állatok fogására való rúgós csapda *Kilazút a rugóys kaptány csapóyszerkezete* (Ko)

kaptár kaptár [-t, -ok, -ja] fn méhkas *Őr kaptár mjéhem van* (F)

kaptárszáj kapárszáj [-at, -ak, -a] fn a kaptár nyílása *A kaptárszájat nem ké nagyra hagyni* (Sz)

kaptártest kaptártest [-et, -ek, -e ~ -je] fn a kaptár belső tere, ahol a keretek vannak *Tedd oda a keretet a kaptártezsbe* (Ff)

kaptás kaptás [-on, -abb] mn olyan ló, amelynek bokájánál vastag bőrkeményedés van *Esz a lovat nem ké most patkógtatni, mér kaptás* (Tk)

kaptat kaptat [-ok, -ō ~ -sz, -ott] tn ige meredek úton nehezen halad előre *Lassan kaptattunk jē a szekéjrrē a dombra* (Mu)

kaptató kaptató, kaptató [-t, -k, -ja] fn meredek út *A kaptató mindjék kifárasztotta a lovakot* (Mu)

kapu kapu [-t, -k, -ja] fn 1. kerítés nyílásának nyitható, zárható ajtószerű szerkezete *Ne akaszogy mindjég a kapura, mer etörík* (Csp); 2. a sportpálya két végén levő határolt köz, ahova a labdát be kell juttatni *Kéjd gójt rugott a kapuba* (Ah)

kapucni *kapucni* [-t, -k, -ja] fn csuklya
*Az essőőköpenyen a kapucni vídi a fejet az
essőőitől* (Gl)

kapufélfa *kapufélfa, kapufélfa* [~t, ~k, ~ja] fn a kapu két oldalán levő fa- v. Kőoszlop, amelyhez a sarokvasakon forgó kapuszárnyakat erősítik *A kapufélfát má betombú csináják* (Kg)

kapus *kapus* [-t, -ok, -a] fn 1. intézmény, üzem bejáratában dolgozó személy, aki ellenőríz, ill. eligazít *A kapus nem enged be a gyárba idegeneket* (Ho); 2. kapuvédő *A kapus egy gólt se enged be* (Ko); 3. az a négy kis pálcika, amely a fonalat tartja négyzet alakban a tekerőbakon *Dug vissza a kapust, mer leesik a fonál* (Br)

kapuszájú *kapuszájú* [-bb] mn nagyszájú *A felesége ety kapuszájú asszony* (Tg)

kapuszín *kapuszín* [-t, -ek, -e ~ -nye] fn tágas kapualj *A kapuszín alatt ety szekéjre is éféjre* (Bá)

kaput *kaput* állítm-i névszó vége van *Ebből se lesz má semmi, ennek kaput* (Csf)

kapzsi *kapzsi* [-n, -bb] mn mohón anyagiás *Ojan kapzsi, hogy mindent magának szeretne mekkaparintani* (Bá)

kár *kár* [-t, -ok, -a ~ -ja] fn vesztesség *Ne busuj, a kár haszonná jár* (Tk)

kar *kar, kár* [-t, -ok, -ja] fn 1. az ember páros felső végtagja *A sok munkátú majd északad a karom* (Bf); 2. kórus *A kar betamút egy ujj jéneket* (Fp); 3. karzat a templomban *Külön karba ülnek a jányok, külön a fíjuk* (Sz); 4. a prés közepén lévő vasrúd, amit forgatni lehet *Nehéz eszt a kárt fõrgatni* (Mu); 5. mozgatható cső a permetezőgépen, amellyel a permetlét fújtatják *Égõrbút ez a kar* (Gy); 6. támla *Nem kē a ruhát a széjk karjára tenni* (Vr); 7. a szövõszék része, támlája, ehhez erősítik a bordahaját *A bordahaját a szátyiva karjához erõíksítik* (Dr)

karabély *karabély, karabély* [-t, -ok, -a] fn rövid csõvû puská *A karabély má megrozsdat* (Hl)

karabélyozás *karabélyozás, karabélyozás* [-t, -a] fn a kenderkéve alsó részének szét-húzása és felállítására szárítás végett *Mos jóg idõj van a karabélyozásra* (V)

karácsony *karácsony, karácson, karácsõ* [-t, -ok, -a] fn keresztény ünnep, december 25–26. *Szép fejjér karácsonyunk vójt tavgáj* (Ah); [] *Fekete karácsony – fejjér husyjet* 'ha karácsony sáros, húsvét havas' (Np); *Kisõj karácsony után kántáni* 'mindent a máda idejében kell csinálni' (Bt)

karácsonyeste *karácsonyeste* [~t, ~k, ~je] fn szenteste *Aki karácsonyeste díjót eszik méjz néjká, annak kihullik a foga* (Pf)

karácsonyfa *karácsonfa, karácsonfa* [~t, ~k, ~ja] fn 1. karácsonyra feldíszített fenyõfa *A karácsonfát szívenn õjõsteti a puja* (D); 2. fenyõfa *A karácsonfa firdõj segiteni szokott a kõszvjényeseken* (Bo)

karaj *karaj, karaj* [-t, -ok, -a] fn a sertés gerince melletti hús *Vettem két kilõ finom karajt* (Th)

karakac *karakac* [-ot, -ok, -a] fn gyermekláncfû *A kisjányok koszorõt fontak karakadzbú* (Dr) [] *Sárga, mint a karakac* 'a gyermekláncfû virágához hasonló színű' (Nb)

karakacsárga *karakacsárga* [-n] mn élénksárga *Zõj ruhán jój njész ki a karakacsárga dísz* (Bó)

kárál *kárál, káráll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige 1. a tyúk rekedtes hangot ad ki *Káráll ez a tyúk, díszos tõjni fog* (Tá); 2. fecseg *Ez az asszom mindjék kárál, be nem áll a szája* (Bs) [] *Nem szeretem, ha a csirke kárál* 'a fiatal ne szóljon bele az idõsebbek dolgába' (J)

karalábé *karalábé, kalarábéj* [-t, -k, -ja] konyhakerti növény *A levezsbe má frís kalarábéj van* (Ba)

karamankó *karamankó* [-t, -ja] fn a kenyértésztát megsütik, mint a kürtõskalácsot, feldarabolják, leöntik forró vízzel; amikor megdagad, túróval, tejfõllet, pirított szalonnával fogyasztják *A tejfõlt fõjõzzük a pirított szalomnába, ugy õncsük rá a karamankó* (Np)

karima *karima* [-t, -ja] fn 1. vminek rendszerint kerek tárgyának a pereme, a széle *A pohár karimájábú letõrt egy darab* (Tá); 2. kukoricalisztbõl sült vajás pogácsa *A karima nagyon nipszerü nállunk* (Sza)

káro *káro* [-ok, -õ ~ -sz, -ott] tn ige 1. a varjú kászerü hangot ad *Õsszē nagyon*

kárognak a csóvák (Vr); 2. vészt jósol Ne károgi, még nincs semmi baj (Ff); 3. (durva) beszél Ne hűgass oda, hat károgi (Th)

karókötés karókötés, karókötés [-t, -ek, -e] fn András este a lányok sötétben szalagot kötnek egy karóra, ha a karó egyenes, ez azt jelenti, derék férjük lesz, ha görbe, akkor vézna, satnya A karókötés szent igaz, rajtam behizonyosodott (Csp)

karórépa karórépa, karórépa, karórépa [-t, ~k, ~ja] fn nagy, hosszú takarmányrépa A karórépát a tehennek attuk (Ti)

karosláda karosláda [-t, ~k, ~ja] fn fából készült, támlás bútordarab, fiókjaiban főleg ruhaneműt tartottak, fölfelé nyíló fedele van Éj mélik karosládát is kaptam az apámtól, améiken rőzsák is voltak (Fp)

karóspaszuly karóspaszuly [-t, -ok, -a] fn azok a babfajták, amelyek hosszúra futnak Karógyot ké csinálni, mer az idején sok karóspaszulyt vettem (Be)

karosszék karosszék [-et, -ek, -e] fn a kényelmesebb ülést szolgáló támlás szék Az öreg má csak a karosszégekbe éjzi jó magát (G)

karózás karózás, karózás [-t, -ok, -a] fn karók leverése a szőlőtőkék mellé A karózást tavassza csináljuk (Mu)

karöltő karöltő, karöltő [-t, -k, -je] fn ruhadarabon a karnak hagyott nyílás Szűk a karöltő, oszt azjér vág a ruha ujjá (E)

káröröm káröröm [-öt, -ök, -e] fn rosszindulatú öröm Akkor éjzünk kárörömet, ha a rossz emberünknek van valami baja (Ff)

kárörvendezik kárörvendezik [-ek, -ő ~ -el, -ett] tn ige kárörömet érez Ne kárörvendezz ojan hamar, még minden rendbe jöhet (K)

karperec karperec, karperec [-ek, -ek -e] fn karkötő Piros karperecet vettem a vásárból (Bü)

kárpitos kárpitos [-t, -ok, -a] fn bútörök szövettel való bevonásával foglalkozó iparos Ément kárpitosnak tanítani (Tk)

kárpitoz kárpitoz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige bútört bútörszövettel bevon Mos kárpitozzák a szofnyot (E)

kárta kárta [-t, ~k, ~ja] fn térkép Az iskolába az osztájba van felakasztva a kárta (Vs)

kártas kártas, kártus [-t, -ok, -a] fn 1. hosszúkás fakanna, leginkább tűrőt tartanak benne Hoz bé a kamarából a kártast (Vs); 2. a kádnál kisebb faedény a szőlő tárolására Annyi itt a muslica, mér még mindjég hem van az a szőlőlőjs kártus (Gy)

kártékony kártékony, kártikony, kártékony [-on, -abb] mn kárt, bajt okozó A liba kártékony állat, leeszi a kerti növényeket (F)

kártocska kártocska, kártocska [-t, ~k, ~ja] fn 1. cédula Kártocskára írtam fű a címeket (Bü); 2. személyi lap Nem lēte mekfele a kártocskám a tekás (Gy)

kártojás kártojás [-t, -ok, -a ~ -sa] fn fiatal tyúk első kis tojása, amit átdobnak a háztetőn, nehogy kárt hozzon Mám megim van ety kártojás (P)

karton karton, kárton [-t, -ok, -ja] fn olcsó pamutszövet Nyáron kártombú vāratunk magunknak ruhát (Bó)

kártya kártya [-t, ~k, ~ja] fn játékeszköz Vegyél nekem ajándékba ety pakli kártyát (Ge)

kártyás kártyás [-t, -ok, -a] fn olyan személy, aki szeret kártyázni Fijatal korába naty kártyás volt az uram (Pf)

kártyavetés kártyavetés, kártyavetés, kártyavetés [-t, -ek, -e] fn kártyából való jóslás Éj nem hiszek a kártyavetésbe (G)

kártyázik kártyázik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige kártyával játszik Egjész nap csak kártyázot, nem lehet semmi hasznát venni (Ki)

karvaly karvaj, kárvaj [-t, -ok, -a] fn ragadozó madár; Accipiter nisus Ojan őra vam, mint a kárvajnak (Ho)

karzat karzat, kárzat, kárzat [-ot, -ja] fn erkélyszerű emeleti rész a templomban Az emberek és a fűjük vagynak a kárzadba (Ts)

kas kas [-t, -ok, -sa] fn 1. vesszőből, gyékényből font (fedeles) kosár Űezsd á kottó a kásbá (Nd); 2. lécből készült hosszú épület, általában a betakarított kukoricát tárolták benne A kásba hamgār mek-száratt a málj (Tk); 3. gyékényből font méhköpi A mjēhek kirepűek a kásbú (K); 4. a szekér végéhez illeszkedő kosárszerű tartó Mamma má nincs kas a szekeren (Bf)

kása kása [-t, ~k, ~ja] fn 1. rizs Uty

két kiló *kását* szoktunk venni disznóöljés-
re (Fa); 2. darából pépszerűvé főtt étel *A*
puja szereti a kását tejjé (Bo); 3. héjától
megtisztított búza, tengeri *Rjégen kásává*
tőltöttük a káposztát (Fp)

kásalapú *kásalapú* [-t, -k, -ja] fn útifű; Plan-
togo *Kásalapuvá gyógygyítyák a kelist* (Mi)

kásapénz *kásapénz, kásapjénz, kásapínz*
[-t, -e] fn borraivaló a szakácsnőknek a lako-
dalmakban: a szakácsasszonyok bekötik az
egyik kezüket, mintha a kása égette volna
meg, s a vendégek pénzt adnak nekik a gyó-
gyításra *A lakadalmagba má nem szednek*
kásapjénst (Csp)

kásás *kásás* [-on, -abb] mn kásaszerű, lágy,
szemcsés *A kása āma elolvad a szájba* (Fo)

kasica *kasica, kasita* [-t, ~k, ~ja] fn fa-
hordó vesszőkosár *Uty higgye ē, mindennap*
ētüzelek három kasica fát (K)

kaska *kaska* [-t, ~k, ~ja] fn kiskosár
Két kaska gombát szettem (Bs)

kaslanyuzik *kaslanyuzik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott]
tn ige nyugtalanul le s fel jár *Mit kas-*
lanyúzó, bántot valaki? (V)

kasmatol *kasmatol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t]
tn és ts ige 1. kutat, keresgél *Állandóy-*
van a kamorába kasmatol (Fra); 2. nagy zaj-
jal csinál vmit *Mit kasmatōsz má megjēnt*
ojan naty héjvē? (D)

kasmír *kasmír, kázsmír, kázsméj* [-t, -ja]
fn finom gyapjuszövet *A kázsméj jó me-*
leg és puha anyag (T)

kasornya *kasornya, kasörnya* [-t, ~k, ~ja]
fn vastag fonalból házilag készített há-
ló, a mezőre hordtak benne enni *Má nem köt-*
nek kasörnyát, inkább szitkát vesznek (Np)

kast *kast* [-ot] fn ázott, vizes talaj, fű
Ojan kast van a kērbe, hogy le se tudok
menni, pedig lenne mi csinálni ott (Fp)

kasteknő *kasteknő, kastekenő* [-t, -k, -je]
fn vesszőből font hösszűkás alakú, nagyobb
kosár *Méj kéjne fējteni ety kastekenőj má-*
ljét (Fp)

kastély *kastéj, kastéj* [-t, -ok, -a] fn főú-
ri lakóház *Mozs gyiddom van a Nagyidaji-*
kastéjba (Tk)

kastol *kastol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] tn
ige 1. vizes fűben járkal *Esőj után ne kastōj*

a kērbe! (Nb); 2. csavarog *Hun kastol az a*
fijyo egéjs nap? (Bd)

kastos *kastos* [-an, -abb] mn 1. rendet-
len, elhanyagolt öltözetű *Mindjég ojan kas-*
toson jár (Fp); 2. nedves, vizes *Gasz szet-*
tem a kerbe kora reggē, azjēr ijen kastos a
ruhám aija (Tk)

kasza *kasza* [-t, ~k, ~ja] fn hosszú fa-
nyélre erősített éles, hegyes pengéből álló
mezőgazdasági eszköz fű, gabona levágásá-
ra használják *Az emberek a vállokon vittjék*
a kaszát (Vr)

kaszaél *kaszaél, kaszaélj* [-t ~ -it, -e] fn a
kasza éles ívben hajló része *Jóy fog ez a*
kászáélj, mos vám mekfenve (Nd)

kaszafenés *kaszafenés, kaszafenis, ka-*
szafenésj [-t, -ek, -e] fn a kasza pengéjének
kaszakővel való élesítése *Fend meg a ka-*
szát, mer éjletlen (Fra)

kaszakaeska *kaszakaeska, kászákácska*
[-t, ~k, ~ja] fn görbe fogantyú a kasza-
nyél közepén *A kászágs jop kéjzē fogjā ā*
kászákocskágt (Nd)

kaszakarika *kaszakarika* [-t, ~k, ~ja]
fn vaskarika, amellyel a kaszanyakat a ka-
szanyélhez erősítik *Jóy huz rá a karikát a*
nyélre! (S)

kaszakő *kaszakő, kaszakő*, [-t ~ -követ, -kö-
ve] fn hosszú, lapos kaszafenő kő *A*
kaszatogba öntünk ety kis vizet, oszt uty
tesszük bele a kaszakövet (Tk)

kaszál *kaszál, kaszáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át
~ -t] ts és tn ige 1. fűvet, gabonát stb. arat
Nyáron ety hógnapig is kaszátunk, mig lea-
rattunk (Té); 2. csámpásan, a lábát félkörö-
sen rakva jár *Befeje kaszáll, ugy jár* (Tú)

kászálódik *kászálódik, kászállódik* [-ok,
-ō ~ ol ~ -sz, -ott] tn ige lassan, nehézkesen
készülődik *Ha ijen sokká kászállódō, éjē*
nem várlak (K)

kaszanyél *kaszanyél, kaszanyél* [-et, -ek,
-e] fn egyenes fűrűd, közepén fogantyúval,
a végére erősítik a kaszapengét *A kaszanyél*
fētorte a kezit (Gl)

kaszapenge *kaszapenge* [-t, ~k, ~je] fn
a kaszanyélre ráerősített vágóeszköz *Jóy*
éjlesre vērtēm a kaszapengéjt (Gu)

kaszárnya *kaszárnya* [-t, ~k, ~ja] fn lak-
tanya *A kaszárnyába naty fēgyelem vōj* (Pf)

kaszás *kaszás* [-t, -ok, -a ~ -sa] fn 1. kaszáló munkás *Annyit eszik, hogy hat kaszásnak is elég volna* (Rf); 2. halál *A kaszás akarmikor szóllithassa az embert* (Fa)

kaszáslé *kaszáslé, kaszásléj* [-t, -je] fn füstölt sertéshúsból készült leves, tejföllel behabarva *Télen gyakran főzünk kaszásléj* (J)

kaszatok *kaszatok* [-ot, -ok, -ja] fn hosszúkás alakú pléhedény, a kaszafenő követ tartják benne *A kaszatokot a derekunkra akasszuk, amikor kaszállunk* (Nf)

kaszaverő *kaszaverő, kaszaverőj* [-t, -k, -je] fn kaszaélesítő kalapács *Kicsorbút a kaszám, muszáj vagyok kivérni a kaszaverőjvé* (Bá)

kászka *kászka* [-'t, ~'k, ~'ja] fn vé-dősi-sak *A bányába nem lehet lemeni kászka nélkül* (Asz)

kaszni *kaszni, kaszli* [-t, -k, -ja] fn fiókos szekrény *A kaszliba tőrűcsuk a fejijérneműt* (Mcs)

kasznia *kasznia, kasznifja* [-'t, ~'k, ~'ja] fn kaszni fiókja *Vet ki a kendőj az aszój kasznifijába!* (Nf)

kászolít *kászolít, kászolít* [-ok, -ő ~ -sz, -ott] ts és tn ige vmit nehezen jutatt, helyez, szállít vhová *Mos hogy kászolicecsam haza eszt a sifonyt?* (Bd)

kassza *kassza* [-'t, ~'k, ~'ja] fn pénztár *A kasszána hosszú sor várt* (KP)

kasszír *kasszír* [-t, -ok, -ja] fn pénztáros *A kasszír djélután aggya a fizetjést* (F)

kászu *kászu* [-t, -k, -ja] fn henger alakúra görbített nyírfakéreg, málnát, gombát szednek bele *Kab! a kászut, osz mennyünk az erdőbe!* (Mi)

katál *katál, kátáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts és tn ige másol *Szünedbe ki se ment az udvára, kátáta a házi feladatot* (F)

katerkázik *katerkázik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige szórakozik, haverkodik *Az nem szeret dögözni, csak katerkázik* (Fr)

katicabogár *katicabogár* [-t, -ok, -ja] fn fekete pettyes piros színű kis bogár *A katicabogárt nem szabad bántani* (Or)

katitészta *katitészta, katitészta* [-'t, ~'k,

~'ja] fn omlós, tojás nélküli tészta, lekvárral és porcukorral kevert tojáshabbal a tetején *A keresztelőjbe sokféle sütemény vőyd, de a katitészta vőyd a legmutatósbab a tálon* (T)

katlan *katlan* [-t, -ok, -nya] fn 1. vályogból épített kör alakú tűzhely, beleépítik az üstöt *Lekváfőzőiskő szoktunk katlant csinálni* (H); 2. a permetezőgép belső része *A szert szűrőjén öncsük a katlamba* (Bó)

katona *katona* [-'t, ~'k, ~'ja] fn hadseregben szolgáló személy *Naty fiju em má, mahógnap katona lessz* (M)

katonamari *katonamari* [-t, -k] fn katonákkal barátkozó rossz viselkedésű nő *Csak a katonamarik járnak kéjsőjén este a vározshá* (Tú)

katonaruha *katonaruha* [-'t, ~'k, ~'ja] fn katonai egyenruha *Mikör leszérő, odaatta a katonaruhát az öccsinek* (Úf)

katonás *katonás* [-an, -abb] mn pontos, fegyelmet tartó, erélyes *Katonás ember vőyd nagyapátok, mekkövetete a rendet* (B)

katonaság *katonaság* [-ot] fn 1. hadsereg része *A katonaság a Tiszáná vőyd, mikor áratt a víz* (Tú); 2. a katonai szolgálat idején *A katonaságba sok jérdekes dolog törtjént velünk* (D)

katonasapka *katonasapka, katonasipka* [-'t, ~'k, ~'ja] fn katonai egyensapka *A katonasipkán csillag van* (Té)

katonásdi *katonásdi* [-t, -ja] fn a hadi életet utánczó gyermekjáték *A fiju katonásdit szeretnek jácscani* (Hl)

kátrány *kátrány, kátrán* [-t, -ja] fn fekete festék *A vasuton a simfákat kátránnyá kenig be* (E)

katrinca *katrinca* [-'t, ~'k, ~'ja] fn házi szóttésből varrt kötény, amit az asszonyok tésztagyúraskor vesznek fel *Máma má lassan kimégy a divadbú a katrinca* (Bú)

kattan *kattan* [-t] tn ige gyors, éles hangot ad ki *Kattan az aqjtőy, és má be is csukódott* (Th)

kattog *kattog* [-ok, -sz ~ -ő, -ott] tn ige egymás után többször kattanó hangot ad *Valami kattog a biciklibe, mek kéj olajozni* (Ksz)

kattogó *kattogó, kattogó* [-t, -k, -ja] fn 1. fatalpú szandál *Főtörte a lábom az uj katto-*

góg (S); 2. falemez, mely elzárja a ház falán a macskalyukat *A macska cörte a kattogót* (S)

katucs *katucs* [-ot, -ok, -a] fn masni *Szjép katucsra kötötte a szallagot* (Tk)

katuja l. **skatulya**

katuska *katuska* [-t, -k, -ja] fn orsó *Csavárj a katuskára fejjjér céjrnát, osz ted be a géjbbe!* (F)

katyor *katyor, katyör* [-t, -ok, -ja] fn gödör *A nagy essőj után az összes katyör teli lett vízzé* (Sza)

kátyós *kátyós, kátyóus* [-on, -abb] mn itas *Hát ojan jój kátyóuson jöt haza* (S)

kátyú *kátyu* [-t, -k, -ja] fn 1. gödörös, sáros út *Ezen a kátyun estik se jérünk haza* (Vr); 2. kellemetlen helyzet *Most osztám ben vagyunk a kátyuba* (Tk)

katyusa *katyusa* [-t, -k, -ja] fn 1. rakétafegyver *A háboru alat sokszor szójtak a katyusák* (Tg); 2. női név *Katysának becézzük a kis Katit* (Ti)

kaucsuk *kócsuk, kóucsuk, kóucsug* [-ot, -ja] fn 1. rugalmas, kemény anyag *A kóucsuk nem törik é könnyen* (Tg); 2. kaucsukból készült *Ety kóucsugbabát véttem a kérésjányomnak* (S)

káva *káva* [-t, -k, -ja] fn 1. az ázott kút betonjának a pereme *Igen alacsonyra csináták ennek a kútnak a káváját* (Gl); 2. vminek falemezből készült pereme *Nagyom vigyázz a rosta kávájára!* (Fp); 3. két, ívben meghajlított bot, amelyre a hálót feszítik *Má mekcsinátam a kává, hónap mehetünk halászni* (Tú) [] *Nem szárt a kudba, csak a kávájára* (durva) 'akaratan kívül hibát követett el' (Ksz)

kavar *kavar, kavár* [-ok, -sz, -t] tn ige 1. vmit milyen eszközzel forgat *Kavárja a rántást* (Nf); 2. vizsgál, feszeget vmit *Ne kavárd aszt a dóggot, mér megütheted a bokád!* (Ti); 3. összekuszál, bonyolít *Sose lehetet tudni mit akár, mindjék kavár* (Tk); 4. téveszt *Ne kavárd a dóggokat, ez nem tártozik ide!* (Ge)

kavaró *kavaró, kavaróu* [-t, -k, -ja] fn 1. köműves szerszám *A kavaróu jój mekka-várjuk a maltért* (V); 2. lekvárfőzés *Rjégen fíjatalok a kavaróuba szójrakosztak, ismerkettek* (Th)

kavarófa *kavarófa, kavaróufa* [-t, -k, -ja] fn a lekvárfőző üstbe való vitorlára szerelt rúd, ezzel mozgatják a vitorlát *Hozok egy naty karóu, osz faragog belőjle ety kavaróufát* (E)

kávé *kávé, kávéj* [-t, -k, -ja] fn 1. kávébab *Mek kéj pergēni eszt a kis kávéj* (Fr); 2. az ebből főzött ital *Mosz szívesen meginnák ecs cséjsze kávéj* (V)

kávédaráló *kávédaráló, kávédarállóg* [-t, -k, -ja] fn kávéőrölő *Éromlott a kávéjdarállóg, osz nem tudok venni sehun* (H)

kávéfőző *kávéfőző, kávéfőzőj* [-t, -k, -je] fn kávé főzésére való elektromos készülék *Nekem csak kéjiszeméjjes a kávéfőzőm* (Bf)

kávés *kávés, kávéjs* [-on, -abb] mn 1. kávéval szennyezett *Kávéjs lett az abrosz, ki ké mosni* (Kf); 2. részeg *Kávéjsen kerüt haza kiséj iccaka* (Ts)

kávéskanál *kávéskanál, kávéiskanál* [-t, -ok, -ja] fn a mokkáskanálnál nagyobb, az evőkanálnál kiskanál *Surúd meg a kávéjskanálokat!* (Fp); 2. amennyi ebbe belefér *Ety kávéjskanál cukrot tett a tejába* (K)

kávészín *kávészin, kávéjszin* [-ün] mn kávébarna *Kéjím vártni ety kávéjszin szoknyát a zakógho* (Rf)

kávézik *kávézik, kávéjik, kávizik* [-ok, -ő ~ -ol, -ot] tn ige 1. kávé iszik *A társaság reggē nyőc őjakkor kávéjik* (Tú); 2. szeszest italt fogyaszt *A fjérfik ot kávéjnak a resztorámba* (Pf)

kávézó *kávéző, kávézőg* [-t, -k, -ja] fn kávéház *A kávézőuba szoktak tanákozni* (Tú)

kavics *kavics* [-ot, -ok, -a] fn apró kődarabok tömege *Hozatni kéj a Tiszárú vaty kéj őtőj kavicsot* (Th)

kavillál *kavillál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige kőszál *Egiz héjien it kavillál* (Bt)

kavlin *kavlin* [-t, -nya] fn krétapor *Mán csak kéj pafonra van kavlinom* (Sz)

kavótyál *kaótyál, kavótyál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts és tn ige kavar *Minek kavótyáglod ugy az íelt* (B)

kazal *kazal, kazál* [-t ~ -zlat, -zлак, -zla] fn 1. 4–5 méter magas, 10–15 m hosszú széna- v. szalmarakás *Egész héjien kazlat rakunk ebbe a nagy főrótságba* (Ff); 2.

egy kazalra való *Ērű a kaszállógrú lesz vaty három kazāl szjēna* (Gu)

kazalrakó *kazarrakó, kazārakóy* [-t, -k, -ja] fn az a férfi, aki a szénát, szalmát rendező kazalrakáskor *A fįjatalok kőst alig akad jóy kazālrakóy* (Csp)

kazán *kazán* [-t, -ok, -ja] fn gőz fejlesztésére való tartály *A farmon naty kazānogba főjzik a krumpłit a disznóygnak* (Bs)

kazánfűtő l. **fűtő**

kazánház *kazánház* [-at, -ak, -a] fn az az épület, amelyben a kazánt v. kazánokat működtetik *A kazánházba dőggozik má éjvek óyta* (Cs)

kazein *kazein* [-t, -nye] fn enyv *A kazein fēmelegítve nagyom bűdös* (Kf)

kazetta *kazetta* [~t, ~k, ~ja] fn kisebb doboz *A kazettába tğārcsuk a győnygyököt* (Np)

kazula *kazula* [~t, ~k, ~ja] fn nagypalást *A ministrāns felatta a kazulāt* (Sz)

kázmír l. **kasmír**

kebel *kebel, keleb, geleb* [-t ~ -blet, -blek, -ble] fn a ruha alatti rész a mell körül *A kelebibe hoszta ē a kismalacot* (Kf)

kebelbarát *kebelbarāt* [-ot, -ok, -ja] fn nagyon bizalmas barát *A kebelbarāttya árúta ē* (Ke)

kec *kec* [-t, -ek, -e] fn az istálló sarkába deszkából épített szénatartó ketrec *Djēlutān-ra rag meg a kecet szjēnāvā a podrū!* (Tk)

kecmereg *kecmereg* [-rgek, -sz ~ -rgē, -rgett] tn nehezen áll fel, lustán mozog *Ne kecmeregi má, mer rát fut a karóyspaszűj!* (Hl)

kecre *kecre* isz sertést az ölbe terelő szó *Kece, kece, gyorsan!* (Be)

kecsege *kecsege, kēcsegē* [~t, ~k, ~je] fn édesvízi hal; *Acipenser ruthemus* *Ecs csukāt se tuttam fogni, csak tiszta kecsegēj* (Tű)

kecsegtet *kecsektet* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] tn és ts ige **1.** ígérettel biztat *Sokkájik kecsektette, osz másat vett ē a vjēgin* (Fa); **2.** édesget *Magáhosz kecsektette a gyērmeket, az annya ellen nevēte* (Np)

kecske *kecske, kecsu* [~t, ~k, ~je] fn **1.** a juhval rokon, jól tejelő háziállat *A kecske teje jóy számárcöhögjēstű* (Hl); **2.** idősebb férfi, aki szívesen forgolódik a nők körül *Vjēn kecske, osz méjēk kē neki az asszonnjēp*

(Bo) [] *Vin kecske is megnyāja a sóyit* 'idősebb férfi is legyeshedhet a nők körül' (R)

kecskecsecszű *kecskecsecszű szőlő, kecskecsecszű szőjllőj* nagy, hosszúkas boggyójú csemegecsebző *A hegyen jóyjēzű, pīros kecskecsecszű szőjllőjtt termēnek* (Mu)

kecskeláb *kecskeláb* [-at, -ak, -a] fn **1.** a kecske lába *A kecskelāhon kevés a hus* (Ko); **2.** görbe női láb *Kecselāba van, azēr jár hosszu szoknyāba* (Tē); **3.** fűrészbak *Kjērd ē a szomszjēdbū a kecskelābat, osz fīrjēszjējūk fē eszt a kis fāt!* (F)

kecskeszakáll *kecskeszakáll, kecskeszakāl* [-at, -a] fn hegyes szakáll *Kecseszakālt hōrdott, attű vōjt ojan hosszu az ārcā* (Pf)

kecsketej *kecsketej, kecsketēj, kecsketēj* [-et ~ -t, -e] fn kecskeből fejt tej *A kecsketējbe sok a zsir* (Vs)

kedd *kedd* [-et] fn, hsz **1.** fn a hét második napja *A ked jóy lessz, akkōr ējōhet* (Ki); **II.** hsz ezen a napon *Kedden szokunk az új-laki pijacra menni* (Cs)

kedv *kedv* [-et, -e] fn **1.** derűs, vidám hangulat *Badāros kedvibe van* (Tk); **2.** készség vmire *Kedvem lenne mos jóy ēvērni eszt a pujāt* (Mu); **3.** kívánság, óhaj *Csak az uram kedvijjēr vettük meg eszt a házat* (K)

kedvel *kedvel* [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige szeret *Igen kedvelem eszt az ety szem gyērmeket* (Ho)

kedvére való *kedvéjre való, kedvire valój* [-n, -bb] mn neki tetsző *Bejārtam az egīsz vározs, de nem tanātam ety kedvemre való kabātot* (G)

kedveskedik *kedveskedik* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] tn ige kedvében jár *Mostanāba mindjēk kedveskēdik a jānnak valami apróyságvā* (S)

kedvetlen *kedvetlen* [-ül, -ebb] mn szomorú *Valami baja lēhet, mēr mostanāba nagyon kēdvetlen* (Bű)

kedvez *kedvez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** előnyben részesít *Mindjēg a kissebbik jānnak kedvezett* (Fp); **2.** segít *Osz hoty kedvez a szerencse?* (D)

kedvezmény *kedvezmény, kedvezmjēny, kedvezmīny* [-t, -ek, -e] fn előny *A nyugdíj-jasok kedvezmjēnt kaptak a kolhosztű* (Pf)

kedvezményes kedvezményes, kedvez-
ményes, kedvezményes [-en, -ebb] mn jutá-
nyos *A kolhosztú kedvezményes áron kap-
tam téglát* (Np)

kedvtelés kedvtelés, kedvtelés, kedvtelés
[-t, -e] fn kellemes időtöltés *Hát én csak
kedvtelésből foglalkozok már szüvűssé* (Nbe)

kefe kefe [-t, ~k, ~je] fn vmi tisztításá-
ra használatos nyeles eszköz *Má ékopott a
kefe szőtre, nem lehet vele ruhát pucóni*
(Bú) Vö.: ruhakefe, hajkefe, fogkefe, ci-
pőkefe, tehénkefe, surolókefe [] *Eszi a ke-
fét* 'dühös'

kefehaj kefehaj, kefeháj [-at, -a] fn 2 cm-
es rövidre nyírt haj *Ne horgyá má ijen kefe-
hajat, mēr nem ál neked jóul!* (Sz)

kefél kefél, kefél, kefél [-ek, -ész ~ -sz,
-ét ~ -t] ts és tn ige *Kefél a cipőüd, ne
romygyá tüűgezd!* (Rf)

kefir kefir [-t, -je] fn bolti aludttej *Fris
kefirt minden nap hoznak a bődüba* (He)

kegyelem kegyelem [-lmet, -lme] fn bün-
tetés elengedése *Csak ety fél évig vóut a
csűrmába, kegyelmet kapott* (Dr)

kegyelmes kegyelmes [-en, -ebb] mn ir-
galmas *Kegyelmes Isten, bocsás meg neki,
nem tuggya, mid beszjél!* (K)

kegyetlen kegyetlen [-ül, -ebb] mn 1. kí-
méletlen *Kegyetlen vóut a gyűmekejihe*
(F); 2. zord, rideg *Kegyetlen üdől vóut ak-
kór téjlen* (Gl) 3. nagyon erős *Kegyetlen
görcs bántotta a gyomrát* (H)

kehel kehel, kehel [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t]
tn ige betegesen köhög *Egész téjlen kehel* (Ti)

kehelés kehelés, kehelés, kehelis [-t, -e]
fn beteges köhögés *Orvashoz kjem menni,
nem teccik nekem ez az álandó kehelés* (F)

kehes kehes [-en, -ebb] mn 1. köhögés
Mekhűtem, attú vagyok ijen kehes (P); 2.
beteges, gyenge ember *Mit lehet várni ijen
kehes vjén embertű?* (Kb); 3. lóbetegségben
szenvedő *Meg ne vedd eszt a lovat, mēr ke-
hes!* (Tg)

kék kék, kik mn és fn 1. mn égszín *A kö-
kjény kjekem még nem jóu* (B); 2. fn kék
szín *A kjeket én nem használom szüvűsskő* (Or)

kékellik kékellik, kjékellik, kjéklik, kikel-

lik, kiklik [-ét ~ -t] tn ige kéknék látszik *A
salánki hegy messzire kjéklik* (Be)

kékes kékes, kjékes, kikes [-en, -ebb] mn
kék árnyalatú, a kékhez hasonló színű *Ojan
kjékes anyag jött a bődüba, kabátnak való*
(Bat)

kékít kékít, kjékít, kikit [-ek, -ē ~ -sz, -ett]
ts és tn ige fehérműt, ágyneműt kékítős
vízben öblít *Jóu kjékizsd a dunnahuzatot,
mer ma meksárgút az anyaga!* (Bo)

kékítő kékítő, kjékítő, kikitő [-t, -k, -je]
fn kék színű folyadék, vegyszer *Az öblítőü-
be öntünk ety kis kjékítőü, hogy ne sárgú-
jon a ruha* (Fp)

kékkő kjékkő, kikkő [-t, -je] fn rézgálic
Kjérj ety kis kjékküt a permetezjeshē (Vr)

kel kel, köül, köl [-ek ~ -kölök, -kősz ~
kőlsz ~ kelsz, kött ~ kelt] tn ige 1. fölbred
Nyáron három órákkor köülünk (Fp); 2. a
nap v. a hold a látóhatár fölé emelkedik
Aratáskor korán köül a nap (H); 3. növény
a földből kibújik *A hóunapos retek hamgár
köül* (Pf); 4. vmennyiért vásárolják *Hogy
köült a paszuj a pijacon?* (K); 5. a beda-
gasztott tészta emelkedik, nő *Jóu lessz a ke-
nyjér, mēr szjépen köül a tjészta* (B); 6. to-
jásból kibúvik *Huszonety tojásbű csak
nyóuc csirke köült* (Bat)

keleb l. kebel

kelekótya kelekótya, kelekótya [-n,
~bb] mn, fn 1. mn bolondos, könnyelmű
Ojan kelekótya jány az (Tr); 2. fn ilyen
ember *Csak nem kezdē ki avvā a kelekó-
tyávā?* (Ge)

kelengye kelenygye [-t, ~k, ~je] fn
férjhez menő lány abroszokból, kendőkből,
ágyneműből álló hozománya *Mjék csak ti-
zéjves a jánya, de má megvan a kelenygyéj-
je* (Ti)

kelepce kelepce [-t, ~k, ~je] fn 1.
hosszú bot végére szerelt, kör alakú drótra
erősített háló, amellyel a szárnyast foglyul
ejtik *Erica csak, ott a kelepce a kamorába,
fog meg vele a naty piros kokast!* (Ts); 2. csap-
da *Most osztán jóu beestē a kelepcejhe* (Té)

kelepel kelepel [-ek, -ész ~ -t, -ét ~ -t] tn
ige 1. a golya pattogó hangot ad *Az őül tete-*

jén kelepēt a gójja (Gu); **2.** zsörtölödve beszél *Egész álló nap kepel ez az asszom, be nem áll a szája* (J)

kelés *kelés, kelés, kelis, teljes* [-t, -ek, -e] fn **1.** az a cselekvés, hogy vki, vmi felkel *Ezek a fiatalok nem szeretik a koraji kelést* (Bo); **2.** gennyes duzzanat *Az utilapu lehuzza a teljést* (Fp)

keleszt *keleszt* [-ek, -ē, -ett] ts ige okozza, hogy vmi keljen *Nem jóy vóyt az jélesztőj, nem kelesztette a tjesztát* (Csp)

kelet¹ *kelet* [-et] fn égtáj *Naty felleg jöt kelet felől* (Ah)

kelet² *kelet* [-je ~ -i] fn kelendőség *Nincs most a malacnak kelettye* (Tk)

keleti *keleti* [-bb] mn **1.** kelet felőli *Keleti széjl fúj* (Ah); **2.** az ország keleti részéből való *Keleti nőj vett ē* (V)

keletlen *keletlen* [-ül, -ebb] mn nincs megkelve *Keletlen tjesztábú nem lehet fánkot sütni* (K)

kelevényes *kelevényes, kelevényes, kelevényes* [-en, -ebb] mn gennyes pattanásokkal telt *Csunya kelevényes árca vóyt* (Th)

kel-fekszik *kel-fekszik, kőj-fekszik* [-ök, -ek, -ősz--ē, kött-fekütt] tn ige vki mindig ugyanannak a személynek a társaságában van *Együtt kőj-fekszik vele* (Tk)

kelkáposzta *kelkáposzta, kēlkáposzta* [~t, ~k, ~ja] fn rücskös levelű káposzta; *Brassica oleracea* var. *sabauta* *Mifelénk nem nagyon termelik a kēlkáposztát* (Be)

kell *kell, kel, kē, kēl, kēn* [-ek, -esz ~ -ē, -ett] tn ige **1.** szükség van rá *Kē az essőj a dohánra* (Ts); **2.** kívánja *Má az ennivalój se kē neki* (H)

kellemetlen *kellemetlen* [-ül, -ebb] mn zavaró *Roszkör kapta a kellemetlen hírt* (Ko)

kellemetlenkedik *kellemetlenkedik* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] tn ige zavar *Nem kellemetlenkedett it sokkájig* (Th)

kellemetlenség *kellemetlenség, kellemetlenség, kellemetlenség* [-et, -ek, -e] fn zűrzavar *Naty kellemetlenséget csinát köztök* (Be)

kellet *kellet* ts ige kacérkodik *Társaságba mindjék kellett magát* (V)

kelletlenül *kelletlenül* [-ül, -ebb] mn **1.**

nem kapós *Kelletlen portjéka ez a jány* (Ti); **2.** kényszeredett, lusta *Ojan kelletlen a mozgása, hogy rosz njézni* (Mcs)

kelletlenül *kelletlenül* hsz nem szívesen *Ha ijen kelletlenül vállalod, akkor inkább ne is csinád* (Ko)

kellős közepe *kellős közepe, kellőj közepe* [-t, -e] fn vminek a legközepe, központja *A falu kellőj közepin laknak* (Tú)

kelme¹ l. **ökelme**

kelme² *kelme, kēlme* [~t, ~k, ~je] fn anyag, textília, méterárú *Ebből a kēlmébű ünneplő ruhát váratok* (Ko)

kelt¹ *kelt, kőjt* [-lek, -sz, -ött] ts ige **1.** alvásból fölébreszt *Kőjcséj fē reggē három ógrakkō* (V); **2.** baromfi tojásból kibújik *Huszony tojásbū csak tisz csirkéj kőjt* (Nf)

kelt² *kött* mn-i ign élesztővel bedagasztott *Ugy ennéjk má ety kis kőjt tjesztát!* (Ho)

keltez *keltez* [-ek, -ē, -ett] ts ige időpontot feltüntet *Keltez a levelet, tuggyam mikōr irtad!* (Bk)

keltezés *keltezés, keltezés, keltezés* [-t, -ek, -e] fn időpontot feltüntető adat *Irtjátok a keltezt a fűzedbe!* (Tú)

kém *kém, kēj* [-ek, -et, -je] fn **1.** feldeítő *Háborus időjgbe sok a kēj* (Té); **2.** (tréf) mindennek a végére járó, mindent tisztázni szerető személy *Az ēj asszonyom is jóy kēj* (V)

kemence *kemence* [~t, ~k, ~je] fn **1.** téglából az udvarra rakott zárt tűzhely *A mi kēmēncējgbe hat kēnyeret lēhet sütni* (S); **2.** téglagyárakban a téglá szárítására, égetésére való nagy hőfokú berendezés *A kemencējknēj kétszáz rubēlt is mekkerestek* (Dr); **3.** amennyi egy kemencébe egyszerre befér *Az ünnepre kēj kemence kalácsot sütöttem* (Nb)

kemencelyuk *kemencejuk* [-at, -ak, -a] fn kis kerek füstkivezető nyílás a kemence tetején *Amikōr bevessük a kēnyeret, a kemencejukat be kē tönni* (Be)

kemenceszāj *kemenceszāj* [-at, -a] fn a kemence négyszögletű nyílása, ezen rakják be a kēnyeret *Nehēj bevetni a kēnyeret ijen csep kemenceszāj* (Be)

kémény *kémény, kjémény, kímény* [-t, -ek, -e] fn füstöt kivezető építmény a ház tetején *Nem elég jó szel a kjémény* (Th)
 [] *Esz felírjuk a kjémjémbé 'megjegyezzük'* (Tü)

kemény *kemény, kemény, kemény* [-en, -ebb] mn **1.** szilárd *Eszt a kemjém fát alig birom vágni* (Th); **2.** határozott, szigorú, erélyes *Kemény embér vójt az öreg* (Nf); **3.** hideg, fagyos *Kemín tél vójt azon az éjven* (G)

keményedés *keményedés, keményedjés, keményedís* [-t, -ek, -e] fn megkeményedett rész *Ety naty kemjényedjés van a tenyeremen a sok kapállástú* (K)

keményedik *keményedik, keményedik*, *keményedik* [-ett] tn ige **1.** keménnyé válik *Má keményedik a glazur* (Sza); **2.** hidegre fordul az idő *Má kemjényedett a télj tenaptú* (Fra)

keményfa *keményfa, kemjényfa, keminyfa* [-t, ~k, ~ja] fn tömör anyagú fa, pl. bükk, dió stb. *Valami kemjémfábú kém butrot csinátani* (Ti)

keményít *keményít, kemjényít, keminyít* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige ruhaneműt lisztből v. burgonyából készült keményítő oldatában áztat *A függönyököt mindjék kemjényitem* (Ge)

keményített *keményített, kemjényített, keminyített* mn-i ign olyan ruhanemű, amit kikeményítettek *Nagyon szeretem a kemjényített ágyneműt* (Gu)

keményítő *keményítő, kemjényítő, keminyítő* [-t, -k, -je] fn lisztből v. Burgonyából készült folyadék a ruhanemű keményítésére *Ugy öt-hat liter kemjényítőjt szoktam főjzeni* (V)

keménylyuk *keménylyuk, kjéménylyuk, kíménylyuk* [-at, -a] fn kémény kivezető nyílása *Má ki kéjm pucóni a kíményukat* (S)

keménymag *keménymag, kemjémmag, kemimmag* [-ot, -ja] fn apró olajos magvú fűszernövény; *Carum carvi Kemjémmaggá husokot szokunk izesíteni* (Csp)

keménység *keménység, kemjénysjég, kíménysjég* [-et, -e] fn szigor *Méjg az apja kemjénysjége se tqártotta vissza a roasztú* (Vr)

kéményseprő *kéményseprő, kjéményseprüs, kíményseprő, kíményseprüs* [-t, -k, -je] fn kémények tisztításával foglalkozó személy *Má rjégen nem vójt a kjéményseprüs, oszt azjér füstöl úgy a fűtőj* (V)

kémia *kémia, kjémija* [-t, ~ja] fn vegytan *A fijam a kjémiját szereti legjobban az iskolába* (T)

kémikus *kémikus, kjémikus* [-t, -ok, -a] fn kémia szakos diák, ill. ilyen egyetemi végzettségű személy *Kjémikus szeretne lenni ez a puja* (Bó)

kémlél *kémlél, kjémlél* [-ek, -ész ~ -sz, -öt ~ -t] ts és tn ige fűrkészve néz *Mit kjémlész ojan nagyon?* (Ng)

ken *ken* [-ek, -ē ~ -sz, -t] ts ige **1.** lágyabb anyagokat rak vmire úgy, hogy tapadjon *Kennyj ety kizs zsirt a kenyereimre!* (Ksz); **2.** vmit vmihez töröl *A nadrágjába kente a festjékes kezit* (Gu); **3.** masszíroz *Kennyed má ety kicsit a hátam* (Ah); **4.** vkit odavág *Ugy a főjthöz kenlek, hogy elájús* (Rf); **5.** vkire hárít *Ú vjerte meg, oszt rám kente* (Ho); **6.** esüszópénzt ad *Kennyed ety kicsit, oszt fog menni az ügyed* (Si)

kén *kén, kéjn* [-t, -nye] fn sárga színű nem fémes vegyi elem *Szüret előjt kéjnné szoktuk kipucóni a hördőjt* (Kf)

kencefice *kencefice* [-t, ~k, ~je] fn arc krém *Mindenjéjle kenceficéjt megvesz magának* (Or)

kenceficél *kenceficél, kenceficéj* [-ek, -sz, -t] ts ige arckrémmel, púderrel keni magát *Ne kenceficéjd má annyit magad* (Or)

kender *kender, kendēr* [-t, -je] fn magasra növő rostonövény; *Cannabis sativar Má nem vetnek kendért* (Tk)

kenderáztatás *kenderáztatás* [-t, -a] fn a kévébe kötött kender puhítása, tisztítása a folyóban *A kenderáztatást a kanális vízihe szoktuk csináni* (Gy)

kenderbukó *kenderbukó* [-t, -ja] fn kenderboglya *A kjévéket kenderbukóggba raktuk* (Tk)

kendermagos *kendermagos, kendērma-gos* mn fehér cirkákkal tarkázott fekete v. sötétszürke tollú tyúk *A kendermagos tyukot mekkagyom koltónak* (Tá)

kendertörés *kendertörés, kendertörjes, kendertörís* [-t, -e] fn az áztatás után megszárított kender szárának összezúzása *Kendertöréskor fánkot szoktunk sütni* (Gy)

kendő *kendő, kendőj* [-t, -k, -je] fn **1.** négy- v. háromszögű textildarab *Fekete kendőt köt a fejire* (Ng); **2.** törölruha *Ojan kis kockás kendőjket szívünk* (Gy); **3.** törölköző *A frotir kendőj jó szedi a vizet* (Kf)

kendőz *kendőz, kendőzt* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts és tn ige leplez *Csak kendőztelte a dögöt* (Tü)

kénes *kénes, kéjnes* [-en, -ebb] mn kén ízű bor *Ojan roz kéjnez bora van* (Ke)

kenet *kenet* [-et, -ek, -e] fn súlyos betegnek szentelt olajjal való megkenése *Má az utolsó kenetet is fétette* (M)

kenetes *kenetes* [-en, -ebb] mn ájtatos *Ne beszéj má ojan kenetesen!* (H)

kénezt *kénezt, kénezt* [-ek, -e ~ -el, -ett] ts ige vmit kénnel ken *Kénezt a hordót, hogy ne kapjon gombát* (S)

kengyelvas *kengyelvas* [-at, -ak, -a ~ -sa] fn a nyereghez kapcsolt fém lábtartó *A kengyelvassá néha-néha ódalba szorította a lovat* (J)

kenőcs *kenőcs* [-öt, -ök, -e] fn **1.** pépszerű gyógyszer *A patikába kaptam egy kenőcsöt, oszt attú emút a seh* (I); **2.** pépes piperecikk *Valami jó kenőccse lehet, hogy ijen szép az árca* (Ti); **3.** zsíros pépes anyag, a kocsikereket kenik vele, hogy ne nyikorogjon *Ez a fekete kenőcs nehezem meg le a kéjű* (Kf)

kenőmájas *kenőmájas, kenőmájjas, kenőmájjas* [-t, -a] fn sertésmájból készült hurka *Most valahogy lágyra sikerűt ez a kenőmájjas* (Sza)

kénye-kedve *kénye-kedve, kénye-kedve* fn (szragos) tetszés szerint *Asz iszi kénye-kedve szerint bánhat az embervé* (S)

kényelem *kényelem, kényelem, kényelem* [-lmet ~ -et, -e] fn jólét *Naty kényelmet ad annak a pujának* (S)

kenyér *kenyér, kenyér, kenyér* [-et ~ -t, -ek, -e ~ -je] fn **1.** gabonalisztból dagasztott, kelesztett emberi táplálék *Rjégen néjty kenyeret sütöttünk egy hétre a kemencéjbe* (Tk); **2.** a megélhetést biztosító anyagiak *Az ap-*

jok keresi a kenyeret a családnak (Csp); **3.** vmi vkinek nem szokása *Nem kenyerem a hazukság* (Té); **4.** mesterség *Ha befejezi az iskolát, kenyér lesz a kezibe* (S) [] *Ojan, mint ety darap kenyér 'szelid, jólelkű ember'* (Bt); *Kenyírré lehet kenni 'jó természetű van, szelid'* (Tg)

kenyérbél *kenyérbél, kenyérbél, kenyérbél* [-et, -ek, -e] fn a kenyér belső puha része *A fris kenyérbelet tőjbe apricsuk* (Fp)

kenyérháj *kenyérháj, kenyérháj, kenyérháj* [-at, -ak, -a] fn a kenyér külső, kemény része *A kenyérháj ropogóson jó* (Ah)

kenyérkereső *kenyérkereső, kenyérkereső* [-t, -k, -je] fn az, akinek van a megélhetést biztosító állása *Má három kenyérkereső van a családba* (Np)

kenyérliszt *kenyérliszt, kenyérliszt, kenyérliszt* [-et, -je] fn durvább, másodosztályú búza- v. rozsliszt *A kenyérlisztet őslisztű vegytem, oszt uty sütök kenyeret* (Mu)

kenyérpusztító *kenyérpusztító, kenyérpusztító, kenyérpusztító* [-t, -k, -ja] fn ingyenlő, dologtalan ember *Mék sose vőtt egy rendes állása annak a kenyérpusztítónak* (K)

kenyérpuha *kenyérpuha, kenyérpuha* [-t, ~k, ~ja] fn kenyérsütéskor a szakítókosárba tett vászonkendő *Tizenkéj kenyérpuhát kaptam staférungra az anyámtú* (Bo)

kenyértészta *kenyértészta, kenyértészta, kenyértészta* [-t, ~k, ~ja] fn vízzel dagasztott tészta, amelyből a kenyeret sütik *A kenyértésztát jó jukacsosra ké kidagasztani* (S)

kényes *kényes, kényes, kényes* [-en, -ebb] mn **1.** túlérzékeny *Ojan kényes ez a kisján, hogy midenjer sír* (Fp); **2.** büszke, rátarti *Nem tudom, mire ojan kényes* (Vr); **3.** keletlen *Nagyon kényes dolog vőtt az az ügy abba az időbe, higgye nekem* (V)

kényeskedik *kényeskedik, kényeskedik, kényeskedik* [-ek, -e ~ -sz, -ett] tn ige **1.** finnyáskodik *Ne kényeskegy má annyira, mér nézni se bírom* (Or); **2.** érzékenykedik *Ha évállatad, akkor csinád, ne kényeskegy!* (Bo)

kényesség *kényességig, kényességig, kényességig* [-et, -e] fn finnyaskodó magatartás *lt kényességig se mire se foks menni* (Tk)

kényeztet *kényeztet, kényeztet, kényeztet* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige 1. dédelget *Ne kényesztessz aszt a kőjöt, mer nem foks vele bírni* (Vr); 2. túlzottan kímél *Kényesztette a jányát, osz mos semmit se tucs csináni* (V)

kényszer *kényszer, kényszer, kényszer* [-t, -ek, -e] fn 1. erőszak *A kényszer nagy úr* (Mu); 2. külső ráhatás *Csak kényszerbű csináta mög, nem magatú* (S)

kényszeredett *kényszeredett, kényszeredett, kényszeredett* [-en, -ebb] mn 1. kierőszakolt, erőltetett *Nagyon kényszeredett köszönjés vót a* (Ah); 2. fejletlen *Ojan kényszeredett ez a malac* (V)

kényszeredik *kényszeredik, kényszeredik, kényszeredik* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] tn ige 1. vmire kényszerül *Kényszeredik éjőnni, ha akart, ha nem* (S); 2. nem fejlődik *Csak kényszeredik ez a tjeszta, nem kőül sehova* (Tk)

kényszerít *kényszerít, kényszerít, kényszerít* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige erőszakkal kényszerít vkit vmire *Má picit korátú kétszíniségre kényszerítették* (J)

kényszerűség *kényszerűség, kényszerűség, kényszerűség* [-et, -] fn kényszerhelyzet *Kényszerűségi nem kel a szívesség* (Sz)

kénytelen *kénytelen, kénytelen, kénytelen* mn feltétlenül meg kell tennie *Kénytelen vótam magam gazdákodni* (Nf)

kénytelen-kelletlen *kénytelen-kelletlen, kénytelen-kelletlen, kénytelen-kelletlen* hsz kényszerűségből *Kénytelen-kelletlen ē kelle-tet menni nállok* (Np)

kép *kép, kép, kép* [-et, -ek, -e] fn 1. fénykép *Megyek képet csinátani az utlelve* (Bo); 2. vminek ábrázolt mása *Telirakta mindenféle képpekkő a falat* (Rf); 3. a képernyőn megjelenő fényjelenség *Ugráll a kép a televíziógha* (E); 4. arc *Ojan kerek képű ember* (Asz); [] *Mindem piszokság a képipe főr* (B); *Képen vág 'arcul út'*; 5. vminek az alakjában *Bjéka képipe rajzōa le a tanítōt* (Bú)

kepe *kepe* [-t, -k, -je] fn kévékbe kötött gabonából rakott kereszt *Kepéighe hōrták a buzát* (Th)

képes *képes, képes, képes* [-en, -ebb] mn képeket tartalmazó *Ety szép képes könyvet kaptá tüllem* (Ki)

képes *képes, képes, képes* mn kite-lik tőle *Attú fini kē, mēr mindenre képes* (S)

képest *képest, képest, képest, képest* nu vkihez, vmihez viszonyítva *Ahosz képest, hogy mennyid dōggozott vele, nem sok számōgōja tērmet* (Be)

képez *képez, képez, képez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige vmilyen foglalkozásra, szakmára felkészít *Szōllőisōn képeznek fēlcserket* (Vr)

-képp(en) *-képp(en), -képp(en), -képp(en)* hat rag 1. vmilyen módon *Ojanképpen gondōtam ē, ahogy ű* (Gy); 2. vmi gyanánt *Hozomānyképpen pinszt at-tunk a jányū* (Kb)

képtelen *képtelen, képtelen, képtelen* [-t, -ebb] mn 1. vmire nem képes *Képtelen meg-érteni miijēr nem engem híjt ē* (H); 2. hihe-tetlen *Képtelentű képteleneb dōggokkō jōn nekem elő* (Bo)

képviselő *képviselő, képviselő, képviselő* [-t, -k, -je] fn vkit, vmit vhol képviselő személy *A vállasztásokra magát ajánlotta képviselőnek* (Pf)

képviselőfánk *képviselőfánk, képviselőfánk* [-ot, -ok, -ja] fn krémmeel töltött fánk alakú sütemény *Mos nagy divat a falu-ba a képviselőfánk sūtjése* (Mcs)

képzél *képzél, kébzél, kébzél, kébzél* [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige 1. vkit, vmit vmi-lyennek hisz *Ne kébzēd má asz, hogy itt akármit csināhac!* (Or); 2. vmit vhog-yez *Uty kébzēlem, hogy ide kiskértet fogok csināni* (Bú)

képzéleg *kébzéleg, kébzéleg, kébzéleg, kébzéleg* [-lgek, -sz ~ -lgē, -lget] tn ige fantá-ziál *Nem ugy van a, te csak kébzéleksz* (Cse)

képzélet *kébzélet, kébzélet, kébzélet* [-et, -e] fn gondolatvilág *Ijen szép csak a kébzé-leadbe van* (Bsz)

képzős *kébzős, kébzős, kébzős* [-t, -ök, -e] fn tanítóképző diákja *A kébzősök Mun-kácson taminak, az egyetemisták meg Ung-váron* (Bsz)

kér *kér, kjer, kir* [-ek, -sz, -t] ts ige 1. vmit szeretne megkapni *Kjerek ety kila amát* (Gu); 2. árut vmennyire tart *Mennyit kir a téjfélér?* (Fp); 3. udvariasan felszólít *Kjerek magátú ety szivessjéget* (Csp); 4. felkér *Kírtik, hogy vállalja el az igazgatóságod, de ü nem akart főnökösködni* (Pk)

kerámia *kerámija* [-t, -k, -ja] fn agyagból égetett disz- v. használati tárgy *Kerámija cséjszéket vettem a születésnapjára* (S)

kérd *kérd, kjerd* [-ek, -e ~ -el, -ett] ts ige kérdez *Ha kéjrdenek, feljé!* (Nb)

kérdés *kéjrdés, kéjrdés, kéjrdis* [-t, -ek, -e] fn 1. feleletet váró mondat *Vőma hozzád ety kéjrdjésem* (Fr); 2. bizonytalan *Az méjk kéjrdjés, hogy mi lez belőjlök* (Hl); 3. elintézésre váró ügyek *Hány kéjrdjés lessz a mai gyüllésen* (Tü)

kérdez 1. **kérd**

kérdezőösködik *kéjrdezőösködik* [-ök, -ö ~ -öl ~ -sz, -ött] tn ige tudakozódik *Annyit kéjrdezőösködik ez a puja, hogy az embérnek befájdul a feje* (Ts)

kéreg *kéjreg, kjéreg, kireg* [-rget, -rgek, -rge] fn 1. fás növény külső burka *Jóy szárasz kjéreggē raktam tüzet* (Gy); 2. a lábbeli sarkát borító puha bőr *Egisz éjártam a cipőj kiregit* (Si)

kéreg *kéjreg, kjéreg, kireg* [-ek, -e ~ -sz, -ett] ts ige 1. több helyről kér vmit *A lakadalomra a szomszédoktú kjéregettünk edjényeket* (Ah); 2. koldul *Máma má nem nagyon kjéregetek* (Mf)

kéreg *kéjreg, kjéreg, kireg* [-t, -k, -je] fn koldus *Éjm má rjégen látam kjéregetőjt* (Tk)

kéregpapír *kéjregpapir, kjéregpappir, kirekpappir* [-t, -ok, -ja] fn vastag papír *Kjérekpappirt tett a pokrócra, hogy ne sározzogym be* (Ti)

kerek *kerek* [-en, -ebb] mn 1. kör alakú *Naty kerek kenyereket süttött a kemencéjbe* (Kg); 2. egész *Kerek ezer pengőjt gyüttötünk össze* (I); 3. teljes őszinteséggel *Megmonta a szemibe kereken* (Tk)

kerék *kerék, kerek* [-et, -ek, -e] fn 1. tengelyen forgó alkatrész, amelyen vmilyen tárgy gördül *Kéj kereke van a bricskának* (Tk); 2. állandósult szókapcsolatokban, fél-

eszű *Ety kerekē töb van neki* (Té); [] *Hjándzik ety kereke 'nem teljesen normális'* (Uh)

kerékagy *kerékagy, kerjékagy, kerikagy, kerekagy* [-at, -a] fn a kerék középső része, amelyben összefutnak a küllők *Ki kē má pucóni aszt a kerekagyat* (Vr)

kerekedik¹ *kerekedik* [-ett] tn ige 1. kerekké válik *A tjésza szépen kerekedik nyútas közbe* (Ff); 2. egészzé válik *Szjép kis történet kerekeded belőjle* (Rf)

kerekedik² *kerekedik* [-ek, -e ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige 1. keletkezik *Nagy vihar kerekedett ecs csep félhőjűbű* (Ge); 2. perdül *Tánra kerekedik ety-kettőjre* (R); 3. fölénybe kerül *Azon vettük észre, hogy má feljünk kerekedett* (Sze)

kerekes *kerekes* [-en] mn kerékkel működő *Szjép kis kerekes kutat csinátatott az udvarára* (Fo)

kerekesguzsaly *kerekesguzsaj, kerekesguzsaj, kerekesguzsaj* [-t ~ -at, -ok, -a] fn kerékkel működő guzsaly *Nagyon szépen tuttunk fonni kerekesguzsajon* (Ho)

kerékgyártó *kerégggyártó, kerégggyártó* [-t, -k, -ja] fn bognár *Mos má inkább csak hordótyot csinának a kerégggyártótyk, má alig vam belőjlök* (Fp)

kerekít *kerekít, kerekjé* [-ek, -e ~ -sz, -ett] ts ige 1. kerék alakúra formál *A lángost ojanra kerekicsük, amijen a vetőjlapát* (Tk); 2. összeget kipótol *Ínkáp kerekjétenéj a pjénzid, de csak éfele szedegeti* (Fp)

kerékkötő *kerékkötő, kerjékkötő* [-t, -k, -je] fn 1. szij, amivel a kocsí kerekét megkötik, hogy lejtős úton lassabban forogjon *Ügyesen tet fē a kerekkötőj* (Br); 2. vmit hátráltató dolog, személy *Sok kerjékkötőjje vójt az ügyinek* (Gy)

keréknyom *keréknyom, kerjéknyom, kereknyom* [-ot, -ok, -a] fn kerekeken gördülő eszköz, jármű nyoma a földön *Ít van a taji-ga kereknyoma, ére hōrták ē a pjéjvát* (V)

kerékvágás *kerékvágás, kerjékvágás, kerekvágás, kerekvágás* [-t, -ok, -a] fn 1. mély keréknyom *A kerjékvágás méjk teli vam vizzē a nagy esőjű* (F); 2. vminek a megszkott rendje *Nem változot semmi, minden mégy a rigi kerikvágásba* (S)

kérelmez *kérelmez, kjerēmez, kirelmez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige kérvényez *Kjerēmez, osz hátha mekkaod aszt a telket* (Nf)

kereng *kereng, kering* [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] tn ige kering *Csak uty kerentek a háboru idejin a repüllőjűk este héjt utám, mi meg a hegyőudálba bijtunk ē* (Be)

keres *keres* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. vmit, vkit meg akar találni *Hun keressem aszt a bűdös köjköt?* (Ng); 2. megélhetés, szórakozás, állás után néz *Keres magának valami rendes munkát* (T); 3. a megélhetést biztosítja *Ki keresi a kenyeret a családba?* (Té); 4. igyekszik megoldást találni vmire *Kiutat keres a nehéz hējzedbū* (Kf); 5. érdeklődik, miért van vki, vmi vhol *Mit kerestēj abba a házba?* (Ksz); 6. vásárlás céljából jár vmi után *Egy jóy tinóyt keres* (Ke); 7. haszonhoz jut *Annyit keres ety pulóyveren, ha elaggya, amennyibe kerül* (Sze)

kérés *kérés, kjerjēs, kiris* [-t, -ek, -e] fn 1. az a cselekvés, hogy vki vmit vkitől kér *Ha nincs, hāgas, nem szeretem a kjerjēseket!* (Fr); 2. kívánság *Csak ety kjerjēse vógt hozzá* (Ah)

kereset *kereset* [-et, -ek, -e] fn 1. fizetés *Mos má jóy a kolhozisták keresete* (Bk); 2. munka, foglalkozás *Ideje lenne má valami kereset után njēzni* (Or); 3. keresni való *Ide ne gyere, it nincs semmi kereseted!* (Z)

keresetlen *keresetlen* [-ül, -ebb] mn 1. nem speciálisan kiválasztott *Amojan keresellen nyārs e, nem nagyon jóy* (Rf); 2. természetes *Teccet mēr keresetlen vógt a viselkedjēse* (Bat)

keresett *keresett* mn-i ign kelendő *Igy nyāron a kqārfjöl nagyon kereset cikk a pi-jacon* (Be)

kereskedelem *kereskedelem* [-lmet, -e] fn áruk adásvételével foglalkozó szervek összessége *Mā rjēgen a kereskedelembē dōggozik* (Rf)

kereskedik *kereskedik* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] tn ige 1. adásvétellel foglalkozik *Minden-fjēlle áruvā kereskedik* (Th); 2. feketézik *Fűszerekē kereskedik, abbul jēl* (Bk); 3. haszonhoz jut *Az ējn bűrömön ne kereskegy-gyen sējñki* (Bcs)

kereskedő l. boltos

keresnivaló *keresnivaló, keresnivalóy* [-t, -ja] fn vkinek, vminek az otléte *Mi keresnivalóyja az ollógnak a puja kezibe?* (G)

kereső *kereső, keresőy* [-t, -k, -je] fn a dolgozó családtag *Három keresőy vam má nállatok* (F)

kereszt *kereszt* [-et, -ek, -je] fn 1. a kereszténység jelképe *A katólyikus templomon kereszt van* (Tú); 2. a kereszt formálása kézmozdulatokkal *Fesz hānya a keresztet magára, osz mégis rosszacs csinál másnak* (Tr); 3. feszület *A temetőy kōszt, a kereszt előyft tanakosztak össze* (Tk); 4. kévéből kereszt alakúra rakott csomó *Rjēgen előyjször keresztbe raktuk a buzát a mezőyjn* (Bs); 5. teher *Egjēszt jēletembe hōrtam a keresztet* (Bá); 6. keresztanya, keresztapa *Csak keresztnek hítja a keresztstőlőyket* (Tg)

keresztanya *keresztanya* [-t, ~k, ~ja] fn az a nőrokon v. barátnő, aki a csecsemőt a keresztvíz alá tartja a templomban *A keresztanya szp kelenygyējt vesz a babának* (E)

keresztapa *keresztapa* [-t, ~k, -apja] fn a keresztanyát a keresztelőre elkísérő férfi *Az ēsōy pūjához a bātyt hítja keresztapának* (Vr)

keresztbe *keresztbe, kērcbe* hsz átlós irányba *Kērcbe rakja a lábát* (Bú)

keresztel *keresztel, kērcstēl* [-ek, -sz ~ -ész, -t ~ -ēt] ts ige egyházi szertartással kereszt-ségben részesít *Vasárnap kērcstētük a kizsbabát* (Bú)

keresztelő *keresztelő, keresztelőy* [-t, -k, -je] fn keresztelési lakoma *Csak a testvjēreket hījtuk meg a keresztelőyire* (Ff)

keresztfa *keresztfa, keresztfa* [-t, ~k, ~ja] fn a méhkason keresztstűszürt pálca, amely a lépet tartja *Mek kējn ujjjētani a kazsba a keresztfāt* (Bd)

keresztfiú *keresztfjū, keresztfjū* [-t, -k, -ja] fn az a fiú, akinek vki keresztapja ill. -anyja *A keresztfjāt nem hagynā sējñkijjēr* (Csp)

keresztgerenda *keresztgerenda* [-t, ~k, ~ja] fn a házfedelet tartó kereszt alakú gerenda *A keresztgerendākot tqārcsa a mestērgerenda* (Cse)

keresztkérdés *keresztkérdés, keresztkéji-*

djés, kereszkéjrdís [-t, -ek, -e] fn váratlan kérdés az igazság kiderítésére *A bíróságon kereszkéjrdjéseket attak fē* (Ba)

keresztlány *kereszlány, kereszjány* [-t, -ok, -a] fn az a lány, akinek vki a keresztapja, ill. -anyja *Méjg a kereszjányomnak kéjm valami ajándjéket venni* (F)

keresztlevél *kereszlevél, kereszlevélj, kereszlevel* [-levelet ~ -t, -levelek, -levele] fn születési bizonyítvány *A pászpörtöt a kereszlevel után írják ki* (Ksz)

keresztnév *keresztnév, keresztnéjv* [-et, -ek, -e] fn utónév *A keresznevin szóüllitotta meg* (Si)

keresztöltés *keresztöltés, keresztöltjés, keresztöltjís* [-t, -ek, -e] fn kereszt alakú varrás a kézimunkán *Keresztöltjéssē vőár-tam ki ety szjéb díspárnát* (Bd)

keresztzülő *keresztzülő, keresztzülőj* [-t, -k, -je] fn keresztanya és -apa *A keresztzülőjék ekőjűsztek a falubú* (Bf)

keresztút *keresztut* [-at, -ak, -ja] fn vmi-lyen útvonalat keresztező út *A keresztutná várta meg a buszt* (Tá)

keresztül *keresztül, keresztül nu, ik* **I.** nu **I.** át *Keresztül ne menny az ójtóú előjűt az uccán!* (Mi); **2.** vki, vmi által *A szomszjédon keresztül jutott ē hozzám a hír* (Bsz); **II.** ik vminek az elejétől a végéig *Mindent jój keresztül gondót* (Tá)

keresztülhúz *keresztülhúz, keresztülhuz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige **1.** áthúz *Keresztülhuzza a kötelet a szekeren, hogy összefogja az ógdálrudakot* (T); **2.** meghúísít *Minden számításomot keresztülhuszta* (Ts)

keresztül-kasul *keresztül-kasul, keresztül-kasull* hsz összevissza *Keresztül-kasul bejárta a kērtet* (He)

keresztülvág *keresztülvág* [-ok, -sz ~ -öl, -ott] ts és tn ige **1.** vmit átvág *Az ünnepsjék-kór az ēlnők Keresztülvákta a szallagot* (Kf); **2.** kerülő nélkül átmegy *Keresztülvák-tunk a mezőjűn, oszt ety-kettőjűre othom vőj-tunk* (Fra)

keresztvíz *keresztvíz, keresztvíz* [-et, -e] fn keresztelésre használt víz *Sok puját tőartot-tam keresztvíz alá* (Mu) [] *Leszette rúla a keresztvízet 'erősen megszidta'* (Gl)

kéret *kéret, kēret, kīret* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige **1.** vki által kér vmit *Kjērettem a pujá-vā a szomszjédubú ety fēj káposztát* (Bó); **2.** szereti, ha sokáig kéri *Éjjon as, csak kjēreti magát* (K)

kéretlen *kéretlen, kjēretlen, kīretlen* mn hivatalan *Kjēretlen vendjég jőt hozzám* (Nb)

kérezkedik *kérezkedik, kjérezkedik, kīrezkedik* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] tn ige kéri, hogy engedjék vhová *Mindjék kjérezkedik az iskolábú* (Or)

kerge *kerge, kēрге* [~'n, ~'bb] mn **1.** kergekóros *Kēj kēрге bárám van a nyájba* (Ah); **2.** bolondos *Amojan kēрге jány a* (Pk)

kérges *kérges, kjérges, kīrges* [-en, -ebb] mn **1.** aminek kerge van *Kjérges a fējci-pőjűm* (Ho); **2.** megkeményedett *A sok kapállástú kīrges a mőárka* (S)

kerget *kerget, kēрге* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige **1.** űz *A kutya kēргeti a tyukokot* (Ah); **2.** felszólít vkit, hogy elmenjen *Hova kēрге-ted má megjēnt aszt a fījút?* (Ff)

kergetőzik *kergetőzik, kēргетőjűk* [-ök, -ō ~ -öl, -ött] tn ige játékosan kergetik egymást, futkároznak *Ot kēргетőjűnek a puják az udvaron* (Nbe)

kérgül **I.** megkergül

kering *kering* [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** köröket leírva repül *A csőyák a vetjés felet keringnek* (Gu); **2.** vki hosszabb ideig egy helyen jár, forog *Egész nap it keringet, tán kereset valakit* (Cs)

keringő *keringő, keringőj* [-t, -k, -je] fn forogva járt páros tánc *Máma má a fījatalok nem járkák a keringőjűt* (M)

keringőzik *keringőjűk, keringőzik* [-ök, -ō ~ -öl, -ött] tn ige keringőt táncol *Az uram-mā mi mjék sokat keringőjűsztünk* (Pf)

kerít *kerit, kerít* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige **1.** körülvesz *A kērtet kerítettük abba az időjűbe* (S); **2.** szegélyez *Lentřű dohánjűjű keríti a kertjűnköt* (Ko); **3.** szerez *Kericcsej vaty kéjű kilőjű banántot!* (Si)

kerítés *kerítjés, kerítés, kerítjís* [-t, -ek, -e] fn az udvart az utcától, a kerttől és a szomszédoktól elválasztó építmény *Máma má mīdenki vazsbú csinája a kerítjést* (Z)

kerítő *kerítő, kerítőű* [-t, -k, -je] fn az a személy, aki nőt v. férfit rábeszél arra, hogy egy bizonyos személlyel házasságot kössön *A Maris naty kerítőű, hány jánt férjhez adott má* (Gy)

kérkedik *kérkedik, kérkedik, kirkedik* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige dicsekszik *Kérkedik a szép jányává* (Bú)

kérő *kérő, kérőű, kirőű* [-t, -k, -je] fn 1. házassági szándékkal udvarló férfi *Annyi kérőűje volt má, mint éjgen a csillag, oszt ety se vette ē* (Ge); 2. az a személy, aki vki-nek a megbízásából kéri a lányt *Néz má ki valami jóy jánt magadnak, éjén maj leszek a kirőűd* (S)

kérőzik *kérőzik, kérőűzik, kirőűzik* [-ött] tn ige állat a felbőfögött takarmányt ismét megrágja *Má kérőűzik a tehen, nem les semmi baja* (Nb)

kert *kert, kerti, kerti* [-et, -ek, -je] fn bekerített v. mezsgyével elválasztott telek *Az idéjén jóyfajta zőűcsűget vetettem a kertebe* (Ba)

kertajtó *kertajtó, kertajtó, kertajtó* [-t, -k, -ja] fn a kert kerítésén lévő ajtó *Zár be jóy a kertajtó, nehogy kárt tegyenek valamibe az állatok* (Mf)

kertalja *kertalja, kertajja, kertajja* [-t] fn a kert mögötti hely *A kertajjára hőtuk a tehenet legéni* (Ti)

kertel *kertel, kertel* [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -elt] tn ige kerüli a témát, mellébeszél *Nekem ne kertélj, monygyad egyenesen, ahogy a valóságban van!* (Ksz)

kertel *kertel, kertel* [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -elt] tn ige kertészkedéssel foglalkozik *Kertelünk, fölőjzunk, abbú van ety kis pindz a házban* (Kd)

kertész *kertész, kertész, kertész* [-t, -ek, -e] fn kertműveléssel foglalkozó személy *Ojan kertész, hogy nálla akkór is terem minden, amikör másná semmi* (Ge)

kertészkedik *kertészkedik, kertészkedik, kertészkedik* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige kertműveléssel foglalkozik *Kertészkedik, oszt abbú jóy ílnek* (S)

kerti *kerti, kerti, kerti* mn kertben lévő, tenyésző *A kerti mána az idéjén jóy tertiész hozott* (K)

kerül *kerül, kerül, kerülő* [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] ts és tn ige 1. hosszabb úton jut vhová *Nagyot kerültem a városban, azér kés-tem* (Tü); 2. örizkedik vkitől *Kerüt te az ojan roz barátokat, azok csak vizre visznek, oszt szomjan hoznak vissza* (Tk); 3. vhová jut *Segiccsen rőjítam, nagy bőjba kerülő-tem* (Bd); 4. akad vmi *Nem kē fjei, mindjék kerül ety kis ennivalóy a házban* (Gy); 5. történik *Kerüll úgy is, hogy hasznát veszi az embēr* (Pf); 6. öriz *A számóúcat kerülő* (Csf); 7. vhová bemegy *Kerűj má bejebb, ē ne menny a házunk előtt!* (Th); 8. a közelébe se megy *Kerűje is el a mi házunk tájűkát, ha nem akárja, hogy levérjem a derekát!* (Csp); 9. vmennyit keli fizetni érte *Mennyibe kerül ety tehen?* (H)

kerül-fordul *kerül-fordul, kerül-fordul* tn ige ide-oda jár *Kerül-fordul, oszt mindent előűterem* (He)

kerülőget *kerülőget, kerűget, kerülőget* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige 1. vmihez közel áll *A gutta kerűgetett, ojan ideges vőgtam* (Ke); 2. vkit környékez *Kerűőgeti a ján, de méj se mēr kikezdeni vele* (Dr); 3. célozgat vmi-re, de nyíltan nem szól róla *Ne kerűgessük a dőygot, itt az ideje, hogy beszűjünk rulla nyugotton* (D) [] *Kerűgeti, mint macska a főrőy kását 'húzza-halasztja, nem lát hozzá azonnal'* (R)

kerülő *kerülő, kerülő, kerülő* [-t, -k, -je] fn 1. csősz *Ément a kolhozba kerülőnek* (Bd); 2. kerülőút *Naty kerülő lett, amig meknanáta a házunkot* (Tē)

kés *kés, kéjs* [-t ~ -et, -ek, -e] fn 1. nyeles vágó szerszám *A disznóölűsre kűűesztük a kéjseket* (A); 2. vmilyen gép vágó alkatrésze *A húzdarállóy kéjs má igen őtompút* (Ts) [] *Nyakán a kéjs 'nagy bajban van'* (Si); *Szereti, mint kecske a kéjs 'ki nem áll-hatja'* (Gi)

kése *kése, kiese, kése* [-bb] mn 1. késői, későn érő *A késeji mábú raktam be* (Th); 2. későn érkező *Nem nagyon szeres-sük a késeji vendjéeket* (Nbe)

késel *késel, kéjel* [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige készel szurkál *A falusi bálogban rjegen méjék kéjseket is* (V)

kesely *kesēj, kesēj* [-ebb] I. mn sárgás-vörös szín *A kesēj lú huzott a legjobbban* (Tk); II. lónév *Fok ki a hámbú Kesēj* (Tb)

kesereg *kesereg* [-rgek, -sz ~ -rgē, -rgett]
tn ige *bánkódik* *Ne keseregj jéerte annyit,*
nem jéri meg! (Pf)

kiserít *kiserít, kiserít* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige szomorít *Ez az embər csak kiseriti az jéletököt* (Ho)

kesernyés *kesernyész, kesernyész* [-en, -ebb]
mn enyhén keserű ízű *Ety kicsit kesernyész-*
sen issza a kávéjt (Sz)

keserű *keserű*, *keserőű*, *keserűő* [-n, -bb]
I. mn kellemetlen, az epéhez hasonló ízű
Reggelente ojan keserű a szám (Té); **2.** kínos
A keserűő igasságot séjinki nem szereti
 (Bd); **3.** szomorú, keserves *Nagyon keserűű lett az jélete* (V); **II.** fn keserűpálinka
Reggelente megisza a maga kis keserűijt (Tr)

keserũ gomba keserũ gomba, keserũ gomba [~'t, ~'k, ~'ja] fn keserũ ízũ, merev húsũ gomba *A keserũ gomba nem fjérgesedik hamár* (Bf)

keserű lapu *keserű lapu, keserű lapu* [-t, -k, -ja] bojtorján *A keserű lapu gyógyiccsa a sebet* (Ki)

keserű só keserű só, keserű só [-t, -ja]
fn karlsbadi só *A patikábu hozattam egygy
űvek keserű só*, mer valahogy rossz a
gyomrom (Sza)

keserül l. megkeserül

keserűség *keserűség, keserűség, keserűség, keserűség, keserűség, keserűség* [-et, -e] fn bána *A keserűségetől má enni se tud* (Bd)

keserves *keserves, kesērs, kesērs* [-en, -ebb] mn 1. fájdalmas, szomorú *Ojan kesērsesen sirt, hogy megesett rajta a szívem* (Si); 2. nehéz *Nagyon kesērsesen keresik ott a kenyeret* (Br)

keshedt *keshett* [-en, -ebb] sovány, beteges,
nyeszlett *ljen keshet līvā akar szántani* (F)

késhegynyi késhegynyi, késhegynyi mn
annyi, amennyi a kés hegyére fér *Nincs ety
késhegynyi borsom se* (B)

késik késik, kéjsik, kjésik, kísik [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** nem érkezik idejében *Az időm kjésett a tavasz* (M); **2.** az óra a pontos

időnél kevesebbet mutat *Tisz përcet kısık az óğra* (S); 3. vhol sokáig marad *Hun kjesik ijen sokkájig?* (M)

keskeny *keskemy*, *kesken* [-en, -ebb] mn kis szélességű, vékony *Tul keskeny ez az anyag, nem lehet belőülle szoknyát voàrni* (Ksz)

kíseltet kíseltet, kíséltet, kíséltet, kíséltet, kíséltet [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige
visszatart *Ne kíséltess, mer má éjngem vár-*
nak othon (Bsz)

késő kéjső, kéjsőű, kĳésőű, kisőű [-n, -bb]
mn 1. a várt idő után történő, érkező *Minek
ijen kisőűm jöttél?* (Ke); 2. vminek időben a
vége *Kĳésőű estéjre lettünk kĳész a kapál-
lássā* (Or)

később *kéjsőbben, kéjsőbbet, kéjsőbben, későbben, későbbet* hsz majd később *Későbbet vártuk haza* (S)

későbbet l. későbben

késői l. kései

kész kész, kéjsz, kjész, kisz mn, fn I. mn
 1. elkészült *Kjész vagy má a tanulósvā* (Dr); 2. konfekció *Jobban szeressük a kjész ruhát* (Ti); 3. valóságos *Kisz nagyján led belőjle* (Be); 4. teljesen *Kjész bolondocs csinát abyo a fijuabyo* (Bd); 5. vmire hajlandó *Kisz vagy velem jönni?* (H); 6. nem lehet ellenvetés *Megmontam, kész!* (Nbe); II. fn meglevő *Ezek csak a kjész szeretnék* (V)

készakarattal *kjészakarattal*, *kéjszakarattā*, *kíszakarattā* hsz szándékosan *Kíszakarattā* báj csináll a másiknak (Bf)

készakarva l. készakarattal

keszeg *keszeg* [-et, -ek, -e] fn, mn **I.** fn szálkás húsú pontyféle hal; Abramis *A keszegbű inkáp halászléjé főzzünk* (Ts); **II.** mn nagyon sovány *Az a keszeg embér nem bír dolgozni* (Tü)

készen készen, kéjszen, kjeszen, kisen
hsz elkészítve Kjeszen hatytam az ebiédet (E)

készenlét *készenlét, kjészenljet, kjszenlit*
[-et, -e] fn cselekvésre kész *Nem várhatom
űtet mindig kjészenljetdbe* (Np)

készít készit, kéjszít, kjészit, kúszit [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige 1. vmit létrehoz *Kjészics nekünk ety függöntártóut!* (Or); 2. főz *Kúszitem az ebédet, nem mehetek ē* (S); 3.

vhova tesz *Készítsd ide az ünnepelő ruhá-
mot!* (Nb); 4. ajándékról gondoskodik *Ké-
szítek máj valamit a születésnapjára* (Bó)

keszkenő *keszkenő, keszkenőj* [-t, -k, -je] fn
fejkendő *Szép keszkenőjűt hozattam vele
Magyarországról* (Tk)

készlet *készlet, készlet, készlet, készlet*
[-et, -ek, -e] fn 1. tárgyak együttese *Gyö-
nyörű kávéjs készletek jöttek a bódába*
(Úf); 2. tartalék *Még van egy kis készletem
lizbú* (F)

késpénz *késpénz, késpénz, késpénz, késpénz*
[-t, -e] fn 1. azonnal rendelkezésre álló pénz
Késpénzért fizetünk a bódába (Ho); 2. igaz
Nem ké minden késpénznek venni (Úf)

késszégesen *késszégesen, késszégesen, késszégesen*
késszégesen, késszégesen hsz szívesen *Késszé-
gesen évállata a munkát* (Nf)

készítet *készítet, készítet, készítet, készítet*
[-ek, -e ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige vmire ösztö-
kél *Ne készítsd őra, hogy ojat tegyek, amit
magam is megbánok* (Fr); biztat *Ne kész-
tesd a puját, nem megyünk sehova, mara-
dunk itthon* (Ki)

kesztyű *kesztyű, kesztyű, kesztyű, kesztyű* [-t, -k, -je]
fn a kézre felhúзва viselt ruhadarab *Méj téjlen se hőrdot kesztyűt* (Bd)

készül *készül, készül, készül, készül* [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] tn ige 1. gyártásban van
Ebbe a műhejbe készül a fészőjész (Tú); 2. alakulóban van *Má napok óta készül az
esőj* (V); 3. az elmenéshez tartozó tenniva-
lókat végzi, öltözködik *Addik készül, mig
lekjési a vonatot* (Bk); 4. szándékozik *Most
őra készül, hogy visszaadd a séjtjést* (Th); 5.
hivatást választ *Tán tanítógnak készül ez a
puja* (Bo)

készülődik *készülődik, készülődik, készülődik, készülődik*
[-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] tn ige hosszasan készül *Addik készülődik,
hogy nem lehet kívárni* (K) [] *Készülődik,
mint a menyasszony 'hosszan készülődik'* (Gl)

készültség *készültség, készültség, készültség, készültség*
[-et, -e] fn készenlét *Meddig tehed
bírn az álandó készültséget?* (Bf)

két *két, két* tőszn *Má két fénőt pujátok
van* (Gu)

kétbalkézes *kédbalkézes, kédbalkézes*
mn ügyetlen *Semmit nem lehet rábizni, ojan
kédbalkézes* (Bk)

kételkedik *kételkedik, kételkedik, kételkedik, kételkedik*
[-ek, -e ~ -sz, -ett] tn ige
nemigen hisz benne *Kételkedek én az ő
nagy jószágába* (Bat)

kétell *kétell, kétell, kétell* [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige kétségbe von *Kétellem, hogy
máma it lesz* (Bk)

kétértelmű *kétértelmű, kétértelmű, kétértelmű* [-n, -bb]
mn kétféleképpen felfogható, gyanús
Igen kétértelmű volt a viselkedése (Si)

kétes *kétes, kétes, kétes, kétes* [-en, -ebb]
mn 1. nem tiszta ügy *Kétes ügybe keve-
redett* (Bt); 2. bizonytalan *Kétes az,
lessz-e belőlle valami* (Si); 3. gyanús alak
Az ijen kétes alakokat pártota (Be)

kétéves *kétéves, kétéves, kétéves* mn *Kétéves
borra kína meg* (Bk)

kétféle *kétféle, kétféle, kétféle, kétféle* mn két
különböző minőségű *Az idején kétféle ret-
ket vetettek* (Kd)

kétféleképpen *kétféleképpen, két-féle-
leképpen, kétféleképpen* mn (hat-ragos) két
különböző módon *Kétféleképpen beszil,
osz nem lehet kimeni belőlle* (Csn)

kétfelőlörünnen *kétfelőlörünnen, kétfelőlörü-
rünnen, kétfelőlörünnét* hsz két oldalról *Ké-
felőlörünnét jöhet, as se tudom, hunnét vár-
jam* (Ff)

kétdarasos *kétdarasos, kétdarasos, kétdarasos* mn
értéktelen *Kétdarasos holmikat nem ké
venni* (Kv)

kétnyelvű *kétnyelvű, kétnyelvű, kétnyelvű* mn két
nyelvet beszélő *Kétnyelvű a falu, majnem min-
denki beszil ukránul is, meg magyarul is* (Vs)

kétnyüstös *kétnyüstös, kétnyüstös, kétnyüstös* mn
két nyüsttel szőtt vászon *Máma mán nem
nagyon szívünk kétnyüstös vásznat* (Gy)

ketrec *ketrec* [-et, -ek, -e] fn 1. elkerített
rekesz az istállóban *Hör teli a ketrecet szé-
nává!* (Tk); 2. elkerített építmény az állatok
tartására *Lökjé má egy kis gaszt a ketred-
be, had egyen a disznót!* (V)

kétrészes *kétrészes, kétrészes, kétrészes, kétrészes*
mn két részből álló *Kétrészes mozit
mutatnak máma a klubba* (Ah)

kétrét kétrét, kéjtrét, kéjtrét hsz **1.** kétféle túrva *Kéjtrét hajtotta a kendőjüket* (K); **2.** mélyen meghajolva *Egész nap kéjtréd dőgözik* (V)

kétség kéccség, kéjccség, kéccség [-et, -e] fn **1.** elkeseredés *Ojan kéjccség vet rájta erőit!* (H); **2.** kételkedik benne *Ne vony-nya má kéjccségbe minden szavamot!* (D)

kétségbejítő kéccségbejítő, kéjccségbejítő, kéccségbejítő mn reménytelen *Nagyon kéjccségbejítő ennek a pujának a hēzete* (Or)

kétszeres kécceres, kéjcceres mn, fn **I.** mn fokozott mértékű *Kéjcceresem mefizette neki* (Bf); **II.** fn búza és rozs keveréke *Mos má nem vetünk kéjccerest* (Pf)

kétszínű kétszínű, kéjtszínű [-n, -bb] mn **1.** két különböző színű *Kéjtszínűre festetem a szobát* (I); **2.** képmutató *A kétszínű embertől óvakodni kē* (Tát)

kétszínűsködik kéjtszínűsködik [-ök, -ő ~ -öl ~ -sz, -ött] tn ige alakoskodik *Ne kéjtszínűskögy, ismerünk má* (Bk)

kettő ketté, kettéj ik két részre, darabra *Kettéj akarta törni a tárgyjáért* (Kf)

kettecskén kettecskén, kettecskéj hsz kettesben *A puja éköjözött, mos má csak kettecskéj jélünk* (Bs)

kettes kettes mn, fn **I.** mn **1.** kettes számmal jelölt *A kettezs busz jár mifelénk* (Pf); **2.** két órákor induló, érkező *A kettes vonattól járunk haza* (K); **II.** fn **1.** a kettes szám írott jele *Ojan suta ketteseket írt* (Ksz); **2.** kettes osztályzat *Eljég gyakran kapott az iskolába kettet* (Sza)

kettesével kettesével, kettessév, kettesi-vé hsz kettőt véve egyszerre *Kettesivē szette a sütemjént a tálrú* (J)

kettő kettő, kettőj tőszn **1.** 1+1 *Kéj számjére számítottunk* (Kh); **2.** különböző *Lopni vaty kapni asz kettőj* (Ke)

kettős kettős, kettőjs mn, fn **I.** mn **1.** két hasonlóból álló *Kettőjs ünnepem van, születés- és névnap* (Tú); **2.** dupla *Kettős bajom van vele* (Bat); **II.** fn két személy együttese *Kettőjt táncónak* (Csp)

kétujjnyi kétujnyi, kéjunnyi mn olyan

széles, mint két egymás melletti ujj *Kéjunnyit hajtott fel a ruhábú* (K)

ketyeg ketyeg [-ett] tn ige óra tik-tak hangot ad *Megát az óra, nem ketyeg* (Np)

kettyen kettyen [-t] tn ige kattant *Valami kettyen a motorba* (Tr)

kéve kéve, kéve, kéve [-t, -k, -je] fn levágott búzából, rozsból, zabból stb. összekötött nyaláb *A kévéjnek hajnalba csináltunk kötelet, mikor még nem tört annyira a buzaszár* (Tk)

kévehányó kévehányó, kévehányó, kévehányó [-t, -k, -ja] fn az az ember, aki a cséplőgépre feladogatja a kévéket *A kévehányónak nehéz dőgga vójt* (Csp)

kéveköto kéveköto, kéveköto, kéveköto [-t, -k, -je] fn a learatott növényt kévekbe kötoző személy *Ety kaszás után vójt egy marokszedő, meg ety kéveköto* (Tk)

kevény kevény, kevény [-t, -ek] fn gögös *Ojan kevény, hogy nem lehet vele bírni* (B)

kever kever, kever [-ek, -sz, -t] ts ige **1.** vmít vmely eszközzel forgat *Az új buzát kevertük lapátta, hogy be ne gyújon* (E); **2.** folyékony anyagokat összeönt *Vizzē keveri a bört* (T); **3.** összeráz *Kartyát kever* (V); **4.** bolygat *Ne keverd az ügyet!* (Ho); **5.** téveszt *Keveri a fazont a szezonā* (Ti); **6.** kellemtelen helyzetbe juttat *Bājba kevertéj, mos hogy másszak ki?* (G)

keveredik keveredik [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige **1.** vegyül *Körpa keveredett a lizbe* (Gl); **2.** eltűnik *Hova keveredett az a büdös malac?* (Pf); **3.** kerül *Rosz társaságba keveredett, osz má a milicija is kereste* (Sz); **4.** kavarog *Kevereg a gyomra a sok szilvátú* (Ksz)

keverék keverék, keverék, keverék mn **I.** fn [-et, -ek, -e] több vmi összedásából való anyag *Szezbū meg esendzū csinát valami keveriket* (Ke); **II.** mn két-három nyelv szavait használó beszéd *Keverik nyelvet beszinek ma ēre* (O)

kevés kevés, kevés, kevés tőszn kis mennyiségű *Kévéjsbū is meg lehet jēlni* (Fp)

kevesell kevésell, kevésell [-ek, -ēs ~ -sz,

-ēt ~ -t] ts ige 1. kevésnek tart *Valahoty kevesētük ott a fizetjést* (Pf); 2. kevésre becsüli *Keveselli menyinek, külömbet akar a fíjának* (Tg)

kévevágó kéjvágó, kéjvágó, kéjvágó, kéjvágó, kéjvágó [-t, -k, -ja] fn az, aki a cséplőgépen az etetőbe rakja az átvágott kévéket *Fíjatgáljányok vágta a kévavágó* (S)

kévéz kévéz, kéjé, kíz [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn és ts ige kévébe köt *Héj, igen sokat kéjéjszem fíjatal koromba* (Bat)

kéz kéz, kéz [kezet, kezek, keze] fn 1. végtag, a kar, a csukló és az ujjak *A kéji kezemmé kerestem éjn a kenyeret ejjéssz jéletembe* (K); 2. a csukló és az ujjak *A pujának minden pērcen mosni kéjn a kezit* (Hl); 3. önálló döntési jog *Szabad kezét kapott a kölhoz vezetjésire* (Pf); 4. vkinek az irá-nyítása *A bátya keze alad dōggozott* (Sz) [] *Jár a keze, mint a motóylla 'gyorsan, ügyesen dolgozik'* (Gl); *Nem tenné írte tűzbe a kezit 'nem vállalt érte felelősséget'* (R); *Egy dōggos kész többet ír sok fūrge szájná 'eredményt nem beszéddel, hanem munkával lehet elérni'* (Z); *Áldott a sok kéz, átkozott a sok has 'nagy segítség a sok dolgos kéz, átok a sok éhes has'* (E); *Ojan a keze, mint a tűz 'ügyes, gyors kezű'* (Tk); *Íg a keze alatt a munka 'gyorsan dolgozik'* (V); *Leveszi rulla a kezit 'nem törődik többé vele'* (Pf); *Ety kéjre dōggoznak 'közös a hasznuk'* (Gy); *Kéj kezét mos 'segítenek egymáson'* (Sz); *Kéj kéjzel menne 'örömmel menne'* (Ge)

kézbesít kézbesít, kézbesít [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige a címzetthez eljuttat valamit *Sokkára kézbesítették a levelet* (Nbe)

kézbesítő kézbesítő, kézbesítő [-t, -k, -je] fn levélhordó postás *Gyakran cseréjlik itt a kézbesítőket* (Ba)

kezd kezd [-ek, -ē ~ -el ~ -esz, -ett] ts és tn ige 1. cselekvés első mozzanatát megteszi *Ki kezdte a verekedést?* (Vs); 2. vmibe fog *Munkába kezdte má vjégre?* (Tá); 3. indít *Kezgyük má a nővázást* (Mi)

kezdemenyyez kezdemenyyez, kezdeményez [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts és tn

ige javasol *A mi gyárunk kezdeményezte a versenyt* (Tú)

kezdēt kezdēt [-et, -e] fn a megindulás szakasza *Várj, ez még csak a kezdēt!* (Fra)

kezd-hagy kezd-hagy ts ige ismét mondja, teszi *Kezdi-hagyi a veszekédést* (S)

kezdő kezdő, kezdő mn, fn 1. mn amivel megindul *Mennyi a kezdő fizetjés?* (Or); 2. fn [-t, -k] aki most kezd vmit elsajátítani *A kezdők kevesebbet keresnek, mint a rjégi munkások* (Pf)

kezebeli kezebeli mn alkalmas *Egy jó gy kezebeli kapanyelet csináj nekünk!* (Sza)

kezel kezel [-ek, -ész ~ -esz, -ēt ~ -t] ts és tn ige 1. működtet *Eszt a géjpet má husz éjve kezelem* (Tú); 2. gyógyít *A mi orvosunk igen jó gy kezel a betegeket* (Pk); 3. pénzt beoszt *A családba az asszon kezel a pjénszt* (Cse); 4. hogyan bánik vkivel *Rosszul kezel az urát* (Fp); 5. (durva) nőt férfit kihasználni *Má éjvek őgya kezel aszt az asszont* (Bat)

kezelés kezelés, kezeljés, kezelis [-t, -e] fn 1. gyógykezelés *Minden nap kezeljésre kē járni* (F); 2. kézfogás *Rjegen tanakoztak azjér ez a naty kezeljés* (Vr)

kézelő kézelő, kéjellő [-t, -k, -je] fn mandzsetta *Az ink kéjellője ety-kettőjre bepizskolódj* (J)

kézen-közön kéjzen-közön hsz több kézen átmenve *Kéjzen-közön nyoma veszett a jó tōggyalumnak* (E)

kezes¹ kezes [-en, -ebb] mn 1. szelíd *Ijen kezes tehenünk má vjégen nem vōjt* (Vr); 2. engedelmes *Ojan kezes vōjt kis korába, mos meg nem lehet vele bírni* (Mu)

kezes² kezes [-t, -ek, -e] fn vmiért felelősséget vállaló személy *Nem tanátak kezest, hāi nem kaptak kōjcsont* (H)

kezeskedik kezeskedik [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige vkiért felelősséget vállal *Kezeskedik jerte, hogy jó gy munkás lesz* (Fi)

kezeslábos kezeslábos, kezeslábos [-t, -ok, -a] fn egybeszabott gyermekruha *Mámma má nem kē pójapárna, mihint mekszületik a gyermek, kezeslábost adnak rá* (A)

kézfej kézfj, kéjszfej, kéjszfej [-et, -e] fn a kéznek a tenyérrel ellentétes oldala *A*

kéjszfejin piros pettyek jöttek ki a mosógépörtű (Np)

kézfogó kézfogó, kéjszfogó [-t, -k, -ja] fn eljegyzés Kéjt hét múlva lessz a kéjszfogója (Fra)

kézi kézi, kézi mn emberi erővel működő Ety kézi hajtású vörögép kéje (I)

kézikosár kézikosár, kézikosár [-t, -ok, -ja] fn karon hordott vesszőkosár Kézikosárba horgya a tojást a pijacra (Bk)

kézimunka kézimunka, kézimunka [-t, -k, -ja] fn 1. kötés, hímzés, horgolás, varrás A kézimunka a mindene (Kd); 2. iskolai tantárgy Kézimunkára vásznat mek tüt ké vinni (Bat)

kézlegvintés kézlegvintés, kézlegvintés, kézlegvintés [-t, -ek, -e] fn bosszúság, lemondás kifejezésére tett kézmozdulat Nem elég valamit ety kézlegvintéssé elintézeni (Ko)

kéznýtás kéznýtás, kéznýtás [-t, -ok, -a] fn kéz nyýtása üdvözlő kézszorításra Zsebre tette a kezit, nehogy kéznýtásra kerüljön sor kösztök (Mcs)

kéztörölő kéztörölő, kéztörölő, kéztörölő [-t, -k, -je] fn a kéz törlésére használt kendő A kéztörölő gyakran ké mosni (Fra)

kézszefogható kézzszefogható, kézzszefogható [-n, -bb] mn nyilvánvaló Kézzszefogható volt, hogy mekteszi (J)

kézzel-lábbal kézzel-lábbal, kézzel-lábbal, kézzel-lábbal hsz 1. élénk taglejtéssel Kézzel-lábbal magyarul, méjk se éjrtetem (Dr); 2. erélyes Kézzel-lábbal tiltakozot, méjgis mekcsináta (Be)

ki ki névm 1. kérdő 1. melyik személy Ki viszi ki az ebjédet a mezőre? (B); 2. vkinek a kiléte Ki az a Tójt, nem ismeret közelebrű? (Pk); II. von Nincs ojan embér a faluba, ki ne sájnáta vóna (Bf); III. htln egyik, másik Kimentek a határba, ki kapát, ki gyomlát (S); IV. ált senki sem As csináll, amit akör, ki törőjdi vele (Ts)

ki ki hsz, ik 1. hsz 1. távolabb felé Ki a tanyára ké évinni a kutyát (R); 2. erélyes felszólítás távozásra Most osztán ki innen! (Asz); II. ik 1. kívülre Kiteszem a tejet az

ablagba hüni (Ff); 3. boldogul Valahocs csak kikászálódok a bájbu (Fra); 4. vmivel ellát Kigyürüszte a jányát má minden ujján van kettő is (Ke)

kiabál kiabál, kijabál, kijabál, kajabál [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ige I. tn 1. ismételt hangosan kiált Má mijóutta kijabállok, hogy jöjjöm be (Ke); 2. lármázik Uty kijabál, hogy beszakat tülle a filem; II. ts hív Kijabád má ide aszt a köjköt (Cse) Torkaszakattábú kijabál 'nagyon hangosan veszekszik' (Tk)

kiabálás kiabálás, kijabálás, kajabálás [-t, -ok, -a] fn veszekedés Bele lehet bolondúni ebbe az állandó kijabálásba (Kf)

kiabrándul kiabrándul, kiabrándul [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige csalódik Kiabrándúntunk ebből az élnöghül is (Tú)

kiad kiad [-ok, -sz, -ott] ts és tn ige 1. kifelé ad vmit Az ablakon kiatta az ujjast (P); 2. bérbe ad Az egyik szobáját kiatta (E); 3. kifizet Kiattam a jussát a szülőjü házbú (Or); 4. kölcsön ad Má kiatta a könyvtáros aszt a könyvet, amit ki akártam venni (Kg); 5. elküld Kiattam az utytát, ide többet nem jön (I); 6. elárul Na most osztá kiattad magad (Bk); 7. kifizet Kiatta a pinszt a kasszir? (Bk)

kiadós kiadós, kiadós [-an ~ -on, -abb] mn bőséges Jó kiadós ebjédet főjött (Fra)

kiaggódtat kiaggódtat [-ok, -sz, -ott] ts ige a felhevített aludtjeget kihüti Aggóttas ki a tejet a kamorába! (Kg)

kiagyal kiagyal [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kitalál Má megín kiagyát valamit (Vs)

kiakad kiakad [-ok, -sz, -t] tn ige 1. kiszabadul Kiakatt a kapocs az övömön (Be); 2. kerül, létrejön Előjbb-utópp csak kiakad valami jó munka (F); 3. felháborodik Annyira kiakatt a késés mijat, hogy nem akart szóba se álai (Cs)

kialakul kialakul, kialakul [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. rendbejön Csak kialakul valahogy a sorsa (Ksz); 2. kifejlődik Njéz má, hoty kialakút ez a ján! (Np)

kiáll kiáll, kiáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn és ts ige 1. kimegy és megáll Kiáll a kapuba beszjégetni (Ff); 2. megmérkőzik Kiász velem egy bírokra? (Tk); 3. kidombo-

rodik *Valami kiáll a szvetterbű* (P); 4. megszűnik *Kiállott má a derekábú a fájás* (Ah); 5. kibír *Ki nem álom aszt az embert* (Pk); 6. kezességet vállal vkiért, kitart vki mellett *A bājba is kiát jerte* (Bk); 7. kitér, ke-resztelkedik *Kiállott a vallásábú, hogy ēvehesse a jánt* (E); 8. foglalkozik *Egjšz nap a jác-cászúbú ál ki* (Th)

kiállít kiállít, kiállit [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige vkit hova büntetésből kiküld *A tanítóu a sarogba kiállicca māj, mer nem bir ūni* (Mu)

kialszik kialszik, kiászik [-ok, -ō ~ -ol, -alutt] tn ige 1. megszűnik égni *Kialutt a tűz a fűőűbe, mos rakhatom megjént* (Tk); 2. elévül *Māj kiászik a dolog, ne ed magad annyi-ra* (Tk)

kiált kiált, kiját [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn és ts ige 1. hangosan mond vmit *Kijáccs egy nagyot, hat hajják meg!* (R); 2. hangosan szól vkire *Kijács, had ijeggyen meg, oszt abbahaggya a csoklást* (Gy); 3. hangosan hív *Kijács segicesjégjér* (A); 4. szólít *Kijátottak, menni kő hazafele* (Z)

kiáltás kiáltás, kijátás [-t, -ok, -a] fn hangos szó, hang *Csak egy naty kijátást hallottam* (Pk)

kialvatlan kialvatlan [-abb] mn aki nem aludta ki magát *Kialvatlan állapotba nem áhat sēnki a gépbe, mer ha nem figyel, a kezit is levákhassa* (Tű)

kiapad kiapad [-t] tn ige 1. a víz mennyisége csökken *Má egjšz kiapatt a víz a kudbú* (Ti); 2. elfárad *Má a szemem is kiapatt, annyit njésztelek az uton, oszt nem jöttéj* (Tk)

kiárad l. kiönt

kiás kiás [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. ásóval felszínre hoz *Kiásott a fűőűbű egy nagy ducskóu* (Pf); 2. ásással vmit létrehoz *Kiásuk az árkot a ház előűtt* (Bk)

kiátkoz kiátkoz [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige átokkal kiközösít *Kiátkosza a családbú a jányát* (Kf)

kiázik kiázik [-ott] tn ige a szennyeződés kioldódik *A vásznat jóu kiásztassuk a kanálison* (Gy)

kiáztat kiáztat [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige

addig tart a vízben vmit, míg meg nem puhul, ki nem oldódik a szenny *A kendert alaposon kiásztassuk a vizen* (Gy)

kibabrál kibabrál, kibabráll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige kitol vkivel, rászed vkit *Kibabrál velem, de esz nem ussza mek szárazon* (Kf)

kibánik kibánik [-ok, -sz, -t] tn ige vki-nek kellemetlenséget okoz *Kibántak vele, mos má njészhet maga körül* (Pf)

kibékít kibékít, kibéjkit, kibéjkit, kibíkit [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. eléri, hogy vkik kibéküljenek *A szomszédokat mégis si-kerűt kibéjkiteni egymássá* (Fra); 2. megen-gesztel *Māj csak kibéjkitem valahogy* (Bk)

kibékül kibékül, kibéjkül, kibéjküll, kibíkül [-ök, -űsz ~ -sz, -űt ~ -t] tn ige 1. nem tart haragot *Kibéjkütek egy őyra múlva* (Z); 2. vmit elfogad olyannak, amilyen *Má kibéjkütem vele, bánom ém mijen, csak a jányomnak jóu legyen* (Bat)

kibélel kibélel, kibéjél, kibéjél [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -elt] ts ige béléssel ellát *Kibéjélet-néjm a kabátom vatelinnē* (Fr)

kiberetválkozik kiberetválkozik, kiberetvázokzik [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. férfi gondosan megborotválkozik, rendbe hozza magát *Kiberetvázokzott ez az embēr, oszt ēment valahova* (K); 2. csípős hidegre fordul az idő *Hēj, nagyon kiberetvázokzott az időj māmma hájngára* (Tk)

kibeszel kibeszél, kibeszélj, kibeszéll, kibeszíl [-ek, -sz, -t] ts ige 1. titkot kifecseg *A puja mindent kibeszéll* (D); 2. túlbeszél *Nincs embēr, aki eszt az asszont kibeszénéj* (Gy); 3. hiába beszél *Kibeszéjheti az ember a lelkit is, semmi láccattya nincs* (Bd) [] *Kibeszéné a tehenbűl a bornyut 'addig beszel, míg el nem éri, amit akar'* (Sz)

kibicsaklik kibicsaklik [-ott] tn ige izület megrándul *Kibicsaklott a lába, ugy eleset, hogy nem birt feláni* (Bf)

kibir kibír, kibir [-ok, -sz, -t] ts ige 1. elvisel *A szíve nem bisztos, hogy kibírja az operállást* (Nf); 2. terhet megbír *Ha kibirná ez a hid az őyűt, akkor nem kéjn az uccá-rú cipēni a szent* (Ah); 3. kihúz *Ez a fűőűtán kibír mégj ety hetet* (V)

kibomlik kibomlik [-ott] tn ige össze-
göngyölt, összekötött tárgy felbomlik, szét-
nyílik *Kibomlott a cipőjűfűzője* (Ts)

kibont kibont [-ok, -ő ~ -sz, -ott] ts ige
1. szálas anyagot szétfejt *Kibontotta a rjégi
szetterit* (Vr); 2. felnyit *Kibontották a nacs
csomagot, oszt alig vőyd benne valami*
(Csn); 3. kibogoz *Kibonthatnád ezt a ma-
dzagot, ugy összekuszálódott* (Ke)

kiborít kiborít, kiburít, kiburít [-ok, -ő ~
-ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. feldöntve kiönt *A
macska kiburitotta a djézsába a tejet* (Tk);
2. kihoz a sodrából *Ez a nemtörőjdömsjég
nagyon kiborított* (Tú)

kiborotválkozik l. kiberetválkozik

kiborul kiborul, kiborul [-ok, -űsz ~ -sz,
-út ~ -t] tn ige 1. feldőlten edényből vmi ki-
ömlik *A dísznő fődültötte a kosárt, oszt az
összes káposzta kiborúd belőjle* (E); 2. ki-
jön a sodrából *Uty kiborút, hogy nem le-he-
tett hozzá szóyni se* (Csn)

kibőjtől kibőjtől, kibőtől, kibőtől [-ők, -ősz
~ -sz, -őt ~ -t] ts ige nélkülözve kívár vmit
Mégis kibőtötte magának a szerencsējít (Be)

kibugáz kibugáz, kibugóz [-ok, -ő ~ -ol,
-ott] ts ige bugájából kiveri a magot *Djél-
utám má kibugázzuk a mákkot* (Tk)

kibujdosik kibujdosik [-ok, -ő ~ -ol, -ott]
tn ige 1. bujdosva idegen országba megy
Sokan kibujdostak akkor innen (Pf); 2. szé-
gyenében elmenekül *Kibujdosnék a világ-
bú a szégyenembe* (Gy)

kibújik kibújik [-ok, -sz, -t] tn ige 1. elő-
jön vhonnan *Eccē csak kibújik egy macska
a kajibábú* (Bk); 2. átbújva jön ki vhonnan
Kibujt az ablakon, hogy ē ne kapják (Bk);
3. kivonja magát vmi alól *Mindjék kibújik a
közös munkábú* (Nf) ☐ *Kibújik a búribú 'l.
nagyon örül; 2. mindent megtesz, hogy fel-
figyelfjenek rá'* (Tú)

kiburít l. kiborít

kiburul l. kiborul

kibőtől l. kibőjtől

kicakkoz kicakkoz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts
ige cakkosra vagdal *A pappirt szépen ki-
cakkosztá a tellészira* (Bat)

kicibál kicibál, kicibáll [-ok, -sz, -t] ts
ige erőszakosan kihúzgál *Most az a divat,*

hogy a jányok kicibáják a szemőjdőköt (Mu)

kicicomáz kicicomáz [-ok, -ő ~ -ol, -ott]
ts ige nagyon felékesít *Uty kicicomászta a
kisját, mint ety karácsonyfát* (Mu)

kicifráz kicifráz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige
1. cífraságokkal díszít *Uty kicifrászta a fes-
tőj a falat!* (Mu); 2. vmit kiszínezve mond
el *Nagyon kicifrászta az esetet* (Pf); 3. tán-
cot különböző lépésekkel jár el *Njézzed má,
hogy kicifrázza a vjénembēr a csárdást* (Csp)

kicsal kicsal, kicsāl [-ok, -sz, -t] ts ige 1.
ígéretekké kihív *Kicsāja oszt a puját magá-
vā, pedig beteg* (He); 2. hamis ígéretekké
vmit elvesz *Kicsāta az őregektől az összes
pjénzököt* (V); 3. gyerek addig csintalanko-
dik, míg végül kikap *Vigyáz, mēr kicsās
ety pofont* (Tk)

kicsap kicsap [-ok, -sz, -ott] ts és tn ige
1. hirtelen kinyit *A nagy vihār kicsapta az
qājtot* (H); 2. állatot kihajt *Márciuzsba má
kicsaptuk a tehenet a legelőre abba az éjybe*
(K); 3. medréből kiönt *A nagy esőzjésektől
kicsapott a Tisza* (Bk); 4. láng kitör *Kicsa-
pott a tűz a kemence száján, lejégette a sze-
mőjdőköt* (Vr); 5. kizár *Kicsapták az eggye-
temrű* (Ke); 6. kiver *Vigyász, ki ne csapja a
szemedet az a gāj* (Gl); 7. véresre sért, fel-
sért *Hol csaptat ki így a fejed?* (Si)

kicsapódik kicsapódik, kicsapódik [-k,
-sz, -ott] tn ige 1. hirtelen kitarul *Kicsapód-
ott az qajtó, oszt kitört az üveg* (Vr); 2.
kiesik *A nagy sebesséktől kicsapódott a taxi-
bú, menten szörnyethalt* (Cs); 3. kicsap *A
huzattú kicsapódott a láng a fűtőjűbú, jóy
hogy nem gyút mek semmi* (H)

kicsapol kicsapol, kicsapól [-ok, -ősz ~ -sz,
-őt ~ -t] ts ige hordót megnyit *Má a százlite-
res hōrdót is kicsapōta* (Vr)

kicsapong kicsapong [-ok, -ő ~ -ol, -ott]
tn ige gyakran mulatozik *Fijatāl korába
igen-igen kicsapongott ez az embēr* (Gl)

kicsattan kicsattan [-ok, -sz, -t] tn ige 1.
életerőtől duzzad *Ojam vőyt, hogy maj ki-
csattant az qarca* (S); 2. kihasad *Mint ki-
csattan az qāma a sok esőjű* (Mu)

kicsavar kicsavar, kicsavār, kicsavqār [-ok,
-sz, -t] ts ige 1. csavarással kivesz *Kicsava-*

rom má először a körtéjket, mēr kijéktek (Bo); 2. erőszakkal elvesz Kicsaváarta a puja kezibű a jáccóyt (Tk); 3. nedvet kinyom Jóg kicsavarta a citromot (Tú); 4. helyéből kifordít Kicsavarom a nyakat, te büdös köjök (Gy)

kicsempész kicsempész [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige titokban kivisz Kicsempészet vaty három pár papucsot a suszterájhu (Tú)

kicsempéz kicsempéz, kicsempéj [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige csempével kirak Szjépen kicsempéjzük a konyhát (Pf)

kicsenget kicsenget [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige a tanóra végét csengetéssel jelzi Mariska néjni mindjék pontoson kicsenget (Gy)

kicsepege kicsepege [-ett] tn ige csepegge kifolyik Ebbű a kannábű kicsepege a tēj, mire beviszed Ujlakra (Tk)

kicsépel kicsépel, kicséjpel, kicsjépel, kicsipél [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige kalászos növényekből kiveri a magot Kicsjépētűk a magot, oszt ēmentűnk olajat űtni a malomba (Vr)

kicserél kicserél, kicseréj, kicseréjűl [-ek, -ész ~ -sz -ēt ~ -t] ts ige 1. vmit másikkal vált fel Kicseréjűk a rjégi szánkóyt eggy újra (Bt); 2. teljesen megváltozott Mintha kicseréjűk vőyna, mijóyta meggyógvút (Ti)

kicserepesedik kicserepesedik [-ett] tn ige kirepedezik Kicserepesedett a főjűd a naty szárassáktű (Kf)

kicsi kicsi mn, fn 1. mn 1. a kelleténél csekélyebb nagyságú, kiterjedésű stb. Kicsi ez a ház, de nekűnk má így is jóy (Vr); 2. fiatal Kicsi vagy, éjs ne ugráj! (T); 3. szűk Kicsi nekem ez a kabát válba (Pk); 4. nem elég befolyásos Kicsi ű ahoz, hogy aszt ē tuggya inéjűni (Bo); II. fn 1. kisgyermek Jáccá má a kicsivē, mik kifőjűk (Ts); 2. nő kedveskedő megszólítása No gyere, kicsim! (Bo) [] Nem sir neki se kicsi, se nagy 'nincs senkije, nem várja senki'; Kicsi bánya a nagyot 'terhes'; Kicsi a borzs, de erőjűs 'alacsony termetű ember is lehet erős fizikumű' (T)

kicsikar kicsikar, kicsikgār [-ok, -sz, -t] ts ige kierőszakol Kicsikgārta nűllem az

utógsóy pokrőycot is (Or); 2. titkot kikény-szerít Kicsikgārta belőjűlle, pedig nem akar-ta ēmondani (Bó)

kicsinál kicsinál, kicsináll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. kijár vmit Csak kicsinóta magának a munkahejet (KP); 2. kitervez Esz kicsinátáro! (Bf); 3. kibont Kicsinánád eszt a gömöt a fűzőjűmön? (Gy); 4. kikészít Ez a pletyka ējngem egjűsszen kicsinál (V); 5. kinyit, szabaddá tesz Kicsinálta a karikát a fűzőjűn, osz rőktön fűst lett a házba (Csf); 6. előteremt Hunnen az ējgbű csinájak ki ennyi rengeteg pjűnszt? (H)

kicsinyel kicsinyel, kicsinyél [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige kevesell Kicsinyēte az ajándíkot (Kg)

kicsinyít kicsinyít, kicsinyit [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige 1. a válóságosnál kisebbnek mutat Ez a kabát mintha kicsinyitene (Ho); 2. kevésbé jónak, értékesnek tüntet fel Az ējny gyűrmekemet mindjék csak kicsinyiti (Vr)

kicsíp kicsíp, kicsip [-ek, -sz, -ett] ts ige 1. kitép A kotlőy kicsipett egy darabot a kötőjűbű (Bcs); 2. kimar A mosóypor kicsipte a kezit (Kd); 3. pirossá tesz Kicsipte a hideg az ārcát (Fr); 4. szépen kiöltözik Niz má, hoty kicsipte magát az a ján! (Sz)

kicsipkéz kicsipkéz, kicsipkéj [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. cikkcakkosan kivág Kicsipkűszte a tellázi fűsőjű pőgccát (V); 2. csipkével ellát Uty kicsipkűszte a ruháját, hogy majd ērepűll (B)

kicsiség kicsiség, kicsisjég, kicsiség [-et, -ek, -e] fn csekélység Nem kē minden kicsisjéggē tūrőjűdni (Tk)

kicsiszol kicsiszol, kicsiszöl [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige 1. kifényesít Uty kicsiszötűk a katonaruhán a gombot, hoēs csak uty szik-rázott (Bk); 2. finomabbá tesz vkit Mó ety kicsit kicsiszöta az anyóysa (Pf)

kicsit kicsit hsz 1. kevés időre Gyere ē nállűnk is ety kicsit (Vr); 2. kis mértékben Kicsit erőjűsbben huzzad aszt a fűjűszű (Gy)

kicsoda kicsoda kédrő névm ki Kicsoda ez az ember? (Tát)

kicsomagol kicsomagol, kicsomagöl [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige csomagot, bőrön-

döt kinyit *A vendjégek csak hónap csomagonak ki* (Ba)

kicsontoz kicsontoz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige húsból kiszedi a csontot *A hátsó sódorokot kicsontozzuk, uty tesszük fel a füstre* (Bo)

kicsorbul kicsorbul, kicsorbull [-út ~ -t] tn ige 1. elveszti az élet *Kicsorbul a kéjs* (Csp); 2. letörik vminek a széle *Kicsorbul ennek a csészének a szája* (Pk)

kicsorog kicsorog [-rgott] tn ige csorogva kifolyik *Ebből a jukas kannából kicsorog a tej* (Ki)

kicsődít kicsődít [-ek, -ē ~ -el, ~ -sz -ett] ts ige sok embert kint lévő helyre gyűjt *Az egész uccát kicsődítette az ordításával* (Fra)

kicsucsorodik kicsucsorodik [-ott] tn ige 1. csúcsosan kinő *Valami kicsucsorodot a nyakán, osz kívázták* (Kh); 2. kiáll vmi *Kicsucsorodik az inged a ujjasod alól* (Np)

kicsúfol kicsúfol [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige kigúnyol *Elép kicsúfolták egymást, azután meg má jóba lettek* (Bó)

kicsúszik kicsúszik, kicsuszik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. kisiklik *Nekem ma minden kicsuszik a kezemből* (Bt); 2. ügyesen elmenekül *Mos kicsusztá a kezemből, de még ékaplak* (Sza); 3. véletlenül kimond vmit *Kicsusztott a száján, mos má nem tehet rulla* (T)

kicsüdörödik kicsüdörödik [-ött] tn ige élesen kifordul *A szánka kicsüdörödött alattam lefele a dombon* (Fa)

kidagad kidagad [-ok, -ő ~ -sz, -tt] tn ige felpuffad *Uty kidagadok minden reggélre, hogy nem merek tükörbe nézni* (B)

kiderül kiderül, kiderüll [-ök, -űsz ~ -sz, -űt ~ -t] tn ige 1. az ég kitisztul *Reggélre kiderüll* (G); 2. vki vidámmá válik *Ha mektuggya, maj kiderüll attú* (Bk); 3. kitudódik *Nincs ojan titok, ami előbb-utóbb ki ne derülne* (Dr)

kidicsér kidicsér, kidicsér, kidicsír [-ek, -sz, -t] ts ige megdicsér *A tennapi gyűllésen igen kidicsért az élők* (Tb)

kidíszít kidíszít, kidíszít [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige látványosan feldíszít *Az ünnepi gyűllésre kidíszítették a klubot* (Bd)

kidöglük kidöglük [-ött] tn ige háziállat kipusztul *Az egész faluba kidöglöttek a tyukok* (Ti)

kidől l. **kidül**

kidörgöl l. **kidörzsöl**

kidörzsöl kidörzsöl, kidörzsöl [-ök, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] 1. a búzafőből kidörzsöléssel kiveri a szemet *Régen lábbá jóy kidörzsöltük a búzaftú* (Tk); 2. kitöröl *Kidörzsöltem a szememből az álmod, osz szüvök tovább* (Or); 3. a disznóbelet kukoricaszemekkel, akácfahamuval stb. dörzsölve jól átmos *Fontos, hogy a belet jóy kidörzsöljük* (Gy)

kidudorodás kidudorodás [-t, -ok, -a ~ -sa] fn kinövés *Egy naty kidudorodás van a homlokán* (Csp)

kidudorodik kidudorodik [-ott] tn ige kicsúcsosodik *A gelebibe dukta a paradicsomot, az mek kidudorodott onnet* (B)

kidug kidug [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige kinyújt *Ha kidugod a lábod a dunna alól, mekhűsz ebbe a fűtetlen szobába* (E)

kidühöng kidühöng ts ige addig tombol, míg ki nem adja a mérgét *Csak akkor menny ē, ha apád má kidühöngte othom magát* (Bk)

kidűjved kidűjved tn ige kidomborodik *Kidűjved a hasa a sok evjéstű* (M)

kidűjjeszt kidűjjeszt ts ige kidomborít *A hasát kidűjjeszti, osz parancsogát* (Vr)

kidül kidül, kidül [-ök, -űsz ~ -sz, -űt ~ -t] tn ige 1. eldől *Mahónap kidül ez a keritjés, ha nem csinász vele valamit* (Bó); 2. össze-rogy *Egész nap nem evett, osz kidüt az éjszektű* (Ah)

kidülled l. **kidűjved**

kidülleszt l. **kidűjjeszt**

kié kié, kijé, kijé kérd névm kinek a tulajdona *Kijé ez a széj tinóy?* (Np)

kiég kiég, kijég, kiég [-ett] tn ige 1. égés folytán elhasználódik *Kijégett a petróy a lámpából* (Kf); 2. a tüzeléstől kilyukad *Kijégett a ruhám a kájháná* (Or); 3. kiszárad *Ha nem lessz essőy, kiég a növinzet* (Sza) [] *Kijég a szemem 'nagyon szégyellem magam'* (Ts)

kiegészít kiegészít, kiegészít, kiegészzt, kiegészzt [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. teljesebbé tesz *Űk ketten nagyon jó kiegészzték egymást* (P); 2. vmilyen összeghez vmennyit hozzáad *Kiegészztette a piéndzünköt, osz vettünk ety házat* (Ff)

kiéget *kiéget, kiéjget, kiéjget, kiéget* [-ek, -ē ~ -sz, -ett] ts ige **1.** lyukat éget rá *Vigyáz, mer kiégeti a tűz a ruhád!* (S); **2.** kiszárit *Ez a rettenetes hőhűség mindent kiégetett* (Mu)

kiegyenesedik *kiegyenesedik* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige **1.** kihúzza magát *Kiegyenesettünk, amikor megláttuk a parancsnokot* (Bá); **2.** egyenessé lesz *Maj kiegyenesedik a lába, mire megdőzöl* (Ts)

kiegyenesít *kiegyenesít* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige egyenessé tesz *Spárgává kiegyenesítették a sorokat, oszt azut ültessük a palántákat* (B)

kiegyenlít *kiegyenlít, kiegyenlít* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige tartozást kifizet *Majd apám kiegyenliti a számlát* (H); **2.** eredményt egyenlővé tesz *Mán a vége fele járt a meccs, mikor kiegyenlítették* (Gl)

kieggyezik *kieggyezik* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** felek megegyeznek vmilyen peres ügyben *Ha eccēr kieggyeszettek, tovább ne tőārsátok a haragot* (D); **2.** belenyugszik *Má nem háborog, kieggyezett a sőrsáv* (Gy)

kiéhez *kiéhez, kiéjhez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige sokáig nem eszik *Ha valaki kiéjhez, ne lakjon jóu eccēre* (V) [] *Ki van éhezve valamire 'sokáig vár valamire'* (R)

kiejt *kiejt, kiéjt, kiéjt* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige **1.** vmit véletlenül elereszt *Kiejtette a pohárt a kezibű, am meg ētört* (M); **2.** vmit úgy ejt el, hogy az kiesik vhonnan *Kiejtette a táskáját a őtőyubű* (Kd)

kiél *kiél, kiél, kiél, kiél* [-ek, -sz, -t] ts ige **1.** kicsapongó életmódot folytat *Kiílted magad, mos má megnősühecc* (Vs); **2.** kihasznál, kizsárol *Kiílte aszt a szegény asszont, oszt ēhatyta* (S); **3.** élőködvé feléli vkinek a vagyonát, pénzét *Nem lássák, hocs csak kiéli űköt* (Bd)

kielégít *kielégít, kielégít, kielégít, kielégít* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige **1.** kifizet *Kielégítette a tesztjereket a szülőjji házbű* (V); **2.** követelményeknek megfelel *Uty ke tērmēni, hogy a mostani ígējnyeket kie-lē-giccsük* (Pf)

kiélesít *kiélesít, kiélesít* [-ek, -ē ~ -el, -sz, -ett] ts ige vmit élessé tesz *Kiélessitem*

eszt a kéjst a kut káváján, mēr ojam, mint a bot (Csn)

kiemel *kiemel* [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige fölemelve vmit kívülrre juttat *Kiemējük a vidret a kudbű, oszt rōktōn tōārcsuk a tehennek* (Or)

kienged *kienged* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts és tn ige **1.** kiereszt *Reggē őt őurakkor kiengeggyük a tehenet a csōrdába* (Mu); **2.** olvadni kezd *Itt az ideje, hogy kiengeggyem ez a fagy* (Be); **3.** kibővül *Kiengettem a szoknyám, mēr szoritott* (Bk)

kiépül *kiépül, kiépül* [-ūt ~ -t] tn ige **1.** kialakul *Kijépűt a mi falunk az utōyōyū tiz ējv alatt* (Gy); **2.** meggyógyul *Addig vigyázgatott magára, míg mégis csak kiépűt a beteksigibű* (Ts)

kiér *kiér, kiér, kiér* [-ek, -sz, -t] tn ige **1.** kijut *Ety fējl őura alat kiéjērünk az állomásra* (Bo); **2.** kinyúlik *Ez az epērfa egēssz az ucca szjēlejek kiér* (Tk)

kiereszt *kiereszt* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige **1.** kienged *Kiereszt a puját az uccára* (Csp); **2.** vizet enged kifolyni *Minden héjten kieresszük a hōrdōybul a vizet, hogy frissē tōjēcsük meg* (Gy); **3.** szélesebbre enged *Kieresztette a ruháját, mēr mekhizott a tērhejsjég után* (Cse)

kierőszakol *kierőszakol, kierőjšszakol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -ott] ts ige erőszakkal elér *Kierőjšszakōta, hogy odaaggyuk neki a kissebbig disznōt* (Tā)

kiesik *kiesik* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** kívülre esik *Kiesett ez a csepsjég a kocsbű* (Be); **2.** félre esik *Ez a falu kiesik az udbű* (Gy)

kiesz *kiessel* [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -ett] ts ige ravaszul kitervez *Addigra māj csak kieszelünk valamit, ami kihuz a bājibű* (Sz)

kieszik *kieszik* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige **1.** ételből csak egy részt eszik *Ez a puja csak a tjesztát eszi ki a levezsbű* (Pf); **2.** kirág *A moj kiette a finom kalapot* (Bk); **3.** kimar *A mēsz egjēsz kiette a kezjēt* (V); **4.** evéssel anyagilag tönkretesz *Ne fjēj, nem esznek ki avagyonodbű* (Bó)

kifacsar *kifacsar, kifacsār* [-ok, -sz, -t] ts ige a nedvet kinyomja vmiből *Egész ēfű-*

rad a karom, mik kifacsarom eszt a temér-
dek ágyneműt (Kf)

kifaggat kifaggat [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts
ige aprólékosan kikérdez, titkot kiszed Ki-
faggatta a puját, am meg mindent emondott
(H)

kifagy kifagy, kifogy [-ott] tn ige fagy
miatt kipusztul Korán évetettük a kompirt,
osz mint kifogyott (T)

kifakad kifakad, kifokod [-ok, -sz ~ -ő ~
-ol, -t] tn ige 1. fekély kinyílik A sebe kifa-
kat, csunya geny jöd belőlle (Té); 2. hara-
gos szavakban tör ki Kifakattunk a szoms-
zédra, mer észántotta a mezsgyéinket (Ah)

kifakaszt kifakaszt, kifokaszt [-ok, -ő ~
-ol, -ott] ts ige sebet, pattanást kiszúr Kifo-
kaszta a sebet, pedig még nem jért meg (K)

kifakul kifakul, kifakull [-út ~ -t] tn ige
színét veszti Nyáron hamqar kifakull a me-
zőnn a ruha (V)

kifárad kifárad [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -tt]
tn ige nagyon elfárad Kifárad az embér az
egjész napi szaladázsba (Nf)

kifarag kifarag [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige
1. faragással kiformál vmit Egy nap alat ki-
faragok huz gójját (Vr); 2. kicifráz Kifa-
ragná nekem ety függöntartójt? (Tk)

kifarol kifarol, kifaröl [-sz, -t] tn ige 1.
állat két hátulsó lábával indul ki vhonnan A
tehen kifarót az óylbú, mér nem tudot mek-
fordúni (I); 2. farolva kimegy vhonnan Ijjet-
tibe kifarót a házbú (Nb)

kifecseg kifecseg [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett]
ts és tn ige 1. könnyelműen kibeszél Min-
dent kifecseg, nem marad meg benne a szó
(Np); 2. kifröccsen Olvasztáskör vigyázunk,
hoty ki ne fecsegen a zsír (Be)

kifed kifed [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] ts ige
fedelét leveszi Kifette a fazokat, hoty hat
hűjön az jétel (I)

kiféheredik kiféheredik, kifejjéredik, ki-
fejéredik [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] tn ige fe-
hérré válik A vászon kifejjéredik a mo-
sástuo (Dr)

kifej kifej, kifej, kifej [-ek, -sz, -t] ts ige
1. tejet emlőből eltávolít Ha nem fejnőjk ki
a tehenet, akkor etyhamar elapadna (Z); 2.
pénzt kicsikar Kifejnéj az anyyábú az utó-
sój kopeket (Np)

kifejez kifejez [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige
gondolatot szavakba foglal Ha kifejeznéj
amit mondani akar, de hát nem tuggya (Bk)

kifejlődik kifejlődik, kifejlődik, kifej-
lődik [-ök, -öcc ~ -öl, -ött] tn ige 1. vki el-
éri fejlettségét Kifejlődik ez a gyermek, mi-
re eladóján lessz (Kv); 2. vmi egész mi-
voltában megnyilvánul Kifejlődött nálla a
gyomörfekéj (Bk)

kifejt kifejt, kifejt, kifejt [-ek, -ē ~ -el ~ -sz,
-ett] ts ige hüvelyéből kibont A paszuji
őjssz kifejcsük, oszt uty tesszük ē (Ki)

kifele kifele, kifejle kérdés névm milyen
társadalmi helyzetű Osz kifejle az az ud-
varlój? (Kg)

kifelé kifelé, kifele hsz 1. ki innen Na, ki-
fele! (R); 2. külső hely felé Jösz má kifele a
házbú? (Ke); 3. mások előtt Kifele mutas-
sák a szjépet, amikö meg nem lássák, eszik
egymást (Bá) [] Kifele ál a ruggya 'elbocsá-
tásra számíthat'

kifelejt kifelejt, kifejlett, kifeletjt [-ek, -sz
~ -ē ~ -el, -ett] ts ige vmit feledékenységből
nem tesz oda, ahova tartozik Kifelejtette a
levezsbul a zellert (E)

kifen kifen [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -t] ts ige
kielesít A kaszakivē kifennyük a kasza élit (J)

kifényesedik kifényesedik, kifejnyesedik,
kifjényesedik, kifinyesedik [-ett] tn ige fé-
nyesre dörzsölődik Má egjész kifjényesedett
az ülepemen a nadrág a sok viseljéstü (Ge)

kifényesít kifényesít, kifejnyesít, kifjé-
nyesít, kifinyesít [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] ts
ige fényesre dörzsöl Uty kifjényesítette a
csizmáját, hogy meglátta magát benne (H)

kifér kifér, kifejér, kifjér [-ek, -sz, -t] tn
ige keresztüljut vmin Nyugotton kifejér ez a
malac ezen a jukon (Si)

kifeslik kifeslik [-ett] tn ige varrás ki-
bomlik Kifeslik má ez a ruha az őjjesnéj
rjégi, nem jerdemes vqärni (Fa)

kifest kifest [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1.
mázoló helyiséget vmilyenre fest Az ősój
házat szjépen kifestettjék nekik (Gy); 2. raj-
zot kiszínez Flamaszterrē kifestem az egjé-
sszet (V); 3. arcát arcfestékkel kikészíti Uty
kifesti magát, hogy rá se lehet ismèrni (Vs)

kifeszít kifeszít, kifeszít [-ek, -sz ~ -ē ~ -el,

-ett] ts ige **1.** feszesre kihúz vmit *Kifeszítünk egy madzagot, āra tericcük ki a ruhát* (Ho); **2.** feszítővassal kinyit *A kőcs ēveszett, az ājtóut kifeszítettük* (Fr); **3.** mereven tart *Kifeszítette a kēj lábát, nem lehetet kimozdítani a hejibū* (Sza)

kificamodik *kificamodik* [-ott] tn ige a csontok egyike helyéből kiugrik *Kificamodot a bokája, napokig nem bir a lábára ālani* (Asz)

kifizet *kifizet* [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] ts ige **1.** járandóságot kiad *A gyār kifizette a mūt hōnap munkāt* (Tű); **2.** tartozást kiegyenlít *Kifizettjék a két heti tejet* (K); **3.** vkit rövid úton elintéz *Mājd ējn ūtet kifizetem, csak tegye ide a lábāt* (Np) [] *ējn ūtet az āsōy melljēnzsehibū is kifizetem* 'sokkal gazdagabb vagyok nála' (Np)

kifizetődik *kifizetődik, kifizetődik* [-ött] tn ige hasznot hoz *Kifizetődik a szuvenirgyártás a kolhozogba* (Bo)

kifli *kifli* [-t, -k, -je] fn **1.** patkó alakú töltött sütemény *Nállunk csak a mákkos kiflit szereti a család* (Ge); **2.** péksütemény *A kiflit it rohálíknak monygyák* (Kh)

kifog *kifog* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts és tn ige **1.** kivész vhonnan *Kifogott ety kējt kilōys csukāt a Tiszábū* (Ts); **2.** a szerszámot leszedi *Djēlbe mā kifogom a lovakot* (Pf); **3.** számla kiegyenlítésére pénzt levon *Kifoktam a kēj litēr tej árāt* (Kf); **4.** becsap vkit *Várjā, kifogok ēm még rájrad!* (Vr) [] *Jól kifokta* 'kijutott neki' (R)

kifogás *kifogás* [-t, -ok, -a] fn **1.** ürügy *A cigánnak is vōut kifogása* (V); **2.** rosszalló észrevétel *Mindjēk csak kifogásaji van ellenünk* (J)

kifogy *kifogy* [-ott] tn ige elfogy *Kifogyott a házbul a liszt* (Ff) [] *Kifogy a bjēketürjēzsbū* 'elveszti a türelmét' (Pf)

kifokad l. **kifakad**

kifokaszt l. **kifakaszt**

kifolyik *kifojik* [-t] tn ige kívül levő helyre folyik *Nem engeggyük, hoty kifojjon a must a kádbū* (Gy) [] *Minden kifojik a keze közzül* 'rosszul gazdálkodik' (Kg)

kifordít *kifordít, kifordít* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige **1.** vminek a belső oldalát kifelé fordítja *Kifordítom a kabátomat, osz*

hōrdom még ety pár ēpvig (Fr); **2.** zsebet úgy fordítja, hogy tartalma kiforduljon *Na, fordics ki a zsebedet!* (Kf)

kifordul *kifordul, kifördul* [-ok, -usz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige **1.** vhonnan előbukkan *Eccērlátom, hogy az ērdőūbū kifördút* (Fp); **2.** ki-dől *Nagy nehezen osztán csak kifördút az a naty fa a hejibū* (Vr)

kiforgat *kiforgat, kiförgat* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige **1.** sorban kívülre fordítja *Kiforgatta minden zsebit, semmit nem tanātunk nálla* (Kf); **2.** javaitól megfoszt *Kiforgatta az őregeket a vagyonoghū, és magára hatyta ūköt* (Ah); **3.** értelmét elferdíti *Kiforgassa a mász szavajit, osz neki adnak igazat* (Tk)

kiforr *kifor, kiför* [-t] tn ige szesz szeszes folyadék forrása végbemegy *Māj, ha kiför a bor, akkor tōārcsuk meg a lakadalmat*, (Gy)

kiforszíroz *kiforszíroz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kieszközöl *Csak kiforszírozta, hoty tül-lők vegyjék meg a szilvāt* (I)

kifoszt *kifoszt* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige **1.** vkit értékeiből kiforgat *Minden vagyonābū kifosztotta a bāttvāt* (Tāt); **2.** vkinek a pénzét elnyeri *Kartyāba az egjész uccāt kifossza* (Vr)

kifő *kifő, kifőj, kifőjil* [-tt] tn ige **1.** elkészül *Kifőjtt az ebjēd, lehet enni* (Cs); **2.** vki túlságosan kimelegszik *Egjész kifőjtem ebbe a rekkentőj hōjjsjēgbe* (V); **3.** fővés közben párolog *Mire bementem, mint kifőjtt a víz a fazigbū* (Pk)

kifőz *kifőz, kifőjz* [-ök, -ō ~ -öl, -ött] ts és tn ige **1.** főzéssel elkészít *Kifőjstük az ebjēdet, osz szalattunk is a mezőjre* (Hl); **2.** főzéssel megtisztít *Kifőjstiem az āgvnemūt, mēr mā nagyon sārگا vōut* (Kf); **3.** kieszel *Mā megējn kifőjzött valamit ez a vjēm bolond* (Bo); **4.** elvégzi a főzést *Kifőjzök mā, mer mīnygvan este van* (Or)

kifúj *kifúj, kifuj* [-ok, -sz, -t] ts ige **1.** fűvással eltávolít *Cigerettāzik, oszt az ōrán is kifujja a füstöt* (F); **2.** érdesre szárít *Kifujja a szējl az gārcāt* (B); **3.** kissé megpihen *Várjā mā, ety kicsit kifujom magam* (Bo)

kifundál *kifundál* [-ok, -ász ~ -sz, -āt ~ -t] ts ige kieszel, kitalál *Ne szomorkoty, kifundallunk valamit* (V)

kifúr *kifúr, kifur* [-ok, -sz, -t] ts ige 1. kilyukaszt *Má kifúrtuk a szegeknek a hejjet a falon* (Bt); 2. furakodva kijut *Csak kifúrta magát a csepsig a rengeteg níp közül* (Vs)

kifut *kifut* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. szaladva kimegy *Kifutott az uccára, de nem látot séjnkít* (P); 2. forrásban lévő folyadék az edény peremén kicsordul *Kifutott a tég, attú van íjem bűdös* (Ah)

kifüröcskél *kifüröcskél, kifüröcskéll, kifüröcskéll* [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige vízre fürödve kilocsol *Odakészítettem az udvára egy kád vizet, de ez a puja kifüröcskéte* (Tk)

kifürög *kifürög* [-gött] tn ige kireped *Szét ki a hűrkát a vizbű, mēr mint kifürög* (S)

kifűsöl l. **kifűsöl**

kifűstöl *kifűstöl, kifűstöl* [-ök, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige 1. fűstöléssel tartósít *Disznóöljéskor kifűstöljék mind a négy sódort* (Cs); 2. fűstöléssel fertőtleníti *Kifűstöljék a házat a beteg után* (Bk); 3. vkit távozásra kényszerít *Mi maj kifűstöljük ütet ebből a házbű* (Th)

kifűt *kifűt* [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts ige 1. hevít *A kenyérsütőjénél fontos, hogy jóyn kifűccsük a kemencét* (Tk); 2. aludttejet tűzőn megtűrosít *Az aludttejet kis tűzőn fűtöm ki* (Bs)

kifűz *kifűz, kifűz* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige ige fűzöt megold *Az unokám kifűzi a cipőfűzőt, mer nehezen tudok lehajjani* (Ah)

kifűződik *kifűződik, kifűződik, kifűződik* [-ött] tn ige befűzött holmi kibomlik *Kifűzőődött a cipőfűző, oszt elestem* (Ts)

kiganéz *kiganéz, kiganéz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige trágyát kihord *Egy nap kéjccer is kiganéjzzuk az őlyat* (J)

kigaraszol *kigaraszol, kigaraszol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige udvart, kerti utat megtisztít a gyomtól, fűtől *Jóyn éjles kapávā korán reggē kigaraszoltam az udvart* (Pf)

kigázol *kigázol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] tn ige 1. kijut vmiből *Vjégre kigázótunk abbű a naty pocsojábű* (Gy); 2. kilábal *Alik hittük, hogy kigázol a nagy betekésghűl* (Sz)

kigombol *kigombol, kidomból* [-ok, -ősz

~ -sz, -őt ~ -t] ts ige begombolt holmit szétnyit *Kigombolom a kabátomat, meggyulok a meleksejéktű* (Bo)

kigondol *kigondol, kigondol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige 1. kitalál, kitervel *Kigondótunk valamit, oszt meg is csinátuk* (Mu); 2. megalkot *Eszt a gépet ü gonduta ki* (Kh)

kigömbölyödik *kigömbölyödik* [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] meghízik *Gyönyörűven kigömbölyödött a márha a tallóyn* (Gy)

kigubáz *kigubáz* [-ok, -ősz ~ -sz, -t] ts ige kifizet *Röktön kigubázott a tehenjér kéjtszáz rubelt kéjcszjéndzbe* (V)

kiguberál *kiguberál, kiguberáll* [-ok, -ás ~ -sz, -át ~ -t] ts ige pénzt kelletlenül kifizet *Vjégül is csak kiguberáta az összeget* (Fra)

kigumiz *kigumiz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige kiradíroz *Kigumisza a hibás írást a pappírrű* (Nf)

kigúnyol *kigúnyol, kigúnyol* [-ok, -ősz ~ -sz, -t ~ -t] ts ige gúnyolva nevetségessé tesz *Ezek a jányok csak kigúnyóják aszt a szegjén fíjui* (Bó)

kiguvad *kiguvad, kigúvad* [-t] tn ige ki-dülled *Kigúvad a szeme a bāmulástű* (Ts)

kigyalogol *kigyalogol, kigyalogol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] tn ige távolabbi helyre gyalog megy *Mik kigyalogótunk az álomásra, ébeszjéggettünk egy kicsit* (Bk)

kigyó *kigyó, kigyó, kigyó, kigyó, kigyó* [-t, -ja] fn gerinces csúszómászó; *Ophidia A tanyán teli van sásas kigyógvā* (Tű) [] *Kigyóyt melenget a keblin 'hálátlan embert pártfogol'* (Ts); *Kigyóyd-bikát rákiabátak egymásra 'csúnyán összevesztek'* (Ng)

kigyógyít *kigyógyít, kigyógyít* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige vkit betegségétől megszabadít *Sokkára, de mégis kigyógyították a torokrághű* (Sza)

kigyógyul *kigyógyul, kigyógyul* [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige betegségtől megszabadul *Má nem hittük, hogy az örek kigyógyul a tudólygyulladázbű* (Gu)

kigyomlál *kigyomlál, kigyomlál* [-ok, -ás ~ -sz, -át ~ -t] ts ige gyomot kiszed *Estéjre kigyomlájuk a hagymát* (Mf)

kigyújt *kigyújt, kigyút* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige bekapcsol *Mos má este ki-*

gyuccsák a faluba is az uccán a villonylám-
pákat (Tk)

kigyúl kigyúl, kigyul [-t] tn ige felgyúl
*Régegy gyakran kigyútat a számatetős há-
zak a falvagba* (Ah)

kihág kihág [-ok, -sz, -ott] tn ige félrelép
*Az uram izz gyakran kihág, de hát nem te-
hetek, semmit* (Mu)

kihagy [-ok, -sz, -ott] ts és tn ige 1. nem
vesz számításba *A kolhozalapításkor útét
kihatják a vezetőiségéből* (V); 2. kifelejt
*Egy öltöztet kihatytam, azér nem jöt ki a
minta* (M); 3. nem emlékszik vmire *Kihagy
az agyad* (A)

kihagyul kihagyul, kihagyul [-út ~ -t] tn
ige színét veszti *Uty kihagyul ez a ruha,
hogy má as se lehet látni rája, miben vőgt
új korába* (Fo)

kihajigál kihajigál, kihajigáll [-ok, -ász
~ -sz, -át ~ -t] ts ige kidobál *Kihajigállom az
összes rongyodot, ha nem rakod rendbe* (Mf)

kihajít kihajít, kihajít [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol,
-ott] ts ige kidob *Ha nem tanáta józnak a
tjésztát, kihajította a kutyának* (Bat)

kihajlik kihajlik, kihájlik, kihajlik [-ok, -
hajlik [-ott] tn ige úgy hajlik, hogy kívülre ér
A cseresznye fa kihajlik a sor alá (Tk)

kihajol kihajol, kihajul, kihajull [-ok,
-úsz ~ -sz, -út ~ -t] úgy hajlik meg, hogy
felsőteste vmely zárt téren kívülre jut *Kiha-
jút az ablakon, úgy attá ide a csep jánt* (E)

kihajt¹ kihajt, kihajt [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol,
-ott] ts ige 1. háziállatot legelőre terel *Ki-
hajtották má a csördát?* (Ke); 2. állatot ki-
kerget *Vhonnán Hájzs má ki eszt a macskát!*
(Ng); 3. autót kivezet *Kihajjtok az udvár-
bú, osz májd az uccán beszátok* (V)

kihajt² kihajt, kihajt [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol,
-ott] ts ige blúz, ing stb. gallérját kardigán-
ra, zakóra stb. ráhajt *Szeb lesz, ha kihajtod
az inged gallérját* (Kf)

kihajt³ kihajt, kihajt [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol,
-ott] tn ige növény hajtást hoz *Szípen kihaj-
tott a kompér* (Ts)

kihalász kihalász [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts
ige 1. kifog *Kihalásztá a lekszep ponytyot*
(Bo); 2. folyékony anyagból vmit kiszed
Este lesz, mik kihalásszuk a hördőyből a pa-

radicsomokat (Pf); 3. előkeres *Kiha-lászott
a zsebiből ety hármast, osz mentek sörözni*
(Cs)

kihallatszik kihallaccik [-ott] tn ige 1.
hang kihatol *Vhova Kihallaccik a szája az
uccára* (A); 2. hang megkülönböztethető a
többtől *Ojan hangja van, hoty kihallaccik a
kóruzsóbú* (Bf)

kihallgat kihallgat, kiháogat [-ok, -sz ~ -ő
~ -ol, -ott] ts ige 1. hatósági személy tanút,
vádliottat kikérdez *Kihágtattak sok embert,
az igazság méjke derült ki tőjjesen* (K); 2.
beszélgetést titokban meghallgat *Kihágtatá
a beszélgetést az gajtóin keresztül, onnen
tutta* (Vr)

kihallik kihallik [-ott] tn ige kihallatszik
A konyhábú minden szóg kihallik (Bat)

kihány kihány [-ok, -sz, -t] ts ige 1. ki-
dobál *Kihányom eszt a sok rongyot, ha
nem rakjátok rendbe* (Tk); 2. kiokád *Min-
dent kihány, amit megeszik* (Km); 3. növény
a kalászát kidugja *Amikör a buza kihánnya
a fejjét, kē rá a jój időj, hogy mek-szemez-
zen* (Cs); 4. gyomorrontáskor seb jön ki a
száján *Kihánta a hideg a száját* (V)

kiharap kiharap [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, ~ -ot]
ts ige harapással kiszakít vmit *A kutya kiha-
rapott egy darabot a kabátjábú* (Ho)

kiharcol kiharcol, kihárcol [-ok, -ősz ~ -sz,
-öt ~ -t] ts ige kivív *Kihárcoltuk, hogy a
fijatalok ne vággyanak el a falubú* (Nt)

kihasad kihasad [-t] tn ige kifeszlik *Kiha-
satt a ponyva, osz kifőjt a buza* (Csn)

kihasít kihasít, kihasít [-ok, -sz ~ -ő ~
-ol, -ott] ts ige 1. úgy vág fel vmit, hogy
abból kiszakít egy részt *Kihasítok a lepe-
dőjbú egy darabot, hogy bekössük a sebet*
(Tát); 2. úgy vág fel vmit, hogy az kihasad,
amibe beleakad *Az eke jój darabot kihasít a
főjdbú* (Gy)

kihasznál kihasznál, kihasználl [-ok, -ász ~
-sz, -át ~ -t] ts ige 1. lehetőséget a maga ja-
vára fordít *Kihasznátá a jó essős időj, éve-
tette a zóccsiget* (Ts); 2. anyagi hasznot húz
*Kihasznátá az összes ismerőssejt a maga
irdekihe* (Vs); 3. hosszú ideig hord, visel
vmit *Jój kihasznátá aszt a tőjli kabátot* (Be)

kihátrál *kihátrál, kihátráll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige hátrálva kimegy *Kihátrát az ajtóyn szígyenibe* (Tg)

kiházásít *kiházásít, kiházásít* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige anyagiakkal ellátva férjhez ad *Uty kiházásítottuk a jányunkot, hogy gond nélkülű keszhetik az jéletet* (Or)

kihegyez *kihegyez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige hegyesre farag *Szjép hosszura kihegyezem a ceruzámot* (Gy)

kihelyez *kihelyez, kihējēz, kihejjez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige tanintézmény a végzett növendékeiket távolabbi helyre irányítja *A mi jányunkot Lembërbe hejjesztjék ki dóvgozni* (Th)

kiherél *kiherél, kiherélj* [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige 1. állatnak a heréjét eltávolítja *Ki kéjm má heréjni aszt a súldőjt* (Bat); 2. tréfás fenyegetés *Gyere csak ide, minygyvá kiheréljlek* (A); 3. a burgonyabokorból pár szemet kivesz *A kompiert essőjt után kiheréjjük* (Bt)

kihever *kihever, kihevēr* [-ek, -sz, -t] ts ige 1. meggyógyul *Csak kiheverte aszt a nagy beteksíget* (G); 2. lelki megrázkódtatás *Ű má sose heveri ki a fija ēvesztjésit* (Kb)

kihímez *kihímez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige varrással kidíszít *Most ety szjép konyhagar-niturát himesztünk ki* (Or)

kihirdet *kihirdet, kihírdet* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. mindenkinek tudtára ad *Kihírdettjék, hogy minden tehentű be kē adni hatvan litēr tejet* (Bk); 2. a pap az esküvő előtt egy héttel a templomban közli a házassulandók házassági szándékát *Van ojam pár, hogy kihirdetik, mégjgis ēmarad az esküvőjt* (Sza)

kihív *kihív, kihij* [-ok, -sz, -t] ts ige 1. kiszólít *Ahāncor kihíjta a tanitőjt a tábláho, sose tudot felēni* (A); 2. felszólít *Na, gvere, kihijlak egy birokra* (V)

kihízik *kihízik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige úgy meghízik, hogy a ruhái szűkekké válnak *Kihiszta az összes ruháját* (Km)

kihókul *kihókul, kihóykull, kihóykul* [-út ~ -t] tn ige kifakul *Uty kihóykút ez a ken-dőjt, hogy nem lehet fēvenni* (Bo)

kihord *kihord, kihōrd* [-ok, -ő ~ -ol, -ott]

ts ige 1. kiszállás *Tavasszā kihōrgyuk a gánējt a földre* (Bd); 2. kikézbésít *Alig érzi szegín jány a lábát, mire kihōrgya a postát* (Ts); 3. magzatot a méhben hord *Nehezen hōrgya ki aszt a puját* (Gy); 4. hirt kivisz *Kihōrgya a házbu a családi titkokot* (F)

kihorgász *kihorgász, kihōrgász, kihargász* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. halat kifog *Űt kilőjt halat hōrgászt ki ety hajnába* (Tú); 2. kihúzza *A vasmacs-kávā hargászt ki a kudbū a vidret* (H)

kihoz *kihoz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kívül lévő helyre hoz *Hosz ki má a kalapácsot a kamorábū* (Mcs); 2. vmilyen megá-lapításra jut *Asz hoszta ki a dologbū, hogy mindenek ém vagyok az oka* (Fra)

kihörpint *kihörpint, kihōrpint* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige egyszerre kiiszik *Hōrpincse csak ki eszt a kizs bōrt, osz mehet* (Np)

kihull *kihull* [-ott] tn ige 1. vmiből kiesik *vmi Rosz má ez a rosta, mint kihul belőjtle a mag* (Bf); 2. megkopaszodik *Mint kihul-lott a haja a katonaságná* (Gl)

kihurcol *kihurcol, kihūrcol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] 1. nehezen kivisz *Belegebec, mik kihūrcolod aszt a sok hōlmit az őjtőgra* (Bk); 2. kiköltözik *Kihūrčokottunk a nyári konyhába, mēr bem má meleg vam földjēni* (Cse)

kihúz *kihúz, kihuz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. eltávolít *Kihuszták a fogát, osz fēda-gatt az ārcá* (P); 2. rászedi, hogy elmenjen vhová *Na, ha kihusztá a házbu, mos má ugy lessz, ahogy éjn akarom* (Hl); 3. kicsinosítja magát *Hū, de kihusztad magad!* (Tk); 4. titkot kiszed vkiből *Csak kihusztá belőjtle az a vjēm piszkos a tervőköt* (Or); 5. nehezen eltölt *Csak kihuzza má tavaszig ebbe a csizsmába* (Ke); 6. kivonja magát *Mindjék kihuzza magát a nehējt munkábū* (Nb)

kihúzgál *kihúzgál, kihuzgál, kihuzigál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. kitépdes *Megyek kihuzgállom aszt a kizs gaszt a murek köz-zül* (V); 2. kiszed *Ezek a jányok kihuzigáj-ják a szemőjtőküköt* (Be)

kihül *kihül, kihul* [-űt ~ -t] tn ige melegét elveszíti *Ne nyitogjátok az oajtőjt, mer ki-hül a ház* (Tk)

kikap *kikap* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige **1.** hirtelen elvesz *Kikapta a kiszeb-bik kezéből a kalácsot* (B); **2.** megkap *Kikap-tam a fizetjést, oszt el is költöttem* (Ah); **3.** verést, szidást kap *Kikapó apáttú, ha nem csinálod meg, amit mondott* (Z)

kikapál *kikapál, kikapáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kapálással kivág *Mint kikapá-lta a gyönyörű karalábéját* (Tk)

kikapar *kikapar, kikapār* [-ok, -sz, -t] ts ige kiszedi a maradékot *Kikapārja ez a puja a fazokot, nem vesz it kárba semmi* (Ti)

kikapcsol *kikapcsol, kikapcsol* [-ok, -ös ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige **1.** kapcsolót szétnyit *Kapcsolja má ki valaki hátul a ruhámot!* (V); **2.** áramot megszüntet *Kikapcsóták a villont* (Bó); **3.** gép működését megszünteti *Kikapcsolom a rádióját, hogy ne bőlgjön állandóan* (Kd)

kikapcsolódik *kikapcsolódik, kikapcsol-ódik* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] tn ige **1.** kapcsolót szétnyit *Kikapcsolódott az öve, oszt éhatyta* (Cse); **2.** nem a megszokott környezetben pihen *Ejöt, hogy ety kicsit kikapcsol-ggyon itt* (O)

kikapós *kikapós, kikapóys* [-abb] mn könnyűvérű, hűtlen *A férfinjép a kikapóys asszonyokat kedveli* (Bá)

kikaróz *kikaróz, kikaróze* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige karóhoz köt *Gyönyörűven kika-róztuk a paradicsomot* (Gy)

kikászálódik *kikászálódik, kikászallóg-dik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige lustán, kényel-mesen elkészül vki *Mik te kikászallóg-c honrú, ém má haza is jövök a pijacrú* (Cs)

kikecmereg *kikecmereg* [-rgek, -sz, -rgett] tn ige ügyel-bajjal kijut *Na hiszen, míg asz kikecmereg az ágybú, dől lesz* (Vs)

kikefél *kikefél, kikefél, kikefél* [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige **1.** kefével kitisztít *Ki-kefélé a kabátyát a pórtú* (Ko); **2.** kefével kifényesít *Kikeféljük a bokszcsizmát fjé-myere* (Fo)

kikékit *kikékit, kikékit, kikékit, kikékit* [-ek, -é ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige **1.** vmit kékitő oldatban öblít *Kikékitettem az ágy-neműt, hogy ne legyen sárga* (B); **2.** kékre

fest *Uty kikékitette a szemét, mintha jó oda-váltak vógn neki* (Sz)

kikel *kikél, kikőjl, kikél* [-t ~ -tt] tn ige **1.** csíráját a földből kidugja *Szép egyenlete-sen kikőjt a buza mind* (Cse); **2.** kibújik a tojásból *Huszonety tojásbú nekem kikőjt hus csirke* (Ke); **3.** felkel *Nem lehet kívárni, hory kikőjjön abból az ágybú* (Pk)

kikeményít *kikeményít, kikeményít, ki-keményít, kikeményít, kikeményít, kikemé-nyét* [-ek, -sz ~ -é ~ -el, -ett] ts ige ruhaneműt úgy mos, hogy mereven álljon mosás után *Lizbú főzstem keményítőjt, oszt kike-ményítettem az abroszokat ojjanra, mint a kártya* (Fra)

kiken *kiken* [-ek, -sz ~ -é ~ -el, -t] ts ige **1.** edényt zsiradékkal megken *A tepsit ki-kennyük zsirrú, mekhincsuk liszté, oszt uty tesszög be a tészát a blóderbe* (Pf); **2.** az arcát kifesti *Kikeni magát, oszt nem törődik avvú, mi van a hász körül* (Bcs); **3.** ke-nőccsel bedörzsöl *Kigyózsirrú kikente a lqá-bom, oszt jobban lettem* (Nd)

kikent-kifent *kikent-kifent* mn a külsejére túl sok figyelmet fordító *Az ijen kikent-kifent jányogbú ritkán van jóy asszon* (Ho)

kikényszerít *kikényszerít, kikényszerít, kikényszerít, kikényszerít* [-ek, -sz ~ -é ~ -el, -ett] ts ige erőszakkal elér vmit *Kikénysze-ritette az apjábú a kocsit* (Vr)

kikér *kikér, kikér, kikér, kikér* [-ek, -sz, -t] ts ige **1.** kéri, hogy adják ki *Kikérte a bi-zonyítványát, oszt othatyta az iskolát, nem fűt a foga a tamullásho* (Or); **2.** lakodalom-kor a násznagy versben kéri a meny-asszonyt *Má kikérte a menyasszonit, sij-jessetek* (Nf); **3.** tiltakozik *Eszt kikírem má-gámnak* (Br)

kikérdez *kikérdez, kikérdez* [-ek, -é ~ -el, -ett] ts ige **1.** aprólékosan tudakol *Min-denrú kikérdeszte az othonijakot* (Fra); **2.** felelet *Kikérdeszte a tanjéto ur a leckét mindegyikőjtőktü?* (Gy)

kikerekít *kikerekít, kikerekít* [-ek, -sz ~ -é ~ -el, -ett] ts ige **1.** kiegészít *Ha lenne aki ki-kerekítse, má vehetnéink ety kocsit* (P); **2.** hozzátold *Mindent kikerekít, ugy mond é* (Tá)

kikeres *kikeres* [-ek, -é ~ -el, -ett] ts ige

1. előteremt *Mindent kikeres a csalágyának* (Fa); 2. megtalál *Mik keresi a kőcsot a táskájában, addig le is ühetünk* (Th); 3. megkeres *Keressjétek ki a könyvbe a huszadik órdalt* (Gy)

kikerget *kikerget, kikēget* [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. állatot kihajt *Kikerges-sük a macskát a házba, mēr bepisköl* (Tg); 2. vkit kiutasít *Kikergettem az udvarombú, nem rendes embēr* (Ki)

kikérő *kikérő, kikérőő, kikérőő, kikérőő* [-t, -k, -je] fn násznagy *A kikérőő sok vēr-set tanul meg* (Gy)

kikerül *kikerül, kikerüll, kikerüő* [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] ts ige 1. kitérőt tesz *Kikerüđ osztán a pocsoját!* (Tát); 2. kint lévő helyre jutott *Hoty kerüt ki a törnácra a moslők?* (V); 3. kijut *Még a háború előő kikerüt Amerikába* (Té); 4. akad *Mindjék csak kikerüőll ety kis pēndz a hászho* (Bd); 5. az iskolát elvégzi *Ha kikerüll ez a puja az iskolábú, többet fok segíteni* (M)

kikészít *kikészít, kikészít, kikészít, kikészít* [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. kéznél lévő helyre tesz *Este kikészítem a gyermekek hőlmiját* (Bo); 2. kifesti magát *Ojjan ügyesen kikészíti magát a barátém, hocs csak!* (Bo); 3. kimerít *Az egész családót kikészítette a nágy lákadálom* (Nd)

kikever *kikever, kikever* [-ek, -sz, -t] ts ige 1. egy bizonyos színt kialakít *Kikeverek ety szíp citromsárgát* (Kd); 2. vajat, cukrot stb. krémme ver *Kikeverőőők a krēmmed, de nincs villony, így ősz nem leszek kējőz idejébe a süjtőssē* (Bs)

kikezd *kikezd* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts és tn ige 1. kidörzsöl *A kapanyēl kikeszte a tenyerit* (Bd); 2. beleköt vkibe *Kikesztek vele a szomszjēt puják, azjēr vērte meg űköt* (Bat); 3. szerelmi kapcsolatot kezdeményez *Ha ety fiju mekteccik neki, rōkötön kikezd vele* (Ti)

kikezel *kikezel, kikezēl* [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige meggyógyít *Kikezēte az orvas a szivit* (T)

kikiabál *kikiabál, kikijabáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. kifelé kiabál *Kikijabá-*

ta, hoty hozzak neki a vározsbú tejfelet (Tát); 2. bizalmas dolgot mindenkinek elmond *Ősszevesztünk, ősz mindent kikijabát rullam* (Sza)

kikiált *kikijált, kikiját* [-ok, -sz ~ -ol, -ott] ts ige 1. kintre kiáltva mond valamit *Kikiátotta, hoty má minygyá jősz hazafele* (Tb); 2. kihív *Kikijátott éngem az uccára, pedik teli vōgtam dologgā* (Tk)

kikísér *kikísér, kikēső, kikísír* [-ek, -sz, -t] ts ige udvariasságból együtt megy vmeddig azzal, aki távozik a házból *A kedves vendīget kikísírjuk a kapujig* (Sza)

kikiváncozik *kakiváncozik, kikiváncozik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. máshová szeretne menni *Kikiváncozok má a mezőőre, a fris levegőőre* (Fra); 2. hányingere van *Kikiváncozik az embērbú az jétel* (V); 3. úgy érzi, el kell mondani *Nagyon kikiváncozik belőőlle, amit hallott azokrū az emberekrū* (Sz)

kikopáncsolódik *kikopáncsolódik, kikopáncsolódik* [-ott] tn ige a dió zöld héja leválk *Má jōg kikopáncsolódik a dijōg* (Tk)

kikopik *kikopik* [-ok, -sz, -t] tn ige 1. elvékonyodik *Uty kikopot ez a nadrák, hoty má szītfeslik* (Vs); 2. kifogy *Má tējesen kikoptam az ünneplőő ruhábú* (Fr)

kikopog *kikopog* [-ok, -sz, -ott] ts ige kopogással jelzi, hogy meg van elégedve *Kikopogom, má rīgen nem vōgtam beteg* (Ti)

kikosaraz *kikosaraz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. udvarlót elutasít *Vállogatott, a kjērőőőköt sōra kosaraszta ki, mos meg má ű nem kē sējīnkinek* (Mu); 2. nem fogadja el, amivel kínálják *Szeresse má, ne kosarazzon ki!* (Gy)

kikotor *kikotor, kikotōr* [-ok, -sz, -t] ts ige 1. kikapar *A parázst kikotōrjuk a kemence szájához, őz bevessük a kenyeret* (Bat); 2. előkeres *Kikotōrt a zsebībú ety pár gombot, ősz má hozzá is foktunk a gombázasho* (Ki)

kikotyog *kikotyog* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige kifecseg *Nem bizok meg benne, māj mēj kikutogja, amit it hallott* (Ke)

kiköhög *kiköhög* [-ök, -sz ~ -ō ~ -öl, -ött] ts ige sokat köhög *Ugy mekhūtem, hoty má a tēlketem is kiköhöktem* (Np)

kikölt *kikölt*, *kikölt* [-ött] ts ige 1. kotló hőmérsékletével hozzájárul, hogy a tojásból csirke fejlődjön ki *Rosz kotlógy vőyt, min-djég leszát a tojásrú, huszonegybü csak tizet költött ki* (H); 2. sok pénzt elkölt *Uty kikölt-töttem a kasszát az ünnepekre, hogy nehéz lesz kívárni a fizetjést* (Cse)

kiköltekezik *kiköltekezik*, *kiköltekezik* [-ek, -ő ~ -el, -ett] ts ige többet költ, mint amennyit a keresete megenged *Kiköltekeszte magát az utazásra, mos meg nem tud hejrejönni* (Ko)

kiköltözik *kiköltözik*, *kiköltözik* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] tn ige más helyre költözik *Azok má vaty husz éve kiköltöztek a falubú a ta-nyára* (Gu)

kikönyököl *kikönyököl*, *kikönyököl* [-ök, -ős ~ -t, -öt ~ -t] ts és tn ige 1. könyökére támaszkodva kihajol *Kikönyököl az ablag-ba, oszt egjész nap asz njezi, ki hova jár* (Bó); 2. a könyökén kikoptat vmit *Má tēja-sen kikönyököte az ujjassát, vāratot hát ety könyökvédöt* (Tú)

kikönyörög *kikönyörög* [-rgök, -sz ~ -rgő ~ -rgöl, -rgött] ts ige könyörgéssel elér vmit *Nagy nehezen kikönyörökte, hogy elenegy-gyjék otthonrú, mos meg nem veszik fē dōu-gozni* (Tú)

kiköp *kiköp* [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts és tn ige szájából eltávolít *A csérésznye mag-ját köpjítek ki!* (S) [] *Az ember a tüdejít köpi ki, as se használ 'hiába sokat'; mintha a száján (szájából) köpte vōyn ki 'éppen olyan'*

kiköszörül *kiköszörül*, *kiköszörül*, *kikö-szörül* [-ök, -űsz ~ -sz, -űt ~ -t] ts ige kiélez *Kiköszörünēj mos hamárjába eszt a báltát?* (Tk)

kiköt *kiköt* [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts és tn ige 1. vmit vmihez hozzáköt *Nyugotton jöhetnek az udvára, kikötöttük a kutyát* (Ff); 2. kibont *Kösse ki a kendőjji, osz vegye le* (Vs); 3. feltételként megszab *De asz kiköt-tötte, hogy a termés fele az övé lessz* (S); 4. vkit gúny tárgyává tesznek *Kikötöttek ezen a fjun, hogy a nagyapja nadrágjába jár* (Ti)

kikötés *kikötés*, *kikötés*, *kikötés* [-t, -ek, -e] fn megszabott követelés *Ėmegyek nállatog, de van ety kikötísem* (Si)

kiközösít *kiközösít* [-ek, -sz ~ -ő ~ -el, -ett] ts ige kirekeszt *Az ügvetlent kiközösítik a puják magok között* (Bat)

kikukucsál *kikukucsál*, *kikukucsáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige kipillant *Kikukuc-s-kállok a réjsen, megnjézem, mi csináll ez a puja* (Nf)

kikullog *kikullog* [-ok, -sz, -ott] tn ige kisompolyog *Megmondogattam neki a ma-gamét, kikullogott innem, mint a megvért kutya* (Or)

kikunyerál *kikunyerál*, *kikunyorál*, *kiku-csoráll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kö-nyörögve megszerez, elér vmit *Kikunyoráta magának a brigadējrosságot* (K)

kikúrál *kikúrál*, *kikúrál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige gyógyfüvekkel kezel *Mindenfjēle tejgákká hāmār kikurátát āz őreget* (Br)

kikurgat 1. **kikerget**

kikutat *kikutat*, *kikuttat* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige átvizsgál *Má megjén kikuttattad a nadrágzsebem* (Pf)

kiküldetés *kiküldetés*, *kiküldetjés*, *kikül-detis* [-t, -ek, -e] fn hivatalos megbízatás *vhova Az ělnök njēha elutazik kiküldetjésbe* (Np)

kikürtöl *kikürtöl*, *kikürtöl* [-ök, -ős ~ -sz, -öt ~ -t] tn ige bizalmas dolgot elhíresztel *Az egjész faluba kikürtöte, kivē látott a vá-rozsba* (V)

kila 1. **kilogramm**

kilábal *kilábal* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige kellemetlen helyzetből kikerül *Alik hi-szem, hogy kilábātunk a nagy adósságbü* (Bk)

kilakoltat *kilakoltat*, *kilakötat* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige vkit arra kényszerít, hogy el-hagyja a lakást, helységet, területet stb. *Kilaköt-tattak akkor sok embert, mer nem tuttak lag-bjért fizetni* (A)

kilát *kilát* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] tn ige kint lévő helyre ellát *Ezen a koszos ablakon az em-bēr ki se lát* (Pk)

kilátás *kilátás* [-t, -ok, -a] fn 1. látvány *Szip a kilátás nyíllik ennet az ěrdőjre* (S); 2. le-he-tőség *Ha kijárja a tizeneggy osztájt, csak na-gyop kilátása lesz mindenre* (Ah)

kilátszik *kiláccik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. látható *Kiláccik az uja a jukas cipőjjibü*

(Csp); 2. kitűnik Rótkön kiláccod belőjle, hogy goromba embər (Cs)

kilefetyel *kilefetyel* [-ek, -ész ~ -sz, -ët ~ -t] tn és ts ige folyadékot nyelvvel kiiszogat *A kutya kilefetyete a vizet a tálbú* (Ah)

kilel *kilel, kilēl* [-t] ts ige 1. hidegrázás fogja el *Kilēt a hideg a fjēlelemtű* (Bcs); 2. nagyon vágyik rá *Kileli a hideg, uty szereti aszt a jánt* (Or) [] *Kileli a hideg 'láza van'* (Kv)

kilenc *kilenc* szn tíznél eggyel kevesebb *Kilenc hétik feküid betegem* (Kf)

kilencven *kilencven* szn száznál tízzel kevesebb *Kilencven rubél a havi fizetjēsse* (Mu)

kilép *kilép, kilēp, kiljēp, kiljēp, kilip* [-ek, -sz ~ -ē ~ -el, -ett] tn ige 1. kiemeli a lábát vmiből *Nagy az a cipőj, kiljēp mégj abbú az a gvērmek* (Fo); 2. vonalon túllép *Három embər ljēpjen ki a sorbú* (Hl); 3. siet *Ha jój kiljēpünk, egy ójra alatt eljērtünk* (Rf); 4. kimegy *Ahogy kiljēpett a gvárbú, má vártak rá* (Bcs); 5. vmilyen szervezetből, vállalatból önként kiválik *Kevjés vójt a fizetjēs, ige osztán kiljēpett a gvárbú* (Ho)

kiles *kiles* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn és ts ige 1. kikukucska *Kilesett az ablakon, ugy látta meg* (E); 2. kikéml *vmít Kileste, hogy ki dējzsmája a kērtet* (Nb); 3. lopva kiolvas *Kiles mindent a könyvbú, azjēr kap ötösököt az iskolába* (Kf)

kilincs *kilincs* [-et, -ek, -e] fn ajtó, ablak zárjának fogantyúja *Összefogdossák a kilincseket, mek kē pucōni* (Gy) [] *Egymásnak aggyák a kilincset 'sok a látogató'*

kilincsel *kilincsel* [-ek, -ész ~ -sz, -ët ~ -t] tn és ts ige sok helyre eljár segítségért *Sokat kilincset ű ahoz, hogy munkát kapjon a gvárba* (A); [] *Kilincsel 'sok helyre jár vminek, vkinek az érdekében'* (Tr)

kiló *kiló, kila* [-t, -ja] fn 1. kilogramm *Vennék vagy öt kiló barackot, ha lenne a pijacon* (Cs); 2. ennyi súly *Itt a kila szilva, csak mennyjēj má ēfele innjēj* (Bú)

kilométer *kilométer, kilométer* [-t, -je] fn 1. hosszsmérték: ezer méter *Az ety kilométer nem sok* (Ksz); 2. ekkora távolság *A vasutállomás három kilomējēre van a falútú* (Tk)

kilop *kilop* [-ok, -sz, -ott] ts ige 1. eltulajdonítás szándékával titokban elvesz *Kilo-*

pott a fjjógbú ötven rubētet (Ff); 2. titokban kivisz *Kilopta a határon a kolhozvagyont* (B); [] *Kilopná a szemit is 'mindenét elvonné vkinek titokban'*

kilők *kilők* [-ök, -sz, -ött] ts ige 1. kidob *Kilők minden kacatot a házbú* (Fra); 2. elbocsát *Kilöktik az eggyetemrűl is, mer nem tudot tanúni* (B); 3. kiutasít *Kilököm, ha ide meri dugni a pofáját* (Bsz); 3. kitol vkivel *Jó kilökté a kedves barátoddal!* (Cs)

kilötyköl *kilötyköl* [-ök, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige 1. folyadékot kilocsolgat *Az egjēsz vizet kilötyköte ez a puja* (Ff); 2. felületesen kimos *Kilötykōnéd nekem eszt a ruhát ecs cseppet?* (V)

kimarad *kimarad* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. nem kerül bele vmibe *Jop, ha kimarad az ember ezezbú a piszkos ügyegbú* (Tg); 2. nem részesül vmiből *Kimarattam a családí vagyombú a mostohaanyám mijat* (Np); 3. nem megy haza idejében *Sose marat ki othonrú legín korába, órát lehetett utánna állítani* (T); 4. abbahagy vmít, nem jár tovább *Kimarat szegjēn kisjány az iskolábú, mer dōjgozni kellett, szegjēnyek vōjtunk* (Fa)

kímél *kímél, kimjél, kimil* [-ek, -ész ~ -sz, -ët ~ -t] tn és ts ige 1. (meg)vigyáz vmít *Kimjéli a ruhájajit, nincs mibú másat venni* (K); 2. óv, véd *Uty kimillik a menyököt, hogy lekszivesebben tükör alá útētnjēk* (D)

kímesterkedik *kímesterkedik* [-ek, -sz, -ett] tn és ts ige ügyesen véghezvisz vmít *Kímesterkette valahogy, hogy ne vigyjēk messzire katonának* (K)

kimond *kimond* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. nyíltan megmond *Nem szeret kerētēni, kimonygya, amit akar* (Sza); 2. beszédhangot kiejt *A kisonokánk má mindem betűt tisztán kimond* (B)

kimos *kimos* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. mosást elvégez *Kora reggē má kimostam a heti szennyest, osz mentem kapáni* (I); 2. folyóvíz alámos *A Tisza kimosta a tőtēst, nem csuda, hogy árviz lett* (Tú); [] *Kimossa vkinek a fogát 'alaposan kioktat vkit'*

kimutat *kimutat* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott]

ts ige 1. mutatással kiküld *Kimutatott a menyem nekem az ajtón, nem is teszem a lábom oda többet* (Hl); 2. láthatóvá, nyilvánvalóvá tesz *Elejnte alázatos vőut, későbbben osztán kimutatta az igazi ényit* (Gl); [] *Kimutassa a foga fejjérít 'megmutatja valóságos természetét'*

kin *kin* [-t, -ok, -ja] fn 1. erős fájdalom *Ojam vesegőrcse vót, hogy a falat kapárta kinnyába* (Ko); 2. kényszerű helyzet *Kinnyába mindent összebeszít* (Ke); 3. vesződség *Naty kinnā nevéjük eszt a disznóykot* (Kf); 4. szenvedés *Kinok kinnyávā hozs-ta világra a gyermekit* (Cse)

kinál *kinál, kináll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. enni- v. innivalót fogyasztásra ajánl *Nem kinátak semmivē, pedig éjhesek vőutunk* (D); 2. portékaért vmilyen összeget ajánl *Kinátunk a tehenjér ötszáz rubelt, annyjér nem atta* (Kb); 3. csábít *Szinte kinája magát a kihivóy viselkedjésivē* (Z)

kincsesbánya *kincsezbánya* [-'t, ~k, ~ja] fn gazdag jövedelmi forrás *A kopera kincsezbánya vőut nekjek* (Tk) **kinevez** *kinevez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn és ts ige munkakör ellátásával megbíz vkit *Kinevesztik kolhozelnöknek, pedig vízgeccsige se vót hozzá* (Ts)

kinéz *kinjéz, kiniz, kinéz* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn és ts ige 1. kifelé néz *Kinisztem az ablakon, osz megláttam* (J); 2. kimegy vmit megnézni *Gyakran kinjézek az őylba, mer a tehem mos má bárméjk perázbe megellik* (V); 3. számíthat vmire *Tuthatta, hogy a verjés kinjéz neki a rosszalkodássa után* (Cs); 4. kiutál *Kinisztik szegíny öregasszont a házogbul* (Tá); 5. kiles *Ojan jó szeme vót, hoty feleliskor mindent kinizett a könyvbū* (E); 6. kiszemel *Kiniszte magának a fíjút a vározsba, fírhez is ment hozzá* (Cs); 7. állhatatosan, varakozva sokáig néz *Kinjésztem a szememed, de csak nem bírtam kivárni, hoty hazajőjön* (Or)

kinn *kinn, kint* hsz 1. kívül lévő helyen *Kin dóygozik a mezőyn, esőlybe, szélybe* (Ah); 2. más országban *Kim van Amerikába a jányáná* (Bcs); [] *Nincs se kin, se benn 'lehetetlen helyzetben van'* (Si)

kinő *kinől, kinőlyl* [-nőtt] tn és ts ige 1.

kihajt *Gyönyörűven kinőtt a vetis* (Kg); 2. úgy megnő, hogy kicsi, szűk lesz neki *Ez a puja mindenit kinőtte* (Tát); 3. vmely betegségen túljut *Észre se vettük, hoty kinőtte az álandó torokfájásokat* (Té)

kinyílik *kinyilik, kinyillik* [-ott] tn ige 1. vminek a bezárt, becsukott volta megszűnik *Nagy nehezen kinyillott az ajtó* (Fa); 2. kivirít *Kinyillott az ősszes tulipántunk* (Gy); 3. felnyílik *Nem lássa, hoty szakadatlanul hazudik neki, de eccer csak kinyillik a szeme* (V)

kinyújt *kinyút* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kifelé nyújt *Kinyútotta a nyelvit rám, attam is neki ety pofont* (B); 2. nagyobbra nyújt *Ne husz fel a cipőlymőt, mer kinyútotd a nagy gamóy láboddā!* (Kv)

kiokosít *kiokosít* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige ravaszságra kioktat *Uty kiokosította a fíjút, hogy nem lehed becsapni* (A)

kiolvaszt *kiolvaszt* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige szalonnát zsírra olvaszt *Estéyre má ki is olvasztottam, cakompak kíz vótam* (Ko)

kioszk *kioszk, kijoszk* [-ot, -ok, -ja] fn elárusító bódé *Kioszkogha árúják a kenyeret* (Mi)

kioszt *kioszt* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. mindenkinek odaadja a neki járó részt *Kiosztották a főlyket a kolhozistáknak* (M); 2. keményen odamondogat vkinek *Uty kiosztot, hoty se köpni, se nyēni nem tuttam* (K)

kiöltözik *kiöltözik, kiöltözök* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] tn ige elegánsan felöltözik *Mi asz, hogy ily kiöltöztél, tám mēnc valahova?* (Fra)

kiönt *kiönt* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts és tn ige 1. kívülre önt *Kiöntöm eszt a vizet a viderbū, mer má állott* (Bo); 2. feltárja lelki állapotát *Kiöntöte neki a bánatát, az meg visszaült a bizalmával* (T); 3. folyóvíz kiárad *Bőrszástóy vőut nézni is, amikor kiöntött a Tisza* (V)

kiöregedik *kiöregedik* [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige kora miatt nem foglalkozik vmivel *Kiöregeltem má a főlyjézbū, má minden esik k a kezembū* (Be)

kipállik *kipállik* [-ott] tn ige gyulladásba jön *Az izzacsáktū kipállott a kisjány nyakra, tiszta piros lett* (Pk)

kiparancsol *kiparancsol* [-öt] ts ige
megad *A jó Istem mindik kiparancsója nekünk a mindennapit* (V)

kipattan *kipattan* [-ok, -sz, -t] tn ige 1. kiugrik *Pattany csak ki ügyesen az ágybú, a kódnus má a hetedik határt járja!* (Bat); 2. erősen feszül *Szítszakad a fejem, az erek kipattannak a homlokomon* (Ts); 3. váratlanul fény derül vmire *Kipattant a botrány a család miatt* (Nbe)

kipenderít *kipenderít* [-ek, -sz, -ett] ts ige kidob, kihajít *Uty kipenderítette, hogy a lába nem járta a földet* (Mf)

kipereg *kipereg* [-rgett] tn ige kihull *Korán hajnalba kaszátunk, hogy a szemek ki ne peregjenek a kalászbú* (Ti)

kiperges *kiperges*, *kipérget*, *kipérget* [-ek, -ő ~ -el, -ett] ts ige a mézet kicsapja a lépről *Finom friss a mézünk, mos pèrgétük ki* (Vr)

kipihen *kipihen* [-ek, -sz, -t] ts és tn ige 1. pihen, míg a fáradtsága elmúlik *Kipihe nem aszt a nehéj napokat, osz kezdem előrrű* (H); 2. sokáig pihen *Most osztán kipihente magát, fog bírni dögözni* (Km)

kipirosít *kipirosít, kipirossít* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. pirosra fest *Őy, de kipirosítottad eszt a falat!* (Fa); 2. az ajkát rúzzsal kifesti *Asz iszi, hoty kipirosicsa magát, osz má minden rendbe van* (Bo)

kipirosodik *kipirosodik, kipirossodik* [-ok, -ő ~ -ol, ~ -sz -ott] tn ige kipirul *Egész kipirossodott a nagy várakozásba* (Cse)

kipirul *kipirul, kipirull* [-ok, -ús ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. vkinek az arca pirossá válik *Jóy dógya let, szjépen kipirút az árca* (Be); 2. az ég alja pirossá lesz *Szeles időű lesz, mer kipirút az ég ajja* (Ah)

kipiszkal *kipiszkal, kipiškáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. bottal kiséz *Kipiskálata a süt krumplit a tűzbú* (Rf); 2. szálkát tüvel kiséz *Mekszemvedett, amik kipiškálata a tövissel a lábábú* (F); 3. kitér *Nem nyugodott, amik ki nem piszkálata aszt a szegjény embért az állásábú* (Kf)

kiptetykál *kiptetykál, kiptetykáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. titkot kibeszél *Ne legyél vele bizalmas, mer nem ál benne a szó, mindent kiptetykál* (Cs); 2. elhíresztel *Ety-*

kettőjre kiptetykálata, amit nállatok hallott (Ah); 3. pletykát terjeszt *Uty kiptetykál éjngem, hocs csak njészttem magam körül, mint Mariska Pesten* (D)

kipofoz *kipofoz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. felpofoz *Uty kipofosztta az asszont, hogy az uccára se mehetet ki* (E); 2. veréssel kikényszerít *Kipofosztta a pujábú az igazat* (Nf); 3. kiigazít *Valahocs csak kipofozzuk eszt a keritjést* (Bá)

kipólyál *kipólyál, kipólykál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kisbabát párnából kibont *Kipólykálata a picit a párnábú, mer nagyvont sirt* (Tk)

kiporcioz *kiporcioz, kiporcioz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige adagokra oszt *Nagyvont kiporciozta az enivalót* (Bs)

kiporol *kiporol, kiporoll* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige 1. port kiver vmiből *Kiporollom má eszt a kabátot, el akarom tenni* (Vr); 2. elver *Kiporolom a nadrágodot* (Cs)

kipótól *kipótól, kipótól* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige 1. összeget kiegészít *Ha kipótótónak a pèndzem, tudnák venni ety taxit* (Ti); 2. mulasztást helyrehoz *Na mos kipótótam a tennapit* (Mu)

kipotyog *kipotyog* [-ott] tn ige kihull *Mire éjszrevette, kipotyogott a kőre a jukas szitkábú* (Ki)

kipotyl *kipotyl, kipotyl* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige húst sütés előtt kiver *Kipotyljuk a rántani valóy hust* (Bk)

kipottyán *kipottyán* [-ok, -sz, -t] tn ige kiesik *Ne mász fel az ablakra, mér kipottyáne* (Tü)

kipottyant *kipottyant* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. kiejt *Kipottyantotta a kezibú a pohárt, am meg rőktön etört* (Bó); 2. könnyen szül *Ű ety-kettőjre kipottyantotta a kispuját* (Np)

kiprédikál *kiprédikál, kipiškáll, kipiškál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige prédikációban vkit megfedd *Má mikor még legéjvóy, akkor kipiškálata a pap* (Nf)

kiprésel *kiprésel, kipiškésel, kipiškésel* [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige szőlőből kinyomja a levét *Kipiškésite az az öregasszony a szőlőlőy magába* (Ba)

kipróbál *kipróbál, kipróbáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. vkinek, vminek az alkal-

masságáról meggyőződik *Kipróbálom a te-levizijóit, hogy döggozik-jé* (Mu); 2. próbát tesz *Csak kipróbálom az asztalost, hogy rá lehet-jé bizni rendeseb munkát* (Gu); 3. varrónő megvizsgálja, megfelel-e a kiszabott ruha a méreteknak *Eggy ógra alat három ruhát is kipróbátam* (Kf)

kipucol *kipucol, kipucöl* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige 1. kitisztít *Este kipucótuk szépen a cipőjüket* (B); 2. elhordja magát *Innen kipucosz, ha éjn eccer asz montam* (D)

kipuhatol *kipuhatol, kipuhatöl* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige ügyesen megtudakol *Máj kipuhatójuk, mi a szándika* (Vs)

kipukkad l. kipukkan

kipukkan *kipukkan* [-ok, -ő ~ -ol, -t] tn ige 1. szétreped *Kipukkant a biciglim gumija, gyalok kellett menni* (Tát); 2. mérgeben kireped *Akkor se adom vissza a darállóját, ha kipukkan* (Rf); 3. megszakad *Máj kipukkant a sok kacagástú* (Fr)

kipukkaszt *kipukkaszt* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige okozza, hogy vmi kilyukadjon *Ety tűvé kipukkasztotta a laptát* (Fo)

kipusztít *kipusztít, kipusztít* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kiöl *Kipusztította a patkányokat az óljú* (E); 2. megfoszt *Az utódsó csirkéjnbü is kipusztított* (I)

kipusztul *kipusztul, kipusztull* [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. kivész *Má lassan kipusztul a róka az érdőjngbü* (S); 2. kifogy *Kipusztútam abbü a fájtábü, ezek a tyukok má nem tőjnak annyit* (Csl)

kirabol *kirabol, kiraböl* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige kifoszt *Mire észrevettük, a töl-vaj kiraböta a házat* (Fo)

kirág *kirág* [-ok, -sz, -ott] ts ige 1. kilyukaszt *Az egër kiráhta a zsákot* (Ksz); 2. kiha-rapdál *Izgálmába kiráhta a szája szílit* (Vs)

kiragad *kiragad* [-ok, -sz, -ott] ts ige 1. ki-ránt vmit *Kiragatta a kezibü a gyvrmeket* (Ko); 2. elválík, kijön *Nagy nehezen csak ki-ragatt a csizmám a sárbü* (Or)

kiragaszt *kiragaszt* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. vmit feltűnő helyre tapaszt *Kiragasztotta a kivágot képeket a fura* (Fra); 2. szétta-paszt *Kiragasztottad az gajtóyfogóját?* (Fra)

kirajzol *kirajzol, kiräjzol* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige előrajzol vmit *Kirajzöta nekem a falvjédőit, éjn mek kivgartam* (Fp)

kirak *kirak* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. több holmit kitesz *Kiráktá á fejijrnemüt szellőjzni* (Nd); 2. több darabból összeállít *Kirakta a konyháját csempéjvel* (Kd); 3. kidob *Kirakta az uccára a puját, mer rosszalkottak* (M); 4. siet *Rak ki a lábod, osz hamar odaírsz* (S)

kirakat *kirakat* [-ot, -ok, -a] fn vrtin *A lek-szebb árul rakják ki a kirakadba* (Cs)

kirakodik *kirakodik* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige áruját, holmiját szétrakja *Mindent kirakodunk, osz válasszanak, kinek mi ké* (Tg)

király *kiráj* [-ok, -t, -a] fn 1. uralkodó *A meséjbe jók a kirájok* (H); 2. királyt ábrázoló kártyalap *Az ászt nem lehet kirájvü ütni* (S)

királyi *kiráji* [-bb] mn gazdag *Kiráji va-csorács csinátak* (Asz)

királykisasszony *kirájkisasszony* [-t, -ok, -a] fn 1. a mesebeli király lánya *A kirájkis-asszony segített a lekkisep fíjunak* (Kg); 2. rá-tarti lány *Ugy viselkedik, mint ety ki-rájkis-asszony* (Té)

királyné *kirájné* [-t, -k, -ja] fn 1. a mesebe-li király felesége *A kirájnéj gonosz vőit* (Gy); 2. királynő *Ű lett a kirájnéjja az őrszágnak* (Gy)

kirámol *kirámol* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige 1. fölösleges holmit kirak *Kirámolom má a szekrínyeket, mer semmit nem tudok má hova tenni* (E); 2. kifoszt *Kirámot min-denüngbü a naty fíjunk* (Tg)

kiráncigál *kiráncigál, kiráncigáll* [-ok, -ás ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. rángatással kihoz *Kiráncigát az ágybü hajnába* (Z); 2. kiszed *Kiráncigáta a kiságybü az összes hagymát* (Ki)

kirándul *kirándul, kirándull* [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. pihenés céljából ki-megy a természetbe, elutazik vova *A kol-hoz ójtóuján kirándútunk Nevickéjre* (Bo); 2. kificamodik *Kirándút a lábom, nem bír-tam áni rájta* (Rf)

kirándulás *kirándulás, kirándullás* [-t, -ok, -a] fn a természetbe tett séta, pihenés, utazás *A tanéjv vjégin mindjék csinának ety kirán-dullást* (Bo)

kirángat *kirángat* [-ok, -ō ~ -ol ~ -cc, -ott] ts ige kihúz *Nem akártam menni, de erőfővé kirángatott a házból* (Gl)

kiránt¹ *kiránt* [-ok, -ō ~ -ol ~ -c, -ott] ts ige hirtelen kitép *Kirántotta magát a kezemből* (Ba)

kiránt² *kiránt* [-ok, -ō ~ -ol ~ -c, -ott] ts ige húst lisztben, tojásban, morzsában megforgatva kisüt *Nyújt darap húst kirántottam* (Tát)

kiráz *kiráz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. rázással kiporol *Kirázzuk a pokróccokat, osz kin hagyuk szellőzni* (Ts); 2. kiszór *Rász ki a darát a csirkéknek!* (Sz); 3. kilel *Kirázott a hideg* (Tk) [] *Kirázza éjre a hideg nagyon ragaszkodik vkihez, odavan érte* (Tk); *Kiráz a nadrágjából nagyon megver* (V)

kirázódik *kirázódik, kirázódik* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. kihull *Valahogy kirázódott a pokrócra együtt a kendő is* (Dr); 2. vki kirázza *Maj csak kirázódik a pokróc* (Np)

kireked *kireked* [-ék, -sz ~ -ē, ~ -el, -ett] tn ige a rekedtsége elmúlik *Ety héj is élet, mik kirekettem* (Ng)

kireparál *kireparál, kireperáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kijavít *Kireperállom má ezt a cipőt* (Nb)

kireped *kireped* [-t] tn ige szétszakad *Szűk volt a nadrágja, osz kirepett rógi* (Vr)

kirepít *kirepít, kirepít* [-ek, -sz ~ ē ~ -el, -ett] ts ige 1. kidob *Kirepíttek innen, ha még sokkájig beszélsz* (Pf); 2. autó gyorsan kivisz vkit vhoza *Ne izgú, kirepíttek én az állomásra a taxin tisz pèr alatt* (Bk)

kirepül *kirepül, kirepül* [-ök, -úsz ~ -sz, -üt ~ -t] tn ige 1. madár a fészkeből kiszáll *Má kirepütek a fecskék a fészegből* (Tk); 2. vkit az állásától megfosztanak *Kirepült a bűfédű, mer csát a mérlegv* (S)

kireszel *kireszel* [-ek, -ész ~ -elsz, -ēt ~ -elt] ts ige reszelővel kiélez *Kireszerte a kéjseket a díznőyöltsre* (Sz)

kirít *kirít, kirít* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige növényt kihúzogatóssal ritkábbá tesz *Kirítítottuk a rjépat, hogy nagyokra nőjön* (Nb)

kirobban *kirobban* [-ok, -sz, -t] tn ige 1. láng kihatol *Petróvák rakot tüzet, oszt a nagy láng uty kirobbant, hogy a haját is mekkapta* (Fra); 2. dühösen kitör *Má nem bírta magába tartani a mérget, kirobbant* (Csp)

kirohan *kirohan* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige kisiet *Kirohant az uccára a gyermeksi-rásra* (Ke)

kirojtosodik *kirojtosodik, kirotolódik* [-ott] tn ige textília szálai kibomladoznak *Má uty kirotosodott a kendő, hogy nem lehed benne tőrüközn* (Bsz); 2. kisebesedik *Annyid beszil, jó, hogy ki nem rojtolódott a szája* (Gl)

kirojt *kirojt, kirojt* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. anyag szálait kihúzogatóssal *Ojan szípen kirotosztá az abroszt, hogy na má* (Vs); 2. gyári rojtot varr valamire *Sárgává rojtosztá ki a falvidő* (Sz)

kirot *kirot* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. kitör *Kirotott a díznő a karámból* (Ge); 2. kirohan *Kirotott az irodájából, mintha mindenkit meg akart volna enni* (Vr); 3. feltör *Kirototta a sarkát a szíma* (Bt)

kirotál *kirotál, kirotál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. rostával megtisztít *Kirotált vagy egy vjéka buzát* (Bs); 2. megválogat *Nagyon kirotálták az embereket* (Kf)

kirothad *kirothad* [-t] tn ige növény rothadva elpusztul *Mint kirothatt a krumpli a sok eső után* (Hl)

kirohög *kirohög* [-ök, -sz, -ött] ts ige ki-nevet *Kirohögtek aszt a szegjén fíjt, az mek többet féljők se nézett* (F)

kiroccan *kiroccan* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. elmegy otthonról vhoza *Gondotam, kiroccanok má én is a vározsha* (Bk); 2. mulat *Tennap este kiroccant, máma meg nem bir dógózni* (Ko)

kirudal *kirudal, kirudál* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kikerget *Kirudáltak, ha még eccér ide meret tenni a lábod* (G)

kirúg *kirúg* [-ok, -sz, -ott] ts ige 1. rúgással kiüt *A lú kirúgott egy deszkát a keritjézből* (Ge); 2. külső helyre juttat *A kapus kirukta a labdát* (Tr); 3. kidob vkit *Kirugom, ha ide merészeli tenni a koszos lábát* (Sz) [] *Kirugott a hámból 'jót mulatott'* (Sz)

kirugódik *kirugódik, kirugódik* [-ott] tn ige kisimul *Jóy anyak, ha összegyűrődik, utánna magát kirugódik* (Bt)

kirukkol *kirukkol, kirukkol* [-ok, -ösz ~ -sz, -öt ~ -ot] tn ige nagy hangon előhozkodik vmivel *Úgy kirukkol, hogy hirtelen szógho se tutam jutni* (Kb)

kirúszoz *kirúszoz* [-ok, -ö ~ -ol, -ott] ts ige kipirosítja az ajkát *Kirúszozza magát még akkor is, ha udvart sepér* (V)

kirügyezik *kirügyezik* [-ett] tn ige rügye-
ket hajt *Kirügyeztek a fák, utánna jött a nagy fagy, minden lefagyott* (Csl)

kis *kis* mn 1. nem nagy *Kis embér vógl, de dögözni nagyon birt* (Ba); 2. kevés *Vógl ety kis ideje* (Ke); 3. jelentéktelen *Kis embér, osz szógha se át vele senki* (J); 4. kedveskedés kifejezésére jelző *Kis csillagom, mijjér sirsz?* (Bá); 5. fokozó szó, a jelzett szó értelmét erősíti *Jóy kis madár vaty te* (Cs)

kisajátít *kisajátít, kisajátít* [-ok, -sz ~ -ö ~ -ol, -ott] ts ige eltulajdonít *Kisajátította magának az iskola fodbálját, mintha az övé vólna* (Tá)

kisajtó *kisajtó, kisajtó* [-t, -k, -ja] fn ut-
cára nyíló ajtó közvetlenül a kapu mellett *A kisajtót jéccakára be szoktuk csukni* (Vs)

kisajtol *kisajtol, kisajtol* [-ok, -ösz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige rendszeres éhezéssel, gyenge táplálkozással lefogyasztja magát *Úgy kisajtolta magát, hogy át lehetett látni rcájta* (Be)

kisámfáz *kisámfáz* [-ok, -ö ~ -ol, -ott] ts ige lábbelít sámfára húz *Röktön kisámfázta a bokszeszmáját, mikor lehuszta* (Tk)

kisasszony *kisasszony, kisasszon* [-ok, -t, -a] 1. kényeskedő leány *Nem nevelünk kisasszonyt* (Té); 2. fiatalabb nő pejoratív megnevezése *Mi jaz, a kisasszony má kitakarítani se tud?* (I)

kisborjú *kisbörnyu, kisbörnyu* [-t, -k, -ja] fn szopós borjú *A kisbörnyu egy liér tejet szop ki eccére* (Bcs)

kiscsirke *kiscsirke, kiscsirke* [-t, -k, -je] fn 1-3 hetes csirke *Jön a vihár, össze kéjn szedni a kiscsirkeket* (Ts)

kisebbít *kisebbít, kisebbít* [-ek, -ö ~ -el, -ett] ts ige 1. kisebbé tesz *Az idején kisebb-*

*biccsük ety kicsit a ruhát bevárassá, jövőj-
re meg má jóy lessz a kisjännak* (Pf); 2. becsmérel *Szembe hizelegnek, a hátunk me-
get meg mindjék kissebítik az embért* (V)

kisebbség *kissepség, kissepség, kissep-
ség* [-et, -ek, -e] fn kisebbrendűségi érzes *Úgy viseli magát, hogy az embér kissepség-
be érizze magát mellette* (Ts)

kisebesedik *kisebesedik, kisebessedik* [-ek, -ö ~ -el, -ett] tn ige sebessé válik *Úgy kisebessedett a keze, hogy nem fokhatot mek semmit* (Si)

kisebesít *kisebesít, kisebessít* [-ek, -ö ~ -el, -ett] ts ige sebeket okoz *A kapanyél egjész kisebessítette a tenyerit* (Bs)

kisegít *kisegít, kisegít* [-ek, -ö ~ -el, -ett] ts ige 1. kölcsönt ad *A szomszín segitet ki ötven rubelté* (Csn); 2. nehéz helyzetből ki-
juttat *Nagy bájba vótunk, csak ű segitet ki* (Vr)

kisemmiz *kisemmiz* [-ek, -ö ~ -el, -ett] ts ige anyagiaktól elüt *Az a haszontalan lingár kisemmiszte a testjérejit a szülőjji házbú* (Pf)

kiseper *kiseper, kisepér, kisöpör* [-ek, -sz, -t] ts ige helyiségben seprűvel összesze-
di a szemetet *Kiseprem a konyhát oszt ak-
kór megyek kapáni* (B); 2. üres *Ojan ez a kopera, mintha kisepértik vólna* (Gl)

kisepreget *kisepreget, kiseprégét* [-ek, -ö ~ -el, -ett] ts ige seprűvel kitisztít *Ha kisepregetek, leühetünk emi* (T)

kiseprüz *kiseprüz, kiseprőz* [-ök, -ö ~ -öl, -ött] ts ige seprűvel kikergesít *Kiseprüzöm eszt a koszos macskáit* (Tr)

kísér *kísér, kíséjér, kísír, kísér, kíséjér* [-ek, -sz, -t] ts ige 1. együtt megy vkivel *Három fiju kíséjérte haza eszt a kis piszkos jánt a bálbú* (V); 2. követ *Sokkájik kísírte a szemivé a fjjatalokot* (Ksz)

kísérget *kísérget, kíséjérget, kísírget, kísé-
sérget kíséjérget* [-ek, -sz ~ -ö ~ -el, -ett] ts ige vkivel rendszeresen együtt jár *Nem tudom, mit kíséjérgeti aszt a fjevágógs jánt* (Be)

kísértet *kísértet, kíséjértet, kísírter* [-et, -ek, -e] fn a halott visszajáró lelke *A temetőjjebe jéccaka tizenkéj órákór kíséjértetek járnak* (Ho)

kisévál *kisévál, kíséjáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige 1. nyugodtan, könnyűszerrel

kimegy *Csak kísértát a kapun, a sztorozs észre se vette* (Tú); 2. levegőzni kimegy *Kísétát a kicsivel ety kicsit* (Km)

kishitű kishitű [-bb] mn csüggedt *Ne légy má oján kishitű, māj csak eligazodik minden* (Fr)

kisiet kisijet, kisijet [-ek, -ē ~ -el ~ -cc, -ett] tn ige sietve kimegy *Kisijetett a vendjégek elibe* (Bo)

kisikál kisikál, kisikáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige fényesre tisztít *Uty kisikát minden edjénny, hocs csak uty fiénnyik* (Vr)

kisikerül kisikerül, kisikerül, kisikerüll [-üt ~ -t] tn ige 1. kiad *Ennek mindik kisikerül valami* (Ksz); 2. sikerülni fogi *Ha kisikerüll az a munka, jó jár sz vele* (Mu)

kisiklik kisiklik [-ott] tn ige kicsúszik *Az állomástú ety kilaméjtere kisiklott ety teher-vonat* (Bá)

kisimít kisimít, kisimít, kisimjēt [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige simává tesz *Mig ű egy do-hánylevelet kisimít, éjn tizet* (Bsz)

kisimul kisimul, kisimul, kisimull [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. simává válik *A jój kosztú egisz kisimút az árca* (Ke); 2. kirugódik *Nem kē vigyázni a ruhára, kisimull az magátú* (Fra)

kisír kisír, kisír [-ok, -sz, -t] ts ige 1. vörösrre sirja a szemét *Kisírta a szemit, osz nem akart az uccára menni* (Np); 2. kikönyörög *Kisírt magának ety putyóykát a szanatórijomba* (Ti); 3. eleget sír *Ha kisírtad magad, bėjohecc* (Vs)

kisisten kisisten [-t, -ek, -e] fn 1. főnök *Asz itte, mos má ű lessz a kisisten* (Ah); 2. önkényeskedő személy *Kisistem móuggyára visékédett a kolhozistákvá* (S)

kiskabát kiskabát [-t, -ok, -ja] fn felső férfi ruhadarab *Legalább a kiskabátot tedd a válladra, hidek szél fűj!* (Kv); Vö.: kabát 3.

kiskanál kiskanál [-t, -ok, -ja] fn kávéskanal *Meksürítam a kiskanálokat* (Or)

kiskapu kiskapu [-t, -k, -ja] fn a gazdasági udvarra nyíló kapu *A kiskaput zárva szoktuk tgartani* (Pf) [] *Annyira udvarotak neki, hogy majd évittjék a kiskaput 'nem kellett senkinek'* (Pf)

kiskedden kiskedden hsz sohanapján *Hógnapután kiskedden, bornyúnyúzóu pin-teken* (Nf)

kiskert kiskert, kiskērt [-et, -ek, -tye] fn virágoskert *Mindenfēlle tulipánt űtetett a kiskērbe* (Gy)

kiskés kiskés kiskéjs [-t, -ek, -e ~ -se] fn zsebkés *A kiskéjsvē vákta el a madzagot* (Dr)

kiskeszkenő kiskeszkenőű [-t, -k, -je] fn zsebkendő *Tegyēj á zsebedbe kiskeszke-nőűt!* (Nd)

kisköröm kisköröm [-rmöt, -rmök, -rme] fn a kisujjon levő köröm *A kiskörmit mindjék hosszúra hagyja* (Sz) [] *A kiskörmöm se tenném rá 'nem vállalnék érte kezeseget'*

kiskutya kiskutya [~t, ~k, ~ja] fn 1. kölyökkutya *Három kiskutyát fíjadzott Bodri* (Nf); 2. jelentéktelen személy *Ű othon kiskutya* (V).

kislány kislány, kislány, kislán [-t, -ok, -a] fn 1. serdülő korú lány *A kislányok naty szallagat visētek* (Vs); 2. a fiatalabb leány a családban *A kislánt még nem lehet kikűdeni a tehénmē* (Vr)

kisliba kisliba [~t, ~k, ~ja] fn még pelyhes liba *A kislibának csonárt vágunk össze* (Bat)

kismalac kismalac [-ot, -ok, -a] fn 1–6 hetes malac *A kismalacokká igen sog bāj van* (Ho)

kisminkel kisminkel, kisminkēl [-t] ts ige arcot nagyon kifest *Kisminkēte magát be-tyároson* (Bo)

kismiska kismiska [~t, ~k, ~ja] fn 1. jelentéktelen személy *Kismiska vótt ű a gyárba* (Tú); 2. csekélység *Amit te csinátá, asz kismiska* (Bk)

kismutató kismutató, kismutatóű [-t, -k, -ja] fn a rövidebb óramutató *A kismutatóű mutatya az ógrát, a nagy meg a pērcet* (Ng)

kisomfordál kisomfordál, kisomfordál, kisomfordáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige kioldalog *Uty kisomfordát az irodábú, mint-ha it se let vóna* (Z)

kisomfordál kisomfordál, kisomfordáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige megszégye-nülten távozik, kimegy *Mikōr megmondo-*

gatták neki, uty kisomfordát a házbú, mint ety kiskutya (F)

kisorsol *kisorsol, kisörsöl* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige sorsolással eldönt *Kisorsóták, hoty ki mennyen ē kenyeret venni* (Té)

kisöpör l. **kiseper**

kispap *kispap* [-ot, -ok, -ja] fn 1. kat. papnövendék *Méjk kispap is vót fijatál korába* (Vr); 2. csavaros eszű ember *Eszit a kispapot nem beszéllet ki* (F)

kispárna *kispárna* [-'t, ~'k, ~'ja] fn kis méretű párna *Ha a kispárnát nem teszi a feje alá, nem tud elaludni* (Kf)

kispekulál *kispekulál, kispekuláll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kieszel *Ne szomörkoggvá, māj kispekulállunk valamit* (P)

kisrófol *kisrófol, kistróffól, kisorfol* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige kicsavar *Kisróffóná a facsavárt, ha tudná* (Té)

kistaférol l. **kistaféroz**

kistaféroz *kistaféroz, kistaféjroz, kistafíroz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kelengyével ellát *Három jánt staféjrozot ki* (Np); 2. kiöltöztet *Kistaféjrozta az asszont, am meg ot-hatyta* (Fp)

kistányér *kistányér, kistányír, kistánygyér* [-t, -ok, -ja] fn kis lapostányér *A csészek álqá kistánygyírokat kē venni* (Br)

kisubickol *kisubickol, kisuvikszol* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige kifényesíti *Mindjék kisubickója a csizmáját* (Tk)

kisujj *kisujj, kisuj* [-at, -ak, -a] fn a kéz és a láb legkisebb ujjá *Levákta a kisujját a gép* (Sz) [] *A kisujját se mozdítaná meg 'semmit sem tesz'* (Si); *A kisujjába van 'mindent tud'* (Tü)

kisulykol *kisújköl, kisujköl* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige sulyokkal kiver *Rjégen a fojóyn jóy kisújkötuk a ruhát* (Gy)

kisúrol *kisúrol, kisurul, kisurull* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige súrolással kitisztít *A fazokakat homokvā jóy kisurúta* (Ah)

kisurran *kisurran* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] tn ige észrevétlenül, ügyesen kimegy *Kisurran az gájóyn, hogy mek se látta séjnti* (Bd)

kisuvikszol l. **kisubickol**

kisül *kisül, kisül* [-üt ~ -t] tn ige 1. megsül *Akkōra má rjégen kisüt kéjt kemence kalács* (M); 2. kiég *Minden kisül ebbe a bőrzasztóy hőűsigbe* (Sz); 3. kitudódik *A vjégjém minden kisül* (Gy); [] *Sűjön ki a szeme 'szégyellje magát'* (K)

kisüt *kisüt* [-ök, -sy ~ -ő ~ -öl, -ött] ts ige 1. ételt sütéssel elkészít *Kisütötte a hust, oszt uty hatyta othon a puját* (H); 2. kiokoskodik *Kisütötte, hogy a tehenet ē kē adni* (Or); 3. sütővassal göndörre tesz *Kisüti a haját* (Ho); 4. a nap felkel, előbújik *Má kisütött a nap, ideje fēköjñi* (M)

kisvasút *kisvasut* [-at, -ak, -ja] fn keskeny vágányú vasút *Szőüllőűs és Salánk köszt kisvasut van* (S)

kiszab *kiszab* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige anyagot méret után kivág *Kiszáptá a ruhát, ősz szükre sikerűt* (Br)

kiszabadít *kiszabadít, kiszabadit, kiszabadjēt* [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. szabaddá tesz *Kiszabadította a kutyát az őglbú* (Kf); 2. megment *Az apja szabadította ki a többi puja keze közzüll* (Bk)

kiszabadul *kiszabadul, kiszabadull* [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige vhonnan kijut *Nagy nehezen szabadút ki a csendőjrok keze közzüll* (Bcs)

kiszagol *kiszagol, kiszagull* [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] ts ige kifürkész *Valahoty kiszagúta, hogy változás lessz a gyárba* (Tü)

kiszakad *kiszakad* [-ok, -sz, -tt] tn ige elreped *Kiszakatt a ruhája, amikor mászott át a keritjésen* (Ki)

kiszakít *kiszakít, kiszakít, kiszakjēt* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. lyukat tép rá *A hamis kutya kiszakította a ruháját* (I); 2. kelt tésztából kenyeret formál *Fűtjés előjūt kiszakitottuk a kenyeret, oz gyjékjénkosárogra raktuk* (V)

kiszalad *kiszalad* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. futva kimegy *Kiszalatt a puja az uccára* (Bk); 2. véletlenül elszólja magát *Nem akgar-tam éjn ēmondani, csak kiszalatt a számon* (Bá); 3. rövid időre megy vhoza *Kiszaladok a mecsre, ha lessz ecs csepp időm* (Tü)

kiszáll *kiszáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn

ige 1. kirepül *Kiszátak a kiscfeskék a fjé-szezbű* (Ho); 2. kilép *Nem ismertjék meg, amikor kiszállott a takszibű* (V)

kiszámít *kiszámít, kiszámít, kiszámít* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. mennyiséget meghatároz *Pontoson kiszámította, mennyi pénz jár ety hógnapi tejjér* (Be); 2. kikövetkeztet *Kiszámította, mikor hāgassák meg a pa-nasszát* (Bat)

kiszámítás *kiszámítás, kiszámítás* [-t, -ok] fn terv *Az a kiszámításunk, hogy a nyá-ron kipucōtassuk a házát* (Tk)

kiszámíthatatlan *kiszámíthatatlan, ki-számíthatatlan* [-abb] mn szeszélyes *Ojan kiszámíthatatlan embér* (Vr)

kiszámol *kiszámol, kiszámol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige 1. kiszámít *Minygyá ki-számolom, mennyit kē fizetni* (Bf); 2. biz. összeget ad *Rōkton kiszámōt neki husz ru-bēlt* (A); 3. mondókéval kijelöl *Kiszámō-ták, ki lesz a bujōy* (Gy)

kiszánt *kiszánt* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige növényt ekével kiforgat a földből *Kiszán-tották a rjépát* (Vr)

kiszapul *kiszapul, kiszapul* [-ok, -űsz ~ -sz, -ūt ~ -t] tg ige vásznat lúgban kimos *Nagy dējsāgha kiszapūtuk a vásznat* (J)

kiszárad *kiszárad* [-t] tn ige 1. kiég *Minden növjény kiszáratt a naty hőjűségbe* (Nb); 2. elpárolog *Má rjēgen kiszáratt a ka-csausztatōy tōy* (Tk); 3. kérgessé válik *Nem hagyjuk, hoty kiszáraggyon a kenyír* (Ts); 4. kipusztul *Kējđ barackfa száratt az idéjñ ki* (Kf)

kiszárit *kiszárit, kiszárit* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige nedves holmit szárazzá tesz *A kājhaná kiszáritotta a zoknyiját, ősz jáccott is tovább* (Pf)

kiszed *kiszed* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. egyenként kiszed *Belezōjűdűsz, mik kiszeded aszt a témjérdek rjépát* (Nb); 2. kifoszt *Mindjék kiszettjűsék a madárjűszket* (Ki); 3. kifaggat *Mindent kiszeded belőjűlle, amit meg akārt tudni* (Bk)

kiszédeleg *kiszédeleg, kiszédeleg, kiszéj-deleg* [-lgek, -sz ~ -lgē ~ -lgel, -lgett] tn ige szédülve kimegy *Csak kiszédelgett a házbu* (Fp)

kiszelel *kiszelel, kiszél* [-ék, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige széllel kitisztít *Ety fatálba vagy rostába tesszük a tērményt, rāzogaty-tyuk, oszt uty kiszéljűk* (Sz)

kiszélesedik *kiszélesedik, kiszjűdesedik, kiszűlesedik* [-ett] tn ige szélesebbé válik *Újlakná kiszjűlesedik a Tisza* (Uh)

kiszélesít *kiszélesít kiszjűlesít, kiszűlesít, kiszjűlesjet* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. kitágít *A suszter kiszjűlesíti a cipőjűt, ha szorít* (Ti); 2. szélesebbé tesz *Ety kicsit kiszjűlesi-tettűk az árkt* (Fr)

kiszellőztet *kiszellőjűsztet* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. friss levegőt enged vhoza *Ki-szellőjűszteszűk a konyhát, oszt azt rakunk tűzet* (Ko); 2. friss levegőre tesz *Kiszellőjűsztetta a dunnákot az udvaron* (Gl)

kiszemel *kiszemel, kiszemél* [-ék, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige kiválaszt *Ű má kiszemēte a kizs babos malacot* (Bó)

kiszipolyoz *kiszipojoz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kizsarol *Má mindenőgbű kiszipojosza az őregeket* (Sz) [] *Kiszipojozná vkinek a vérét 'mindenētől megfosztana vkit'* (Tg)

kiszítál *kiszítál, kiszítáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige szítálással megtisztít *Kiszítá-ta a libű az egērpiszkt* (Si)

kiszív *kiszív, kiszij* [-ok, -sz, -t] ts ige 1. magába szívja *A menyjēt az jēccaka hacs csírke vjērít szija ki* (Tk); 2. kifakít *A nap kiszijta a szinit ennek a ruhának* (Bo)

kiszivárog *kiszivárog* [-rgott] tn ige na-gyon lassan kifolyik *Éjűsre se vettűk a hor-dōjűnn a repedjűst, a bōr meg māj mint ki-szivárgott* (Gy)

kiszivattyúz *kiszivattyuz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige szivattyúval kiűríti vminek a tar-talmát *Kiszivattyusza a kudbul a vizet* (Ko)

kiszól *kiszól, kiszőjű, kiszőjűll* [-ok, -ősz ~ -sz, -ōt ~ -t] tn ige belső helyiségből kife-lé mond vmit *Kiszőjűllott a szobajábű, hogy mennyem be valaki* (Ng)

kiszolgál *kiszolgál, kiszőggál, kiszőggáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. vkinek mindent megtesz *Kiszőggáta az őregeket, mējűkse vōjű jōy nekijek* (I); 2. étteremben, üzletben a vendég szolgálatára áll *Ojan pōkhendi mōydon szőggája ki az embērt,*

7
hogy vásároni seakarjójuzik nálla (Pf); 3. vmi sokáig tart, jó Ez a csizma is jóy kiszógát (Kh); 4. katonai szolgálatot kitölt Má kéj éjve, hoty kiszógátá a katonaságot (Np)

kiszolgált kiszógátat, kiszógátat [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige járát maga után Uty kiszógátassa magát, mintha naccságos asszon lenne (Bf)

kiszóllít kiszóllit, kiszóllit, kiszóllit [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kihív A tanjétoy ur kiszólljétozza feléni, de nem tudot mek se mukkanni (Gy)

kiszop kiszop [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige teljesen kiürít, kiszív A bórnyu kiszopta a tehembű az összes tejet (T) [] Az ujjábű szopta ki 'kitalálta' (Ke)

kiszór kiszór, kiszór [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. kidobál Mindent kiszórt eggyenkjént a fíjougubű, méjke tanáta meg a kóycsot (Fra); 2. akaratlanul kidob Bisztoz kiszúrta ez a puja a kötözömadzagot a kredendzbű (Mu)

kiszorít kiszorít, kiszorít, kiszorít [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kinyom Kiszoritották a sörbű (Tű)

kiszóródik kiszóródik, kiszóródik [-ott] tn ige kihull Valahoty kiszóródott a zsebibű a pjéndz (G)

kiszorul kiszorul, kiszorul [-ok, úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. kikerül Mi öregek kiszorúntunk a nyári konyhába (Ho); 2. kiszabadul Csak nehezen szorút ki az ujjá az qajtóg közzül (Tk)

kiszökik kiszökik [-ök, -ō ~ -öl, -ött] tn ige engedély nélkül elmegy Kiszökött ez a puja jáccani (Ff); 2. kinő Lassam má kiszökik a bajussza is (Gy)

kiszőkít kiszőkít, kiszőkít [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige sötét haját világosra fest Kiszőkítette a haját, alig lehet megismerni (Bcs)

kisszék kisszék, kisszék [-et, -ek, -e] fn alacsony szék A kisjánnak csinátatott ety kisszékjet (Tr)

kiszogat kiszogat [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige bujtogat Mindjék kiszeti a kissebber (V)

kiszuperál kiszuperál, kiszuperál [-ok, -ász ~ -álsz, -át ~ -t] ts ige 1. egészségi állapot miatt a katonai szolgálat alól felment Kiszuperá-

ták, mēr rossz a szíve (Or); 2. rossz holmit kidob Kiszuperánám eszt az ágyad, de méjk szükség lehet rá (Be)

kiszúr kiszúr, kiszúr [-ok, -sz ~ -ō, -t] ts ige 1. kilyukaszt Az új labdát egy nap alatt kiszúrta (Sza); 2. kitol Jóy kiszúrt veled a havēr (Sze) [] Kiszúrja a szemit vmivel 'csekélységgel letud vmit' (R); Máj kiszúrja a szemit 'előtte van, de nem látja' (Sz)

kiszurkol kiszurkol, kiszurkol [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige összeget nehezen kiad Kiszurkóta a száz rubetet ijettibe (T)

kiszűnik kiszűnik [-t] tn ige megszűnik Nagy nehezen osz kiszűnt a fejjájása (Vs)

kiszüremlik [-ett] tn ige fény alig-alig kilátszik Kiszüremlett a világosság az ablakon, ebbű gondóták, hogy othum vannak (Dr)

kitagad kitagad [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. a családból kizár Kitagatták a fíjokot, amijjér az ěsavqargott (Vr); 2. örökségből kizár A legnagyobb fíjot kitagatták a vagyombű (Np)

kitágít kitágít, kitágít, kitágít [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige kiszélesít Kinek kē ma az a cipőű, amit kitágított a naty trampli lábavā (F)

kitágul kitágul, kitágul [-út ~ -t] tn ige kibővül Uty kitágút a gumi, hogy má fē se tuggya venni a sportruhát (Té)

kitakar kitakar, kitakar, kitakar [-ok, -sz, -t] ts ige 1. leveszi a takarót Mindjék kitakarja magát, ity fázik meg (M); 2. kifest Az idéjn jóy meleg vóyt, uty hoty idejjebe kitakarjartuk a melegágyat (Z)

kitakarít kitakarít, kitakarít, kitakarít [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. lakást tisztává tesz Tennap takarítottunk ki, de má nem láccik (B); 2. eltüntet Takariccsátok ki innen eszt a sok szerszámot, mēr kilököm! (Kf)

kitakarodik kitakarodik [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige megszégyenülten kikotródik Ha ki nem takarodó a házambű, kíváglak (Bk)

kitakarózik kitakarózik, kitakarózik [-ok, -ott] tn ige takaróját letolja magáról Kitakarózik, ősz rőktön mekhül (Nb)

kitálal kitálal [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. ételt kimer Má kitálát, ősz várja,

hogy megjöjjenek a vendjégek (F); 2. nyíltan felfed vmit, odamondogat *Mājd éjn kitalalok neki, ha ide meri tenni a lábát* (Fra)

kitalál¹ kitalál, kitanál, kitanáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige kijut vhonnan *Alik tuttam kitanáni abbul a nagy ípüledbül* (Gl)

kitalál² kitalál, kitanáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -át] ts ige 1. rájön *Tanája ki, mid gondotam magáru!* (I); 2. kieszel *Mindjék kitanász valami boloncságot* (Kv)

kitalálás kitalálás, kitanállás [-t, -a] fn valótlan állítás *An nem igaz, as csak amojan kitanállás* (Ah)

kitámad kitámad [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige nekiesik *Uty kitámadot, mikör tanákosztam vele, hogy mekszőülläni se hagyott* (Tát)

kitámaszt kitámaszt [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige aládúcol *Kitámasszuk a kert kapuját, oszt uty hörgyukfē rudakon a szjénát* (Tk)

kitámolyog kitámojog [-jgok, -sz ~ -jgő ~ -jgol, -jgott] tn ige szédelegve kimegy *Ojan rjészeg vógt, hocs csak kitámójgott a csájnábú* (Tk)

kitanál l. kitalál

kitáncol kitáncol, kitáncöl [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] tn és ts ige 1. ugrándozva kimegy *Kitáncót a szobábú a konyhába* (Ke); 2. sokat táncol *Jóy kitáncötuk magunkot az öcséd lakadqalmába* (Fra)

kitanít kitanít, kitanjétt [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige csalafintaságra kioktat *Min-den boloncságra kitaniccsa aszt a csep.fijut* (Bat)

kitaníttat kitaníttat, kitanjéttat [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige fedezi vki tanulmányi költségeit *Mind a három gyermekit kitaníttatta* (V)

kitanul kitanul, kitanull [-ok, -úsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige 1. szakmát, mesterséget elsajátít *Kitanút asztalosnak, oszt mos jóy keres* (Fo); 2. kimegy vminek a gyakorlatából *Héj, jányom, kitanútam éjm má a főízsbű* (Kd); 3. tanulmányait elvégzi *Māj, ha kitanúnak ezek a puják, má job dőügunk lessz* (Rf)

kitanult kitanult, kitanút mn-i ign ravasz: *Nagyon kitanút az a ján, ne kezgyéj vele* (Np)

kitapasztal kitapasztal, kibapasztqál, kitapasztāl [-ok, -ász ~ -sz, -āt ~ -t] ts ige kiismer *Kitapasztalom éjn ennek a tisztavágógnak a förtéjűt* (Si)

kitapogat kitapogat [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. megkeress *A setjédbe alik tuttam hoty tapogassam ki a kőqcsjukot* (Kf); 2. kipuhatól *Māj kitapogatom, mi a szándíka* (G)

kitapos l. kitapot

kitapot kitapot [-ok, -sz, -ott] ts ige járassal nyomot csinál *Mosz szántottuk fel a kērtet, oszt má megēn kitapották az utat* (Vr)

kitart kitart, kitqart, kitárt [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] tn és ts ige 1. eltart *Kitqart a zsirom ujjig* (Tk); 2. állhatatos, hú marad *Má mos nem hatyhati ot, mer az a bājba ki-tartott mellette* (Ts); 3. kinyújt *Örven kilógt uty kitárt, mint a pinyty* (M); 4. vkit eltart *Ety katonatiszt tartota ki, mik fíjatal jány vót* (Asz); 5. büszkén veselkedik *Igen kitártotta magát rjēgen, de mos má leatta* (Or)

kitartás kitartás, kitártás [-t, -a] fn büszkeség, állhatatosság *Mindembe beleviszik, mer nincs ecs csep kitártás se benne* (Kh)

kitartó kitartó, kitartóy [-n, -bb] mn állhatatos *Űtet nem kē fjēteni, nagyon kitartóy embēr* (Fp)

kitartós kitartós, kitártóys [-abb] mn gögös: *Ojan kitártóys, mintha szász köblös főjűd ána a háta megett* (Nf)

kitárulkozik kitárulkozik, kitárukozik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige teljesen őszintén megnyilatkozik *Uty kitárukozott előttem, hogy megijjettem tülle* (I)

kitaszít kitaszít kitoszit, kitoszjétt [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige 1. kitól *Kitoszjéttottuk a ládát az őylbú* (T); 2. kinyom *Kitoszitották a sorbú* (Bs)

kitát kitát [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kinyit *A tehem má messzire kitátotta a száját, mikör vittük neki a máléjt* (Be); 2. durván kiabálva megmondogat *Amikor kitátotta a száját, mindenki ēhāgattott* (A)

kitavasodik kitavasodik, kitavasszodik [-ott] tn ige megjön a tavasz *Csak kitavasodik má* (Km)

kiteker kiteker, kitekēr [-ek, -sz, -t] ts ige 1. kicsavar *Kitekerthe a kezit, hogy mos nem bírja emēni* (H); 2. kibogoz *Sehoty se tudom, hoty tekērjem ki eszt a madzagot* (Gl)

kitekeredik kitekeredik [-ett] tn ige elcsavarodik *A huzattū kitekeredeti a nyaka* (D)

kitelel kitelel, kitelē [-ek, -ész ~ -sz, -elt] tn ige a telet kihúzza *Nem tudom, hoty telelünk ki ervē a rozsz kájhāvā* (Bá)

kitelik kitelik [-ēt ~ -t] tn ige 1. jut *Ha kitelik az anyagbū, vāratok egy bluszt is* (Ho); 2. eltelik *Ha kitelik az eggy éjv, megesküsznek* (Bú); 3. elvárható *Mindent mekcsináll, ami belőjle kitelik* (Bs); 4. futja vmire *A számőgca árábū mindenre kitelik* (Gy) [] *Minden kitelik vkitől* 'minden rosszra képes'; *Kitelik vkinek a becsülete* 'nem felel meg a becsületnek' (Pk)

kitép kitép, kitjép, kitíp [-ek, -sz ~ ē ~ -el, -ett] ts ige 1. kiszed *Az összes virágot kitjépte a kērbū, ami neki nem teccet* (G); 2. kiszakít *Kēj lapot kitjépett az írkbū* (Bk); 3. kiránt *A gyermek kitípte a kezibū magát, osz kiszalatt az uccára* (V)

kitér kitér, kitēj [-ek, -sz, -t] tn ige 1. félreáll *Kitéjem az uttyábū, má nem zavarok neki* (D); 2. kifér *Kitēj egy őydara, amit írni akār* (Br); 3. kiáll *Kitēj azír a jányír a vallásábū* (Ksz) [] *Kitēj a vallásábū 'dühös'* (Sz)

kitérdel kitérdel, kitējrgyepel, kitējrgyepel [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige a térdén kikoptat, kinyújt vmit *Uty kitējrgyepēte a nadrágját, hogy nem lehet fēvenni* (Nf)

kitereget kiter eget, kiteriget [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige kiterít *Kiterigessük a ruhát száradni, osz megyünk mi is* (Fr) [] *Kiteregeti a szennyesit* 'idegeneknek elmond olyan dolgokat, amilyenekről mások előtt hallgatni illik' (Fr)

kiterít kiterít, kiberít, kiterjét [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige 1. ruhát száradni tesz ki *Kiterítette a ruhát, osz rōkton ēkezdet esni az esőj* (Ah); 2. felravataloz *Mikōr kiterítették, ojam vōjt, mintha csak aludna* (Bó)

kitérő kitérő, kitējrój [-t, -k, -je] fn 1. kerülő út *Tett egy naty kitējrój, csak ne kē-*

jen ēmenni előjttök (Bú); 2. kitérés *Naty kitējőjkkē jut ē addig, amit mondani akōār* (Mf)

kitervel kiter vel, kitērvel [-ék, -ész ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige vminek az elkövetését részletesen átgondolja *Jōy kitērvētjék aszt a bitankságot* (Ge)

kitervez l. kitervel

kitessékel kitessékel, kitessíkel, kitessjékel [-ek, -ész ~ -elsz, -ēt ~ -elt] ts ige kiutasít *Mikōr bejōtt a házungba, szípen kitessikeltük* (Sz)

kitesz kitesz, kiteszen [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. külső helyre tesz *Nyáron kitesszük a virágokat a verondárū* (Kf); 2. kiküld *Kitettem a házbū, mikōr ríszegen ēkezdet it hőjborōgni* (Be); 3. megvan vmennyi *A nyári keresete kitesz vaty hétszáz rubeltet* (Vr) [] *Kiteszi a lelkit* 'mindent megtesz' (Sz); *Kiteszi a lábát* 'elmegy' (R)

kitilol kitilol, kitilöl, kitilólj [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige a szösz meg tisztítja a pozdorjától *Jōy kitilōtuk a kendert, hogy a szössz könnyebben tuggyunk azután bānni* (Tk)

kitilt kitilt [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. megparancsolja, hogy vho va ne járjon *Kitiltottam az udvaromrū aszt a haszonatlan kōjket* (Bs); 2. büntetesként vkit kitoloncolnak vmilyen területről *Kitiltották minden nagy vározs bū* (Bk)

kitisztáz kitisztáz [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige bebizonyítja igazát *Kíváncsi vagyok, hoty tisztázza ki magát* (He)

kitisztogat kitisztogat [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kitisztít *Kitisztogassa a fíjōjkkot a felesleges holmiktū* (Uh)

kitisztul kitisztul, kitisztull [-út ~ -t] tn ige kiderül *Ha kitisztull, ēmegyunk kapáni* (Ho)

kitódul kitódul, kitőjdu [-út ~ -t] tn ige kiözönlik *Kitőjdu a nēp az uccára a naty kijabállásra* (Nb)

kitol kitol, kitől [-ok, -sz, -t] ts és tn ige 1. kinyom *Kitōjuk a talicskát a széjmbū* (K); 2. rászedi *Kitoltunk a fíjuvā, amíjjjēr ojan nagyra vōjt* (Ah)

kitöld kitöld, kitőjdu [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige vminek a hozzáadásával bővebbé,

hosszabbá tesz *Ha kitőztem a kabát hosszát, még éjtarhat egy évet a kisjám benne* (Bd)

kitombol *kitombol, kitomból* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige 1. indulatot levezet *Ojan ideges, hogy mik ki nem tombója magát, nem merek hazamenni* (Tát); 2. szenvedélyt kiél *Fijatál korába kitombóta magát, mos má megnyugodott* (V)

kitölt *kitölt, kitölt* [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts ige 1. kiönt *Kitöltött ety pohár bort, oszt el is ment* (H); 2. meghatározott időt eltölt, leszolgál *Felölttem megőőűsühet, ha kitölti a katonaságot* (Fra); 3. úrlapra adatokat beír *Az ankéjít az ügyvét tölti ki nekünk* (Ke); 4. megtölt, teletölt *Nem tudom, kitölti-e ez a liszt aszt a zsákot* (Z) [] *Kitölti a bosszúját 'levezeti a dühét'* (Ke)

kitöm *kitöm* [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts ige megtölt *A diszpárnákat szjénávqā tömtük ki* (Vr)

kitör *kitör, kitör* [-ök, -sz, -t] ts ige 1. darabokra tör *A nagy zivatqarba kitörtek az ablakok* (Gu); 2. zárt helyről kijut *A koca kitört a karámbú, oszt összetaposta a kiscsirkéjket* (B); 5. kirobban *Nem bírtuk tovább tartani, mindenkiű kitört a kacagás* (Pf); 4. betegség erőt vesz vkin *Hirtelen kitörte a hideglelés* (E) [] *A nyavoja tōri ki jerte 'nagyon vágyik vkire, vmire'* (K)

kitöredezik *kitöredezik* [-ett] egyenként kihull *Lassam má minden foga kitöredezik ennek a roz gerebjéjnek* (Bo)

kitöröl *kitöröl, kitüröl, kitürüll* [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] ts ige vminek a belsejét tisztára, fényesre törli *Máj mi kitürűjük a pohárokat* (T)

kitranszporál *kitranszporál, kitranszporáll, kitráncporáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige kizavar *Kitráncporáta a sok puját a kērbū* (Be)

kitud *kitud* [-ok, -sz ~ -ő ~ -öl, -ott] ts ige megtud *Ha kitudom, ki járt a gyümőűcsőszbe, rígen rossz lesz annak* (Sz)

kitudódik *kitudódik, kitudódik* [-ott] tn ige kiderül *Elējű-utőybb ugy is minden kitudódik* (Ti)

kitulajdonít *kitulajdonít, kitulajdonjēt,*

kitulajdonít [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige csak sajátjának vesz valamit *Kitulajdonította magának a klub rádiójját* (Gy)

kitúr *kitúr, kitur* [-ok, -sz, -t] ts ige 1. kifordít a helyéből *A disznó az összes virágokot kitúrta az udvaron* (Kf); 2. kimar *Addik hazudozot rá, mik ki nem túrta a disznőy-färmrű* (Tk)

kitűnik *kitűnik* [-t] tn ige 1. kiválik *Az ű pujája se tűnik ki a többi közzűl* (Ah); 2. kiviláglik *Máj kitűnik a beszjéggyjébű, hogy mit is akqār* (Np)

kitüntet *kitüntet* [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige elismerésben részesíti *A jóy munkájajēr minden ēybe prēmijommā tüntetjēk ki* (Cse)

kitüntetés *kitüntetés, kitüntetjēs, kitüntetés* [-t, -ek, -e] fn elismerés érem, jelvény adományozásával *Ugy örűt a kitüntetjēssinek, mint a puja* (Ti)

kitüz *kitüz* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige 1. látható helyre erősít *Mikōr a házra ráteszik a tetőűt, kitűznek ety kivqārot kendőűt* (K); 2. időpontot megállapít *Őűszre má ki is tűszjēk a lakadalmat* (Be)

kiudvarol *kiudvarol, kiudvaroll* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige hízelgéssel vmit elér *Csak kiudvarōta magának, hogy el-engeggyük a bálba* (Bo)

kiugrik *kiugrik* [-ok, -ő ~ -ol ~ -ugorsz, -ott] tn ige 1. külső helyre ugrik *Avvā ijjezgette, hoty kiugrik az ablakon* (Cs); 2. rövid időre elmegy vhová *Kiugrok má a vározsba ety kicsit* (Tű); 3. textília kisimul *Igen jóy anyak, ha ősszegyűrőjēdik, magánű kiugrik* (Tá) [] *Máj kiugrik a szeme 'feszűtlen figyel'* (R); *Kiugrik a bírībű* 1. 'nagyon örűl'; 2. 'tűlságosan igyekszik' (Sz); *Kiugrik a szeg a zságbű 'kiderűl'* (Ksz)

kiujjul *kiujjul, kiujjull, kiujul* (-út ~ -t) tn ige újra előjön *Kiujjūt a beteksíge* (A)

kiút *kiút* [-at, -ak, -ja] fn megoldás *Semi-jen kiutat nem lát a hejzetihöl* (Asz)

kiutal *kiutal* [-ok, -ász ~ -sz, -āt ~ -t] jut-tat *A gyár kējű szekējűr fāt utāt ki neki* (Tű)

kiutál *kiutál, kiutáll* [-ok, -ász ~ -sz, -āt ~ -t] ts ige ellenségeskedéssel vkit kizár *Kiutáták magok közzűl, hogy ne zavārja űkōt a pīszkos űgyejigbe* (Pf)

kiutasít *kiutasít, kiutasít* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kizavar *Kiutasította aszt a toladódó gazembért* (V); 2. az ország elhagyására kötelezi *Évállot az asszontú, osz kiutasították az országbú* (Pf)

kiutazik *kiutazik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. kivándorol az országból *Má három éjve, hogy kiutastak családostú Magyarba* (Ho)

kiúttalan *kiúttalan* [-abb] mn tanácstalan *Ojan kiúttalan vótam abba a hëjzedbe, jóglesett a törőüdjés* (Tk)

kiügyeskedik *kiügyeskedik* [-ek, -ë ~ -el, -ett] ts ige ügyesen elér, megszerez vmit *Nem kē fjéteni, az mindent kiügyeskedik magának* (Fp)

kiül *kiül* [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] tn ige 1. ülessel elkoptat *Uty kiüte a nadrágját, hogy má nem veheti fē* (Z); 2. az udvarra v. a ház elé leül *Kiül a kapuba, ősz ot pletykál napok hosszat* (Ff); 5. büntetést kitölt *Kiüte a három éjvet a csürmába* (Rf); 4. látszik rajta *Kiül az qarcára a gonosság* (M); 5. addig ül, ameddig el nem ér, meg nem kap vmit *Csak kiüte magának a köjccsönt* (M); 6. sokáig tartózkodik vhol *Na, éjn csak kiütem magam nállatok* (Gy); 7. kipihen magát *Na, ha kiüted magad, mehec kapáni* (Ki)

kiüldöz *kiüldöz, kiüldöz* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige zaklatással távozásra készlet *Kiüldöszta minden pujáját a portárú a naty szá-jávā* (Fa)

kiültet *kiültet, kiültet* [-ek, -sz ~ -el, -ett] ts ige növényt a kertbe palántol *Kiültetem a melegagybú a paprikát* (Kd)

kiürít *kiürít, kiürít, kiürít* [-ek, -ë ~ -el, -ett] ts ige üressé tesz *Üris ki aszt a zsákokot, megyek a máléjjer* (Bd)

kiürül *kiürül, kiürül* [-üt ~ -t] tn ige üressé válik *Ha kiürül a kanna, hazaviszem* (Fra)

kiüt *kiüt* [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige 1. kiver *Kiütöm aszt a pohárt a kezedbú, ha inni próbász* (F); 2. kisajtol *Ha kiütik az olajat, huszek túllök vaty kéjt litert* (G); 3. kitör *Huszépes vógt, amikor kiütött a háboru* (Vs); 4. kiütözik *Kiütöt rájta az apja vjére* (Bá)

kiütés *kiütés, kiütés, kiütés* [-ek, -t, -e] fn apró piros foltok a bőrön *Valamijen kiütések vannak az qarcán* (A)

kiüzen *kiüzen* [-ek, -sz ~ -el, -ett] tn és ts ige bentről üzenetet küld ki *Kiüzent a gyárbú, hogy ne várjuk früstökre* (Bo)

kivág *kivág* [-ok, -sz, -ott] ts ige 1. vágással eltávolít *Kivakta a naty fákat az ablak előjtt* (I); 2. kimetsz *A könyvbú ne vágjátok ki a képeket!* (Pf); 3. kihajít *Kiváglak ebbú a házbú, ha méjk továp foksz idegesíteni* (Bk); 4. talpraesettséggel kijut a nehéz helyzetekből *Nem kē fjéteni, ugy is kivágja magát mindembú* (Ho) [] *Kivágja a rezet 'kitünően helytáll'* (Bk)

kivágás *kivágás* [-t, -ok, -a] fn a ruha nyakának kivágott része *Ijen naty kivágásvā éjn szígyellek kimenni az uccára* (S)

kivagdal *kivagdal* [-ok, -ász ~ -sz, -āt ~ -t] ts ige 1. egyenként kivág *Ha kivagdātad a málnát, éjn nem ütetek többet* (Bd); 2. egyenként kidobál *Kint kivagdalom eszt a sok lomot, ha nem csinász rendet* (Ko)

kivágódik *kivágódik, kivágódik* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] tn ige 1. hirtelen kiesik *Csak asz vettem észre, hogy a gyermek kivágódott a kocsibú* (Té); 2. kicsapódik *Az ájtóy kivágódott a naty széjtú* (Ng); 3. ki lesz vágva *Kivágódik má vjégyüll is ez a fa az udbú?* (J)

kivágtat *kivágtat* [-ok, -sz ~ -ol, -ott] tn ige nagy lendülettel kirohan *Kivágtatott a mezőjre, hogy a kapásokat még ott tanája* (K)

kivagyiság *kivagyiság* [-ot, -a] fn önteltség *Nem jóy vjége lessz az ű naty kivagyiságának* (Cse)

kiváj *kiváj* [-ok, -sz, -t] ts ige 1. gumós növényt kiszed a földből *Nem tudom, mikor vájják ki eszt a temjédek krumplit* (Tk); 2. gödröt ás *Mámmá má kivájtuk a verem hej-jit* (Ff); 3. kikapar *A tyukok mint kivájták a földbú a drága máléjt* (Bó); 4. titkot kiszed *Kivájjuk belőjtle, mi vót ot nállok tennap* (H)

kivakar *kivakar, kivakar* [-ok, -sz, -t] ts ige kikapar *Alik tuttam, hogy vakárjam ki a lábozsbú az odajégeit jételt* (Fo)

kivakarózik *kivakarózik, kivakarózik, kivakarózik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. kivergődik *Kivakarózott a naty szegénységű, osz mos má as se tuggya, mi csinájjon* (Bat); 2. nehezen elkészül és elindul *vhova Nem lehet kívárni, mik kivakarózik* (I); 3. előnyösen megváltozik *Njéze má, hoty kivakarózott a kozbú!* (Si)

kiválaszt *kiválaszt, kiválaszt* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige több dolog közül elkülönít *Szófjon, ha kiválasztotta a malacot!* (Kd)

kiválasztás *kiválasztás, kiválasztás* [-t] fn különbség *Nem tesz asz kiválasztást séjnkijér* (Bs)

kivállik *kivállik, kivállik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige kitűnik *Njéze mek, hogy az a tehén kivállik a többi közül* (D)

kivall *kivall, kivall* [-ok, -ász ~ -sz, -ott] ts ige megvall *Nem vójt mit tágadni, mindent kivallott* (Nd)

kivallat *kivallat, kivallat* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. aprólékosan kikérdez *Kivallatot mindenri, hogy vójt a lekvárfőzőbe* (Np); 2. vádlottat vallomásra kényszerít *Sokkájik tartott, amik kivallatták* (Ts)

kiválogat *kiválogat, kiválogat* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kiszed *Vállagassuk má ki a jóvát az gámának* (V)

kivált¹ *kivált, kivált* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. megvásárol *Kivátotta a vasútjegyet egy hónapra* (Ho); 2. újra birtokába vesz *Egy nőgrád danótam ē, hogy az őrsőymoi kivácesam a fonógha* (Pf)

kivált² *kivált* hsz főként, különösen *Kivát akkor vójt nehéj az aratás, ha a buza le vójt düve* (Gy)

kiván *kiván* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. vágyik rá *Hajja, éjn uty kívánok ety kis ciberejt* (V); 2. óhajt *Nem kíván ű egvebet, csak hogy a gyermekejének jóy legyen* (Bá); 3. akar *Ne kívánja tülle, hogy ēhaggya a szülejt* (Nb) [] *Csak a szeme kívánja 'nem óhajta igazán'* (Bá)

kiván *kiván* tn ige 1. kitart *Kivójt nekünk mindjég ujji a buzánk* (Gy); 2. bizonyos összeget kitesz *Kiván a piénzed amemynyire kel?* (Tát)

kivánat *kivánat* [-ot] fn öröm *Kivánat njézni eszt a jóyszágot* (Tk)

kivánatos *kivánatos* [-abb] mn gusztusos *Ojan kívánatos amit főjt* (Tát)

kiváncsi *kiváncsi* [-n, -bb] mn 1. mindent megkívánó *Adni kellett neki, amit főjstünk, mér nagyon kíváncsi vójt* (Ke); 2. túlzottan érdeklődő *Nem tudom, mijjér ojan kíváncsi mindenre* (Z)

kiváncsiskodik *kiváncsiskodik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige kíváncsian viselkedik *It kíváncsiskodik állóy nap* (Gy)

kivánós *kivánós* [-abb] mn ételeket megkívánó *Nagyon kívánós vójt, amikor áldott állapotba vót* (Bó)

kivánság *kivánság* [-ot, -ok, -a] fn vágy, óhaj *Csak az a kivánsága, hoty taníjon a fi-jok* (M)

kivár *kivár* [-ok, -sz, -t] ts és tn ige megvár *Ha kívárod, mik kinyit a kopera, vegvéj nekem is kéj kenyeret* (Nbe)

kivarr *kivarr, kivár* [-ok, -sz, -t] ts ige hi-mez *Eszt a párnágot mind éjn vgartam ki* (M)

kivasal *kavasal, kivasal* [-ok, -ász ~ -sz, -āt ~ -t] ts ige 1. vasalóval simává tesz *Csak akkor mehet ē, ha kivasája a beszárat ruhá-kot* (T); 2. pénzt kiderőszakol *Attú nem vasál ki az embér egy őva fillért se* (Gl)

kivénhet *kivénhet, kivénhet, kivénhet* mn kiöregedett *Mi csinájjon egy ojan kivénhet embervé?* (Fo)

kivénül *kivénül, kivénül, kivénül* [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] tn ige kiöregedik *Lassan kivénül az embér mindembű* (Mu)

kiver *kiver, kiver* [-ek, -sz, -t] ts ige 1. kiüt *Vigázot, hogy a kezibű ki ne vérjék a tojásokot* (Bk); 2. veréssel leszoktat vkit vmiről *Kiverem éjn űbelőjle a hazudozást* (Si); 3. kiporol *A szőjnyeket a hógha is kiverjük níha* (Ko); 4. veréssel kikerget *Kiverem a házbű aszt a kőjköt, ha nem foglaja jógha magát* (Tk); 5. elönt *Kiverte az iz-zacság* (Bo)

kivergődik *kivergődik* [-ök, -sz ~ -ō ~ -öl, -ött] tn ige nehezen kijut *Kivergődött a bögjű, osz má megēn nem bír magávga* (H)

kivermel *kivermel, kivermel* [-ek, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] ts ige vereimből kiszed *Ki-*

vermélük a krumplit, szerencsére ety se fagyot meg (Hl)

kivért kivert, kivért mn 1. kiűzött Ugy jél, mint ety kivért kutya (Bat); 2. ravasz Vigyáz vele, mér nagyon kivért! (Tk)

kivés kivés, kivés, kivís [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige vésővel kivág Jóy lenne, ha kivísnéjéd eszt az éjket (J)

kivesz¹ kivesz [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. kiemel Kivette a kéjst a csizmájábú (Gu); 2. feltot eltávolít Bendzinnē vet ki a zsírt a ruhábú! (I); 3. elvesz Kiveszek a pjéndzbú tiz rubélt (Bk); 4. kikövetkeztet Ugy vettem ki a beszéjgyibú, hogy megbánta, amijjér ēment (Or); 5. kölcsönvesz Eccēre tōp könyvet vesznek ki a könyvtárú (Bcs)

kivesz² kivesz [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige kipusztul Njēzze meg, lassan kiveszek ebbú a jóyfgőjta tyagbú (Nb)

kivet kivet [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige 1. hálót vízbe vet Amikor kivettem a hálót, asz ittem, naty fogás lessz (V); 2. kártyán jósol Kivetettjék neki, hogy rendbe jōm minden (Mu); 3. kiró Őtven rubél büntetjést vetettek rá ki (Vr) [] Kiveti vkire a hálóját I. 'vkít szeretne megnyerni'; 2. 'rosszat akar rábizonyítani vkire' (V)

kivétel kivétel, kivétel, kivétel [-t, -ek, -e] fn a szabályostól eltérő dolog Akkōr kisőjūm ment haza, de asz kivétel vōjū (Vs)

kivételez kivételez, kivételez, kivételez [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige vkivel kedvezőbben bānik Má az iskolába is kivételestek vele (G)

kivetkőzik kivetkőzik, kivetkezik [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige énjét eltorzítja A sok mjérektū szinte kivetkezet magábú (Nbe)

kivetnivaló kivetnivaló, kivetnivalóy fn kifogásolható dolog Semmi kivetnivalóm nem vōjū a visēlkedjésihe (Ki)

kivezényel kivezényel, kivezényel [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige kirendel A krumpliszedisre a katonákat is kivezényētík (Tg)

kiviccsan kiviccsan [-ok, -sz, -t] tn ige 1. hirtelen fagy áll be Hirtelen kiviccsant az időj a naty kōd után (K); 2. megdermed, megfázik Őjřōsz fjē jóy, mer kiviccsanc ebbe a hacuka ruhába! (Tk)

kivicsorít kivicsorít, kivicsorít [-ott] ts

ige haragjában recsegteti a fogát Uty fjēlek tülle, amikōr kivicsoricca a fogát (Bk)

kividul kividul, kividull [-út ~ -ult] tn ige kiderül Csak kividul má ez az időj (Fra)

kivilágít kivilágít, kivilágít, kivilágít [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige fénnel eláraszt Nem hijándzik asz, hogy az egjész házat kivilágiccsátok (Th)

kivilágítás kivilágítás, kivilágítás [-t, -ok, -a] fn erős fény Naty kivilágítás van nállok, bisztos vendjégek jōttek (Fa)

kivilágosodik kivilágosodik, kivilágosodik [-ott] tn ige megvirrad Ha kivilágosodik, rōkton ot leszek (Sz)

kivirágzik kivirágzik [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. kinyílik Az őrgona május elsejire se virágzot ki (Ho); 2. kivirul Az a kisjān kivirágzt örōmibe (T)

kivisz kivisz, kiviszen [-ek, -ē ~ -el, -vitt] ts ige 1. külső helyre visz Vit ki az udvāra asz a būdōs kutyāt (Té); 2. eltávolít Aszt a fōjtót a mosópor nem viszi ki (Si); 3. elér Mindent kivisz az a fiju, amit akōar (Ng); 4. kitör Jōd be az udvāra a szekéjrvē, osz kivitte a lugas eggyik fājāt (Gu)

kivizsgál kivizsgál, kivizgáll [-ok, -ász ~ -ász, -át ~ -t] 1. ellenőriz Ējōttek, vizsgáták az ügyet, és mindent rendbe tanátak (Vs); 2. orvos megvizsgál Kivizgáták a kōjrházba, de nem tanátak rákot (Ts)

kivon kivon [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -t] ts ige 1. kihúz Kivonrya magát nagyon a munkábú (P); 2. mennyiségből elvesz A mūtkori ősszezbú vonnyā ki őt rubért! (Np)

kivonszol kivonszol, kivonszól [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige nehezen kivisz Ojan rjēszeg vōjū, mint a disznōy, kivonszóták a csājnábú (Tk)

kivonul kivonul, kivonull [-ok, -úsz ~ -sz; -út ~ -t] tn ige 1. több ember kimegy vhoza Kivonūt a vározsba az egisz familija (Kē); 2. felvonuláson részt vesz A gyār szērvēzetten vonūt ki a fjēvonullásra (Tū)

kívvül¹ kívül hsz 1. kinn Kívvül van a hejje annak a lingárnak, megmontam eccēr és mindenkōra (Kf); 2. vminek a felszínén Kívvül ugyis hamar levállik a zomānc a lábos-

rú (Tát); 3. vminek a külseje Kivürű még nem vőtt tehecsjégük a házad bepucóni (Vr)

kívvül² kívül, kívüll nu 1. vmitől kint lévő helyen Este nyógc után nem marathat házon kívüll (Cs); 2. vki, vmi kivételével A fián kívül sénkije sincs (Pk)

kívvülálló kívülálló, kívülállóg [-t, -k, -ja] fn az, aki nem tartozik vhová Ety kívülállóg sose éjrhethi meg egjésszen valakinek a családi baját (Tú)

kívvül-belül kívül-belül, kívül-belőül hsz mindenütt A nyáron felípetettek, és kívül-belőül bepucóták a házat (Sz)

kívvüle kívüle, kívülle szragos hsz rajta kívül Hogyne izguona jérte, hiszen kívüüle séjnkije sincs (Bd)

kívvülöttem kívülöttem, kívüllöttem szragos hsz rajtam kívül Kivüllöttem séjnkí nem mehet ē (Tk)

kívvülrünnen kívürrünnen hsz kívülről Kivürrünnen tudom csag bezárni az ajtójt (Cse)

kizaboláz kizaboláz [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige a zablát kiveszi a ló szájából Zabolász ki a lovat, hagy gypején! (Tk)

kizár kizár [-ok, -sz, -t] ts ige 1. kívül rekeszt Ha kjésőjn jösz haza, kizárlak a házbú (Bsz); 2. szervezetből eltávolít A rosz magaviseletijér kizárták az iskolábú (Bk)

kizavar kizavar, kizavqar, kizavār [-ok, -sz, -t] ts ige 1. kikerget Kizavarta a házbú, amijjér rjészen ment haza (Th); 2. elűz Az álandóg kijabállássā kizavartad az eszembú, amit mondani akqartam (Úh)

kizöldül kizöldül, kizöldül, kizöldüll [-út ~ -t] tn ige zölddé válik Mijen szípen kizöldült minden a csendes tavaszi essőjtül (Pk)

kizúdí kizudít, kizudít, kizudjét [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] erélyesen kiönt Uty kizudította az álot vizet a vidərbú, hocs csak ugy repűt (Mu)

kizúdul kizudul, kizudull [-út ~ -t] tn ige kitódul Kizudít a sok embér az uccára (Bú)

kizsákmányol kizsákmányol, kizsákmányól [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige kihasznál Engette magát, hoty kizsákmányóják (Ke)

kizsarol kizsarol, kizsaröl [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige kicsikar Má megjén kizsarót az apjátú ety tizest (V)

kizsebel kizsebel, kicsebel [-ek, -ēs ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige vkitől az utolsó pénzt elveszi Az a kőjök fész kizsebeli a nagyamnyát (Bo)

kizsendül kizsendül, kizsendüll [-út ~ -t] éppen kihajt Amint kizsendült a vetjés, má lehetet látni, hogy nem lesz rosz termjés (Tk)

klampíroz klampíroz, klmpíroz [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige rosszul játszik zongorán Csak klampírozik mjég, pedig má vagy őt éjve járatom zongorára (Ho)

klantorog klantorog, klantarag [-rgok, -rgō ~ -rgol, -rgott] tn és ts ige fölöslegesen beszél, fecseg sokat klantarag, ezír sok kellemetlensége van (Vs)

klariné klarinét, klarinét [-ot, -ok, -ja] fn hosszú fűvös hangszer A klarinét hangja kívállik a zenéjbe (Tú)

klariné klarinétos, klarinétos [-t, -ok, -a] fn klarinéon játszó személy A klarinétosnak add a pjénszt oda (Tú)

klassz klassz, klasz [-ul, -abb] mn remek Ugyi, klasz cipőjt vettem (Bú)

kleptománia kleptománija [~t, ~k, ~ja] fn beteges lopási hajlam Ne haggyák a házba, mēr kleptománijája van (Ko)

kliens kliens, kljens [-t, -ek, -e] fn ügyfél Ha jönnek a kljensejum, aggyá nekik jójárut (Tú)

klimpíroz l. klampíroz

klipsz klipsz, kripsz [-et, -ek, -e] fn fülbevaló Margarétja kripszet vjéteget magának (Úh)

klistély kristéj, kristéj [-t, -ok, -a] fn 1. beöntésre való eszköz Má mjojta kiszüllök ety kristéjt venni (Ke); 2. beöntés Kē csináni ety kristéjt, osz nem fok fájni a hasa (Bsz)

klopfol klofol, kloffol [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige húst kiver Kikloffolom a hust, osz má kisz is az ebíd (Tg)

klór klór, klóyr [-t, -ja] fn fertőtlenítő vegyszer Klóyrvā szoktuk fertőjtleniteni a kilincseket is (Ah)

klórmész l. klór

klóroz klóroz, klóroz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige klórral fertőtleníti *Biztos az ágyneműt is klórozzák, attú ijen büdös* (Tú)

klott glott [-ot] fn pamutszövet *Glottot vett, abbú váratođa gatyát* (Bú)

klozett klozett, klozet [-et, -ek, -je] fn W.C. Asz, *hoty klozet, má séjnkí nem monygya a véjéjre* (Kf)

klub klub, klubb [-ot, -ok, -ja] fn művelődési helyiség *A falusi klubbogba gyakran összejött a fíjatálság* (M)

knédli knédli, knéjli [-t, -k, -je] fn kelt gombóc *Ehez a kis téjfeleshe mek csinálunk ety kis knéjlit* (Tg)

kobak kobak [-ot, -ok, -ja] fn fej *Had üssek csak a kis kobakodra!* (T)

kóbor kóbor, kóbör [-abb] csatangoló *Ojan naty kóbör fíju led belőjle* (Sz)

kóborog kóborog, kőborog [-rgok, -sz ~ -rgő, -rgott] tn ige kószál *Kőborog nap-hosszat éjhesen* (Tá)

kóborol l. kóborog

koboz koboz, goboz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige 1. kutat *Mit koboz még mindjég abba a fíjógha* (Bk); 2. átkutat *Koboszták a ruháját, de semmit nem tanátak nálla* (Vr)

kóc kóc, kőc [-t, -ok, -a] fn 1. összekuszálódott kenderszálak csomója *Fonáskor a kőcot is fēhasznája valaki* (Gy); 2. összetekert hajszálak csomója *Kőcot tész a konytyába, hogy nagyob légven* (S); 3. fésületlen haj *Micsoda kőc ennek a jánnak a feje!* (Kv)

koca koca [-t, -k, -ja] fn 1. nőstény disznó *Az idén csak nígyet fíjadzott a koca* (Vs); 2. rossz szakember *Koca a még az asztalosok kőst* (E)

koccan koccan [-t] tn ige összeütdve csengő hangot ad *Szēpen koccan ez a pohár* (F)

koccant l. koccent

koccent koccent, koccant [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige szeszes ital fogyasztásakor vki poharához érinti saját poharát *Koccentünk má, őst ígyuk meg, mēr sījjetünk* (Cs)

kocka kocka [-t, -k, -ja] fn 1. négyzetlapos mértani test *Kockáv még pēndzre is jáccottunk* (Cse); 2. kocka alakú tárgy, dolog *Kockát vágok a huslevesre gyurt tisz-*

tábú (Ksz); 3. négyzet *Kis kík kockák vannak a ruháján* (P)

kockacukor kockacukor, kockacukör [-krot, -ja] fn kocka alakú cukor *A kávéjba kockacukrot tészünk* (Bú)

kockás kockás mn négyzetekkel díszített szövet *Vőjt ety kockás ruhám, amit nagyon szerettem, sokkájik hōrtam* (Tk)

kockatészta kockatészta, kockatjészta, kockatíszta [-t, -k, -ja] fn négyzet alakúra vágott gyurt tészta *Csak a kockatísztat szereti a huslevezsbe* (Bf)

kockázat kockázat [-ot, -ok, -a] fn veszteség lehetősége *Amikör előjzör csinátunk fōjlijaházat, kockázatot is vállátunk* (Kd)

kockázik kockázik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige kockás papíron társasjátékot játszik *Rjēgen mi még kockáztunk csak* (Rf)

kocogtat kocogtat [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige vmit ütögetve csengő hangot idéz elő *Kocoktazsd az ablakot, ha be akōrsz híjni magatokho* (Té)

kócos kócos, kőcos [-an ~ -on, -abb] 1. borzas hajú *Mindjék kőcos vagy* (Fr); 2. rendetlen *Hāncor monygyuk neki, hogy ne űjön ki kócoson a kapuba* (Cse)

kocsány kocsány, csokány [-t, -ok, -a] fn kukoricacső csutkája *Amikör lefējtettük a málet, a csokányvā raktunk tüzet a fűtőbe* (Tk)

kocserha kocserha [-t, -k, -ja] fn szénvonó *Kocserhával kaparjuk ki a szenet a kemencéjből* (R)

kocsi kocsi [-t, -k, -ja] fn 1. vasúti vagon *A hátúsőy kocsiha száj, ot foglak keresni!* (F); 2. gyerekkocsi *Mi még bőjcsőjbe nevētük a puját, ezeknek má kocsi van* (Bo); 3. (ritkán) személyautó *Má megvan a pinziük a kocsira* (R)

kocsikázik kocsikázik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige kedvtelésből autózik *Semmit nem csináll, egisz nap ide-oda kocsikázik* (Vs)

kocsikenőcs kocsikenőcs, kocsikenőjcs [-öt, -ök, -e] fn zsíros kenőanyag *Má szeresztem kocsikenőjcsöt, nem fognak nyikorogni a kerekek* (Kf)

kocsis kocsis [-t, -ok, -a] fn 1. fogatos *Ha nem tanúsz, kocsis lez belőjled* (Pf); 2.

autótulajdonos *Az ijen kocsis fíjuk mind lin-
gárok* (Np)

kocska *kocska* [~n, ~bb] mn 1. levágott
v. lenyomorodott, kifejeletlen újjú *A kacska
kezivē mindent meksinál* (B); 2. ügyetlen
*Ojan kocsa vagyok, minden kihull a ke-
zembū* (Tk)

kocsmá *kocsmá, korcsma* [~t, ~k, ~ja] fn
italbolt *Munka után teli van a kocsmá* (Mf)

kocsmáros *kocsmáros, korcsmáros* [-t,
-ok, -a] fn italboltban dolgozó (régén ital-
bolt tulajdonosa) *A korcsmárosnak mindig
vastagra fogott a ceruzájok* (Z)

kocsmatöltelék *kocsmatöltelék, korcsma-
töltelék* [-et, -ek, -je] fn
folyton italozó személy *Az ijen korcsmatöl-
teljékekke rendes ján nem ál szögba* (Mu)

kocsol l. **kacsol**

kocsonya *kocsonya, kocsonnya* [~t, ~k,
~ja] fn disznó bőrös részeiből és húsából
készített leves, amely megdermed hidegen
A kocsonnyát jóy főkhagymáson csinállom
(Cs) [] *Ugy reszket, mint a kocsonya 'na-
gyon fázik'* (R)

kódorog *kódorog, kóydog* [-rgok, -sz
~ -rgő ~ -rgol, -rgott] tn ige kőszál *Hun
kóydog ez a fíju egisz nap* (Ng)

kofa *kofa* [~t, ~k, ~ja] fn 1. piaci árus
*Vidd el a kofáho a hasznát ruhát, az elagy-
gya* (T); 2. sokat beszélő, ravasz kislány
De naty kofa ez a maga jánya! (Hl)

kofáskodik *kofáskodik* [-ok, -ō ~ -ol,
-ott] tn ige 1. feketézve kereskedik *Kofás-
kodik, abbū van a pjéndze* (H); 2. sokat be-
szél *Ne kofáskogy má annyit!* (Nf)

koffer *koffer, kofér, kufer* [-t, -ek, -je] fn
bőrönd *Három kufervē ment ē Magyārba* (S)

koholmány *koholmány* [-t, -ok, -a] fn
kiagyalt ügy *Nem foglākozunk ervē a hüje
koholmányvā* (Ah)

kókad *kókad, kóykad* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol,
-ott] ts ige konyul *Nem tudom, mijjēr kóy-
kad ez a dālíja* (Bk)

kókadt *kókatt, kóykatt* mn-i ign 1. csüg-
gedt *Ojan kóykatt vóytam, hogy nem tuttam
gondōkozni* (Bat); 2. hervadtan lecsüngő *Ez
a kókat virág má nem jön többet magáho* (K)

kokas l. **kakas**

kókler *kókler, kóyklar* [-t, -ek, -e] fn kő-
pé *Nagyon naty kóyklēr vóyt* (Mu)

kolbász *kolbász, kōlbász* [-t, -ok, -a] fn
bélbe töltött fűszerezett darált sertéshús *Ta-
vōj tisz szāl kolbászt csinátunk* (Sza)

kolbászhus *kolbászhus* [-t, -a] fn színhús
Vettem méjk hozzā tisz kila kōlbászhust (Té)

koldul *kódul, kóydu* [-ok, -űsz
~ -sz, -út ~ -t] ts ige 1. koldul, kéreget *It
kóydu az a vjén embēr má rjēgen* (Bcs); 2.
kunya *Uty kóydu, mintha nem lenne
semmije* (Bú) [] *Adok neket, hogy ārū kóy-
dusz 'csúnyán kikapsz'* (Bcs)

koldus *koldus, kóydu* [-t, -ok, -a] fn 1.
kéregetésből élő személy *Māmma má vala-
hogy nem látni kóyduosokot* (J); 2. nyomorék
Leugrott a padrū, osz kóydussā tette magát
(Ah); 3. nagyon szegény ember *Kóyduosok
vóytak azok* (K)

koldusbot *kóyduzbot, kóyduzbot* [-ot,
-ok, -ja] fn koldus vándorbotja *A kóyduz-
bot is kōlōmb az ū gōrbebottyátū* (T) []
*Kóyduzbotra juttatott 'kifogatott minden
vagyomból'* (T)

kolduscipa *kóyducsipa, kóyducsipa*
[~t, ~k, ~ja] fn mezga *A kóyducsipátū
csupa ragacos lett a keze* (Vr)

koldustarisznia *kóydustarisznia, kóydu-
tarisznia, kóydustarisnya* [~t, ~k, ~ja] fn
a koldus kisebb méretű zsákja *Kóydusta-
risznyāvā jár kjēregetni* (H) [] *Te kóydusta-
risznyāja 'te szegény'* (H)

kolera *kolera, korela, korella* [~t, ~k,
~ja] fn fertőző betegség *Lezārtāk a tengēr-
pārtot, mēr kiūtōtt a kolera* (B)

kolerás *kolerás, korelās* [-t, -ok, -a ~ -a]
I. fn kolerás személy *A háboruba is ēkōlō-
nitettik a kolerásokot* (G); II. mn kolerában
megbetegedett *Aki kolerás, asz kerūjōn má-
sokot* (Té)

kolhoz *kolhosz, kōlhoz* [-t, -ok, -a] fn
kollektív gazdaság, termelőszövetkezet *A
mi kōlhozunk milijomozs gazdaság lett* (Pf)

kolhoztag *kolhosztag, kōlhosztag* [-ot,
-ok, -ja] fn a kolhozban dolgozó személy
Szoteket csak a kōlhosztagoknak adnak (V)

kólíka kólíka, kójjíka [~'t, ~'ja] fn gyo-
morgörös Beleát a kójjíka, és nem bírt fele-
gyenesedni (K)

kólint kólint, kóylint [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige vág *Uty fëjbe kóylintotta, hogy elájút* (Cse) [] *Hát éjngem fëjbe kóylintott 'meglepett'* (Sz)

kolomejka kolomijka [~'t, ~'k, ~'ja] fn ukrán népi tánc *A táncsopört a kolomijkát má ety hóynapja taníja* (Pk)

kolomp kolomp [-ot, -ok, -ja] fn bádög-
ból készült harang formájú eszköz a legelő
tehen, juh nyakán *Mikör a tehenet kienget-
tük a csördába, kolompot akasztottunk a
nyakába* (Tk)

kolompér kolompér, kolompér [-t, -ok, -ja] fn burgonya *Má csak egy rubël á kolompér kilójá* (Nd)

kolompér l. krumpli

kolompol kolompol, kolompol [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] tn ige **1.** tehen, juh a kolompot rázza *Jöm má a csörda, it kolompol a tehenünk* (Tk); **2.** csörömpöl *Hallottam, hogy ot kolompót a konyhába, hád bementem* (H)

kolonc kolonc [-ot, -ok, -a] fn **1.** nehe-
zék, nagy darab kő a kútgém végén *A koloncot egy vidërbe tettük, oszt ugy akasztot-
tuk fë* (S); **2.** teher *Naty kolonc a nyakungba ez a fíju* (Bk)

kolorádóbogár kolorádóbogár, kororá-
dóbugár, koroládóbugár [-t, -ok, -ja] fn
burgonyabogár *A koroládóbugár mind le-
ette a krumpli levelit* (P)

koma koma [~'t, ~'k, ~'ja] fn **1.** kereszt-
koma *A jányának kërésztaja lett, így lëttek komák* (Bú); **2.** barát *Na, komám, megyünk ety pohár borra?* (Sza)

komaasszony komaasszony [-t, -ok, -a] fn a gyermek keresztanya *A komaasszo-
nyom vigyázott akisjánra, mig émentem a pijaera* (Bk)

komacsésze komacsésze, komacséjsze [~'t, ~'k, ~'je] fn porcelán ételhordó *A gyer-
mekágyas asszonnak komacséjszéjbe visz-
nek enni* (Np)

kománé l. komaasszony

komaruha komaruha [~'t, ~'k, ~'ja] fn

kivarrott, hímzett kendő *A lakadalmi aján-
díjekot komaruhába kötik* (Np)

komaság komaság [-ot, -ok, -ja] fn a
szülők és a keresztszülők közötti kapcsolat
*Mëkszületett az ësőj gyërmek, osztán rök-
tön komaságba kerütek egymásvá* (S)

komatál komatál [-at, -ak, -a] fn a gyer-
mekágyas asszonynak küldött ebéd *A ko-
matálho mámma má konyag is kë* (Bo)

komáz komáz [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige
komának szólít *Ne komáz má állandóyan,
van nekem nevem is* (Cs)

komázik komázik [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn
ige bizalmaskodik *Mit komáznak ezek veled
annyira?* (Sz)

kombáj kombáln, kombáj [-t, -ok, -a] fn
arató-cséplőgép *A kombájnok máma má
ugy learatnak, hogy a falu éjszre se veszi a
nagy munkát* (Or)

kombájnos kombájnos, kombájnos [-t, -ok, -a] fn kombájnvezető *A kombájnosok na-
gyon jóy keresnek* (Üh)

kombinál kombinál, kombináll [-ok, -ás ~ -sz, -át ~ -t] ts ige **1.** egységbe kapcsol
*Jóy lenne, ha kombinánád a këjféjle ruha-
anyagot* (Bat); **2.** bonyolít *Ne kombináj mind-
jég, oszt akkor nyugotton fokszt aludni* (M)

kombinát kombinát [-ok, -ot, -ja] fn
ipari nagyüzem *Asztalos, ity tudott ëhej-
jeszkedni a kombinádba* (Tü)

kombiné kombiné, kombinéj [-ot, -ok, -tya] fn vállpántos női fehérnemű *Ez a jám
má nem akörja hõrdani a kombinéjot* (Gy)

komédia komédia, koméjdiya [~'t, ~'k, ~'ja] fn **1.** nevetéges esemény *Koméjdiját
csinát a gyüllëjzsbü* (Gu); **2.** megtévesztés
Mijjër csinállod velem eszt a koméjdiját? (K)

komédiás koméjdiás, koméjdiás [-t, -ok, -a] fn képmutató ember *Annak a koméjdi-
jásnak ety szavát se hidd ë* (Ng)

komédiázik koméjdiázik, koméjdiázik [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige **1.** huncutkodik *Ez a
gyërmek ijen jóykedvü, mindik koméjdiázik*
(E); **2.** alakoskodik *Na, nekem ne koméjdi-
jáz, monygy igazat!* (I)

komisz komisz [-abb] mn durva *Ojan ko-
misz embër vóyt, hoty fjëni kellett tülle* (Be)

komiszkenyér komiszkenyér, komiszkenyér, komiszkenyér [-et, -ek, -e] fn **1.** nem finom minőségű kenyér *A komiszkenyeret má nem is ismerik* (Bat); **2.** katonakenyér *Mekhezott a komiszkenyeren* (Bo)

komiszzkodik komiszkodik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige **1.** durván bánik vkivel *Othon csak komiszkodot* (Ko); **2.** kisgyermek gonoszskodik *Te ne komiszkoty, te kis piszkos, mér kikapó* (V)

komissziós komiszziós, komiszziós [-t, -ok, -a ~ -a] fn bizományi áruház *Kéjt ponygyólat vittem be a komiszziózsba* (F)

kommandíroz komandíroz, komandéroz [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige parancsol *Nekem ne komandérozson egy ijen jötmént* (Ti)

kommendál kommendál, komendál [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige feleségnek, férjnek valót ajánl vkinek *Ojan embért komendállok neked, aki a tenyerin fok tígéd hördani* (R)

kommunális kommunális, komunális, komonális mn állami, tanácsai *Egy ijen kommunális lakásír nyóuc rubélt fizetek ety hónapra* (Ho)

komócsa komócsa, komócsa [-~t, ~k, ~ja] fn vadon termő földieper *Nagyapám mék komócsának monta a földiepret* (Ts)

komócsin komócsin, komócsin [-t, -ok, -ja] fn takarmánynövény *A kölhozba komócsint vetettek a teheneknek* (Pk)

komód komód, komó [-ok, -ot, -ja] fn kb. 1 m magasságú, négy-, ötfiókos szekrény *A komódba rjégen a fejjéernemüt tóartottuk* (Be)

komoly komőj [-on ~ -an, -abb] **1.** mn megfontolt, tréfát nem kedvelő *A komőj embereket jobban szeressük, mint a bo-hóuc-kodótyot* (Hl); **2.** igaz *Amit a mútkör mondott, asz komőj?* (H); **3.** ünnepélyes *Ety komőj ruhát má vóarathatna magának* (B); **4.** biztos *Annak komőj vőjlegjénny van* (Bk); **II.** fn igaz hír, állítás *Má valami komőjat is monthatna* (Bd)

komor komor, komör [-abb] mn mogorva *Nagyon komör arcā űt a saját lakadál-mába* (D)

komótos komótos, komótos [-an ~ -on,

-abb] mn kényelmes *Ojan komótoson csinál mindent, hogy nem birom idegekkē* (Th)

komp komp [-ot, -ok, -ja] fn vízi jármű, parttól partig közlekedik *Rjégen méjk kompon jártunk át a Tizsán* (Tk)

kompania kompánia, kompánija [-~t, ~k, ~ja] fn társaság *A űi kompánijátokat éjn nem ismerem* (Kh)

komplé komplé, komplé [-t, -k, -ja] fn együttes *Kompléj vāratok az anyagbū, szoknyát mek kabátot* (Tū)

komplex komplex [-et, -ek, -e] fn teljes éttermi ebéd, meghatározott első, második és rendszerint kompót *Három komplexet rendtünk a resztoramba* (F)

komplikáció komplikációj, komplikációj [-t, -k, -ja] fn **1.** bonyodalom *Ne csinájunk komplikációjt* (Bo); **2.** szövödmény *Az operálás után komplikációjuk lettek* (F)

komplikál komplikál, komplikál [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige bonyolít *Ne komplikájuk a dótyot* (Bcs)

kompót kompót, kompót [-ot, -ok, -ja] fn **1.** gyümölcsből főzött üdítő ital *Szilvábū meg ālmábū összefőjtünk kompótyot, le-hüccsük, oszt ugy isszuk* (Bo); **2.** befőtt *Vegvj nekem is vaty három űvek kompótyot!* (Cs)

konc konc [-ot, -ok, -a] fn **1.** velős csont *A kutyának lökjük a koncot* (Fra); **2.** hagyaték *Összeveszték, hoty kinek jut több a kondzbū* (Kf); **3.** nyereség *Megosztosztak egymás köszt a koncon* (Dr)

koncert koncert, koncert [-et, -ek, -je] fn **1.** hangverseny *Az ungvárijak szerepének koncērtē a klubba* (Pf); **2.** veszekedés *Hazament rjészezen, oszt csināt egy naty koncērtet* (Ki)

konda konda [-~t, ~k, ~ja] fn disznónyáj *Mā rjégen nincs a falanak kondája* (Pf)

kondás kondás [-t, -ok, -a] fn **1.** disznópásztor *A kondásnak mindenki fizetett, aki kihóajtotta a disznótyāt a nyájba* (Nf); **2.** disznófarmon dolgozó személy *A kondások mindjég jóy kerestek a kolhozba* (Tk) [] *Ugy beszēl, mint ety kondás 'káromkodik'* (Np)

kondásbojtár kondásbojtár [-t, -ok, -ja] fn fiatal fiú, a kondás segédje *A kondás-*

bőjtár a kondás házába lakott (Pf)

kondér kondér, kondér [-t, -ok, -ja] fn nagy fazék *A lakadalmas házná kondérogba főznek* (Nf) [] *Ety kondéjrá főzött* 'sokat főzött' (Nf)

kondít kondít, kondít [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige kongat *Mond meg a harangozóznak, hogy kondicsom má* (Kh)

konduktor konduktor, konduktör [-t, -ok, -ja] fn kalauz *Máj veszünk jegyet a vonadba, van a konduktörná* (Cs)

kondul kondul, kondull [-út ~ -t] tn ige kongatni kezd *Ha kondull a harang, indújatok* (Ts)

konfirmáció konfirmáció, konfirmációjog [-t, -ja] fn 14 évesek felavatása pünkösdkor, első úrvacsora vétélőkör az egyház tagjai közé *A konfirmációjára a kisjányoknak szép fejjér ruhát vőarattak* (Mu)

konfirmál konfirmál, konfirmáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige konfirmáción megy át *Vaty tizenötön konfirmátunk akkor az éiven a templomba* (Mu)

konfiskál konfiskál, konfiskáll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige elkoboz *Asz monták, hogy a sikkasztásir, konfiskáják a vagyónát* (Mí)

kong kong [-ott] tn ige **1.** visszhangzik *A naty terem kongott az üressikül* (Si); **2.** (a harang hangja) cseng *A salamoni templom harangja nagyon szípen kong* (Ts) [] *Kong a feje 'buta'* (Sza)

kongat kongat [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige ütögetéssel zajt okoz *Ne kongasz má aszt az edinyeket, mér meksiketülök* (Ts)

kong-bong kong-bong [-tak] tn ige harangok szólnak *Szilveszter iccákáján, ha mekszóyllanak a salamoni, a záhonyi harangok, csak uty kong-bong a táj* (Ts)

kongó kongó, kongó [-t, -k, -ja] **1.** fn kolomp *Akasz kongó a teheny nyakába, osz nem fog emenni* (Tk); **II.** mn üres ljen *kongó könyvtárat még nem látam* (Pf)

konkoly konkoly [-t, -ok, -a] fn lila virágú gyomnövény és termése *Agrostemma githago Teli van a buza fekete konkolyja* (Tg)

konkrét konkrét, konkrét [-an, -abb] mn kézelfogható *Nem tudnak fémutatni konkrét*

eredményt (G)

konkrétum konkrétum, konkrétum [-ot, -ok] fn tény *Ára kjértük az elnök elvtársat, hogy konkrétumogba beszéljen* (Gy)

konkurál konkurál [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige verseng *Nem akarom, hogy öltözködézsbe konkurájon a fíjam a többivel* (Asz)

konnektor konektör, konektor [-t, -ok, -ja] fn csatlakozó *Vigyáz, nehogy szeged dugjon a györmek a konektörba, mer megöli a villony* (Ff)

konok konok [-ul, -abb] mn csökönyös *Oján ety konok köjök, hogy ámit eccēr á fejihe vesz, ászt onnen nem lehet kiverni* (Br)

konta konta [-'n, ~'bb] mn kurta *Rjégen nem nagyon vőttak kurta haju jányok* (Cs)

kontafülű kontafilű mn megcsonkított fülű *Megismerem a nyájba a disznótykot, mér a mijénk kontafilű* (Tk)

kontár kontár [-t, -ok, -ja] **I.** fn a szakmáját rosszul ismerő személy *Ojan kontárt nem engedek a csapho nyúni* (Bk); **II.** mn hozzá nem értő ljen *kontár asztalost még nem látam* (Km)

kontárkodik kontárkodik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige hozzá nem értő módon dolgozik *Nem tud az varni, csak kontárkodik* (Sz)

kontó kontó, kontó [-t, -ja] fn **1.** feljegyzett tartozás *Kontóba hōrgya a tejet* (Tk); **2.** hitel *Na, nállam nincs kontója* (M)

kontózik kontózik, kontózik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige hitelben vásárol *Inkáp spóyrőj, de ne kontózz!* (Tú)

kontrás kontrás [-t, -a ~ -sa] fn másodhegedűs *Az apja mellet kontrás* (Tú)

kontrázik kontrázik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige vkinek az állítását erősíti *Csak kezd ē mondani, ém máj kontrázok* (Kf)

konty konty [-ot, -ok, -a] fn **1.** a felrakott haj *Mijóta ismerem, kontyot hōrd* (Csp); **2.** bóbíta *Az a tyuk tojik, amēknek ojan kontya van a fején* (Fra)

konzekvencia konzekvencia [-'t] fn (csak kifejezésekben) tanulság *Levonta nulla a konzekvencia 'megvan róla a véleménye'* (Sz)

konzerv konzerva [-'t, ~'k, ~'ja] fn fémdobozban tartósított élelmiszer *Konzervárú*

csak a lusta asszonyok tgarcsák a családot (V)
konzervál *konzervál, konzerváll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige élelmiszert tartósít *Tégljére lecsóút konzerválllok* (Bo)

konzervdoboz *konzervdoboz* [-t, -ok, -a] fn fémdoboz *A kiürült konzervdobozba ütetünk virágot* (Nf)

konzervgyár *konzervgyár, konzervgyár* [-at, -ak, -a] fn konzerveket készítő üzem *A kólhoz szép naty konzervgyárat épített* (Pf)

konzulátus *konzulátus* [-t, -ok, -a] fn külképviseleti hivatal *Pesten a konzulátuson meghosszabbították az utlevelet* (Tg)

konzultáció *konzultációjú* [-t, -k, -ja] fn tantárgyi megbeszélés *Az iskolába a vizsgák előtt konzultációjukat tartanak* (Bsz)

konzultál *konzultál, konzultált* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige 1. tanár szaktantárgyból tanulókat felvilágosít *Vizsga előtt konzultálják a tanulókat* (Ki); 2. tanácsokat ad *Biztos valahun konzultáltak, hogy ijen okos lett* (Vs)

konya *konya* [~'n, ~'bb] mn lekonyult *Njézzé má, mijen konya ez a májva* (Ah)

konyak *konyak, konyag* [-ot, -ja] fn erős szeszes ital *Asz monygyák, reggelenként jój meginni ety kis konyagot* (Bó)

konyha *konyha* [~'t, ~'k, ~'ja] fn 1. az a helyiség, ahol főzni szoktak *Annak az asszonnak mindjék szalad a konyhája* (Fa); 2. főzési mód *Igen jój konyhát vezet* (Pk) [] *Mennyit hoz a konyhára? 'mennyit jövedelmez?'* (Ng)

konyhahuszar *konyhahuszar* [-t, -ok] fn a konyhai munkát szívesen végző férfi *Éjmbelöllem nem csinának konyhahuszárt* (Cs)

konyhakendő *konyhakendő, konyhaken-dő* [-t, -k, -je] fn törölgető kendő *Méjk konyhakendőűt ké szűni* (Gy)

konyhakés *konyhakés, konyhákéjs* [-t, -ek, -e] fn a főzésnél használt kés *A konyhakéjsék ojan életlenek, hogy má krumplit se tudok pucóni* (Bat)

konyhakredenc *konyhakredenc* [-et, -ek, -e] fn rendsz. kétajtós, felül egyfiókos kb. 1 m 20 cm magas szekrény *A konyhakredencet má rjégen kitettük a kamorába* (Z)

konyhapénz *konyhapénz, konyhapjéndz,*

konyhapjéndz [-et, -e] fn a család étkezésére szánt pénzösszeg *Minden hógnabba száz rubél konyhapjénst adok az asszonnak* (Fp)

konyhaszekrény *konyhaszekrény, konyhaszekrény, konyhaszekriny* [-t, -ek, -e] fn konyhai edények tartására használt modern szekrény *A konyhakredencet kicseréjjék má az öregek konyhaszekrényre* (Vs)

konyít *konyít, konyit* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] tn ige alig-alig ért vmihez *Hát éppen csak konyit a kertészkedishe* (Kd)

konyul *konyul, konyull* [-út ~ -t] tn ige görbül *Ez a deszka bizony konyull éjele* (Vs)

kopács *kopács, kopáncs* [-ot, -a] fn dió zöld burka *A kopáncs ugy befokta a kezit, hogy le se lehet mosni* (Kf)

kopácsol *kopácsol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige 1. kopog *Egész nap kopácsol avval a roszt kalapácsa* (Si); 2. gerjesztőt aprít *Kopácsolok reggére ecs csep fát, hogy a tiiz meggyújon hamar* (Vr)

kopáncs l. **kopács**

kopáncsol *kopáncsol* [-ok, -ősz ~ -sz, -őt ~ -t] ts ige diót burkából kifejt *Kopácsőj má ety pár dijóut, hogy ne piszkőjam be a kezem* (Bó)

kopás *kopás* [-t, -ok, -a] fn 1. vminek az elhasználódása *A gyalu kopásajjér káposztává szoktak fizetni* (Rf); 2. kifosztott rész a ruhán *Ezeket a kopásokat id be is kémfőldozni* (Ki)

kopasz *kopasz* [-on, -abb] I. mn 1. tar *A kopasz fejre nyáron is kalap ké* (Bd); 2. kopár *A naty szárossáktú kopasz let a mezőj* (Kh); II. fn kopasz fejű ember *Küggyve be aszt a kopaszt!* (F)

kopaszodik *kopaszodik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige fokozatosan kihullik a haja *Előjll kopaszodik* (Mu)

kopaszt *kopaszt, koppaszt* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige baromfit tollától megtisztít *A tyukot ety fazik főrój vízbe beengedgyük vagy kéj pőrcre, és ety kopasszuk* (Ah)

kópé *kópé, kópéj, kópé* [-t, -k, -ja] fn fűrfangos legény *Az ijen naty kópéj nehezen nőjűsnek* (A)

kopek *kopek* [-et, -ek, -je] fn a rubel szá-zadrésze *Kjertem kopekét fagylatra* (F) [] *Egy megveszekedett kopekje sincs 'semmi*

pénze nincs' (F)

kopera *kopera* [~t, ~k, ~ja] fn üzlet *A kopera vásárnap is nyitva volt* (Tk)

koperás *koperás* [-t, -ok, -a] fn üzletvezető *A koperás más faluhú jár be dögözni* (Tk)

koperta *koperta, kóperta, kóyperta* [~t, ~k, ~ja] fn levélboríték *Kivé kéjm mekci-meszteni a kóypértát?* (V)

kópia *kópia, kóypia* [~t, ~k, ~ja] fn másolat *Kóypját ké csinátatni a születési bizonyítványul* (Sza) [] *Kóypia az apja ez a gyermek pontosan az apja mása* (Sz)

kopik *kopik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige **1.** használat közetkeztében rongálódik *Nagyon kopik a cipőjje sárka* (Fr); **2.** öregszik *Las-sam mindenki kopik* (R)

kopíroz *kopíroz, kopéjroz, kupíroz* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige **1.** indigóval másol *Kopéjrozok neki egy virákszirmot* (Bo); **2.** után-
noz *Az a kisjány az annyát kupírozza* (F)

kopírpapír *kopírpapír, kopirpappír, kupéjrpapír, kopérpappír* [-t, -ok, -ja] fn indigópapír *Nem tuttam kupirpappirt venni* (Kg)

koplal *koplal* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige **1.** éhezik *Koplātunk mi ezír a házír* (Sz); **2.** tartózkodik a sok evéstől *Koplāj, oš le foksš fogyni* (Ho)

koplaltat *koplaltat, koplātāt* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige éheztet *Csak koplātatta a vendígeket* (P)

kopó *kopó, kopóy* [-t, -k, -ja] fn **1.** vadászkutya *A kopóygbú van a lekkevesebb a vározsba* (Ho); **2.** spicli *Kopóy led belőjille* (Kf)

kopog *kopog* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige **1.** kopogtat *Háromszor kopogott az ajtón, oz beengettik* (Gl); **2.** vmit ütöget *A cipőjživē csak uty kopog az uccán* (Ff)

kopogás *kopogás* [-t, -ok, -a] fn ütögetés *Kopogást hallottunk az ajtójn* (Kh)

kopogtat *kopoktat* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige **1.** kopogó hangot hallat *Má megismeri, ha ū kopoktat* (Bsz); **2.** bebecsátást kér *Nál-lam akármokor kopoktat, beengedem* (E)

koponya *koponya* [~t, ~k, ~ja] fn **1.** az ember feje *Tegvé valami sipkát a koponyádra* (Bcs); **2.** halálfej *Ety koponyát látott álmába* (Té) [] *Jóy koponyája van 'értel-mes'* (Té); *Naty koponya 'nagyon okos'* (Tg)

koponyatörés *koponyatörés, koponyatörés, koponyatörés* [-t, -e] fn a koponyacsont sérülése *A koponyatörésbe bele lehet hāni* (Ksz)

koporsó *koporsó, koporsóy* [-t, -k, -ja] fn temetésre való faláda *Hamqār lezárták a koporsóyt* (Ts)

kopott *kopott* [-on ~ -an, -abb] mn viseltes *Ebbe a kopot ruhába csak nem menc ki a kapuba!* (Vr)

kopp *kopp* msz koppanás utánzása *Az elsőj kopra feljébrett* (Gy) [] *Eccēr hop, másszor kopp 'a bőséget nincstelenség követi'* (Gy)

koppan *koppan* [-t] tn ige ütődik *Valami kieset, mēr koppan* (Mu)

koppint *koppint* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige koppant *Csak koppincs az ajtójn, rök-tön mekhallom* (Bat) [] *Vkinek az órára koppint 'megfedd, figyelmeztet vkit'* (Bat)

koptat *koptat* [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige vmit használ *Má megmontam, ne kop-tazsd a ceruzámot* (H) [] *A járdát koptassa 'nem dolgozik'* (H); *A nyelvit koptassa 'fö-lőlegesen beszél'* (Tg); *Ēn nem koptatom a küszöbit 'nem járok a házába'* (R)

koptató *koptató, koptatóy* [-t, -k, -ja] fn nadrágszárra varrt védőszalag *Má cibzárt vārnak fē koptatóynak* (Bf)

kor *kor, kōr* [-t, -ok, -ja] fn **1.** idő *Mám-ma má nem az a kōr járja* (Pf); **2.** életkor *Szép kōrt jēlt meg a nagyapám* (Ti); **3.** egy bizonyos szaka az életnek *Iskolás koromba sokat olvastunk* (M)

kora *kora* hsz jókor *Kora reggētū kīsōj estik kapātunk* (Bf)

korabeli *korabeli* mn egykorú *Apám-vā korabeli vóyt* (Ah)

koraérett *koraérett, korajérett, koráiretti* [-en] mn korához képest sokat tudó *Ojan kis koráirett ez a gyērmek* (E)

korai *korai, koraji* [-bb] **I.** mn **1.** hamar érő *Van kéj koraji fāgita āgmánk* (Tk); **2.** hamar bekövetkezett *Na, koraji vóyt az öröm, méjks te kaptad meg a beutalóyt* (P); **II.** fn korán érő gyümölcsök *A korajibú vetek csak jövőjre számóyát* (Gy)

kórál *kórál, kóráll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige csatangol *Naphosszat ēre kóyrát*

rjégebben (Tk)

korán *korán* hsz vmely időszak kezdetén
Má reggē korám beálított (Ho)

koraszülés *koraszülés, koraszülés, koraszülés* [-t, -ek, -e] fn kilenc hónapnál hamarabbi szülés *Koraszülésbe nem lehet behāni* (F)

koraszülött *koraszülött* [-et, -ek, -e] fn koraszüléssel világra jött csecsemő *A koraszülöttöt behaggyák a kōrházba* (Pf)

korbács *korbács, korbács* [-ot, -ok, -a] fn szíjból font rövid nyelű ostor *A korbácscsā ojanokot csördített korán reggē, hogy az egész ucca fēkőlt* (Tk)

korcsma l. **kocsma**

korcsolya *körcoja* [~t, ~k, ~ja] fn a cipőre erősíthető sporteszköz, a jégen siklani vele *Kicsi korungba kéjđ darap fára kihusztunk egy-egy drójt, oszt az vót a körcoja, madzagga kötöttük fē* (V)

korcsolyázik *korcsójázik, körcojázik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige korcsolyán siklik *Körcojásztunk kéjđ-három ójrát minden nap* (V)

kordában tart *kordában tart, kōrdába* *tárt szigorú fegyelemben tart Kōrdába tárcsa a pujákat* (K)

kordbársony *kordbársony, kōrdársony* [-t, -a] fn bordázott szövésű anyag *Nadrágot vāratot magának kōrdbársonybū* (Z)

kordé *kordé, kōrdéj* [-t, -k, -ja] fn kétkerekű, egylovas kocs *Má vaty husz éjve nem járnak kōrdéj az agranóymusok* (Kf)

korela l. **kolrea**

korgó *korgó, korgóy* mn üres *Kōrgóy gyomōra nem dōggozunk* (Fra)

korhad *korhad, kōrhad* [-t] tn ige porlad *Ēnjézitek, hoty kōrhad ez a gerenda* (Bá)

korhadt *kōrhadt, kōrhadt* [-an, -abb] mn porlad *Kōrhadt ez a deszkakerítés* (Np)

kórház *kórház, kōyrház* [-at, -ak, -a] fn fekvő betegeket gyógyító intézmény *Befekütt a kōyrházba, mer othon nem lehetet kezēni* (Nb)

korhely *korhej, kōrhej* [-t, -ek, -e] I. fn italozást, mulatozást kedvelő ember *Eggy ijén kōrhejje ne közsd össze az íleted* (E); II. mn mulatozó, könnyelmű *Nem ír ez a*

kōrhej ílet semmit (Si)

korhelyleves *korhejleves, kōrhejleves* [-t, -e] fn savanyú káposztaleves kolbásszal, rántva és tejfellel ízesítve *Ujjéjykor kōrhejlevest szoktunk főjzeni* (Kb)

korhol *korhol, kōrhōl* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige szid *Álandógván kōrhōjug, de nem használ semmit* (Hl)

körkülönbség *körkülömpség, kōrkülömpség, kōrkülömpség* [-et, -ek, -e] fn két ember életévei közötti eltérés *Naty kōrkülömpség van kösztök, az embē ötven, az asszom mek huszējves* (Ts)

korlát *korlát, kōrlát* [-ot, -ok, -ja] fn 1. vmilyen teret elhatároló kerítés *A disznóólho csinātunk kōrlátot* (V); 2. akadály *Sējnki elibe nem álitok kōrlátot* (Ki)

korlátol *korlátol, kōrlátol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige akadályoz *Semmihe nem kōrlátóják a fíjokot, azír lett ojan lingár* (Ts)

korlátoz l. **korlátol**

korlátatlan *korlátatlan, kōrlátatlan, kōrlátlan* [-ul] mn korlát nélküli *Kōrlátlan mennyiségbe vēhet má narancsot, banántot, mindēnt, amics csak mekkiván* (Bú)

kormány *kōrmány, kōrmány* [-t, -ok, -a] fn 1. menetirányt szabályozó szerkezet *Az ójtóy kōrmánya csuszik a kezembe, ha izzadok* (Be); 2. állam *Hejjesējük a kōrmány politikáját* (Gu); 3. vezetés *Nállok az asszonná van a kōrmány* (Mu)

kormos *kormos, kōrmos* [-on ~ -an, -abb] mn 1. korommal belepertt *Rendes asszony fazokának nem kōrmos az ajja* (Bk); 2. sötét bőrű *Az a kōrmos kējpu vójt itt az elēb* (Fr); 3. fekete *Kōrmos a szemed, minek nem mosod meg?* (Pf)

kormoz *kormoz, kōrmoz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige 1. koromtól tisztít *Mos nem megyek, mer kōrmozom a fütőjt* (Vr); 2. hazudik *Hēj, ne kōrmozzá, mer mekfoglak* (Tú)

kornyadozik *kornyadozik, kōornyadozik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige gunnyaszt *It kōornyadoznak ezek a tyukok, bisztos mek fogynak dōgleni* (Np)

kornyikál *kornyikál, kōornyikáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige fals hangon énekel *A*

környikállását hallani se birom (F)

kortyintás *körtýintás, körtýintás* [-t, -a] fn egy nyelés *Csak ety körtýintást aggy abbul a jóglükörbű* (E)

kóró *kóró, kóróú, kórúj* [-t, -k, -ja] fn napraforgó száraz szára *A magnak a kórúj-jávā tűzētünk, a málēj kórújját meg a tehenek attuk* (Tk) [] *Ojam, mint ety kórúj 'sovány'* (Tk)

kóróízék *kóróízék, kóróúizjék* [-et, -e] fn száraz kukoricaszár *Tjélen kóróúizjéket is adunk a tehennek* (Tk)

korom *korom* [-rnot, -rmok, -ja] fn égéskor keletkező finom porszerű fekete anyag *A kúrtóút ki kéjm má pucóni, teli van korommā* (Nf)

koromfekete *koromfekete* [-~n] mn **1.** a legsötétebb fekete *Koromfekete haja vógt* (Bat); **2.** nagyon sötét *Koromfekete íccaka vógt* (Vs)

korona *korona* [-~t, ~k, ~ja] fn **1.** uralkodók fejdisze *A kiráj a lekkisep fjunak at-ta a koronáját* (Bs); **2.** a fa ágainak összessége *De szép koronája van ennek az akác-fának!* (V); **3.** a kigyógyított lyukas fogra erősített védőburok *Ezüs koronát tétetet magának előgre* (Sza); **4.** pénzegység *Amikör a csehek vógtak it, koronájér vásárol-tunk* (B) [] *Nem esik le a fejirül a korona 'nem válik szégyenére'* (Cs)

koros *koros* [-abb] mn idős *Koros am má nagyon* (Ke)

korosztály *korosztáj* [-t, -ok, -a] fn hasonló korúak csoportja *Az ű korosztájábú má mindenki megnőjsűt* (Cse)

korpa *körpa, körpa* [-~t, ~k, ~ja] fn **1.** a gabona héja megőrölve *Egy zsák körpát vettünk a disznógnak* (Bú); **2.** a fejbőrrel lehámlott hámréteg *Semijen sampontú nem mullik el a körpa* (Bcs)

korpakenyér *körpakenyér, körpake-nyér, körpakenyir* [-t, -ek, -je] fn korpából süített kenyér *Bizony örűtünk a háboru után a körpakenyirnek is* (P)

korpás *körpás, körpás* [-on ~ -an, -abb] mn **1.** korpával vegyes *Körpás lisztet kért kőűccsön* (Fra); **2.** korpával tele haj *Ojan*

körpás fējje nem méhet ki az uccára (Bú)

korrekt *korekt* [-en, -ebb] mn megbízható *Ijen korekt ember má kevés van a faluba* (Ts)

korridor *koridör* [-t, -ok, -ja] fn folyosó *Kiküttjék a koridorba* (F)

korsó *körső, körsőú* [-t, -k, -ja] fn **1.** öblös, szűk nyakú cserép- vagy üvegedény *Fēhozott a pincébű ety körsőú jógfajta bört* (Ki); **2.** söröspohár *A körsőúkot kimosták a sörtű* (Si); **3.** annyi sör, amennyi egy söröspohárba fér *Három körsőút is megívot ec-cerre* (Mi)

korszerű *körszerű, körszerű* [-n, -bb] mn modern *Sok körszerű ház ípút a faluba* (Sz)

korty *körtý, körtý* [-ot, -ok, -a] fn **1.** egy nyelésnyi *Három körtýot ittam, annyi ellég vógt* (Tg); **2.** kevés *Ety körtý pájinkajér mindenre kjéppes* (Ah)

kortyant *körtýant, körtýant, körtýint* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] ts ige egyet nyel *Körtýantott a börtbű, és többet nem ivott* (I)

kortyint l. **kortyant**

kortyol *körtýol, körtýol* [-ok, -ős ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige lassanként iszik vmit *Körtýo-ta aszt az ety pohár bört ety fēj napig* (Tát)

korzó *körzó, körzóú* [-t, -k, -ja] fn a város központi utcája *Csak a körzóúgn szeret séjtágnatni* (Ho)

korzózik *körzózik, körzóúzik* [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige sétál a korzón *Munka után csak körzóúzik* (Mi)

kos *kos* [-t, -ok, -a] fn a juh hímje *A kon-gót a kos nyakába akasztotta* (Bó) [] *Okos, mint a beregi kos 'buta'* (Bs)

kosár *kosár* [-t, -ok, -ja] fn vesszőből font eszköz, tárolásra v. vmi szállítására használják *Kosárogba rakta a számőűcát, úgy viltte a pijacra* (Gy) [] *Kikosaraz 'visszautasít'* (Gy)

kosárlabda *kosárlabda* [-~t, ~k, ~ja] fn sportjáték, amelyben a labdát az ellenfél kosarába kell bedobni *Az iskolába a magos já-nyokat kosárlabdára tanították* (F)

kóser *kóser, kóűsēr* mn **1.** az izraeliták-nál az étkezési szokásoknak megfelelő *Kóű-sēr jételeket csinátak magoknak, ahoz a cseléjd nem nyúhatott* (Tű); **2.** megbízható

koslat *koslat* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige nők után jár *Hun koslat ez az embèr egjèssz jèccaka?* (Be)

kóstál *kóstál, kóystáll* [-át] tn ige kerül *Mibe kóystáll egy ijen ház?* (Be)

kóstol *kóstol, kóystól* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige ízlel *Kóystója má meg a levest, nehogy èsőjzzuk!* (Kb)

kóstolgat *kóstolgat, kóystógat* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] ts ige ízlelget *Addik kóystógatta a kalácsot, hogy vjégül alig marad belőjülle* (Hl)

kóstoló *kóstoló, kóystolój* [-t, -k, -ja] fn disznóöléskor a szomszédoknak és a közeli rokonoknak küldött hurka, kolbász, hús, szalonna *Mindenkinek vittem kóystolójut, akit felírtunk* (Tk)

kostögzacskó *kostögzacskój* [-t, -k, -ja] fn dohányzacskó *Az öregnek még vójut kostögzacskójja, mër pipázott* (Pf)

kosz *kosz* [-t, -a] fn piszok *Kitakarította a házat a sok kosztú* (Csp) [] *Ragad, mint a kosz 'tolakodik'* (Ho); *Megesi úköt a kosz 'nagyon piszkosak'* (Tg)

kósza *kósza, kóysza* mn kóbor *Ety kóysza kutya ját itt a ház előjüt* (Mf)

kószál *kószál, kóyszáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige bolyong *Ha majd ára kóyszálol-gol, bemegvek* (Bat)

koszfészek *koszfészek, koszfjészek, koszfjészek* [-szket, -szke] fn piszkos hely *Ety koszfjészek az a koresma* (Nf); 2. aljas ember *Avvā a koszfjészekkē szójt se váccsatok!* (Fr)

koszmó *koszmó, koszmój* [-t, -ja] fn cse-csemő fejbőrén lévő lepedék *A koszmójut nagyon vigyázva kē lemosni a gyèrmek fej-jérü* (Or)

koszol *koszol, koszól* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige szemetel *Aki koszol, asz takaricson is* (Be)

koszolódik *koszolódik, koszolójdik* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige piszkolódik *A mezőjn hamgār piszkolójdik a ruha* (H)

koszorú *koszorú, koszorú, koszorój* [-t, -k, -ja] fn 1. zöld ágakból és virágokból font kör alakú füzér *Szekfübü csinátatok koszorójut* (V); 2. menyasszonyi fejdísz *Má-*

soccor ment firhe, osz koszorut tett a fejire (Ksz); 3. hagymából kötött fonat *Téjlljère koszorugba fontuk a hagymát, hogy ne csirázzon ki* (Bs); 4. a fejtetőn félkörbe illesztett hajfonat *Koszorójba fonta a haját* (V)

koszorús *koszorús, koszorus, koszorójus* [-t, -ok, -a] fn koszorúkat készítő személy *A koszorusnak van a lekszebb virágoskèrtye* (Tü)

koszorúslány *koszorusjány* [-t, -ok, -a] fn esküvőn a menyasszonyt kísérő barátnők *Tizenkét koszorusjámy vójut a lakadalmába* (Nf)

koszorúz *koszorúz, koszoruz, koszorójuz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige koszorút helyez vhoval *Hány ójrákkòr koszoruzza a gyár a szobrot?* (Ho)

koszos *koszos* [-on ~ -an, -abb] mn 1. piszkos *Koszos lábva nem feketè le* (Ah); 2. aljas *Az a koszos cseléjd mindenre kjèp-pes* (V)

koszt *koszt* [-ot, -ja] fn étkezés *Sok pjéndz èmegy a kosztra* (M)

kosztol *kosztol, kosztól* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] tn és ts ige 1. étkezik *Egy ismèrőjs asszonná kosztól a fijok a vározsba* (Bo); 2. éllemez *Kosztótam kèjt èjvig, eljég vójut* (K)

kosztos *kosztos* [-t, -ok, -a] fn fn családnál pénzért étkező személy *Vójut három kosztosunk, abbü tğàrtottam magunkot* (F)

kosztpénz *kosztpénz, kosztpjéndz, kosztpíndz* [-t, -e] fn háztartási pénz *Aki keres a családba, az mind at haza kosztpínszt* (Sz)

kosztüm *kosztüm* [-ök, -öt, -je] fn 1. szoknyából és rövid kabátból álló női öltözet *Kosztümnek kèjm megvqàratni aszt a szövetet* (Fr); 2. férfi öltöny *Szászhusz rube-ljér vettem ety kosztümöt az uramnak* (Bo)

kota *kota* isz tyúkhivogató szó *Amikòr enni akarunk adni a tyuknak, èkijáccsuk magunk, hoty kota, kota, osz min szalad* (Vr)

kotkodácsol *kotkodácsol, kotkodácsól* [-öt ~ -t] tn ige 1. a tyúk rikoltó hangon szól *Kotkodácsol a tyuk, má bisztos mektojt* (Ff); 2. asszony zsörtölődik *Annyit kotkodácsol ez az asszony, hogy bele lehed bolondúni* (Fra)

kotkodál 1. **kotkodácsol**

kotlett *kotlett, kotletta* [-'t, ~'k, ~'ja] fn fasírt *Csak kotletta van a sztolovába* (KP)

kotlik *kotlik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige **1.** tyúk tojások költésére készül v. tojásokon ül *Mos kotlik három tyukom, mind megütem* (Np); **2.** tétlenkedik *Egész álló nap otthon kotlik, ki se dugja az órát* (Csf); **3.** sokáig tartózkodik vhol *Egész nap a szomszédba kotlik* (E)

kotló *kotló, kotlóy, kotlóy* [-t, -k, -ja] fn tojásokat költeni készülő v. költő tyúk, ill. 2–3 hetes csibékkel járó tyúk *Itt a sok tojás, és nincs ety kotlóym* (Tk)

kotlós *kotlós, kotlóys* mn elzárult tojás *Főtörtem a tojást, hát nem kotlóys volt!* (Nf)

kótog *kótog, kóztog* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige ütöget, kalapál *Ne kóztogj má annyit, a fejem befájút má* (P)

kotor *kotor, kotör* [-trok, -trō ~ -trol, -trott ~ -t] ts ige **1.** takarít *Kotörja állandóan az udvārt, mégis rendetlen* (Kv); **2.** árkot mélyít *Épen az árkot kotorta* (Asz); **3.** keresget *Ne kotörj mindjég a zsebbe!* (Tk)

kotorászik *kotorászik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige keresget *Mit kotorászó a más holmija köszt?* (Kf)

kotoz *kotoz* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige motoz, vki holmiját kikutatja *Kotoszták, és mégke tanáták meg nálla a szajréjt* (Tb)

kotródik *kotródik, kotródik* [-ok, -sz ~ -ō ~ -ol, -ott] tn ige elhordja magát *Uty kotródott éfele, hogy vissza se mert nézni* (Nb)

kótyagos *kótyagos, kótyagos* [-on, -abb] mn **1.** mámoros *Kótyagos attú a csép pájinkátú* (S); **2.** hóbortos *Ojan kótyagos az a fiyu, mint akinek nincs ki a hatra* (Or)

kótyavetyél *kótyavetyél, kótyavetyéjl* [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige vmit rendkívül olcsón ad *Kótyavetyéjli aszt az gamát, mintha sok lenne belőjle* (Mu)

kotyka *kotyka* [~t, ~k, ~ja] fn **1.** pocsolya *Csupa kotyka a sikátor* (Np); **2.** az utakon lévő kisebb gödör, mélyedés *Kövekké tömtjég be a kotykákat* (A)

kotyog *kotyog* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige **1.** fecseg *Ne kotyogj má, mint aki fē van huzvā!* (Fp); **2.** meglazult alkatrészt zörög *Uty kotyog ez a kocsikerek* (Kg)

kotyor *kotyor* [-tyrot, -tyrok, -tyra ~ -ja] fn sáros vízzel telt kisebb gödör *Teli vójt az ut kotyorkū, alik halattunk előjre* (Bs)

kotty *kotty* msz buggyanásszerű hang *Kotty, és ēmerūt a cipőjje a sárba* (Cse)

kótya *kótya* [~t, ~k, ~ja] fn tehén-szörből készült labda *Elvitte a kótyát jác-cani* (Sza)

kotyvalék *kotyvalék, kotyvaljék, kotyvalík* [-ot, -ok, -ja] fn **1.** rossz ízű étel *Az ijen kotyvaljék még a kutyának se kē* (Kb); **2.** pancsolt ital *A mindenféle kotyvaliktú fáj az embēr feje* (Ts); **3.** pocsolya, híg sár *Hova mgy oda abba a kotyvaligba?* (Gl)

kotyvaszt *kotyvaszt* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige kelletlenül főz *Mejek má kotyvasztok valami levest, mire hazajön az embēr* (Np)

kovács *kovács* [-ot, -ok, -a] fn kalapáccsal formált tárgyak készítésével foglalkozó szakember *Mekpatkóztassuk a lovat a kovácsā* (Gy)

kovácsol *kovácsol, kovácsol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige hevített fémadarabot alakít *Ahosz, hogy valaki kovácsōjon, erőj is kē* (Gy)

kovász *kovász* [-t, -a] fn kenyérsütéshez használt kelesztő anyag *A kovászt mindjég ety külön csējszējbe tōārsuk* (V)

kovászol *kovászol, kovászol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] ts ige a kenyértésztát kovással keleszti *Sūjjes előjti este kovászolunk* (B)

kovászos *kovászos* [-on] mn kovással savanyított *Nagyon szeressük nyāron az ugorkāt kovászson* (Bā)

kozma *kozma* [~t, ~ja] fn odaégett étel fekete színű, keserű alja *Esz a kozmāt ety héjtik se mosod le a fazokrū* (Be)

kozmás *kozmás* [-an] mn odaégetett *Esz a kozmás tejet senki nem fogja inni* (J)

kő *kő, kōj, kū, kū* [-követ ~ kūt, kövek ~ kūk, köve ~ kúje] fn **1.** kemény ásványi anyag *Ety szekējr kū kéjne az udvāra* (Tk); **2.** beton *Leūt a kūre, osz mekhūt* (Ah) [] Minden követ megmozgat 'minden eszközt kihasznál, mindenkit mozgósít' (R); *Ety követ fūjnak* 'megértik egymást, ugyanazt beszélnek' (Sz); *Naty kū esett le a szivirū* 'nagy gondtól szabadult meg' (Rf)

köblös *köblös* mn egy katasztrális holdnyi *Összegyűtöttük a pjēnszt, vettünk három köblös fōjdet* (Tk)

köce köce [-'t, ~'k, ~'je] fn bekecs *A köce derekig jár, és nincs ujjja* (Vr)

köcsög köcsög [-öt, -ök, -je] fn cserépkancsó *Köcsögbe átassuk meg a tejet* (Th)

köd köd [-öt, -ök, -je] fn sűrű párás képződmény *A köttől az örunkig nem láttunk* (Rf)

ködmön ködmön [-t, -ök, -je] fn birka-bőrből készült felső kabát *Ety ködmöm vót rajta, nem ismertünk rá, úgy megöregedett* (Ki)

ködös ködös [-ön ~ -en, -ebb] mn ha nagy a köd, ilyen a táj *Ködös időű volt akkor, hogy még tájékozódni se tudtunk* (Bs)

ködszitalás kötszitalás, kötszitalás [-t, -ok] fn a ködből hulló nedvesség *Kötszitaláskor még a csontunk is fázik* (F)

kőhajítás köhajítás, kühajítás, kühajítás [-t, -a] fn köhajításnyi távolságra *Ety kühajításra lakik túllünk* (M)

köhécsel köhécsel, köhéjcsel [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] tn ige néha kicsit köhög egyet-egyert *Má vaty két napja köhéjcsелеk, valahun mekhűhettem* (Be)

kőhid köghid, kühid, kühid [-at, -ak, -gya] fn kőből épített híd *A kühidná várták egymást* (Tk)

köhint köhint [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige köhög egyet halkan *Köhintettem, hogy vegye észre magát* (R)

köhög köhög [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl ~ -sz, -ött] tn ige görcsös kilégzéseket végez *Uty köhög a hüllistű, hogy māj mekfűl* (Sza)

köhögés köhögés, köhögjés, köhögis [-t, -ek, -e] fn görcsös kilégzés *Az álandó köhögis nem hagyja aludni* (Ng)

köhös köhös [-ön] mn beteges, köhécselő *Az a köhös vinember még mindig meg-nézi az asszonyokat* (Pf)

kökemény kökemény, kükemény, kükemény [-en] mn nagyon kemény *Esz a kükemény kényeret má ne tet fē az aszqara* (Ti)

kökényszemű kökényszemű, kökényszemű mn sötétkek szemű *Aszt a kökényszemű jánt nízte ki menyinek* (E)

kököröcsin kököröcsin, kökröcsény [-t, -ek, -e] fn tavaszi évelő növény; Pulsatilla *Nálunk a kjék kököröcsént ismerik* (V)

kölcsön kölcsön, kölcsön [-t, -ök, -je] fn 1. vminek az átadása vkinek ideiglenesen

Kölcsön attam a káposztagyaltat egy napra (P); 2. ideiglenesen kapott pénz *Kölcsömből sose költtekezzél!* (Gy)

kölcsönkenyér kölcsönkenyér, kölcsönkenyér, kölcsönkenyér (csak kifejezésekben) *Kölcsönkenyér visszajár 'amit kapunk, viszonzozzuk'* (R)

kölcsönöz kölcsönöz, kölcsönöz [-ök, -ő ~ -öl, -nzt ~ -ött] ts ige 1. kölcsönad *Asz kölcsönöz piénszt, akinek vam mibű adni* (Bk); 2. kölcsönkér *Meggondót embēr nem kölcsönöz* (Gl)

köldögzsínór köldögzsínór, köldögzsínóyr [-t, -ja] fn a magzat vérkeringését biztosító szerv *A köldögzsínóyr a születéskor északad* (Bf)

köles köles, köleskása [-t, -a] fn a köles apró, sárga termése *A tyukokvā kölest itetünk* (Ah)

kölni kölni, kölni [-t, -k, -je] fn költni *Ugy kiken magát költni, hoty ē kē esni mellette* (Mu)

kölönc l. kolonc

költ¹ költ, költ [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige 1. ébreszt *Kölcsēj éjngem öt ógrakkór* (Uh); 2. szárnyas teste melegével a tojásokból kicsinyeket hoz világra *Huszonety tojászbū a tyuk tisz csirkét költött* (M)

költ² költ, költ [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige pénzt ad ki vmire *Sokat költő āra a takszira* (Be)

költekezik költekezik, költekezik [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige könnyelműen szórja a pénzt *Költekezik, mintha főldbirtokos lenne* (Np)

költöget költöget, költöget [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige többször szólít vkit, hogy keljen fel *Költögettük mi, de mégse költ fē* (I)

költőpénz költőpénz, költőpénz, költőpénz [-t, -e] fn kisebb kiadásokra való pénz *Tiz rubel költőpénzt adok a fíjamnak ety hétre* (Csn)

költözik költözik, költözik [-ök, -ő ~ -öl, -ött] tn ige 1. lakást cserél *Öjst elejin má költözünk az új házba* (Dr); 2. más vidékre vonul *Agusztuszba má költözik a gójja* (Gu)

költöztet költöztet, költöztet [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige vkinek az értéktárgyait, va-

gyonát szállítja *A szomszéd éngem költöztetett má eccè* (Bd)

költség költség, költségség, kölcség [-et, -e, -ek] fn **1.** vmire fordított összeg *Csak eriggy e Csebe, a költségeket éjm vállalom* (F); **2.** kiadás *Minek kellett ijen kölcségsbe vèrni magad?* (Tk)

kölykezik köjkezik, köjkedzik [-ett] tn ige fiadzik *Ötöt köjkedzett a macska* (Hl)

kölyök köjök [-jköt, -jkök, -jke] fn gyermek *Ezek a köjök egész nap szaladgának* (Ge)

kölyökkutya köjökkutya [-t, ~k, ~ja] fn kiskutya *A köjökkutyát éviheted, a nagyot nem adom* (D)

köménymag l. keménymag

kömüves kömüves, köjümüves, kűmüves [-t, -ek, -e] fn a falrakást végző építőipari szakmunkás *Három kűmüves ety hónap alatt ípitette fè a házat* (Kd)

kömüvesmunka kömüvesmunka, kűmüvesmunka [-t, ~k, ~ja] fn a ház alapjának és falainak munkálatai *A kűmüvesmunkára kétezer rubelt attunk ki* (Gy)

köntörfalaz köntörfalaz, köntörfalaz [-ok, -õ ~ -ol, -ott] tn ige *Na ne köntörfalaz, mond meg, mit akqarsz!* (G)

köntörködik köntörködik, köntörködik [-ök, -õ ~ -öl, -ött] tn ige forgolódik *Mindjég a jányok körül köntörködik* (Tk)

könny könny, könnyü [-et, -ek, -e] fn a szemből kifolyó sós nedv *Könnyè lett teli a szeme, mikòr meglátot* (T) [] *Ety könnyüt se fogok ejteni 'nem fogok bánkódni'* (Bs)

könnyecsepp könnyecsepp, könnycsep, könnycsep [-et, -ek, -je] a könny egy cseppje *A könnyecseppek csak uty perektek az árcán* (Tk)

könnyebbedik könnyebbedik [-ett] tn ige könnyebb lesz *Csak könnyebbedik má a sorsa* (J)

könnyelmű könnyelmű [-n, -bb] mn meggondolatlan *Egy ijen nagy jám má nem lehet könnyelmű* (S)

könnyelműség könnyelműség, könnyelműség, könnyelműség [-et, -ek, -e] fn meggondolatlan tett, lépés *Vigyáz, nehogy valami könnyelműséget csináj!* (Sz)

könnyen könnyen, könnyen mn (hragos)

1. nehézség nélkül *Mindenhe könnyen jutot hozzá, azír nem tuggya becsüni, ami van* (Si); **2.** vékony ruhában *Áprilisba még nem kè ijen könnyen öjtözni, mér csalóyka az időj* (Ti); **3.** könnyelműen *Mindent ojan könnyen fok fè* (Fra); **4.** frissen *Ojan könnyen jár az öreg, mintha tizennyőj: éjves lenne* (Pf); **5.** gondtalanul *Könnyen éjlt, mégis megöregedett* (Bk)

könnyes könnyes mn sírástól nedves *Könnyesz szemè búcsusztak egymástü* (Nb)

könnyezik könnyezik, könnyezik [-ek, -è ~ -el, -ett] tn ige **1.** sír *Könnyezett jèrte jèpp eleget* (Z); **2.** benedvesedik *Az ójl fala könnyezik a fàrmon a sok tehen ljèheletitü* (Pf)

könnyít könnyít, könnyit, könnyjét [-ek, -è ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige **1.** segít *Könnyítek rqàjtatok, hogy vigyázom a puját* (Gy); **2.** megkönnyebbül *Könnyitet magán, hogy emonta a baját* (P)

könnyű könnyű, könnyü [-nyebb] mn **1.** nem nehéz *Könnyü a csomagom, èbirom* (D); **2.** vékony *Ety könnyü nyári ruhába ment è* (Bt); **3.** gondtalan, problémáktól mentes *Könnyü jèletet szeretne* (Mu); **4.** rossz magaviseletü *A könnyü nõk nem asszonnak valók* (Bs); **5.** könnyen emészthetõ *A betegnek csak könnyü iteleket szabad enni* (Tg) [] *Könnyü Katit tándzba vinni, ha maga is akqarja 'nem kell rábeszèlni vmire, ha maga sincs ellene'* (Bs)

könnyüeszü könnyüeszü mn meggondolatlan *Meglett embèr ljètedre hogy lehecc ijen könnyüeszü* (Tk)

könyök könyök [-õt, -ök, -e] fn az alkart összekötõ kidudorodó csontos rész *Elesett és lehorzsõta a könyököt* (Pk) [] *A könyökmön jön ki 'unom'* (Pk)

könyökcso könyökcso, könyökcso [-t, -k, -je] fn a kályhacso hajlásba beiktatott része *Csinátatott egy új könyökcso* (V)

könyököl könyököl, könyökl [-ök, -õsz ~ sz, -õt ~ -t] tn ige **1.** könyökére támaszkodik *Az az asszon csak az ablagba könyököl, egész nap semmit nem csináll* (Ah); **2.** törtet *Aki elõjre akqor jutni, asz könyököl* (Np)

könyörög könyörög [-rgök, -sz ~ -rgõ ~

-rgöl, -rgött] tn ige **1.** nagyon kér *Nekem te ne könyörögj, mer éjn utyse csinálom meg* (Sz); **2.** imádkozik *Könyörögj, hogy a fíjad egjéssjégesen jöjjön haza* (Be)

könyörtelen könyörtelen, könyörtelen [-ül, -ebb] mn kíméletlen *Könyörtelenül bánik a pujává* (Nf)

könyörül könyörül, könyörüll [-ök, -üsz ~ -sz, -üt ~ -t] tn ige szán *Könyörűj má rögjtem, ne báncs annyit* (Bk)

könyörület könyörület, könyörület [-et, -e] fn **1.** szájalom *Asz küszivű, nem ismèr könyörületet* (Cse); **2.** belátás *Legyem má könyörületet evvel a szegjény emberrè* (V)

könyv könyv [-et, -ek, -je] fn **1.** nyomtatott írásmű *Csak azjér veszi a könyveket, hogy disziccsjék a vitrinnyit* (Pf); **2.** tankönyv *Befette az összes könyvit* (Bf) [] *Uty hazudik, mintha könyvbű olvasná 'szemreb-benés nélkül hazudik'* (Pk); *Má könyv néjkű tudom a verset 'emlékezetből tudom a ver-set'* (Sz)

könyvel könyvel, könyvél [-ek, -ész ~ -sz, -ét ~ -t] ts ige **1.** nyilvánart *Pontoson könyvelünk minden kihágást* (Csn); **2.** pénzügyet vezet *A kolhozba ű könyvél* (Kf)

könyvtár könyvtár [-at, -ak, -ja ~ -a] fn könyvek gyűjteményének helyisége, épülete *A könyvtárú szoktam könyvet köjcs-csönözni* (Tk)

köp köp [-ök, -sz, -ött] tn ige **1.** szájból nyálat vet ki *Köpj egyet, osz hagy ott űköt* (Ki); **2.** megvet *Asz terád most is köp* (Cs)

köpcös köpcös [-ön, -ebb] mn zömök *Ojjan alacsony, köpcös embèr járt itt* (Ff)

köpdös köbdös [-ök, -ö ~ -öl, -ött] tn ige gyakran köp *Ne köbdössetek a házba!* (M)

köpdösödik köbdösöjlik [-ök, -ö ~ -öl, -ött] tn ige vkire többször ráköp *Megmonlak anyád-nak, ha köbdösöjöd* (Ti)

köpedelem köpedelem [-lmet] fn szégyen *Köpedelem, ahoty ot visèkedett* (Bf)

köpeny köpeny, köppen [-t, -ek, -e] fn őszi, tavaszi felsőkabát *Egy bárna köp-pennyè hozott el az anyámtú* (Sz)

köpenyeg l. köpeny

köpü l. köpül

köpül köpül, köpüll [-ök, -üsz ~ -sz, -üt

~ -t] ts ige tejszínből henger alakú faedényben keveréssel vaját készít *Máma má séjki se nagyon köpül vaját, inkább megveszi a bódúba* (H)

köpül köpül, köpülj, köpülj [-t, -k, -je] fn vaj köpülésére való edény *Rjégen fá-bú csinátattuk a köpüllöjűd, de mos má árú-nak villonyköpüllöjű* (Gy) Vö.: **zurboló, zürbölő**

kör kör [-t, -ök, -e] fn körülhatárolt síki-dom *Ety kört csinátam a kiskèrbe virág-grupnak* (Bo)

körbejár körbejár [-ok, -sz, -t] ts ige körüljár *Nagyon körbejárják a vendéget, ked-veznek neki* (Cs)

körfésű körfésű, körfjésű, körfisu, kör-főjű [-t, -k, -je] félkörben meghajlított fésű *Előjűl ety körfjésűvè fokta össze a haját* (Ksz)

körhaj körhaj, körhaj [-at, -a] rövidre vágott női hajviselet *Rígen csak a városi já-nyok hõrtak körhaját* (Vs)

körhinta körhinta, körhinta [-t, ~k, ~ja] fn forgó tengelyre szerelt hinták *Elvit-tük a vározsba a körhintára* (Ho)

köris köris, köjris [-t, -e] fn fafajta; Fra-xinus excelsior *Köjrist vett télire tüzelöj-nek* (Té)

körisbogár köjrisbogár [-t, -ok, -ja] fn sötétzöld csillogású fojtó szagú bogár; Lytta vesictoria *Teli van a ház valahunnen köj-risbogárra* (Cs)

körmenet körmenet, körmenet [-et, -ek, -e] fn a katolikus egyházban énekléssel és szentképek hordozásával egybekötött vonu-lás a templom körül *Husvjétkor megjész-tük a görök katolikus templomná a körme-netet* (Tú)

körmöl körmöl, körmöl [-ök, -ész ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige ír *Ne körmöj má a setidbe* (Tg)

körmös körmös, körmös [-t, -ök, -e] fn vesszőütés a kéz összefogott körmeire *Aki csunyan írt, körmösököt kapott a tanitótú* (D)

környék környék, környék, környik [-et, -e] fn vmely helység körül fekvő terület *A környéken nem vótt ojan mulatógs fíju, mint ű* (V)

környékez környéjkez, környéjkez, kör-

nyíkez [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige **1.** kerülget *Má rígen környikezi aszt a jánt* (R); **2.** közel se jár *Ez a tehen nem is környikezi aszt, amit mondott* (Si); **3.** közel áll vmihez *A sírás környikezett, jóy hogy erőjt tuttam venni magamon* (Tk)

környezet környezet, környezet [-et, -e] fn **1.** természet *De szép itt a környezet!* (Csn); **2.** társaság *Rosz környezedbe kerűt* (V)

környezetváltozás környezetváltozás, környezetváltó [-t, -ok] fn lakáscsere *Asz monta az őrvas, hojt környezetváltozás kē neki, csak akkor gyógyul meg* (Vs)

körorvos körorvos, körörvas [-t, -ok, -a] fn körzeti orvos *Kihjta a körorvast, amikor megbetegedett* (Ho)

köröm köröm [-rmöt, -rmök, -rme] fn **1.** az ujjak végén lévő szaru *Lagozza a körmit* (Tú); **2.** pata *Sántit a tehem, fáj a körme* (Kf) [] *Njēzz a körmire 'ellenőrizd alaposan'* (P); *Ety körömfeketét se törődök vele 'cseppet sem törődöm vele'* (Kg)

körömcipő körömcipő, körömcipőj [-t, -k, -je] fn magas sarkú női félcipő, amely a lábujjakat fedi *A körömcipőjētörte a lábát* (F)

körömfájás körömfájás [-t, -ok, -a] fn a köröm alatti rész gyulladásos betegsége *A körömfájás pocséjg dolog* (K)

körömfeketényi körömfeketényi mn igen kevés *Ety körömfeketényi becsüllet sincsem benne* (Bcs)

körömház körömház [-at, -a] fn a körömöt befoglaló rész az ujjak végén *A körömházat kiváкта a kisoloval* (Asz)

körömszakadtig körömszakattig, körömszakattájig hsz a végsőkig *Körömszakattájig tagadot mindent* (Tát)

körös-körül körös-körül, körös-körüll hsz mindenütt *Körös-körüll csak hóy és hóy vójt* (Pf)

köröz köröz [-ök, -ō ~ -öl, -ött] ts ige **1.** keres *Mindenhun köröztelek, és nem taná-talak meg* (Ki); **2.** rendőrség büntett miatt keres vkit *A milicija má ütet is körözte* (Té)

körözött körözött [-et, -e ~ -tye] fn vajjal, paprikával, köménymaggal, sóval ízesített túró *Früstökre körözöttöt csinátunk* (V)

körte körte, körte [-'t, ~'k, ~'je] fn **1.** a körtefa gyümölcse *A koraji körtéj szeres-sük a legjobban* (Nf); **2.** villanykörte *Kéjt százás körtéjt ted be a csillárba* (Cs)

körutazás körutazás [-t, -ok, -a] fn több helységet érintő kocsikirándulás *Vasárnap egy naty körutazást tettek a Kárpátogba az uj takszivā* (Mcs)

körül körül, körül hsz **1.** minden irányban *Körül minden sáros vót* (Tg); **2.** kört alkotva *Fordújon csak körül, had lássam, hun csüng a ruha* (Tát); **3.** itthon, az udvaron *Semmit nem csinána a hász körül, inkább csavarog* (Bat)

körüláll körüláll [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige vkit, vmit körülvesz *Uty körüláták a beteget, hogy az nem kapot levegőjt* (T)

körülbelül körülbelül, körülbelüll, körülbelőjll hsz talán *Körülbelőjll ütet láttam a vározsba* (Bk)

körülfog körülfog [-ok, -ō ~ -ol, -ott] ts ige **1.** karjával átöleli *Körülfogott, és nem engedet haza* (Th); **2.** körülvesz *Mikör meg-jérkesztem haza, körülfogott a család, és sehova nem engettek ē* (M)

körülmény körülmény, körülmjēny, körülmjny [-t, -ek, -e] fn viszony *Igen nehézsz körülmjnyek közti iltünk* (Gl)

körülményeskedik körülményeskedik, körülmjēnyeskedik, körülmjnyeskedik [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige bonyolít *Ne körülmjnyeskeggjéj má állandógván!* (E)

körülnéz körülnéz, körülnjēz, körülnjz [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** szétnéz *Körülnjēzek má a mezőjn, hogy megy a munka* (Hl); **2.** ellenőrizve körüljár *Māj má körülnjēzek kösztetek* (Si)

körülötte körülötte hsz (szragos) közelében, mellette *Mindjēk körülötte járnak a puják* (Gy)

körülseper körülseper, körülseper [-prek, -sz, -t] ts ige egy helyben ülő v. álló személy körül sepreget *Ha valakit körülsepernek, az nem mety fjérhe, nem nőjsül meg* (Pf)

körülvesz körülvesz [-vett] ts ige vki v. vmi körül elhelyezkedik *A mi házunkot fe-nyőjfk veszik körül* (Tú)

körzö körzö, körző [~t, -k, -je] fn kör rajzolására való eszköz *Má nullás osztájba körzőt kellett venni a kisfijúnak* (Or)

köszméte köszméte, köszméjte [~t, ~k, ~je] fn egres *Nyáron köszmétejéből mártást csinállunk* (Tk)

köszön köszön [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -t] tn és ts ige **1.** vkit üdvözlő *Faluhejjen mindenkinek ké köszönni* (G); **2.** háláját fejezi ki *Köszönöm a fáracságodot* (Ts)

köszönés köszönés, köszönés, köszönés, köszönés [-t, -ek, -e] fn az a cselekvés, hogy vki köszön *Asz iszi, nagyon ké nekem az ü köszönése* (K)

köszönet köszönet [-et, -e] fn **1.** hála *Nem várok én tulle köszönetet* (T); **2.** haszon *Az ü munkájába nincs köszönet* (Bk)

köszönhető köszönhető, köszönhető [mn] **1.** vkinek a jóvoltából *Neki köszönhető, hogy nem szittak össze bennünköt* (Rf); **2.** vkinek a hibájából *Neki köszönhető, hogy nem sikerült a lekvárfőzést* (Np)

köszönt köszönt [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts ige **1.** üdvözlő vkit vmilyen alkalomból *Nyugdíjba ment, és köszöntötte a kolhoz vezetőjé* (T); **2.** jókívánságot mond *A tanítót virággal köszöntötték* (Hl)

köszöntő köszöntő, köszöntő [~t, -k, -je] fn üdvözlő beszéd *A keresztelőn a keresztapa mondot köszöntőt* (M)

köszörű köszörű, köszörű, köszörű [~t, -k, -je] fn köszörűkövel működő élesítő szerszám *A köszörűjöv a késeket szokták élezni* (Bd)

köszörül köszörül, köszörül, köszörül [-ök, -űsz ~ -sz, -üt ~ -t] ts ige **1.** élesít *A kut káváján köszörül a kést* (F); **2.** kapar *Valami uty köszörül a torkom* (Np) [] *Rájtam ne köszörűjék a nyelvököt 'rólam ne pletykáljanak'* (Pf)

köszörüs köszörüs, köszörüs [~t, -ök, -e] fn köszörűvel dolgozó szakember *Köszörüs csak a szomszéd faluba van* (Ts)

köszvény köszvény, köszvény, köszvény [~t, -e] fn csúsz *Báncsa a köszvény a derekát* (Bó)

köszvényes köszvényes, köszvényes, köszvényes [-en] mn köszvényben szenvedő *A köszvényes derekává le se tud hajlani* (Kh)

köt köt [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] ts és tn ige **1.** csomóba fog *Köss ety katucst ebből szállagbú!* (Tk); **2.** vmihez erősít *Közs láncra aszt a hamis kutyát!* (Tú); **3.** hurkolással vmit készít *A pujának meg megunknak is én kötöm a pulóvereket, mek szvetttereket* (Bcs); **4.** magára vesz *Kendőt kötök a fejemre, mer fúj a szél* (Bú); **5.** láncol *Én séjkit nem kötök magamho* (G); **6.** termést hajt *Hideg vót, szárazság is, osz nem kötött az ugorka* (Bo); **7.** kikezd vkivel bántó céllal *Ha beléj köt, nem felelek magamér* (Ge) [] *Nem ké mindenkinek az órára kötni 'nem kell mindenkinek a tudomására hozni'* (G); *Kötve hiszem 'egyáltalán nem hiszem'* (Sz)

köt l. kelt

kötég kötég [-et, -ek] fn kötött csomó *Ety kötek szöma kéne a disznógyöléshe* (Tk)

kötekedik kötekedik [-ek, ~ -el ~ -sz, -ett] tn ige **1.** civakodást kezdeményez *Rjé-szegem mindjék kötekedik* (Bs); **2.** incselkedik *Ne kötekegy, mos nincs jáccó kedvem!* (Z)

kötél kötél, kötél [-et, -ek, -e] fn **1.** vastag madzag *Erőjs kötelet kötött a tehen szárvara, ugy vitte ki a mezőre gypetetni* (V); **2.** egy köteg *Ety kötél gasz szedett a tehennek* (Tk) [] *Kötellē se lehet tğartani 'erővel sem lehet maradásra bírni'* (Sz); *Ennek kötel idegeji vannak (v. kötelbű vannak az idegei) 'erős idegzetű'* (Tg); *Inkáp kötelet 'inkább felakasztom magam'* (Ksz)

köteles¹ köteles mn feltétlenül meg kell tennie *Én nem vagyok köteles mindenkinek beszámolni* (Ff)

köteles² köteles [~t, -ek, -e] fn kötelgyártó *Köteles az apja, osz azok jó keresnek* (Tú)

kötelesség kötelesség, kötelesség, kötelesség [-et, -ek, -e] fn feltétlen teendő *Kötelessége let vóna szólni érű a munkahejin* (Pf)

kötelez kötelez [-ek, ~ -el, -ett] ts ige **1.** kényszerít *Kötelezték, hogy a büntetést fizesse ki* (Bs); **2.** vállal *Kötelezte magát, hogy időre ékjészül a megrendelésre* (Bk)

kötelező kötelező, kötelező [mn] mindenáron elvégzendő *Mindenkinek kötelező emenni az órára* (Sze)

kötény kötény, kötjény, kötiny, kötő [-t, -ek ~ -k, -e ~ -je] fn a felsőruhát felülről vádó ruhadarab *Mosogatáskor, gyúraskor meg máskor is feveszem a kötőit, hogy mekkjémjéjem vele a ruhámat* (Bat)

kötés kötés, kötjés, kötus, kötjés [-t, -ek, -e] fn **1.** sebre kötött géz *Mejek a félcsérhe, hocs cseréjje le a kötjést* (F); **2.** hurkolás módja kézimunkán *De szíp kötissé csinátá meg aszt a szvettért!* (R)

kötő kötő, kötő, kötő, kötő mn **1.** gézengúz *Az a kis kötő köjök sora veri a szomszít pujákat* (Szi); **2.** ravasz *Az ijen kötő emberekke nem irdemes kezdeni* (Ksz)

kötő 1. kötény

kötődik kötődik, kötődik [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] tn ige **1.** kapcsolódik *Nincs mit keresni ebbe a faluba, nem kötődik séjnk-he* (Np); **2.** a kötés folyamatában van *Nem kötődik a szvetter sehoj se* (R); **3.** nyűgösködik *Egész héjien kötődik ez a csep jám, biztos jön a foga* (Tb)

kötőfék kötőfjék, kötőfjék, kötőfik [-et, -ek, -je] fn kötélből készült kantár *A kötőfjéket a lú fejire húzzuk, uty kössük meg* (Th)

kötőfékszar kötőfjékszar, kötőfjékszar, kötőfjékszar [-at, -ak, -a] fn a kötőfék kötele *A kötőfjékszarát jóy tőrcsa meg, nehogy a lú lelőjje magárú!* (H)

kötőget kötőget [-ek, -ē ~ -el ~ -sz, -ett] ts ige milyen ruhadarabot nyugodt körülmények között köt *Kötőget lassan, osz nem unatkozik* (Té)

kötölőzködik kötölőszködik, kötölőszködik [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] tn ige akadékoskodik *Ha megiszik, röktön kötölőszködik* (Tú)

kötött kötött mn kötéssel készített ruhadarab *A kötött ruhájába ment születésnapra* (T)

kötőtű kötőtű, kötőtű [-t, -k, -je] fn kötésre használt hosszú pálcika *Az eggyik kötőtűtű a másikra szeggyük a fonalat* (Bcs)

kötöz kötöz [-ök, -ő ~ -öl, -ött] ts ige **1.** növényt karóhoz köt *A szőllő kötözi hojñatű* (Vr); **2.** kalászos növényből kévét köt *A marokszedő után kötöszünk má tizéves korunktű* (Tk); **3.** sebet kötéssel ellát *A zótkerezbe kedden kötöznek* (Tú)

kötözés kötözés, kötözjés, kötözis [-t, -ek, -e] fn a seb beburkolása gézzel *Három héjtig járt az őrvasho kötözésre* (Pf)

kötöző kötöző, kötöző [-t, -k, -je] fn kéveket kötő aratómunkás *A kötöző korán reggē és este dőggozot* (Fa)

köttes köttes, kötjtes [-t, -ek, -e] fn kelt tészta *Jobban szeressük a kötteseket, mint a mindenféle pancsolmányokat* (Or)

kövér kövér, kövéj [-en, -ebb] mn **1.** zsíros *A kövéj hus séjnk nem eszi a családba* (Si); **2.** jöltáplált, telt *Az ojan kövéj emberek hamgār ēfáradnak* (Ki); **3.** termékeny *A dinnyéj csak jóy kövéj fődbe jērdemes vetni* (Kb); **4.** dús *A tehenet jóy kövéj legetőj szokta gypēteni* (Tk)

kövérség kövérség, kövéjrsjég, kövérsjég [-et, -ek, -e] fn kövér állapot *Az a kövéjrsjég nem jóy a fájóys lábának* (Bá)

köves köves [-en, -ebb] mn **1.** kövekkel tele *Ijen köves fődbe nem kē virágot ütetni* (I); **2.** drágakővel kirakott *Ety kövezs gyűrűt ajándjékozott a menyinek* (Ff); **3.** kemény *Nem teccik, hogy ennek a tehennek ijen köves a tőjgye* (Ah)

követel követel, követel [-ek, -ész ~ -sz, -ēt ~ -t] ts ige erőlyesen kér *Nem kē engedni, hogy a puja követējen* (Bá)

követelőzik követelőzik, követelőzik [-ök, -ő ~ -öl, -ött] tn ige szokása, hogy követel *Eccēr engettek neki, azóyta feszt követelőzik* (Úh)

következik következik [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige **1.** vmi, vki után jön *Husvít utám pünkös következik* (Sz); **2.** vki után foglal sort *Utánnam az az öregembēr következik* (Gy); **3.** vmi vmit jelent *Asz hogy udvaröl, abbú még nem következik, hogy nőjűsni fog* (Ti)

következmény következmény, következmény, következmény [-t, -ek, -e] fn eredmény *A roszt viselkedjésnek meglett a következmjénnye* (Ki)

következő következő, következő **I.** mn legközelebbi *Majd a következő alkalommā jop tējfelt hozok* (Vr); **II.** fn aki most kerül sorra *Monygya meg a következőjnek, hoj tovább nem fogad a félcsér* (Bk)

követ követ [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige **1.** kísér *Egjéssz a Nagyutik követte a szemivē (Tk); 2. igazodik* *Mindjék csak az okosab-bat kövessjétek (G)*

követség köveccség, köveccsjég, kövecs-ség [-et, -ek, -e] fn diplomáciai képviselő *A szovjet köveccsjégen mekhosszabbiccsák az utlevelet (Nf)*

köz köz [-t, -ök, -e ~ -i] fn **1.** rés, nyílás *Naty közököt hagyott a keritjésléjcek köszt (Ff); 2. beleszólás* *Séjnkinek semmi köz-i a dógomhoz (J)*

közben közben, közbe hsz **1.** során *Evjés közbe csak a bolond beszjéll (V); 2. pedig* *Hizelgett, és közben a halállos ellensége vógt (Ts)*

közbenjár közbenjár, közbejár [-ok, -sz, -t] tn ige vkinek az érdekében szól *Közbe-járt, hogy a pjéndzit hamarab mekkapja (Tát)*

közbenjáró közbenjáró, közbejáró [-t, -k, -ja] fn ügyintéző *Kéjne valami jó közbejár-ómt keríteni (T)*

közbeszól közbeszól, közbeszóll [-ok, -ósz ~ -sz, -ót ~ -t] tn ige **1.** szavába vág *Ne szójj közbe, ha éjm beszjéllek (Gu); 2. aka-dályoz* *Ha az időj nem szóll közbe, jövőj héjten szethessük a számógcát (Cs)*

közé közé, közéj nu **1.** vkik csoportjába *Nem akártuk, hogy a lingárok közéj keve-reggyen (Mu); 2. vmibe* *Njézz a szemem közéj, ha nem szjégvelled magad (Fra); 3. vmi által határolt helyre* *A hagymasorok köz-jéj karalábéj vaty káposztát ütetiünk (Pf)*

közel közel, közél hsz **1.** nem messze *Kö-zél van ide az állomás (Fp); 2. mellé* *Közél ne menny a tehenhe, mer megrug (Bk)* □ *Közel se jár hozzá nem is hasonlít hozzá (Tg)*

közelebbi közelebbi [-t] fn pontosabb adat *Nem tud rulla semmi közelebbit (Sza)*

közeleg közeleg [-lgek, -lgē ~ lgel, -lgett] tn ige közeledik *Látta, hogy közeleg eggy óutóg hát nem ment át az uccán (Kg)*

közelesen közelesen hsz hamarosan *Má közelesen mekjárcsák a lakadalmat (Bd)*

közeli közeli [-bb] mn **1.** nem távol lévő *A közeli kijoszkot má kinyitották (Té); 2. közvetlen* *Közeli rokonságba vannak egy-mással (Ksz)*

közelít közelít, közelít [-ek, -ē ~ -el, -ett] tn ige közeledik *Ne közeliccs ahoz a kutyá-ho, mer mekharap (Be)*

közelrűnnen közelrűnnen, közérűnnen hsz közéről *Szeretném közérűnnem meg-njézni a kizsbabát (J)*

közelség közelség, közélség, közélség [-et, -ek, -e] fn bensőséges viszony *Az ijén közél-sjégnek nem szokot jój vjége lenni (K)*

közép közép [-et, -e] fn **1.** vminek a köz-ponti része *A virágáty közepibe szalviját ütetiünk (Ah); 2. központi időszak* *A héj közepin szokás csináni a nagymosást (P)*

középen közepen hsz vminek a közepén *Közepen évállasziva horgya a haját (Bo)*

közepes közepes [-en, -ebb] mn közép-szerű *Ojan közepes tanulo vot (Asz)*

középiskola középiskola, középipiskola [~t, ~k, ~ja] fn tízosztályos iskola *A falu-nak középiskolája van (Bs)*

középre középre, közepre fn (hat-ragos) központi helyre *Menyél közepre, és jác-cunk: körbe áll ety kisjánka... (G)*

középső középső, középsőj mn központi helyen levő *A középsőj jány jöjjön ide a sörbű (Fr)*

középtermetű középtermetű, középtēr-metű mn se nem alacsony, se nem magas *Ojan középtermetű, mogörva embèr (Vr)*

közévvág közévvág, közévjág [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige befogott lovakra ostor-al ráüt *Közévjágott a lovaknak, osz hqáj-tott mint egy bolond (Gl)*

közfal közfal, kösfal [-at, -ak, -a] fn két helyiséget elválasztó fal *Kiváktuk a közfal-lat, és belejépitettük a kájhát, hogy kéjt szo-bát füccsön (Pf)*

közismert közismert, közismért [-en, -ebb] mn köztudott *Hát az ety közismért gazembèr (H)*

közkatona közkatona [~t, ~k, ~ja] fn közlegény *A fíjünk csak közkatona, mégis má kéjccèr szabaccságon vógt (Ko)*

közkedvelt közkedvelt, közkedvèl [-ebb] mn népszerű *Közkedvèl ember a faluba, ety haragossa síncs (G)*

közlegény l. közkatona

közlekedés közlekedés, közlekedjés, közlekedis [-t, -e] fn járművek forgalma Rossz a busz közlekedése, egyé se lehet kimenni a dűlji vonatho (Sza)

közmegettráncokozás közmegettráncokozás [-t] fn közfelháborodás A viselkedése márigén közmegettráncokozás a faluba (Kd)

közmegegyezés közmegegyezés, közmegegyezés, közmegegyezés [-t, -e ~ -se] fn közös elhatározás Közmegegyezésre vátak ē (E)

közmondás közmondás [-t, -ok, -a] fn életbölcseességet kifejező szólás Asz monygya a közmondás, amijen az aggyon Isten, ojan a fogaggy Isten (Hl)

közöl közöt [-zlök, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige tudtára ad Közötük, hogy nem tártunk rájok igéjnyit (Tb)

közömbös közömbös [-ön, -ebb] mn érdektelen Közömbös neki, hogy menc vágy máracc (Br)

közönséges közönséges, közönséges, közönséges [-en, -ebb] mn 1. egyszerű Ety közönséges kárton ruhába ment ē a bálba (G); 2. durva Ijen közönségesen rendes embér nem viselkedik (Nb)

közös közös [-ön] 1. mn több ember tulajdona Közös biciklijök van, osz nem tudnak megosztozni rájta (Ng); 2. több személy vagyona A közözsű veszünk ety televíziójut (Csn)

közösködik közösködik [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] tn ige közösen használ vkivel vmit Többet má séjnkivē nem akarja, hogy közöskögyünk, ezjér vette meg a traktort (Vr)

közösség közösség, közösség, közösség [-et, -e] fn kollektíva Ety közösségbe nem jélhet az embér csak magának (Kv)

között között, közt nu 1. személyek, dolgok által határolt helyen A kendőük közt tarcsa a piénszt (Dr); 2. vkik csoportjában A kolhozisták közt má nem tanáll ojat, aki ne jépitkezet vóyna az utóúsóy husz évjibe (Pf); 3. a körülhatárolt időben Ugy öt-hat óyra közt szokot früstököni (S)

közpréda közpréda, közpréda [-t, -k, -ja] fn mindenki által használható,

rongálható Csak nem teszik ki közspréjdanak a bóduba a mjerleget! (M)

közt 1. között

köztisztelet köztisztelet [-et] fn általános megbecsülés Az elnök köztiszteledbe van a faluba (Vr)

köztudott köztudott [-an] mn mindenki által ismert Köztudott má, hogy kitű ered a pletyka (Bá)

köztulajdon köztulajdon, köztulajdon [-t] fn társadalmi vagyon Séjnkinek nem engette, hogy a köztulajdombú valamit is hazavigyen (P)

közügy közügy [-et, -ek, -e] fn mindenki érdeke A kölhozba közügy let, hogy idejibe betakaricsunk mindent (Fp)

közül közül, közzül mn 1. több dolog által határolt helyről A buza közzül ki kellett isztikéjni a szuróykát (Tk); 2. vkik csoportjából Száz munkás közzül útet választották ki vezetőjnek (Ho)

közvagy közvagy [-t, -a] fn közös tulajdon A közvagyombú ety kolhozista se lophet (Np)

közveszélyes közveszélyes, közveszélyes [-ebb] mn mindenkire nézve ártalmas A közveszélyes embereknek bolondokházába van a hejje (Mu)

község község, kössjég, kössig, kössjég [-et, -ek, -e ~ -je] fn lakott település, falu A kössjégbe séjnk nem törőjdött a fodbalcsapat-tā (K)

községkháza kössékháza, kössjékháza, kössjékháza, kössikháza [-t] fn a falu közigazgatási épülete Féhivatták a kössjékházára, amijjjer nem fizette az adóut (Ti)

krajcár krajcár [-t, -ok, -ja] fn aprópénz Ety krajcárt se tanátam magamnak (H) [] Ety krajcárt se ír 'teljesen értéktelen' (Sza)

krajcároskodik krajcároskodik, krajcároskodik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige kicsinyeskedik Egy rubelen ne krajcároskogyunk má! (Bat)

krajszon krajszon [-t, -ok, -ja] fn lábas A piros krajszomba van a pörgölt (Ng)

krákog krákog [-ok, -ő ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige 1. köhécsel nem birom, hogy átan-

dóan krárog ez az emb̄er (F); 2. zsörtölődik *Ne krárogj má annyit, te asszony!* (Ti)

krampács *krampács* [-ot, -ok, -a] fn csákány *A vasutasok krampácsa dőgöznak a sineknél* (Uh)

krampácsol *krampácsol, krampácsól* [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige köveket ütöget *Egész nap a vasuton krampácsol, estére má alig áll a lábán* (E)

kredenc *kredenc* [-et, -ek, -e] fn régi stílusú konyhaszekrény *A kredencet asztalos-sa csinátattuk, erősebb is volt mint a maji boudha vett konyhaszekrény* (Nf)

krém *krém, krém* [-et, -ek, -e ~ -je] fn 1. pépszerű anyag sütemények töltésére *A krémet citrommá izesítettük, uty töltöttük meg a tortalapokat* (Kf); 2. kenőcs *Ety kiló krémet rak estejnként az arcára, méjke se szjép* (Csp)

krémes *krémes, krémes* [-t, -ek, -e] fn francia krémes sütemény *Krémes süttöt minden vasárnap* (Ts)

krémszín *krémszín, krémszín* [-t] fn sárgás árnyalatú fehér szín *A krémszínt szereti nagyon* (Tr)

kremzli *kremzli* [-t, -k, -je] fn reszelt burgonyából, tojásból készült, sóval, bors-sal, fokhagymával izesített, forró olajon rózsaszínűre süttöt étel *Tejfellé meglocsóva szeressük a kremzlit* (Tk)

krepdesin *krepdesin* [-t] fn vékony, átlátszó selyemszövet *Három méjter fekete krepdesint vjéitetet magának* (Rf)

kréta *kréta, kréta* [-t, ~k, ~ja] fn fehér mészkő *A puják krétává rajzótak magoknak kockákat, oszt azogba ugrátak* (Kf)

krigli *krigli* [-t, -k, -je] fn söröskorsó *Három krigli sört ivot meg, oszt má láccik rőgajta* (Or)

krikszkraksz *krikszkraksz, krickrac* [-ot] fn 1. csúnya írás *Az ijen krickrackokat nem lehet olvasni* (Tá); 2. firkálás *Krickrackokat csinát a fāra ez a kisjān* (Kg)

krimi *krimi* [-t, -k, -je] fn bűnügyi film *A jójkrimiket szereti nīzni a televíziójūba* (Tg)

kripta *kripta* [-t, ~k, ~ja] fn sírbolt *Mā nem csinátatnak kriptákat a temetőjūbe* (csf)

kristály *kristály* [-t, -ok, -a] fn ólomkris-

tályból készült edény *Teli van a vitrinnye kristályvā* (S) [] *Tiszta, mint a kristály 'átlát-szóan tiszta'* (Mcs)

kristálycukor *kristálycukor* [-krot, -kra] fn szemcsés cukor *A befőjtőtőljeshe kristály-cukrot kasználunk* (D)

kritizál *kritizál, kritizáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige bírál *Kicsi ű még ahosz, hoty kritizájon* (Pk)

krizantém *krizantin* [-t, -ok, -ja] fn ősszel virágzó dísznövény; *Chrysanthemum hortorum* *Mindmējle színű krizantin van a kiskērtjūbe* (R)

krokodilkönnyek *krokodilkönnyek* [-et] hamis könnyek *Krokodilkönnyekkē sirt* (Mi) [] *Krokodilkönnyeket fogok ējteni 'egyáltalān nem fogok sajnálkozni'* (Ko)

kruconyika *kruconyika* [-t, ~k, ~ja] fn bobájka; a kelt tészta kb. kétujjnyi vastag-ságúra összesodorva rózsaszínűre sūtik, 1–2 cm-es darabokra törik, forralt tejjel lelo-csolják, vajjal összekeverik, tūróval v. Mákkal tálalják *Karácsonkor kruconyikāt is szoktunk csināni* (Sz)

krumpli *krumpli, kolompēj* [-t, -k ~ -ok, -ja] fn burgonya *A korāji kolompēj hoz ety kis pīnszt a házho* (Kd)

krumpliföld *krumpliföld, krumplifőjűd, kolompējfőjűd* [-et, -ek, -je] fn burgonyával beültetett föld *A krumplifőjűdet jój megga-nésztuk* (Kf)

krumplileves *krumplileves, kolompējrl- ves* [-t, -ek, -e] fn burgonyaleves *Krumplile- vesrű nem birunk kapāni* (Gy)

krumplistésza *krumplistésza, krump- listjésza* [-t, ~k, ~ja] fn gránátos kocka *Ezek a puják csak krumplistjésztāt ennéjnek* (Tb)

krumpliszedés *krumpliszedés, krumpli- szedjés, krumpliszedīs* [-t, -e] fn a burgonya betakarítása *A krumpliszedjés ithun méjg ētārt vaty kēj hējtik, ha ijjēn essőjūs időj lessz* (Bk)

krumplitokány *krumplitokány, kolom- pējrtokány* [-t, -nya] fn tört burgonya hagy- más, paprikás zsírral *Ugy ennéj mā ety kis krumplitokānt aluttejje* (Tk)

kú l. kő

kucik *kucik* [-ot, -ja] fn 1. kuckó *A konyhába van ety kucik, oda szeret leüni* (Pk); 2. ajakherpesz *megin kucik lett a széjém valamitű* (Ba)

kuckó *kuckó, kuckóy* [-t, -ja] fn szük hely *Ety kis kuckóyba is mekhuzom magam* (Or)

kucorodik *kucorodik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige kuporodik *Amikōr este hazajōn, a puja melléj kucorodik az ágyra* (V)

kucorog *kucorog* [-rgok, -rgō ~ -rgol, -rgott] tn ige összegörnyedve, fardtan ül *Ne kucorogj, feküggj le aludni* (Bk)

kucserka *kucserka* [~t, ~k, ~ja] fn fejtőedény *Minden nap háromszor aggya teli a tehen a kucserkát* (Bu)

kucsma *kucsma* [~t, ~k, ~ja] fn téli prémsapka *A kucsmaí a filire huzza, osz nem fűzik* (J)

kufer l. **koffer**

kugli *kugli* [-t, -k, -ja] fn 1. tekejáték *Egész vasárnap asz njezi, hogy jáccák a nagyok a kuglit* (Tk); 2. tekebábú *Szette a kuglit a nagyoknak, oszi attak neki egy rubelt* (Ts); 3. kremzli *Uj krumplibú még nem lehet kuglit sütni* (G)

kuglizik *kuglizik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige tekézik *Pjéndze kugliztak, oz bukott* (Vr)

kujon *kujon* [-t, -ok, -nya] fn nőcsábász *Az a vjén kujon sose fogja magát széjvēni* (Ti)

kujtorog *kujtorog* [-rgok, -sz ~ -rgō ~ -rgol, -rgott] tn ige csavarog *Hun kujtorog ez a fiju egjész jéccaka?* (B)

kukk *kukk* I. isz kukucskálást kísérő szó *Kukk, it vagyok* (Be); II. fn hang, mukkanás *Ety kukkot se szōjji!* (Kf)

kukkan *kukkan* [-ok, -sz, -t] tn ige mukkan, szól *Ha eggyet kukkan valaméj, nagyon kikap* (Z)

kukker *kukker, kukkēr* [-t, -ek, -e ~ -je] fn látszó *A kukkerrē a messzit közelinek lása az embēr* (K)

kukkerez *kukkerez, gukkerez* [-ek, -ē ~ -el, -ett] ts ige látszóval néz *Messzirű kukkereszte, hogy dōygoznak az asszonyok* (Ho)

kukó *kukó* [-t, -k, -ja] fn tojásbéj, amiből a csirke kikelt *A kukóy nem szabai kivinni, mik ki nem kōjil az összes csirke, mēr nem lesz szerencse* (Sza)

kukorékol *kukorékol, kukorjékol, kukorikol, kukorikol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] tn ige 1. a kakas rikoltoz *Kukorjékol a kokas, valaki jön* (Np); 2. kiabál *Ne kukorjékoljatok má annyit a filembe* (K); 3. siránkozik *Be-csuktuk rá az gajtót, kukorjékoljon ot magának, ha nem akgärt velink jōnni* (Gy)

kukoricázik *kukoricázik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige 1. packázik vkivel *Othatyiam idejibe, velem ne kukoricázzon séjinki* (Gl); 2. habozik *Gyere, ne kukoricázzá má annyit* (Dr)

kuksol *kuksol, kuksol* [-ok, -ōsz ~ -sz, -ōt ~ -t] tn ige gubbaszt *Hijják, hogy mennyen ety kicsit szōjprakozni, de as csak othun kuksol* (Ah)

kukta *kukta* [~t, ~k, ~ja] fn légmentesen záródó fazék *A levest husz pērc alatt mekfōjzōm a kuktába* (F)

kuktálkodik *kuktálkodik, kuktákokdik, kuktáskodik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige a konyhán lábatlankodik, konyeleskedik *Ojan ura van, hogy álandōyan kuktákokdik* (Bt)

kukuca *kukuca* [~t, ~k, ~ja] fn félhold alakúra formált pogácsa, melynek tésztájába pörkölt tökmagot kevertek; ezzel kínálták a kántálókat *Karácsonkor sok kukucát sütöttek* (Nf)

kukucs *kukucs, kukuccs* msz kukucskáláshoz használatos szó *Kukuccs, it vagyok!* (Kd)

kukurikú *kukurikú, kukoriku* msz a kakas hangját utánzó szó *Kukuriku, szōjt a kokas* (Bk)

kukukk l. **kakukk**

kulacs *kulacs* [-ot, -ok, -a] fn főleg agyagból készült szük nyakú italtartó *A kulacsot a barázdába tettük a hüvōsre, ity hi-deg maratt a viz benne* (Tk)

kulák *kulák* [-ot, -ok, -ja] fn falusi nagygazda *Kimonták rá, hoty kulák, éjs mindenit ēvettek túllök* (D)

kulcs *kulcs, kócs, kőcs* [-ot, -ok, -a] fn 1. zárah nyítására és csukására használt eszköz *Ēhatyta a kőcsot, és nem tudod bemenni a házba* (Z); 2. csavarforgató *Egy nagyop kőcs kéne, mer esz nem lehet ráfogni a csavgára* (Vs)

kulcsesomó kulcsesomó, kőcsesomóg [-t, -k, -ja] fn karikára fűzött kulcsok összessége *A kőcsesomógt sokkájig a kezibe tőartotta* (Ke)

kulcsol kulcsol, kőcsöl [-ok, -ősz ~ -sz, -öt ~ -t] ts ige egymásba kapcsol, csatol *Hát ez a szegény asszony a fejére kőcsöta a kezit a nagy bánadba* (Ki)

kulikabát kulikabát [-ot, -ok, -ja] fn csipőig érő női kabát *Ezelőtt husz éjvő vőyd divat a kulikabát* (Bá)

kulimász kulimáz [-t, -a] fn kátrány *A kulimázzá a szekér kerekít kente be, hogy ne csikorogjon* (Dr)

kulimunka kulimunka [~t, ~k, ~ja] fn rosszul megfizetett nehéz munka *Csak az ilyen kulimunkát bízták a szegényre* (Ts)

kulipintyó kulipintyó, kulipintyóg [-t, -k, -ja] fn kis szegényes ház *Ha má bele-váktunk az építkezéssbe, nem akártunk kulipintyóg építeni* (Ff)

kulizik kulizik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige gürcöl *Kulizik, mint egyg állat, méjksé jut az ötről a hatra* (Bú)

kullancs kullancs [-ot, -ok, -a] fn 1. az állatok bőrébe fűrődo fekete vérszívó bogár; *Ixodes ricinus A kullancs a juhokat szereti nagyon* (Ah); 2. nehezen lerázható személy *Eszt a kullancsot rázza le valahogy, mer éjn nem megyek vele egyg uton* (Nb)

kullog kullog [-ok, -sz, -ott] tn ige 1. hátul baktat *Az mindjék csak a többi után kullog* (Ah); 2. szomorúan jár *Uty kullogott az uccán, mint ety kivert kutya* (Cs)

kumma kumma egy csöpp *Ety kummát se szeretete, méjksé hozzámert feleségül* (Fp)

kuncog kuncog [-ok, -sz, -ott] tn ige hal-kan, huncutul nevet *Kuncoktak a kisjányok, amikor az apjoknak nem akgárt sikerüni a tüzrakás* (Ba)

kuncsaft kuncsaft [-ot, -ok, -ja] fn üzlet-féle *Jóy megérti magát a kuncsaftokká* (Tá)

kunkorgós kunkorgós, kunkorgós [-on, -abb] mn göndör *Ojan kunkorgós szőüri van a kutyának* (Nb)

kunkorodik kunkorodik [-ott] tn ige göndörödik *Szjépen kunkorodik a bajussa* (D)

kunszt kunszt, kunc fn ügyesség *Nem naty kunc mekcsináni egyg asztát* (Or)

kunyerál kunyerál, kunyeráli [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] ts ige siránkozva kér *Kunyerát az anyjátú tiz rubétet* (Bó)

kunyhó kunyhó, kunyhóg [-t, -k, -ja] fn szegényes kis ház *Ijen kunyhógba má csak a trehány emberek laknak* (Gu)

kupa kupa (csak kifejezésekben) fő *Kupán váglak 'fejbe váglak'* (Sz)

kupaktanács kupaktanács [-ot, -a] fn fontoskodó tanácskozők *Na, osztán hát, hogy döntött a családi kupaktanács?* (A)

kupé kupé, kupéj [-t, -k, -ja] fn vasúti fülke *Ety kupéba utasztak Moszkvába* (Cs)

kupec kupec [-et, -ek, -e] fn jószágkereskedő *A kupecék becsapják a járatlanokat* (Té)

kupeckedés kupeckedés, kupeckedés, kupeckedis [-t, -ek, -e] fn üzérkedés *A kupeckédjészbü jó mek tud jélni* (Bat)

kupeckedik kupeckedik [-ek, -é ~ -el, -ett] tn ige nyereszkesedés céljából jószágok eladásával, megvételével foglalkozik *Kupeckedik vaty tiz éjve, de nem nagy eredményé* (Np)

kupica kupica [~t, ~k, ~ja] fn kis pohárka *Bekapott ety kupica szilvőgrijumot reggelenként* (P)

kupleráj kupleráj [-t, -ok, -ja] fn 1. bordélyház *Rjégem vőyt kupleráj, mos má nines* (V); 2. rendetlen hely, helyiség *Takaricsátok ki, mer ez a hász tiszta ety kupleráj* (Mu)

kuporgat kuporgat, kupörgat [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige zsuporgat *Kupörgassa a pjéndzit ety kocsi* (Ho)

kupori kupori [-n, -bb] mn fősvény *Az ojan kupori alak, hogy méjg a levegőtt is sājnjája mástú* (Tk)

kuporodik kuporodik [-ok, -ő ~ -ol, -ott] tn ige húzódik *Melljím kuporodik, oszt úgy olvas nekem meséket* (Bo)

kuppan l. koppan

kurátor kurátor [-t, -ok, -a] fn ref. Egyházközség gondnoka *Husz éjvig vőyt a falu kurátora* (Ts)

kurgat kurgat, kúrgat [-ok, -sz ~ -ő ~ -ol, -ott] ts ige kerget *Ne kurgasz má aszt a kutyát!* (Tg)

kurizál kurizál [-ok, -ász ~ -sz ~ -át ~

-t] udvarol *A vín kujom mék kurizáll a nőknek* (R)

kurjant *kurjant, kúrjant* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige nagyot kiált *Kúrjantott egyvet, az egész ucca feljébrett* (Fp)

kurjongat *kurjongat, kúrjongat* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige többször kiált *Ezek a suhanc puják kjésőű estig az ablak alatt kurjongattak* (Gy)

kurizál *kurizál, kurizáll* [-ok, -ász ~ -sz, -át ~ -t] tn ige udvarolgat *Egész este kurizát a nászasszonyának* (Vr)

kurtán-furcsán *kurtán-furcsán* hsz nyegle rövidséggel *Hát esz nagyon kurtán-furcsán intézte ē* (V)

kurva *kurva, kúrva* [-'t, ~'k, ~'ja] fn 1. rossz erkölcsű nő *Kurva led belőlle a vározsba* (Bcs); 2. piszok *Kurva hideg van* (R)

kuss *kuss* isz 1. a disznó elkergetésére használt szó *Kuss, egyem má a malac is* (E); 2. ember durva elhallgattatására használt szó *Neki it kuss, nincs it semmije* (Ts)

kustorog *kustorog* [-rgok, -sz ~ -rgō ~ -gol, -rgott] tn ige gubbaszt *Mit kustoroktá ott annyit az ablak alatt?* (M)

kuszik *kuszik* [-ok, -ō ~ -ol, -ott] tn ige mászik *Ojan ügyessen kuszik a fára, mint egy macska* (Nb)

kút *kút, kut* [-at, -ak, -ja] fn ivóvízzel telt mélyre ásott gödör *A kutho hat cémenthengért öntöttek* (V) [] *Nem ugrok jerte a kudba* 'nem gyötrom miatta magamat' (K); *Jár, mint a jóy kutra* 'rendszeresen jár vho-va vmiért' (Tg); *Addig jár a kōrsōy a kutra, mig ē nem törik* 'egyszer rajta veszt' (Tá)

kútágas *kutágas* [-t, -ok, -a] fn földbe vert ágas, amelynek a tengelyén mozog a kútgém *A kutágas má körhadni kezd, ki kē cseréjni* (Ki) [] *Kutágasz gyönygyve* 'rossz minőségű, ún. csinált bor' (Ki)

kutacs *kutacs, kutács* [-ot, -ok, -a] fn piszkafa (Csl)

kutat *kutat, kuttat* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] ts ige keres *Ílesztőű után kuttatok valahna a faluba* (Rf)

kútkáva *kutkáva* [-'t, ~'k, ~'ja] fn ásott kút védőfala *A kutkáván szoktam éjlezni kéjst* (Bd) [] *Nem szart a kudba, csak a kávájára* 'akarata ellen rosszat tett' (R)

kútvíz *kutviz* [-et, -e] fn ásott kút vize *A kutviznéj nincs jobb* (Z)

kutya *kutya* [-'t, ~'k, ~'ja] fn 1. eb *Ha-miss a kutyátok, előűször kijabájom be, ugy mennyem be* (Bá); 2. kiszolgáltatott személy *Kutyájának tārca az asszont* (M) [] *Kutya baja* 'semmi baja' (Sz); *Etykutya* 'egyforma' (Tg); *Ugy ilnek, mint a kutya meg a macska* 'rosszul élnek' (Si)

kutyafuttában *kutyafuttában, kutyafuttába* hsz felületesen, hirtelen, gyorsan *Csak kutyafuttába nized be az annyáho* (Sza)

kutyagol *kutyagol, kutyagöl* [-ok, -ōsz ~ -sz, -öt ~ -t] tn ige nehezen, hosszasan gyalogol *Annyit kutyagötünk odájik, hogy má nem bírtuk a lábunkot* (Gy)

kutyálkodik *kutyálkodik, kutyákodik* [-ok, -ō ~ -ol ~ -sz, -ott] tn ige kicsapongó életet él *Kutyákodott eleget, mos má jóyba foglā-hatná magát* (Tk)

kutyásul *kutyásul, kutyául* hsz rosszul, fene módon *Kutyáson éjri magát má ety pár napja* (B)

kutyaszorító *kutyaszorító* [-t, -ja] fn szorongatott helyzet *Kutyaszorítóyba kerūt, nemigen tut kimászni belőjle* (Cs)

kutyavilág *kutyavilág* [-ot, -a] fn veszedelem *Lessz it kutyavilák, ha megmjérgesedek* (Ge)

kutyul *kutyul, kutyull* [-ok, -űsz ~ -sz, -út ~ -t] tn ige romlik *Nagyon kutyúsz az utóybbi időybe* (Ho)

kű l. kő

küld *küld, kűd* [-ök, -sz ~ -ō ~ -öl, -ött] ts ige 1. vho-va szalaszt *Sőyjiér kűtte a kishánt a bōydba* (He); 2. vho-va juttat *Csoma-got kűdött a katonafijának* (Té)

küldöz *küldöz, kűdöz* [-ök, -ō ~ -öl, -ött] ts ige többször küld *Ne kűdözenek mindjég éjngem a csájnába* (Kf)

külföld *külföld* [-et ~ -öt] fn a hazán kívüli ország *Sok pjéndzbe kerūt az, hogy minden éjven külföldre megyünk* (Ki)

külföldi *külföldi* mn 1. más országban élő *Sok külföldi rokona van* (Tg); 2. más országból való *Teli van az üzlet külföldi áruvā* (V)

küllő *küllő, kűlőy* [-t, -k, -je] fn támasz-

tórúd *A bicikli kerekibű három küllő tőrt ki, ahogy akkor fēborút* (Bf)

külön külön *hsz 1. nem együtt Az öregek meg a fiatalok külön ilnek* (Ksz); **2.** csak egy vkinek címezve vmit *Külön megmon-tam neki, hogy ējőjön* (B)

különb különb *mn* vkinél, vminél jobb *Különb szőllőüm vam, mint neki* (F)

különben különben *hsz* tulajdonképpen, máskülönben *Különben ű is meksináhatta vőma, nem kellett vőgn másra várni* (Bf)

különbözik külömbözik [-ök, -ő ~ -öl, -ött] *tn* ige eltér *Etyformák, eggyik se külömbözik a másiktú* (Ke)

különböző külömbözőű [-bb] *mn* más-más *Kéű külömbözőű dologrú beszállunk* (Si)

különbőség külömbőség, külömbség, külömbiség [-et, -ek, -e] *fn* eltérés *Amijen az eggyik, ojan a másik, nem látok külömbsi-get kösztök* (E)

különleges különleges [-ebb] *mn* kivéte-les *Ű különlegesnek hiszi magát* (Ng)

különös különös [-ön, -ebb] *mn* szeszé-lyes, fura *Ojan különös természettye van neki*

külső külső, küsőű, kīsőű **I.** *mn* kívül le-vő *A küsőű huzatot lecseréjem a párnárú* (A); **II.** *fn* a kerékpár v. az autó külső gu-mija *Két új küsőűt vettem készűtű* (S)

kürtő kürtő, kürtőű [-t, -k, -je] *fn* kály-hacső *A kürtőűt bekentük bronzā* (Tk)

kürtöl kürtöl, kürtöl [-ök, -ősz ~ -sz, -ött ~ -t] *tn* ige **1.** dudál *Māj kürtölök a takszibű, ha előűttök megyek ē* (Be); **2.** híresztel *Kür-tőte má akkor, amikor még nem is vőud biztos a dőugába* (Kf)

kürtőlyuk kürtőjuk, kürtőűjuk [-at, -a] *fn* falba vágott lyuk, amelybe a kályhacsövet il-lesztik, hogy kivezesse a füstöt a kéménybe *A kürtőűjuk körül a fāl nagyom füstös* (Bo)

küszködik küszködik [-ök, -sz ~ -ő ~ -öl, -ött] *tn* ige bajlódik *Má ha küszkőttünk evvē a bōrnyuvā, lássuk valami hasznát* (Kb)

küszöb küszöb [-öt, -ök, -je] *fn* az ajtó-keret alsó része *Romygot tētt a küszöbre, hogy aki bemēgy tūrűje a lábāt* (Bű) [] *Nem lipem āt a küszöbīt 'nem megyek a házāba'* (T)

küzdelmes küzdelmes, küzdēlmes [-en, -ebb] *mn* nehéz *Igen küzdelmes jēlete vőgn* (Kf)

kvártély kvártēj, kvártēj [-t, -ok, -ja] *fn* szálláshely *Alik tuttunk ety jőgn kvártēj keri-teni a fījunknak Ungvāron* (Vs)

kvártélyos kvártējos, kvártējios [-t, -ok, -a] *fn* vkinél szálláson lakó személy *A kvár-tējiosok csak este szokot hazamenni* (Bd)

kvaterkázik kvaterkázik, kvatterkászik [-ok, -ō ~ -ol, -ott] *tn* ige borozgatás közben tár-salog *Gyerünk haza, maj kvatterkásztok még mások is* (Ho)

külső küsőű, kīsőű **I.** *mn* kívül levő *A küsőű huzatot lecseréjem a párnárú* (A); **II.** *fn* a kerékpár v. az autó külső gumija *Két új küsőűt vettem készűtű* (S)

kvadrát kvadrát [-ot, ok, -ja] *fn* négyzet *Ety kvadrátot csināt disznek a párnára* (Asz)

kvártély kvártēj, kvártēj [-t, -ok, -ja] *fn* szálláshely *Alik tuttunk ety jőgn kvártēj keri-teni a fījunknak Ungvāron* (Vs)

kvasz kvász [-t, -ja] *fn* rozskenyérből er-jesztett üdítő ital *Nyāron naty ciszternágbü árűjāk a kvāsz* (Mi)

kvártélyos kvártējos, kvártējios [-t, -ok, -a ~ -sa] *fn* vkinél szálláson lakó személy *A kvártējiosok csak este szokot hazamenni* (Bd)

kvaterkázik kvaterkázik, kvatterkászik [-ok, -ō ~ -ol, -ott] *tn* ige borozgatás közben tár-salog *Gyerünk haza, māj kvatterkásztok még mások is* (Ho)

kvitt kvitt *mn* ezzel vége, egyenlő *Kvit-tek vagyunk, sējnki sējnkinék nem tartozik, mekszűnt kösztünk a komaság* (J)

TARTALOM – ЗМІСТ

I. NYELVTUDOMÁNY – МОВОЗНАВСТВО

ЛИЗАНЕЦЬ ПЕТРО. Україністика в Європі і у світі на порозі XXI століття: завдання та перспективи LIZANETS PETRO Ukrainian studies in Europe and the world at the threshold of the XXI st. century: tasks and perspectives	6
BORBÉLY EDIT. Orosz–ukrán elemek a kárpátaljai magyar diákifjúság nyelvhasználatában БОРБЕЛЬ ЕДІТ. Російські та українські елементи у мовленні угорських студентів Закарпаття	14
БУДНІКОВА ЛЕСЯ. Префіксальне словотворення назв осіб у словацькій та українській мовах LESJA BUDNIKOVA. Prefix word-formation of names of persons in the Slovak and Ukrainian languages	18
KOVÁCS ANDRÁS. Som családnevei КОВАЧ АНДРІЙ. Прізвища села Шом.....	23
LAKATOS KATALIN. A barkaszói általános iskolások nyelvjárási attitűdjéről ЛОКОТОШ КОТОЛІН. Ставлення учнів загальної школи с. Боркосово до угорських говірок.....	29
МАДЯР ОЛЬГА. Угорські запозичення в словацькій мові в контексті категорії роду MADYAR OLGA. Hungarian lexemes in the Slovak language in the context of the gender category	40
OROSZ GABRIELLA. Szalóka földrajzi nevei. Belterületi nevek ОРОС ГАБРІЕЛЛА. Географічні назви у селі Соловка. Внутрішньо межові назви.....	45

OROSZ GABRIELLA. A keresztnévadás sajátosságai Szalókán. Női nevek ОРОС ГАБРИЕЛЛА. Особливості надання власних імен у с. Соловка. Жіночі імена.....	49
TURIS INGRID. Назви мучних страв німецького походження в угорських говірках Закарпаття TURIS INGRID. Die Namen der Mehlspeisen deutscher Abstammung in den ungarischen Mundarten von Transkarpatien.....	54
SERES KRISTÓF. A barna szín kognitív-stilisztikai szerepe Kovács Vilmos Lázás a Föld című kötetében ШЕРЕШ КІШИШТОФ. Роль коричневого кольору та його когнітивно-стилістична функція у творі Вілмоша Ковача „Земля у гарячці”	64
JACKOVICS MARIANNA. Kendertermesztés és -megmunkálás Szalókán (Nyelvjárási szöveg) ЯЦКОВИЧ МАРІАННА. Вирощування та обробка конопель у с. Соловка (Говірковий текст)	68

II. IRODALOMTUDOMÁNY – ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

HULPA DIÁNA. A nyelvi tiszteletadás formái Balla László és Ivan Csendej műveiben ГУЛЬПА ДІАНА. Форми мовленнєвої ввічливості у творах Ласло Балли та Івана Чендея.....	80
HIDI TÜNDE. „Hadd nézzek a múltra, nézzek a jövőre”(Gondolatok Szörényi László „Álmaim is voltak, voltak...” című tanulmánykötete kapcsán) TÜNDE HIDI. „Let me have a look at the past, at the future” (Thoughts about the volume of studies „I had dreams, too” by Szörényi László).....	84
NYESTE JÚLIA. A huszonhatodik év verseinek tematikai megoszlása НЬЕШТЕ ЮЛІЯ. Тематичний розподіл віршів збірки „Двадцять шостий рік”	88

NYESTE JÚLIA. A minőségjelzők költői szerepe Kassák Lajos Mesterek köszöntése című kötetében НЬЕШТЕ ЮЛЯ. Поетична роль означень в збірці віршів Лойоша Кошшака „Вітання майстрів”	95
--	----

III. TÖRTÉNELEM – ІСТОРІЯ

BRAUN LÁSZLÓ. Adalékok az 1880 – 1914 közötti Ung megyei kivándorláshoz БРАУН ЛАСЛО. Додатки до історії міграційних процесів в Ужанському комітаті у 1880-1914 pp.	100
--	-----

IV. OKTATÁS ÉS KULTÚRA – ОСВІТА І КУЛЬТУРА

LÁSZLÓ KOPÁRI – ÉVA POŠFAJNE BAKOTA. Geografическое расположение лесных школ на территории Венгрии, их значимость и влияние на процесс обучения и воспитания в системевосмилетних школ KOPÁRI LÁSZLÓ – PÓSFAYNÉ BAKOTA ÉVA. Az erdei iskolák földrajzi elhelyezkedése Magyarországon és szerepük az általános iskolai oktatásban	114
--	-----

V. RECENZÍÓK ÉS SZEMLÉK – РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

TKACSENKO O. B. Lizanec P.N. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet. Ungvár–Debrecen, 2003. – 827 old. ТКАЧЕНКО О.Б. Лизанец П.Н. Атлас венгерских говоров Закарпатья. Том III. Ужгород–Дебрецен. 2003 - 827 с.	120
ФАБІАН М.П. Українсько–угорський словник” за ред. проф. П.М. Лизанця. – Ужгород: ІВА, 2005. – 960 с.	124
LIZANEC PÉTER. X. Nemzetközi Finnugor Kongresszus	126

VI.

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR NYELVJÁRÁSOK SZÓTÁRA (K)
СЛОВНИК УГОРСЬКИХ ГОВОРІВ ЗАКАРПАТТЯ (К)

Tájékoztató a szótár használatához	133
Rövidítések jegyzéke	137
K	140

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РУКОПИСІВ СТАТЕЙ

Наукові статті повинні містити: постановку проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку (Постанова ВАК України від 15.01.2003 р. № 7-05/1).

Правила оформлення рукописів:

- стаття подається у вигляді 3,5" дискети в редакції Word Windows версія 7.0 без автоматичних переносів слів разом з двома примірниками тексту українською (російською, англійською, німецькою, французькою, угорською, словацькою) мовою;
- основний текст рукопису друкується через 1,5 інтервал без переносів, шрифтом 14 Times New Roman. Поля ліворуч, вгорі, внизу – 2,5 см, праворуч – 1 см. Відступ абзацу 5 знаків;
- ілюстративний матеріал друкується курсивом;
- сторінки рукопису нумеруються олівцем на звороті;
- завершує публікацію "Література" у алфавітному порядку з дотриманням державного стандарту;
- після літератури подається резюме іншою мовою за таким зразком:

Дьерке Магдаліна
Названия одежды, образованные от собственных имён
в венгерских говорах Закарпатья
Резюме

Lihtej Tetjana
Poesie von sam chalupka in ukrainischen Übersetzungen
Zusammenfassung

Fabian Miroslava
Etiquette field structure in modern Hungarian
Summary

Редколегія

Наукове видання

ACTA HUNGARICA

Журнал Ужгородського Центру гунгарології
2004, XV-ий рік видання

ACTA HUNGARICA

Az Ungvári Hungarológiai Központ folyóirata
2004, XV. évfolyam

Підписано до друку 01.02.2006
Формат 70x100/16. Гарнітура літ. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 18,67. Обл. вид. арк. 22,29
Тираж 300 прим.

Видруковано в ТОВ „Спектраль”
згідно поданого оригінал-макету

